

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Floremundi Raemundi V. Cl. Olim Consiliarii Regis
Galliarvm Ex Calviniano Catholici Synopsis Omnium hujus
temporis Controversiarum tam inter Lutheranos,
Calvinistas quam alios plurimos. Sive Historia ...**

**Raemond, Florimond de
Coloniae Agrippinae, 1655**

Liber I.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10880

FLORIMVNDI RAEMVNDI

Consiliarii olim Regis Galliae

MEMORABILIS HISTORIA

De Ortu & Progressu ac ruinis Hæreseon Saculi XVI.

LIBER PRIMUS

*Tractans de Ortu Hæresis in Imperio, & in quo statu erat
Christiana Fides Anno 1500. nostræ salutis.*

ARGUMENTUM.

Cum in pace esset Ecclesia, multis prælagijs tempestas religionis prænuntiatur, & demum à
Luthero infelix tragædia inchoatur, qui tanquam stella de cælo lapsa secum in miserabilem
ruinam, traxit suo tumore, quasi tertiam partem Stellarum, adiuuantibus eum
dæmone vitij & favore hominum, ex dissimulatione
& eloquenti dicacitate eius acquisito.

PRÆFATIO OPERIS

CAPUT PRIMUM.

ARGUMENTUM.

- I. Ecclesia hostium suorum victrix, altissima fruitur pace.
- II. Ecclesia multi Antistes in utramq; aurem dormientes, nouo eoque improviso bello opprimuntur.
- III. Diaboli tempore & occasionebus insidiantis sagacitas & industria.
- IV. Sleidani, quem Lutherani veluti pro altero T. Lilio habent, in schismate hoc eiusq; causis describendis vanitas, & contra eum meliores Authores producti.
- V. Scopus operis huius vniuersi.
- VI. Auctoris excusatio.

I. Labente sæculo post Christum Salvatorem natum decimo-sexto, Ecclesie post tam multa prælia, victorias & triumphos, nulli iam, quæ late patet eius gremium, quæ cristas contra ipsam tollere auderent, hostes nisi extranei, Turcæ scilicet, Iudæi, & Gentiles supererant: omnia collum ultrò iugo eius submittebant, omnia potentiam eius agnoscebant, & imperium reuerentur. Jam duces ejus velut confecto bello victricia arma ad tholos suspendebant, jam ex hostiũ spoliis trophæa pulcherrima in sacris illis Palatiis erecta passim cernebantur; milites verò victores complicatis crucis in formam atque in sinum compositis manibus, sub umbra ejus turò requiescebant, expectantes dum illi

A

16-

velut fugiui aut ad signa Ecclesiæ redirent, aut pessimo letho interirent. Inter ea dum hi Cantibus suis & hymnis cœlum feriunt, Deo pro tot victorijs gratias agentes; illi terram matrem suam mordent, in eam mox descensuri, cernere erat velut cumulos, è roribus & hæreticis profigaris fructos, nimirum Hærensium, Valdensium, Petrobusianorum, Arnoldistarum, Albigensium, Vicleuistarum, Picardorum, Hussitarum, & aliorum qui proximis retro quadringentis annis arma Ecclesiæ inferre ausi fuerant. Verum post dulcissimam iam longi temporis pacem & quietem, ecce tibi nouum ac domesticum bellum, quo post nefariam Arrii perfidiam, nullum vniquam asperius aut crudelius Ecclesia sensit. Hoc nimirum illud est quo omnes superiorum temporum controuersiones iam dijudicatæ, & infinitis propemodum tractationibus finitæ, è sepulcro rursus eruta & renouatæ, in quibus ipsis tamen sæpe diuinæ benignitatis & misericordiæ radijetiam clarissimè interfuxerunt. Vt enim Deus facilem manum dat, & ad se trahit eos qui verâ pœnitentiâ ducti, sese humiliant, & errores suos agnoscunt ac retractant; ita eorum qui perniciter ipsius se insignibus & Ecclesiæ opponunt, capiti grauiissima mala, velut extento ad ictum brachio, misatur. Hinc est quod Propheta dicit, inferos ad Dei vocem contremiscere, & diabolos ad sonitum vocis eius fremere.

II. Quemadmodum longa malacia propinquam tempestatem navigantibus plerumque minatur; ita diuturna hæc pax Ecclesiæ novarum turbarum fuit index, quæ non multo post exorta sunt. Dum enim Catholicorum ducum & militum nonnulli longa prosperitate quasi ebrijs ingenio indulgent, & immensarum diuitiarum delicijs immergi, sub septentrionali frigore, in veramque autem dormiunt; vetus ille hostis diabolus è latebris suis tanquam ex equo Troiano immaenam gigantum & terræ filiorum numerum eduxit; qui cœlo bellum inferre ausi, muros Ecclesiæ quasi apertos, & plurimis locis male custoditos, inuadunt domos expugnatas diripiunt, ac velut obscura in nocte, incendio ac cædibus in oppressos vndique grassantur; adeo vt vix ad flammæ lucem Leopardi pellem ex Antenoris ædibus suspensam potuerint agnoscere? & parum abfuerit, quin Raab quoque meretricis ædes (quamuis rubro fune, vt in direptione Hierichuntis, manus ab ea abstinere, insignitas) expugnarent. O infelicem felicitatem! O prosperitatem, insidiosam, quæ miseris mortalibus dulci

felle inescatis, tam amarum poculum mifces? Tu sanè non minus, quam charissimi nobis Affectus, oculos nostros exæcas, animosque ira excantas, ut etiam ipsum felicitatis datorem agnosce nequeamus. Non sic aduersa fortuna, oculos illas nobis aperit, & animum ab omnibus vitiosis humoribus & imaginationibus purgat, ut homo tanto melius se ipsum cognoscere possit: quam cognitionem p̄ dolo! non tarò felicitas infelix obicit, aut etiam planè auferit.

*Casus sinistros, dixeris roatè quidem
Homini molestos, sed timendos prosperos.*

Et hæc illa est, ut optimè Seneca inquit, quæ à se & super se causas ruinæ suæ attraxit.

III Ad hæc suomet ductu Malignus ille Spiritus à Deo maledictus, & æterno supplicio destinatus, Ecclesiæ sine ulla intermissione insidians, terribilem hunc & penè lethalem ictum etiam ei infligere voluit, ut dante olim accepta quodammodo ulcisceretur; & per Hæreses non minus quam per Idola quondam Ecclesiam oppugnaret, ut Tertullianus in simili casu dixerit. Quare tempus hoc valde sibi opportunum existimavit, quo, non quidem pristinam puritatem & innocentiam Ecclesia amisisset, & relicto verbo Dei, sibi ipsi relicta tamquam res suas sibi habere iusta esset, ut aduersarii ajunt, nequaquam: hoc enim esset, Dei, perpetuam Spiritus S. assistentiam Ecclesiæ polliciti promissa certa & infallibilia evacuare, de quibus quicumque dubitat, potest idem de eo dubitare, an Deus qui vniuersa condidit, satis virium ad explenda promissa habeat, sed quum animadverteret multos Ecclesiæ Antistites profundo ocio & delicijs, quibus jam diuturna pax, & per eam congestæ diuitiæ, materiam suppeditabant, sepultos; de conatibus suis bene sperare cœpit, non aliter quam carnivora aves præpingua animantia, quæ semianima jacere videt, ad escam sibi obliquis oculis designant; iis vero quæ per pascua vegeta exsultant ac currunt, appropinquare non audent. Et quemadmodum olim Atrali Pergami regis, congestæ Romam, opes, Urbi illi in vecto luxu, plus nocuerat quam profuerunt: ita Ecclesia non parua è diuitiis, vel earum abusu potius, incommoda excepit, quippe quum aurea in ea vasa, sed lignei essent sacerdotes; pro eo quod olim ligea vasa, sed aurei sacerdotes fuissent, eo tempore damna accepit, eum antegresso tempore hostis eam, utpote vegetam, & hostes etiam vltro prouocantem, minimè aggrediendam sibi putârunt: Nouerat enim quamdiu prisca illa disciplina

ciplina in ea perdurauerit, facile ei fore omnes astus eludere, omneiq; vim elidere; at ea remissa, facilem sibi aditum futurum. Inde est quod ad primum impetum, antequam murum grauissimus aries percusserat, nonnullos quibus Ecclesiae ex parte, custodia commissa erat, subito terrore percussos vidimus in aduersam partem, traditis clauibus, vltro transfugisse; alios incerta spe se aliquamdiu defendentes, sacrorum quibus custodiendis appositi erant, locorum ruina oppressos fuisse. Et quidem qui inopinato opprimuntur, à victis parùm absunt; at qui vigilant, non facile hosti præda fiunt. De illis Ezechiel Propheta loquitur, inquit; O Infelices! non in arenam vos descendistis, non murum ad defendendam domum Israel opposuistis, tam molles in aduersis, quam ebrii & feroces in secundis rebus. At profecto hæcenus & sortem & vlturam tam immoderatarum nimiumque expetitarum voluptatum exsoluistis, utpote in quas præcipuus huius furoris impetus sese effudit. Nempe quum Deus punire mundum constituit, à sua domo incipere solet, ut Apostolus inquit. Ego, inquit alibi, Dominus, respicio ad Pastores, & oues meas de manibus illorum requiram, faciam eos cessare à pascendo & pastores non amplius seipsos pascent, sed oues meas ex ore ipsorum liberabo. Ea inter miseras deprehensæ, quid ergo facies miser ista videns sentiensq; Ecclesiastice? Fatere & agnosce, virgas illas quibus humerui lacerantur, à diuina manu esse. Si conqueri vis de nemine alio conquerere nisi de teipso: neque aliam causam tuis miseris assigna, quam iustam Dei, non tuis tantum, sed totius quoque populi, cuius animarum cura tibi commissa est, peccatis offensæ indignationem. Hic ille est malleus qui portas cæli percussit; hæc fomenta quibus diuina ira accensus ignis, tanta violentia in ipsam quoq; Dei domum grassatus est & adhuc grassatur.

IV. Porro nemini hac nostra ætate (quam recte Noctem Mundi appellare possis) viuenti, ea incognita sunt, quæ ex hac rebellionem sunt consequuta, nimirum Deo omnipotenti suam gloriam, Ecclesiae decus suam & honorem, & tandem omnibus Monarchis & Principibus imperium extorquere atq; eripere. Malum quidẽ hoc omnes sentiunt; at mali causam pleriq; non æque cognitam habent, idcirco ut eam, quæ malis nostris, queis etiamnum obruimur, initium dedit exactè cognoscamus, ab eius explicatione huic meo operi initiũ facio. Neq; enim harum rerum historia adeo per-

uulgata est, ut nemo sit, qui eam nesciat, quin imo sunt, qui eam ad captum suum & lubitum accommodent, ut scilicet, tãquam pij filij, patris sui, hæreseos vino, vel veneno potius ebrii, pudenda vellent, & originis suæ turpitudinem ac spurcitiam occultent. Velamen hoc seu pallium contexit Sleidanus ad cuius conscientiam & libros plerumque recurritur posthabitis ijs quæ eadẽ de re Henricus VIII. Rex Angliæ, Georgius Dux Saxoniae, Henricus Dux Brunluicensis, Thomas Morus, Erasmus, Eccius, Lindanus, Hosius, Cochlaeus, Gropperus, Fontanus, Roncerus, Surius, & alij tam boni viri quã fide digni Auctores scripta nobis reliquerunt. maximeq; illa, quæ Casparus Vlenbergius, ex ipsiusmet schismatũ Authoris scriptis & dictis collecta, fidelissimè tractauit postquã ex Lutheranis castris ad Catholicos recurrit. Ex his vti etiã ex Cardillo, & Historia Latomi & Gasparis Gennepij Coloniae edita Sleidani refutatione perspicuum fit, quid de Sleidano sit Christiano homini censendum, nimirum tam pulchritamq; altute quæ sitis coloribus Hæresim ab eo pictam ac fucatam, ut ipsa immaculata Iesu Christi sponsa simplicioribus videri possit? Tantus hic in lupo ouilla pelle regendo est artifex, tam multis Historiam suam inseruit mendacijs, ut eorum ab vno homine vndecim millia notata sint. Hinc factum est, ut quemadmodum Cyprianus Tertulliani scripta lecturus, Cedo mihi Magistrum meum, aiebat, ita Carolus V. inclytæ memoriæ Imperator teste Surio in Chr & Opmero Sleidani Historiã inspecturus, Pseustem suum siue Mendacem porrigi sibi iubebat, in quem merito illud Homeri detorquetur. Mos garrite tibi multa est.

Eamq; ob causam ipse Sleidanus, ut Cromerus testatur, Lutheri potius ac Lutherana religionis Encomiastes, quã Historicus à viris cordatis harũq; rerũ peritis appellatus fuit. Olim pictor quidã ut capitis deformitatem in Pericle celaret, casside illud tectũ pinxit. Et alius Antigoni altero oculo capti formã delineaturus, dimidiam tantum faciei partem præsentauit, eodem planè modo Sleidanus ea, quæ iustam in Luthero reprehensionem merentur, miro quodam artificio occultas, alium nescio quem, nobis depingit ac proponit, & quidquid potest in laudem eius venatur; non tamen ita, quin multa eiusdem vitia, factus in primis & arrogantiam, feritatem, oscitantiam, polypragmosynem, & imprimis carnales & immoderati animi affectus omni-

bus passim locis prodat & ostendat. Interim nihilominus Lutheranorum hic alter, si diis placet, Titus Livius, omnium fere manibus teritur, & in varias linguas transfusus, nescio qua dulcedine legentium animos allicit ac detinet. Ut enim aurum artificiosa cælarum manu ac pictum gemmis quantumvis per se lucidis maius decus addit: sic mira quædam non inconcinne contexta varietas Sleidani scripta ita commendat, ut legentis animum non modo non expleat, verum etiam magno reliqua cognoscendi desiderio accendat. Quoniam vero scriptor hic non sine multorum perniciæ, dum Statum Religionis & Reipublicæ exponit, nocentissimum Hæreseos virus legentibus propinat: operæ precium facturum me putavi, si Antidotum hoc contra paratam, & pro absyathio & felle hæreticorum, sinceram mel Christianæ & Veritatis degustandum omnibus proponerem.

V. Quandoquidem verò plerique omnes qui Christianæ Reipublicæ quietem siue spiritualibus siue temporalibus armis perturbarunt, causas & defensionem suæ rebellionis non vulgari tantum, sed Latina quoque lingua, ut quæ omnibus ubique nationibus communis sit, evulgarunt: nobis quoque faciendum putavimus, quo nempe à pluribus, atque adeo ab omnibus apud quos Latine linguæ usus viger (apud quos vero non viger?) cognosci possent. Nimirum sic *Ars deluditur arte* Fine interim longè diverso, ut scilicet scripta nostra legentes Catholici, antiquitate, magnitudine & veritate Religionis suæ perspecta, gaudeant sibi gratulentur; Lutherani verò, Zuingliani & Calvinistæ novitatem, vilitatem, angustias & imposturas suorum dogmatum agnoscere incipiant & detestari. Equidem futurum non dubito quin hic Catholici continuam Pastorum suorum, ab Apostolis tamquam hereditario jure, tot jam sæculis acceptam successionem, meridiana luce clarius videntes, magna lætitia incessuri sint: hæretici contra præ pudore, ut qui sæculo suo antiquius allegare, nec tertiam generationem majorum, ipsi etiam tam jure quam facta ab Ecclesia tamquam ingrati filii, atque adeo hostes, ex hæretici, ætatem producere possint, demissis manibus & tecto vultu diffugituri. Et hoc quidem modo illi in antiqua fide sua confirmabuntur, hos vero, spero & opto, tandem novorum dogmatum siue opinionum pigrit ac pudebit.

VI. Ad vos jam, ô Lutherani, Calvinistæ & Zuingliani, mea se convertit oratio: Adeste: arri-

gite, si vultis, aures ad ea quæ dicturus sum, convertite oculos ad tot Ecclesiarum sacrarumque ædium in pulvere iacentium ruinas, aspiciate tot regna & regiones cladibus ac stragibus funestas: ecquid aliud, miseri, videbitis nisi tristitia patrum ac majorum vestrorum imo & vestri furoris signa ac vestigia? Habebitis hic vitæ ipsorum quasi compendium, & tanquam vivam schismatis hujus Lutheri Calvinistici imaginem. Grande profecto opus, aggressum me sentio, cujus pondus vel sola cogitatione me quasi attonitum reddit. In quo quidem conscribendo non tam temporis quàm ipsarum rerum & subjecti rationem habeo, nulli bella aut dissidia Principum merè civilia aut ad Reipublicæ solius statum pertinentia intermissurus, ut plerique alii hætenus fecerunt, ne lectoris animus aliis rebus occupatus, ab eo de quo agitur avocetur, aut intricatus passim obhærescat. Hanc certè historiam toti quotidie Mundo antè oculos ponendam censeo, ut quisque intelligat in quo statu Christiana religio decimo sexto sæculi nostræ reparatæ sæculo fuerit, eo nimirum tempore quo Hæresis ex inferno progressa, cælo denuo bellum inferre, & terrâ suo subjugare imperio conata est: in quam multiplicè formam, velut Proteus aliquis, sese eadem converterit & qui primi schismatis hujus fuerint auctores: quæque & quam multa non minus admiranda quam deploranda grassante passim hæresiarum furore, consequuta sunt: verbo, quis ortus vel monstrosus potius abortus, qui progressus Hæresios fuerit, ut denique quis ejusdem exitus futurus sit, non dubiis argumentis lector colligere possit. Verè enim D. Hieronymus, dixit *Hæresin refutat, qui quis originem eius demonstrat*: ego verò velut in theatro quodam sub diversis Scenis in diversos Actus distinctis lamentabilem Tragediam producturus sum. Primam personam seu proasim ager Germania: quam velut pedissequæ aliæ ad Septentrionem regiones quæ Hæresi & erroribus decipiendas se præbuerunt, sequentur. Epitrasin Anglia & Scotia, siue magna Britannia ut à reliquo orbe, ita ab Ecclesia quoque jam divisa, ac tandem Francia Tragediæ huius Catastrophen constituet. In hoc theatrum spectanda veniet Hæresis, passis capillis, oculis igne ardentibus, anguibus ex ore erumpentibus terribilibus, à Sathana tamquam Hercule furioso conducta atque incitata, qui cælo iratus ac terræ exitio imminens, magnam post se manum pertinacium Hæresiarum ac hæreticorum trahit. Et hi qui-

quidem partes præcipuas hic agent in varias vultus sese transformantes personam modo simulantem modo occultantes, subinde morientes, subinde velut Hydræ capita renascentes. Apparebit hic tum singulare artificium & ordo quo in tanta rerum omnium confusione ad destruendam domum Dei vsi illi; tum industria & modi quibus Catholici iam grassanti malo obviam ire conati sunt. Et quemadmodum ex vna parte elucebit iustitia eius, qui semper bene facit quodeunque etiam facit, quando alij male faciunt, ac præcipue dum eiusmodi turbas ac rebelliones in regno suo excitati permittit, vt tanto maiori ac certiori pace ac quiete postea fruatur: ita ab altera quoque parte misericordia eiusdem & promissorum veritas aperitissimè sese ostendent, ut qui mediis in turbis ac hostium furore Ecclesiam suam, quam agitari, non submergi voluit, tam clementer defendit; ac tam potenter omnibus periculis liberavit. Interim illud quoque Lector animadvertet, paucissimos esse qui Catholicæ Fidei veritati aures occludant, è contragentes natione autem barbaras, locis infinitas, numero innumerabiles obviis vlnis eandem accipere atque amplecti, Urbem aliquam aut civitatem hic à Catholicæ religionis abdicatam vides, alibi integram provinciam eidem de novo adjunctam videbis, provincia aliqua à Catholica Fide abscedit? at integrum alibi Regnum eidem accedit. Omiram Dei providentiam! Vix Septentrionali frigore rigere coepit Religio, quum ecce Austrino calore eadem liquefacta, ad ultimos etiam terrarum fines diffundi & propagari coepit, uti ex Annis Soc. JESU literis, & Indiarum Historijs constat.

QUOMODO MOTUS OB RELIGIONIS DISSIDIA EXORTI, VARIIS CÆLORUM PRÆLAGIIS & OSTENTIS FACIANT PRÆSIGNIFICATI.

CAPUT II.

ARGUMENTUM.

- I. Sub principium sæculi XVI. variis Religionum mutationibus totus terrarum orbis perturbatur.
- II. Ipsum quoque Cælum multa futurorum malorum præsignia & indicia edidit.
- III. Imperiorum & rerum publicarum ruina.
- IV. Religionis mutationes.

V. Varia Prodigia in aere siue cælo conspecta, instantis Schismatis indicia.

VI. Potentia qua Astris tribuitur, in laudem DEI cedit.

Profunda vt dixi pace, summaque Religionis concordia vniuersus Christianus Orbis fruebatur, in Maiorum fide vnusquisque acquiescebat, nec vlla inter eiusdem religionis socios nisi forte de finibus imperij proferendis erat contentio: quum ecce sub initium decimi sexti sæculi (quod præcipuam nostræ huic historiæ materiam præbebit) omnes Mundi partes schismate & Hæresibus distractæ, infinitis calamitatibus & miserijs inundati coeperunt. In Asia, Africa, Europa, & nouo Mundo turbis & confusionibus pullulantibus: dum alij impiæ Mahumetis commenta & mendacia expolire, alij Euangelicæ Veritatis intellectum nouum quærere student. Itaque videre erat eo tempore Musulmannos cum Turcis; Iezelbas cum Cazelbis; Seriphios cum Africanis; Christianos denique cum Christianis digladiationes inchoando infestis animis ac tanto furore depugnare, vt ne vltimæ quidem sanguinis guttæ parceretur: dum illi veterem & à maioribus acceptam Religionem summo studio tuentur, hi nouam introducere ac stabilire conantur, vt IV libri huius Capite fusius à nobis dicetur. Ita vno eodemque tempore Quatuor Mundi partes Religionum controuersis perturbantur, atque omnia ita miscuerunt, vt ruptis fæderum vinculis populi antea inter se amicissimi, capitalibus odijs dissidere coepissent, & in mutuam perniciem armati. Ex quo apparet quam verè à Gregorio Nazianzeno in l. de Pace Oratione dictum sit, vt ad firmandam ac tuendam hominum concordiam nihil efficacius sit, quam Religionis consensus, ita nihil esse quo eorundem animi magis distabantur atque alienentur quam eiusdem diuersitatem.

II. Sane ipsum cælum quasi iratum tam his quam illis varijs signis ac prodigijs demonstravit, prope diem fore vt suis ipsi manibus alter ab altero debitas pœnas exposcerent. Quemadmodum enim fulmen primum in nubibus scintillas & fulgur quoddam longe lateque explicat, vt aer ipse ardeat videatur, mox horribili cum murmure ipsa terræ fundamenta concutit, antequam rupes & cœlo minantia cacumina diffundat ac dissipet: aut quemadmodum antequam terra ad emittendos visceribus suis inclusos spiritus, & quæ dorso portat de-

6
glutienda dehiscat, solet mugitus quidam audiri, & tremor sentiri, multa; alia instantis mali signa præcedere, vt quod aues circumuolitantes clamoribus & frequenti alarum concussu accolas ad fugam horrantur, atque ipsi etiam serpentes & venenata animantia e cauernis suis prorepentia, ad rutiliora loca se recipiunt: ita Deus Optimus Maximus, qui ex paruatum rerum casu, magnarum nobis ruicam ostendit, cuique omnia etiam antequam eueniant, sunt præsentia, non statim iræ suæ gladium in eos à quibus offensus est, distringit ac vibrat, sed varijs prodigijs nisi à peccatis desistant, scelerum pœnas hominibus denunciat, quarum initium est, vt Eusebius Lib. 9. de Demonstr. Euang. ait, conceptus inde pavor & consternatio. Stellæ & alstra tanquam Fœciales sunt aut tubicines magni illius Imperatoris, ad commonefaciendos homines missi, quanta rerum mutatio in cœli præparatur.

*Natura quandoq; Deus: perfringere leges
Non dubitat, terra hæc queis est adstricta polusque:
Naturam vt contra si qua forte ire videmus,
Accipiamus, vt instantis prænuunciat cladis.*

Ab eodem immortalis Deo cœlestia lumina nobis propofita sunt tamquam tabulæ aut Aduersaria, vt in ijs sancta ipsius decreta legeremus, & tum horribiles diuinæ auræ effectus, tum suauissimos elementæ & benignitatis fructus ob oculos positos semper haberemus. Nec profecto cuiquam dubium esse debet, quin magnum hoc & tot altris insignitum corpus vires suas inferioribus hisce continuo imprimat, sic vt omnia etiam inanima ad Dei omnipotentis nutum componere se & accommodare inducantur. Omnes Mundi huius partes felici illo matrimonio, quod Deus ab initio, velut Paraenymphus, sanxit, inter se coniunctæ sunt, & mirabili quodam ordine velut concatenatæ: sic vt actiones & passionés reciproce communicent, & sempiterno quodam fœdere perstant.

III. Per mutos hos interpretes, qui non nisi per signa quædam loquuntur, quique præcipua diuinæ potentæ instrumenta sunt, Deus sæpe Rerum publicarum ortus, mutationes ac ruinas, prælia clades, Regum ac Principum obitus significat ac prænuunciat: vt in magna illa persecutione accidit, qua Antiochus Iudaicum populum grauissime afflixit. (a) Quæ signa & prodigia Ægyptus non vidit (b) tum quum eundem suum populum Deus inde educere vellet; Hæc in sacris

exstant historijs: quorum similia non pauca apud alios leguntur, quæ scilicet Xerxis illam, plusquam decies centena hominum millia ad excidium Græciæ secum trahentis expeditionem (c) quæ, Romanæ magnitudinis æmulæ, Carthaginis euerfionem (d) quæ bellum Ciuile inter Cæsarem & Pompeium (e) quæ necem eiusdem Cæsaris præcesserunt. (f.) Et vt ad nostra veniam, quis nescit tum quum Brunehildis, & Fredegundis sceleratissimæ fœminæ, in regno hoc omnia permiscuerunt; (g) vt & tum quum Ludouicus & Fridericus ciuilibus armis de Imperio contenderunt (h) multis prodigijs publicas has calamitates fuisse præsignificatas? Sed & morbos febresque continuas & funesta illa bella Franciæ regnum sub Philippo Valesio misere vexatum fuit; nec non multorum Regum ac Principum mortes crebra ostenta præcessisse historiæ testantur. Infinita alia exempla omitto, quæ exstant apud eos qui temporum & rerum gestarum memoriam literis prodiderunt.

IV. Verum enim uero illud longe est admirabile, quod per eadem alstra Religionis mutationes sæpenumero Deus ostendit; & siue ad puniendos malos, siue ad bonos exercendos ac probandos, Sathasæ in homines grassandi licentiam permittit. Sic idem admirabilem religionis & sacrorum mutationem, quæ Christo D. & Seruatore nostro nato accidit, per magnam illam Iouis & Saturni coniunctionem, quæ Natiuitatem ipsius præcessit; ipsam vero Natiuitatem per nouam & inuitatam stellam præsignificauit: vt & Paganismi abolitionem per Virginis imaginem in cœlesti iride, vt quidam scripserunt, ab Augusto conspectam: (i) itemque miserabile Hierosolymitanæ vrbs excidium, per varia prodigia & portenta. (k) Sic Hermes & Alcaeus, vt Albumazar testatur (l) è signo Virginis semper virginem illam Dei filij matrem nutricem quodammodo agnouerunt quam modo dictus Arabs tamquam pennis de pingit, nec tamen tanto tempore expectatum Messiam agnoscere potuit. Sic Iudaicæ religionis abolitio amiaaci & prodigioso Cometa fuit prænuunciata, vrbi illi quam Deus omni terrarum nationi

a 2. Machab. 5. b. Sap. 17. Exod. 7. 8. 9. c. Herodotus. lib. 7. cap. 37. d. D. Liv. Florus. c. Cæsaris Com. f. Seruius in Virgil. g. Annales Francia. h. Brouij Annales. i. Baron. Tom. 1. Annal. k. Iosephus l. 1. de bello. l. lib. 10. Introduct.

tionis diripiendam dare constituerat, tamdiu infectis suis radijs quasi incumbente (a). Sic Christianæ religionis incrementum victoriosum Crucis signum, (b) quod Constantino Imperatori apparuit, sic frequentes & celeberrimæ Christianorum sub Theodosio victoriæ à stella insolita gladij formam præferente fuerunt significatæ. Sic execrabilem Arij, in Trinitatem ac diuinam essentiam contumeliosi, hæresin multa cælorum prodigia præcesserunt: & pessimi impostoris Mahometis aduentum magna Planetarum in scorpionis signo facta coniunctio: quo tempore Arabes excitata contra Imperatores rebellionem, in Elnabi sui, torrentium poltea facti domini, Lege modis omnibus stabilienda, tanta contentione elaborarunt. Sic Carolo magno Imperatore inusitatæ magnitudinis eclipses multarum nationum ad Christianam religionem conversionem prænunderunt (c) vt & præclaras Ecclesiæ contra Henricum V. Imperatorem victorias (d) Sic paulo ante insignem illam Christianorum ad Echinas de Turcis Anno M. D. LXXI. partam victoriam, Crucis insignia super Constantinopolitana vrbe apparuisse dicuntur (e) Sic Anno M. D. LV. medio die lucentes flammæ super sancto illo sacello, in quo Saluator noster verbum caro fieri voluit, è Syria in Marcam Anconitanam transportato, è cælo delapsæ & conspectæ, ad celebrandam & amplificandam Deiparæ Virginis gloriam è toto terrarum orbe homines exieuerunt & convocarunt (f) Sic ignea illa pyramis seu columna, in aere super Mexicana vrbe diu suspensâ (g) Euangelij in nouo Mundo propagationem: & Crucis signum Anno M. D. X. in Orientali India conspectum (h) & à Prorege Albuquerqueo & Lusitanis magna veneratione adorum eiusdem salutaris signi in medio Sathanæ regno exaltationem, & tot præclarissimas eorundem victorias præsignificauit: quod idem signum Anno M. D. LX. quoque apparuisse scribitur (i) Sic crudeles illas teneræ adhuc & adolescentis in Iaponibus Ecclesiæ persecutiones, inauditi antea & horridi terræ motus, tamquam conflictus quidam infernalis potentia (k) præcesserunt. Si plus quam sexcenta idola euersa, & præalta illa apud Iaponenses diabolica statua fulmine percussa, certam nobis spem faciunt, idoloratriam istis in regionibus funditus excisum, veramque Christianam ac Catholicam religionem longe lateque propagatam iri: vt multa alia circa religionem præiuga prodigia & prodigiosa præsignia, ac tam

ostenta quam euentu præteream, in cælo notatæ quæ in vniuersa Mundi nascentis, adolescentis & senescentis historia curiosus lector facile deprehendet & obseruabit.

V. Porro quemadmodum prima Mundi nascentis incunabula quæque circa illa acciderunt, à stellis & astris præsignificata fuerunt (vt præteritorum sæculorum percurrenti memoriam facile apparebit) sic etiam eiusdem quasi decrepata aras & finis, quando scilicet homo ille peccati solenni & perpetuo sacrificio abolito, nouam religionem introducturus, Antichristianismum stabiliturus, seque ipsam tanquam Deum, vt Apostolus loquitur, adorandum exhibiturus est, multis signis ac prodigijs famosus erit. Tunc quidem monstri illius detestabilis, ad humani generis exitium nati, aduentus. specioso noctis velo tegetur atque inuoluetur. Omnes planetæ, omnia elementa, vt ipsa S. Scriptura testatur, extremam illam rerum in toto Christiano orbe mutationem, tamquam diuini iudicij interpretes annuntiabunt: adeoque ipsæ cælorum virtutes commouebuntur, summaque in firmis miscebuntur, ac susque deque omnia ferentur. (l) Vnicus ille Mundi oculus, Dei imago, ac secundus terræ parens, tam de splendore quam viribus suis multum amittet, ac lumen suum Lunæ maligne communicabit: & quemadmodum stellæ D. N. Iesu Christi natiuitatem indicant, ita eadem Antichristi aduentum & prodigiosam Christianæ legis mutationem prænunderunt. *Faciam*, inquit Creator, *ut omnes cælorum stellæ, ô homo, super te plorent ac lamententur* Siste hic superbæ, siste curiositatem tuam, nec quidquam vltius inuestiga: sed illud potius considera, schisma hoc quo scædæ iam dilaceratam adeoque ab hæreticis viam Antichristo præparantibus, ad extrema fere redactam Ecclesiam cernimus, ab ipso uniuersi huius opifice per easdè cæli, toties turbato rerû ordine fractas ac mutatas virtutes, esse prædictum. Considera cælum incunite decimo sexto sæculo, nequaquam fuisse mutum, sed veluti clara voce & quasi intento digito magni illius Aduersarij præcursores indicasse. Sol, luna & reliqua luminaria quæ Deus in vasto cælorum fornace, miro inter se ordine disposuit,

a. Iosephus 7. Belli 12 b Euseb. in Vita Constantini c Annales Francorum d. Natal. Com. lib. 21. e Idem. f Historia Laureana l. 3. c. 24. g Acosta. h Maffei l. 31. Hist. Ind. i Gaspar in Epist. k Historia Martyr. Iapon. l. Luc. 21. S. Hieron. Hom. 31. in cap. 4. Isai.

posuit quasi tuba fuerunt & indicia earum miseriarum & calamitatum quas plena ipse manu in nos effudit; & insperatorum motuum nuncij, ob antiqua & à maioribus accepta religionis innovationem toto passim orbe exortorum. Et quem admodum Dionysium Areopagitam horribili illa, quæ Christo D.N. in cruce moriente accidit, ac totum hoc hemisphærium per tres horas tenebris inuoluit, conspecta eclipsi, exclamasse fertur; *Aus Deus Natura paritur aut uniuersa hac machina dissoluetur.* sic Astrologi tot tristibus Planetarum aspectibus, tam varijs atque inuisitatis eorumdem conjunctionibus, tot superiorum concursibus, tot inferiorum inter se, aut cum superioribus, vel etiam cum stellis fixis conjunctionibus, tot denique celestis illius exercitus signis ac velut tesseriis excitati & attoniti, (*) magnum aliquod & inuisitatum malum præ foribus esse facile ipsi præiudicauerunt, & una voce omnibus annunciarunt. Et certè, si verum fateri volumus, nullum à condito Mundo sæculum tot ac tantis mutationibus fuit exagitatum quam hoc decimum sextum, cuius cursum aperire mox incipimus. Mirabiles tum contingere Planetarum dispositiones ac habitudines, frequentes conspectæ sunt & inuisitæ magnitudinis eclipses, multi item terribiles Cometæ apparuerunt, qui non sunt, vt quidam opinantur, exhalationes quædam calidæ & siccæ, in supremam æris regionem eleuatæ, & à sole excocctæ; sed noua potius corpora à Deo creata, & ad hominum terrorem in cælo collocata & accensa. Conspecti quoque sunt tres soles, tres Lunæ, & noua quædam neque vnquam antea visa stella. Quid de conjunctionibus dicemus? quarum viginti vno mense, & quidem ex ijs sexdecim in signo Aqueo contigerunt (b) quod magnam non regnorum solum & ciuilibus status, verum etiam Religionis mutationem portendit. præsertim Planetis omnibus cum sole in bicorporeo signo concurrentibus. Sic enim videmus quatuor anni tempora seu partes bicorporeo aliquo signo definiti, Geminis scilicet, Virgine, Sagittario & Piscibus. Sic etiam Planetarum combustio, quæ fit quando illi sub radijs solaribus concurrunt ea quæ circa religionem euentura sicut designat, ac præcipue quando vis armorum admiscetur, quod ille tum in Martis triplicitate reperitur. Omnes, inquam Astrologi in Asia, Africa & Europa, iudicia & sententias suas in suspensio ac dubio habuerunt, ob tantam euentorum diuersitatem & mirabiles Astrorum positiones di-

uersis opinionum fluctibus agitati; quæ singula in Historiæ nostræ serie ad annum quæque suum indicabimus. Sed nihil magis admiratione dignum visum est quam magna illa Saturni, Iouis & Martis in Piscium signo coniunctio: quæ itidem primorum nostrorum parentum temporibus acciderat, tum quum aperti cælorum catarractis, diluio omnia perierunt, exceptis qui cum Noa in Arca seruati erant. Dicit non potest quanto metu astrologi quorundam mentes perteruerint, adeo vt quidam aquarum eluuiouibus terram inundatum iri constanter affirmarent. Verum non aquarum illud: sed sanguinis fuit diluuium, qui in omnibus terræ partibus ob nouas in Religione concertationes, à malè feratis hominibus, qui quasi toti antiquitati & consentienti tot sæculorum iudicio bellum indixerant, & stolidi vulgi conscientias vexandas sibi sumpserant, inuectas, copiose fuit effusus. Perspicue hoc sanguinis diluuium portendit, cuius punice coloris Vinarie in Saxonia Festo Natalis Domini visa in cælo hoc ipso anno quo Lutherus primas theses edidit contra Indulgentias (c). Quam opere, Deus bone, abditatum illi rerum investigatores in explicandis his cælestium corporum prædictionibus desudarunt, quam misere sese torserunt, (d) dum quid tantas cælorum minas sequaturum sit, aperire nobis conantur! Quamvis enim cælestium corporum vires & effectus ob incomprehensibilem diuersitatem humano ingenio vix ac ne vix quidem peruestigari possint, ac nostri oculi in rimandis diuinæ maiestatis secretis ac futuris rebus dijudicandis plusquam æcutiant; nec credendum sit omnia & singularum publicarum quam priuatarum rerum euenta & velut fara stellis tamquam diuinæ legis tabulis inscripta, atque inde actiones nostras & consilia dirigenda esse; multo minus Deum ipsum (quæ stulta fuit Chaldæorum & Stoicorum opinio) Naturæ & Fati legibus, vt Iouem fabulæ ferunt Adrastia decretis teneri: nihilominus tamen, vt ceteræ artes longo usu & experientia constitutæ sunt; ita diligenti quoque cælestium corporum & Planetarum, ejusque quam singuli habent vigoris ac potestatis observatione, & cum iis quæ euent-

a Iulius Obseq. histor. b Stoflerus in Sphæram &c. Contr. Lycost. de prodig. Lauatherus de Cometis. Maiolus in diebus Cunicul. Traç. de Comet. & prodig. Orruvin Gratius. c Lycosthenes. d Ioannes Lichtenbergius in suis præfag. Ioachimus Abbas Calaber.

runt collatione deprehensum est stellas divina provisione vim quandam & jurisdictionem in hominem & habere & exercere.

Credite mortales: quæ cælo affixa videtis:

Plurima divinorum lumina numen habent.

Et profecto negati non potest, cælestium corporum non tantum in hæc quæ videmus elementa & in omne animantium genus, sed etiam in ipsos homines vim magnam, minimeque obscuram esse. Eadem ut claritate & splendore inter se differunt, ita diversas quoque operationes & effectus habent. *In signa vobis erunt, inquit Verbum ista: cætas. Eoque Si quando rerum mutari fortè videmus.*

Ordinem, & omnia misceri sursum atq; deorsum.

Certo atq; infallibili signo colligimus, Deum hominum peccatis offensum irasci. Nec sanè unquam quidquam præter aut contra Naturæ ordinem factum legimus, quin magnum aliquid & insolitum sit consequentur. Nunquam ulla vel vis superiorum in inferiora vel Solis aut Lunæ eclipsis contigit, quæ nõ in signis alicujus mutationis aut calamitatis fuerit prænuncia: nunquam Cometa conspectus est cuius cauda non longam miseriarum seriem secum traxerit: nunquam Saturnus & Mars, præsertim in vigore uterque constitutus, ceteris Planetis languentibus, congressi sunt, quin generalis quædã calamitas in illos populos qui horum Planetarum virtuti subiecti sunt, incubuerit. Longum sit atq; adeo alienum hoc loco tum Planetarum inter se concursus, oppositiones, conspirationem & consensum, tum, quam in quoque signo seu domicilio vim habeant ac potestatem, aliaque hujus generis, longo usu observata explicare.

VI. Taciturno vero abest ut vitium, quas corpora cælestia in hæc inferiora habent, indagatio quidquam de divinæ Majestatis magnitudine detrahat, ut eidem multum gloriæ addat. Præterquam enim quod illa testatur Deum res hominum providentia sua regere & gubernare (quod impij quidã negare non dubitant) ejusdem etiam omnipotentia tanto magis apparet, cælestes has faces tamquã decretorum ter Optimi Maximi nuncios non sine reverentia quadam adspicientibus, quibus ille etiã in maximis rebus utitur, ut in imperiorum mutationibus gentiumque eversionibus. Nec vero ille jam quoque magnis atque horrendis signis ac prodigiis omnium rerum tandem futurum exitum ac finem ostendit, sed in dies quoque præcipua rerum humana; um eventa tamquam in speculo intuenda atque animo præcipienda nobis proponit. In iuriã

Deo profecto faciunt qui existimant tantum stellarum & astrorum numerum à Deo creatum, ac tam mirabili ordine in cælestibus orbibus summa constantia in se redeuntibus ad ornatum tantum esse dispositum.

Fornice quisquis in hoc lucentis aspiciis igneis,

Et terra atq; maris longè superantia molem

Corpora, ne vanas jaculari credite fœnas.

Mihi quidem illi restè ac dignè divina opera considerare videntur, qui futurarum rerum & cælestium decretorum præfagia & quasi vaticinia ex iis quæ quotidie fieri videntur, quodammodo cognoscunt. (a) Neque vero cælo aut stellis innocentes, quæ in voluntatem nostram nihil potestatis habent, primam causam efficientem aut fatalem quandam & irrefragabilem necessitatem, qualem Stoici & Astrologi quidam commenti sunt, qualemque in illis D. Augustinus, (b) in his Picus Mirandula, (prædictionibus eorum qui tricelimo tertio ætatis anno eum certo moriturum prodiderant, offensus) exagitavit. Absit à nobis hæc impietas, ut præpotentem omnium rerum Deum duræ illi Necessitatis Catenæ adstringamus. Impia hæc deliria Democrito, Empedocli, Heraclito & aliis tam Philosophis quam Poëtis paganis relinquamus, qui omnia Fato quodam inevitabili, (c) id est, ordine quodam naturali, seu indissolubili rerum inter se colligatarum nexu, teneri prodiderunt. Hinc apud Homerum Deos videmus iratos & lamentantes quod Fatum rumpere aut transgredi nequeant. Sed qui in vera pietatis ac sapientiæ schola edocti sunt, ab hæc Stoicorum & fatalium hominum ignava & stulta disciplina longissimè absunt ac Deum non modo omni necessitate liberum fatentur, verum etiam Rerum publicarum ortus atque interitus, ut & Religionis mutationes nequaquam à secundarum causarum dispositione iræpendere credunt, quin à prima illa mutari possint: quamvis nonnulli existiment in magno hujus Universi libro rerum humanarum historiam atque eventa etiam antequam concepta, nata atque producta fuerint, descripta esse. Nos dicimus, astrorum minas averti, atque istum vitari posse, secundum illud: *Sapiens dominabitur astris.*

Sic videmus Deum sæpè conceptam ibi superius in nos sententiam, hic inferius mutare, quando scilicet vera pœnitentia & lacrymis peccata nostra destemus ac delemus. Hoc illud est quo fatorum

B

a^s Basilius. S. Chrysof. b Lib. 4. cap. 11. De Civit. & Cit. De Fato.

rum ordo rumpitur, quo Dei iudicia mutatur, sententia revocantur, & reis destinata supplicia declinantur. Audi quid per Ezechielem Prophetam Deus loquatur. Si, inquit, *populum hunc peccatorum suorum penituerit, me quoque poena quam infligere eis constitui, penitebit.* Tanta scilicet est Dei in firmitati nostrae sese accommodantis benignitas. Idem misericors Deus, iam pronunciata in miserum hominem sententia, gratiam suam de nouo iterum obsignat, & vitam ei qui mortis erat mancipium largitur. Abraham Aben Esta magni nominis inter Iudaicæ disciplinæ Rabinos Doctor, de Israeliter populi seruiture loquens, affirmare non dubitat, Ceteri satis quoad partem solidè Deum postquam ex astrorum influentia tamquam rerum futurarum Indice & Protocollo, ut vocant, populum adhuc diu in captiuitate futurum vidisset, commiseratione & charitate motum, signorum adfectus & constellationes divina sua virtute commutasse, exsilijque tempus abbreviasse. Quare æternam illam Sapientiam, & primam, infinitam & incomprehensibilem rerum omnium causam agnoscamus, quæ secundarum causarum ordinem & consequentiam regit & moderatur, tollit, firmat, mutat, quando & quomodo ipsi visum fuerit: interim vero futura in præsentis temporis speculo velut adintuendum, vel certè coniectura eliciendum, nobis proponit.

QUOMODO DEUS IMMINENTENNES Mundo calamitates varijs modis annunciet & prædicat.

CAPUT III.

ARGUMENTUM.

- I. *Vulgi voces & malis omnia initio seculi prædicti passim audiri.*
 - II. *Deus quibus modis non nunquam nos de imminentibus malis & eius amicitibus commonefaciat.*
 - III. *Religionis mutationes à quibusdam prædicta.*
 - IV. *Frater quidam Franciscanus de futuro Religionis schismate ante Lutheri aduentum concionatur.*
 - V. *Mira eiusdem historia.*
 - VI. *Cæcæ demones idololatriæ populi abominandorum cultuum abolitionem prædicant.*
- I. **A**D recensita hæcenus multa que alia futurorum malorum præsagia, quibus vniuersus quasi Mundus vehementer fuit attonitus, accessit quoque communis vox hominum, in qua sæpe mirabiles prædictiones apparent. Et quem-

admodum aruspices olim ex auium volatu, garritu & eiusmodi auguria sumebant, quorum tamen ipsi ignorabant rationem: ita in hominibus occulta quædam vis tam boni quam mali imminentis quodammodo præsentendi esse videtur. *Vox populi* (inquit non minus verum quam antiquum pro- uerbum) *vox Dei*, id est, ipsa est Veritas. Quotiescunque vna & eadem de re omnes etiam locis & linguis discrepantes populi idem conformiter loquuntur & sentiunt, non illud iam pro hominum testimonio, in quorum animis ut plurimum altissimi sunt recessus, in verbis magna inconstantia, in iudicio non minus varia, quam in vultu diuersitas, sed pro diuino oraculo seu clarissima Dei voce habendum est, occultatam quædam vi, veras rerum imagines (ut Democritus ait) in aere imprimendis, & insensibili seu transpiratione seu inspiratione hominum animis insinuatis. Hinc est quod communis vulgi vox & vniuersalis consensus, quem *suoparvia* Græci appellant, de rebus futuris multo certius quam de præsentibus pronunciat, quum in hiscæpe (ut *Æschines* contra *Timarchum* inquit) in alijs ratio mactendo fallatur. Quid quod communis hæc hominum vox tanto verior plerumque deprehenditur, quanto incertior eius est auctor: quasi ex altiori quodam ac diuiniore fonte manantis. Et sicut aliquando *Panicus* terror, nulla apparente causa, subito timore exercitum ita percellit, ut sanguine quasi congelato, & corde ad pedes delapso, ipsi etiam, ut cum *Pindaro* loquamur:

Dysgenti fugiant, terroribus externati; ita etiam rumor aliquis sæpe sine certo auctore ortus, inconstantis multitudinis ora constanter peruagatur, ac tandem verè esse deprehenditur. *Populo Romano* ludis *Circensibus* & spectaculis intento, repente rumor petrebuit teste *Plutarcho*, *Perseum* regem a *P. Emilio* victum, & *Macedoniæ* in prouinciæ formam redactam: cuius quidem rumoris auctor, ut idem testatur, numquam rescisci potuit; fama hæc nihilominus velut momento quodam, ita se diffudit, ut omnes incredibili lætitiæ exultantes læto carmine victoriam nondum cognitam celebrant (a). Quemadmodum vero læta sæpe animo, antequam euenerint, præcipimus; sic animus noster quandoque infortunium etiam, quum longe adhuc abest, nescio quo instinctu sentit, & timidus incertum, quem in se paratum videt, expectat, quamuis nulla metus causa appareat: id quod no-

struo

a. *Pausan. in Phoc.*

atro magno malo, durante hoc schismate, & ex eo confiato ciuili bello, nō semel ipsi experti sumus. a

II. Postquam Deus urbem illam tantopere sibi amaram excindere constituit primum miserabili illi populo (omnium gentium deprædationi & odijs postea exposito) extremam miseriam & exitium per ipsorum conscientiam denunciavit, quæ præter continuos morsus & tormenta, instantis exitij vanicinium ex ipsorum ore expressit, quum miserose & propediem perdendos esse clamarent. Soler enim Deus factorum nostrorum cursum, liberrimæ suæ voluntati alligatum, diuersis rationibus nobis ostendere. Longo tempore priusquam Christiani ad Indias penetrassent, & Euangelij lucem opulenti illis & vastissimis, sed incognitis antea terris intulissent, omnium fere sermonibus apud populos illos iactatum ferunt, venturam aliquando gentem brabaram, quæ nouum Deum nouamque religionem sit annunciatura. Similiter in Europa antequam schismatis illa scintilla in Saxoniam gliscere cœpisset, dici vix potest quanto in metu rotus fere Christianos versatus sit orbis. Nondum inspecta flamma, iam plerisque incendijs & tranquillo adhuc mari, naufragium ante oculos obuersabatur. Cis vitraque Rhenum habitantes populi Christi anæ Reipublicæ magna mala, & atrocem Ecclesiæ afflictionem impendere ominabantur. Est hæc diuinæ iustitiæ pars quædam, quod ex æquo doctis atque indoctis sese manifestat. Neque enim satis illud Deo visum est, decreta sua velut ad tabulas cœlestium signorum affixa publicare, ut quæ hæc ratione non nisi profunda astrorum scientia instructis, & summa mentis agilitate ac contemplatione cœlestia secreta rimantibus patent; indoctis vero, qui ea quæ supra se, nihil ad se pertinere existimant, quique tamquam terræ filij, oculos continuo in terram defixos habent, vel potius ipsi tamquam aimañtia ad perpetuas tenebras condemnata, intra terræ viscera sine oculis degunt, abstrusa sunt & incognita: eoque non tantum in ijs quæ sunt extra homines, verum etiam in ipsis hominibus & per ipsos homines iudicialia manifestat, ut ignorantiam nemo præterdere, aut contra Deum pœnasque ab ipso infligendas mormurare possit. Nihil omnino accidit, quod non populari hæc & communi voce multo ante fuerit denunciatum. Deus (inquit Iosephus) hominum spectat utilitates, deque ijs, quæ scire ad ipsorum salutem interest, in tempore ipsos certiores facit: at mala suo ipsi sibi

iumento, ut est in proterbio, accersunt, dicente Propheta, (b) *Perditio tua ex te est o Israel & Poeta quispiam. Multos impendens terras ceruicibus ensis: Nec quisquam vitare tamen studet improbus istum.*

III. Nec vero communis tantum populi vox tempestatem hanc, qua S. Petri nauicula breui agitata erat, prædixit; verum etiam singulares quædam personæ, diuino incitante spiritu, quasi Iliadem quandam postorum malorum nobis contexuerunt. In Germania virgo Hildegardis, diuini interpretis Numinis vastitatem illam & desolationem quæ superiori & nostra ætate Christianam religionem tantopere afflixit, quasi digito præmonstrauit (c) dicens: *Ah misera Ecclesia! quid ages quo te vertes: Mille hæreses in te orientur, quibus resistere vix poteris. Adest tua sacra, atque ad eam ipsa etiam sacra profanaabuntur; Principes contra te insurgent, populi contra te arma capient: omniaque in ruinam tuam conspirabunt. Quum primi illi homines luxui & voluptatibus sese dedissent (d) Deus aquarum eluisionibus vniuersam terram submersit: at quia vltimi seculi homines incredulitate & quouis opinionum vento abripi se patientur, Deus Ecclesiam ab eis auferet.* Omnia eius scripta eiusmodi minis plena sunt, nec fere aliud quam pœnas, vindictam, stragem & ut vno verbo dicam, Catholica Ecclesiæ ruinam representant: *qua tandem recollectis viribus*, (inquit eadem virgo) *eos quos diabolus ad ipsam persequendam vinculis exsoluit, catena rursus constringet.* Post hanc Hieronymus Sauonarola Dominicanæ familiæ monachus, cōsimilibus vocibus Christianum orbem impiere non destitit (e) eadem prædicens, & vniuersum Ecclesiasticum ordinem metu & stupore defigens. Sic apud Mauros quoque in Granatæ regno Alfacis quidam Mosquearum (f) seu fanorum Mahometanorum ruinam, & Euangelij propagationem prædixit. (g) Et apud Persas Techellis è spelunca sua progressus tam imperij quam religionis scissuram Musulmanis vaticinatus est. (g) Ante vltimam Romanæ urbis direptionem, in qua Carolus Bourbonus occisus fuit homo quidam ignotus, indutus cilicio, discurrens passim ciuibus instantē ruinam & perniciem prædixit, ut suo loco latius a nobis explicabitur. (h) Sic in Anglia virgo quædam

B 2

Eli-

a Sand. li. 1. b Osee c. 13. 9. c lib. Reuelation. d Gen. 7. 2. Pet. 2. 5. e vide Bzouij Annales A. 1494. num. 37. & Anno 1406 & seqq. f Vide P. Cominaum in histor. Gall. Bzouij in Annual Anno 1452 g extat liber. prædict. eius Techellis. h Franck in Chron. part. 2. stat. 6 fol. 692. & libellus de direptione urbis Roma sub Carolo V.

Elisabetha nomine, insignis, quæ paullo post sequuta est, matationis, dicam, an euerfionis? vates fuit non vana: quum ea nostra ætas viderit (vt Sanderus ait) quæ vniquam futura tum nemo ne per somnium quidem poterat cogitare. Thomas Morus vir omni virtutum genere præstantissimus, nõ solum imminetentem tempestatem (vt idem Sanderus inquit) in spiritu præuidit, verum etiam pleraque omnia vti postea acciderunt, prædixit. Paulo ante Lutheri aduentum in Gallia Franciscanus quidam vicariam circumijit, populum docens, ac de diuina ira pœnitentiaque acerbissimis, quæ ipsorum capitiam paratæ essent, commonefaciens. De quo homine dicere aliquid operæ precium mihi videtur, quod scripta eius nulla existunt, quamuis ipse vera malorum horum fatidica Cassandra fuerit.

IV. hic, nomine Frater Thomas, à vitæ veterumque sanctitate, *le saint homme*, id est, vir sanctus vulgo appellatus fuit. Per mundum discurrens, iram Dei annunciabat, & ad pœnitentiam omnes cohortabatur. Is quam primum in oppido aliquo pedem posuerat, statim lusus omnes, luxum & voluptates velut publico inde proscriptas edicto vidisset. Omnia meram pietatem & deuotionem spirabant. Et proximis atque remotis eam locis populus cateruatim accurrebat, vt tam sanctum hominem videret, ac audiret eius sermones, qui tanta auditorum frequentia celebrabantur. Vt ijs habendis loca publica aperire necesse esset, quod etiam amplissima templa tantam hominum multitudinem non caperent. Vltimum ille sermonem Burdigalæ in magna illa arca Conuentus, qui magna Observantiæ dicitur, habuit, quo Aquitaniam non sine lachrymis, his inter alia verbis valedixit: O pulchra & plena deliciarum prouincia Mundi pa adifus! Heu quantis lachrymis exuberabis! Videbis ignes passim per campos tuos crudeliter grassantes & superbas has ædes, aut pietatis, & deuotionis testes, Ecclesiæ hostium, qui in te nascuntur, iniurijs & prædæ expositas. Videbis diuinæ iustitiæ exequutores & carnifices qui flagellorum ictibus negociatores de templis eicient. Lupi in ouile irumpent, & tam pastores quam oues dilacerabunt. O Burdigala! Tu è mœnibus tuis subiectorum templorum incendia adspicies, quin etiam ea, quæ tuis in clusa sunt, hostium Ecclesiæ furorẽ & rabiẽ vix effugient. Et hoc quidem modo populi impietatem & Præsidum hypocritarum Deus iuste puniet. Sed quæ admodum sancta illa corpora quæ apud Tolosam requiescunt, eius urbis optatores & si ita dicere licet, Diuites tates sunt:

sic ò Burdigalenses, S. Matris vester protector erit. Hæc quidem tum a plerisque velut inania terribilimenta audita & accepta sunt. Quis enim credere potuisset quæ a maioribus tanto labore & sumptu edificata fuerunt, tanta posterorum rabie & furore destructum iri? Memini bonas qualdam & ætate decrepitas feminas, quæ Anno MDLXX. Romegontius tẽplo Lormontano, ipectantibus è muro Burdigalæ ciuibus, ignem subiecisset, in hæc verba erumpentes me audiuisset: Ecce tibi, sancti illius viri Fratris Thomæ adimpletum vaticinium. Vt uent etiam nunc vtriusque sexus homines, qui ex ijs quæ a patribus suis audiuerunt vere testari possunt, sanctum hunc hominem verum fuisse Prophetam, vt qui ea quæ quinquaginta annis post acciderunt, iam tum non minus ac si iam euenissent, præuiderit ac prædixerit. Neque vero mala propterea eueniunt, quod prædicta sint; sed propterea prædicuntur, quod euentura sint, nisi eorum causa prædicatur: quemadmodum Ezechia regis & Niniuitarum exempla in SS. literis nos docent. Scripta huius hominis (quorum copia mihi bona fortuna fecit) admirabilem quandam libertatem & parrhesiam præ se ferunt, quæ in corruptos omnium ordinum ac præsertim Ecclesiasticarum personarum mores, vnicodiuiuæ iræ fomites, passim inuehitur, apertè inueniens, in ouili plures hœdos esse, quam agnos. *O indigni Prælati & Pastores!* (exclamat ille in libello quodam, cui titulus est, **CONDITIONES VERI PRÆLATI**) *vobis satis est ventrem cibo & potu, arcam auro & argento implere, cubicula habere in lecto, mulierem pinguem in stabulo: hæc omnia x Crucifixi sumptibus pro quibus vix quidquam aliud facitis, quam DOMINVS VOBIS SCVM decantatis: sum scilicet probe munere perfuncti. Interim parum illud curatis, oues vestrae damnantur, an saluentur.* Et hic quidem Religiosus iisdem fere quibus Lutherus hac in re vocibus usus est, vt suo loco, in causa scilicet seu subiecto Schismatis explicando, commodius ostendetur. Illud vero inter est, quod hic ministrorum tantum & Prælatorum Ecclesiæ vitia perstrinxit: doctrinam illam reliquit: at Lutherus apostata ipsam doctrinam, ab Apostolorum vsque temporibus huc vsque integram conseruatam, exagrandam, atque adeo si fieri posset, eradicandam unam cum professoribus eius sibi sumpserit. Antequam vero ad alia progrediar, facere nõ possum, quin notabilia quædam hominis antedicti facta posteritatis memoriæ prodam & commendem: idque tanto magis: quod à Beza idẽ scurriliter irrideatur,

2 De schism, Angl. fol. 104. 105.

V. Hic

V. Hic ergo noster per Mundum passim circumiens, cilicio indutus, vili assello in fideus, & in summa paupertate atque austeritate vitam agens, tandem in Aquitaniam peruenit, & loca maxime solitaria quaerens, tandem circa maris litus in loco quodam Arcaixon appellato (unde scilicet quod quasi centrū sit ejus Arcus quem duo promontoria, Ostium scilicet & Finis terræ faciunt) oberrans, mare vidit fluctibus tumidum, & tempestate quasi imis à sedibus euersum. Est verò litus hoc nauibus tam periculosum & formidabile, ut subitanea tempestate deprehensus vix vlla spes sit euadendi. Eo tempore duæ ibi naues ad exitum iam iam ferebantur: quibus conspectis, Sanctus ille homo in genua procidens, & Crucis signū, (quod S. Hieronymus alias quoque fecisse dicitur) in arena describens, ardentissime Deum pro eorū qui in naueraut, & à præsentissimo exitio parum aberant, salute deprecari cœpit. Nec mora: statim venti remittere, fluctus subsidere, aeri serenitas, ac mari tranquillitas reddi, multis hominibus non sine admiratione ad spectantibus: sic ut naues hæc (quod vniquam antea factum nemo quisquam meminere) naufragium euaserint. Eodem tempore, seu forte fortuna ex fracta nauis reliquijs, seu, miraculo quodā diuinitus eo delatam B. Virginis imaginem idem in litore inuenit, & in monte collocavit. ibique sacellum, quod etiam nunc in montibus illis inter frequentes pinos conspicitur, loco admodum aspero & syluestri sibi construxit, & aliquamdiu summa in austeritate vixit. Sacellum vero ideo è ligno esse voluit, vt de loco in locum transportari posset. Est enim ibi cæli natura, vt tempestatibus & ventis sæpe arenarum cumuli disijciantur, montes complanentur, & valles in montes eleuentur. Ex eo tempore locus ille in magna habitus fuit veneratione, vt etiam naturæ vela factu riuota ibi sua & preces prius persoluant; neque vniquam impiaspiratarum ibi prædas agentium manus sentit, nisi quod post aliquot annos Angli quidam myoparone eo delati, & in terram egressi, opulentiam sacre huius ædiculæ paupertatem diripere ausi sunt. Sed ecce tibi iusta Dei iudicia, peccata sæpe in ipso vestigio punientis. Vix illi cum sacra suppellectile & ornamentis, quæ inuenerant, ad eam reuersi, vela in altum fecerant, quom ecce cælo sereno & mari tranquillo, in scopulos deferuatur, & ad eos fracta nauis, in ipso quæ impio sacrilegio violauerat loci cōspectu ab aquis absorbetur. Multa alia quæ ex aliorū narrationibus de sancto hoc

homine cōperta mihi sunt, silērio prætereo: quod eiusmodi, nō temere fidē habere soleam, nec quidquam ræ sine bona cautela litteris & posteritati commendandum existimem. Sed hæc de isto satis,

VI. Idem Deus qui vaticinia non in sapientum tantum, verum etiam insipientum ore ponit, quique diabolos sæpe, atque adeo ipsos mendacij parentes adigit vt Veritatis sint interpretes, idem, inquam, Deus voluit vt ipsi dæmones in suo ipso regno idololatriæ ruinam, & Euangelij de Iesv CHRISTO propagationem prædicent. Mexicanam tum Ferdinandus Cortesius adornabat expeditionem: eaque feliciter succedente, Cincis tropæa illis in regionibus primus statuebat. Volētibz ibi paganis idolis suis sacrificare, vox è terra audita fuit, dicentis: *Non est voluntas eius qui omnia creauit hoc vt amplius fiat. Iam iam ruina vestratempus adest. Vox hæc caures sacrificare volentium continuo pulsauit: non minus quam illa quæ, T. Liuro teste, cladem Romæ à Gallis acceptam; aut quæ magni Panis mortē teste Plutarcho vel Hierosolymæ excidium apud Iosephum de bello Iudaico, denunciauit. Mexicanis quidem Quetzocoal (id nomen est quod colunt idololatriæ) voce lamentabili barbaræ & Crucis signo armatæ gentis aduentum prædixit. Motezuma, qui Rex regum ipsius in locis fuit appellatus, quom intellexisset Christianorum classem appulisse (quod factum est eodem anno quo Lutherus è S. Petri nauicula exiit) Ecce, atebat, barbaros illos, nouam religionem in mea regna inuehentes, vt Deus meus mihi fore prædixit. Sed satis cedendum est. Idem Texuco Regi prædictum fuit: in cuius regnum appulsi Christianis, maligni spiritus tanquam mox de sede sua deiiciendi, ingemuerunt. (A) Sane ad Brasiliã provinciam Lusitanæ duce Petro Aluaro diuinitus, per maximas etiam tempestates & pericula incolumes de artu barbaris Christum annunciarunt, erectoque saluificæ crucis signo sacratissimum Missæ sacrificium sub dio magna veneratione peregerunt, adeo equidem, vt ipsis vasta provincie intuentibus incolis clarissima miracula sese coram exhiberent, Dæmonibus, quibus sacrificijs barbari litabant, vel eiectis protus, vel prætorētis Dei præsentiam attestantibus: qui quidem ipsi velut paranyphi aut vates ruinæ suæ fuerunt, vt etiam Apollo ille Pythæus Augusto importune oraculum sciscitanti respondit:*

B 3 Ad

Me Puer Hebraeus, Deus, & mortalis ab anima

Virgine natus Homo, terra ista pallit ab orn-

a Sur. comm rei ð gestarū an. 1500 fol. 7. & 8.

Ad tenebras. Mæsti ergo meis discedite ab aris.

Et hoc quidem modo tam boni quam mali Angeli, alstra, Planetæ, vox communis tam Christianorum quam idololatrarum varias rerum mutationes, & nouarum sectarum ac religionum introductiones præuidere ac prædicere vix sunt. Et hæc sanè prædictiones nequaquã vanæ fuerunt; utpote quas ipsæ calamitates, per totum terrarum orbem, ipso effectu consequutæ sunt, dum apud omnes vbiq; gentes (ôrem prodigiosam & admiratione dignissimam!) sub prætextu religionis arina arripiuntur, & tumultibus ac turbis omnia miscentur. Sic est momento mala exsurgunt & sese expandunt. Neque in Religionis negotio res sterit; sed varias etiam imperiorum ac Rerum publicarum mutationes vidimus, dum ad vicinæ quæque sese statum accommodare cogitur, & altera alterius fortunam secum veluti trahit.

Audite famosi illius & nostra græte celeberrimi Necromantæ dæmonem, de ortu, progressu & decremento eius factæ quæ è Geneuensi lacu religionis suæ flumina derivat (de qua suo loco) ita vaticinatem:

*Quæ tanto studio expetit modo grata Lemani
Vnda lacus pariet iam mox fastidia summa.
Quiq; sonant iam cotidie plaudente popello
Sermones, primum hebdomadis, tum mensibus, inde
Vix etiam totis semel annis, accipientur
Auribus: ac tandem obmutescet dira cathedra,
Doctrinam & mores prauos damnante senatu.*

Et quid mirum de isto, cum Calvinus ipse, vel ingenij sagacitate, vel spiritus sui reuelatione regni sui ruinam & dissolutionem, post paucilli temporis defluxum futuram præuiderit & prædixerit. De posteritate, ait, ego sic sum anxius, ut tamen vix cogitare audeam; nisi enim mirabiliter Deus è celo succurrerit, videre mihi videor extremam barbariem impendere orbi, atque utinam non paulo post sentiant filij nostri fuisse hoc verum potius vaticinium, quam coniecturam. Vide Petri Cursæi Desp. Cal. causa. n. Calvin. præfat. Catech. Geneu. ad Mnistr. Frisæ orientalis.

CAPIT. IV.

ARGUMENTVM.

1. Religionis in Perside commutatio, sub initium sæculi XVI.
- II. Sectariorum qui ante Lutherum in arenam prodierunt, imago siue descriptio.

III. In Africa eodem tempore Religio mutatur.

IV. Itemque in Indis.

V. Ac tandem etiam in orbe Christiano.

VI. Pauli Iouis de turbis non minus miserabilibus quam mirabilibus, ob Religionem passim excitatis, dictum siue iudicium.

QUAMADMODVM, versutissimus ille Arabs, gentisque suæ seductor, filius Sarhanæ primogenitus, qui occidendo Adcoranum suum plantauit, vt filius Dei in oriendo Euangelium suum stabiliret, omnia quæ acquirerat quamdiu vixit pacifice possedit: ita eiusdem successores, sine vllis turbis aut dissidijs altissima pace diu vsi sūt, hominibus illis vanissima pessimi pseudo propheta superstitione misere deceptis & inlaqueatis. Et quãuis nec ullum ille antiquæ vocis testimonium profese haberet, nec missionem suam vllò vero miraculo confirmasset; ab ingenti tamen hominum multitudine, Mecham ad ipsius reliquias properantium adorabatur, lege ipsius detestabili tamquam diuina passim recepta; donec tandem Anno reparatæ salutis millesimo quingentesimo, (a) non gentis circiter post impij Mahumetis ad inferos descensum annis, magnum vulnus secta hæc accepit, noua hæresi exorta, quæ innumeris turbis, seditionibus & conspirationibus ansam dedit, dum nouum Persarum imperiũ ex ipso & in ipso Othomanico imperio efflorescit. Hoc est illud Eridis pomum, quod Turcæ religionem, animis & viribus hæcenus coniunctissimos, inter se commisit. Eri enim magna Asiæ pars sub Arabum, Tattarorum, ac præcipue formidabilis illius Tamberlanis, quæ Orientis fulmen merito quis appellare possit, imperijs dominum mutarat; Mahumetana tamen secta integra adhuc perstabat, nec vllã senserat mutationem. Idem cultus Taurisij qui Mechæ, eadem religio Trapezũte quæ Persæ poli yigebat. Exstitit tandem Ismael quidam ex Vsum Cassanis prognatus sanguine, (b) qui circa Annum M. D. imperium inuasit, & mutato dominio, religionem quoque mutauit, nouam superstitionem inuehens, quæ à monacho quodam Mahumetano, Techelli dicto, imbutus fuerat; tanta sectæ confidentia, vt Sophi quoque nomen usurpare non dubitaret, quæ vox Dei interpretè significat: idque etiam ad posteritas tamquam hæreditarium transmisit. Postquam igitur hic Persidem ingressus, plerisque persuasit, se veram afferre Mahumetis religionem, quam ha-

a. Vid. Bisar. lib. 10. & Ion. lib. 13. b. Laur. Sur. Commentar. rerum gestarum fol. 10. 11. 12. & seqq.

hactenus aiebat male fuisse intellectam; maiora animo voluens, auctis mirum in modum viribus, multas provincias occupavit, sibi que subiectis imperavit, ut relicta Turcarum religione, Haliis, que verum Mahumetis discipulum dicebat, doctrinam & dogmata, ita ut etiam Techelliteradita erant, sequerentur; atque intra triginta dies quinque animam suam aperirent: qui vero secta huic nomen dare recusarent, gladio ferirentur: ex quo severo & sanguinario Edicto mirum est quanta brevi rerum mutatio consequuta sit. Idem ut secta sua addictos a Turcis discerneret, voluit ut Persa rubripilis vterentur, quum Turca albos, Tartari virides gestent: hoc tamen in uniuerso Turcarum imperio nemini nisi e Mahumetis prosapia ortis, ut licet. Hac vero religionis mutatio nihil aliud fuit quam pretextus quidam quo nouus hic deorum Interpretis ad inuadendum imperium vsus fuit. Quin etiam ferunt eundem de Mahumetana prosliganda ac Christiana amplissima religione consilia agitalle, (ut qui nihil aliud spectaret quam quomodo imperio potiri posset) & fortasse perfecisset, si Christiani Principes naturae auxiliares ei manus praebuissent. Christianis certe amicum se semper Turcis vero & Iudaeis hostem acerrimum ostendit; ac saepenumero Maximiliano Imperatori, Regi Ludouico XII & Venetis foederis ad extirpandum funditus Ottomanicum imperium ferendi auctor fuit. Eiusdem vestigijs insistens Mahometus Persarum Imperator, Anno M. D. C. Clemente VIII. Pontificiam sedem obtinente, legatos suos Romam misit, ut cum Christianis foedus contra Turcas tractarent, ut suo loco latius explicabitur.

II. Porro Techellis postquam e latebris suis & speluncis, ubi solitariam vitam in summa austeritate egerat, prorupisset, ad Ismaelem Sophi sese applicuit, ac breui ex inuicem strentus Imperator euasit, ferro & igne Hali. vetusti prophetae, quem solum aiebat verum Mahumetanae legis intellectum tradidisse, dogmata propugnans & propagans; adeoque Armeniam & Asiam Maiorem breui tempore in partes suas pertraxit, Turcas qui Omaris interpretationem amplectuntur, infestissime ubique persequens. Baiazethes etenim tot suorum cladibus, e contra vero prosperissimis hostium successibus in arripere contristatus apertò Marte Techello tanta aestimationis Propheta, ut supra centum quinquaginta hominum millia eius & sectam & castra sequerentur, congregari non ausus, summa velut desperatione adductus, arma

contra Techellum sumpta in subditos conuertit. (a) Quippe Constantinopolim profectus diuersis incedat ille cis exortam, ac supra ducentas domos vna cum habitatoribus flammis absumi iussit. Vnde graui inter ipsum & subditos orta diffidentia, post breue tempus iusto Dei iudicio ab omnibus desertus, qui nec suis nec Metoensium Episcopo in ipsis sacris constituto, pepererat; a proprio filio Iudaei cuiusdam opera ad id vrentis veneno sublatus fuit. Ismael interim tantum sibi nomen & dignitatem comparauit, ut velut Deus aliquis nuper coelo delapsus a suis adoraretur; ipseque Saich Ismael (ea vox Persarum lingua deum significat) appellari se pateretur. Supernouae huius religionis fundamentis magnum illud Persarum imperium tum extructum fuit; quo Babylonij, Medij, Assyrij, alijsque populis ad extremos vsque Indiae fines comprehenduntur. Hoc illud est imperium quod Ottomanis multum hactenus negocij facessuit, ac quomous hies laeius profertent obstruit. (b) Eodem tempore quo Ismael Sophus armorum metu & vi uniuersum Orientem conculsit, ingens terrae motus Constantinopolitanam urbem afflixit; adeo, ut Baiazethes ipse ruitis pane fuerit oppressus. Sinus maris inter Constantinopolim & Peram tanta vi concitatus fuit, ut spumantes fluctus ipsam omnia fere supergredenderentur. Non multo post, anno scilicet M. D. X. alius quidam Mahumetanus Cadi nomine (ut ad perfectam nostrorum temporum tot sectis distractorum similitudinem nihil deesse) Ismaelis exemplo non minus propitiam sibi sperans fortunam, nouam & ipse sectam commentus est, dicens, nec Halam, nec Omiarem, Oelam, Culbā, Abocherim, Azcharom, Zeibem, Ieribem, aut quemquam alium veram Mahumetanae legis intelligentiam habuisse, sed a se solo eam modo productam. Et quemadmodum in religionis schismatibus & turbis nullum dogma unquam tam absurdum fuit, est, aut erit, quod ubi stipulatores inueniatur, & varios pretextus & modos sese diffundendi apporet: ita huic quoque nouo doctore fautores ac sequaces non defuerunt, quorum ille viribus adiutus, oppidum quaedam adeoque integras provincias occupauit, & variis fortuna, modo victor, modo victus, aliquot praelia commisit. Tandem vero, vna cum viginti quatuor mille hominibus in praelio interfectus; & vna cum ipso secta eius extincta ac sepulta fuit.

a. Georg. Fabric. in Chron. Turcico VVolsngang Drecksler's sol. 12. Cap. 13. di Bisar. lib. 4. Pers.

tur Turbæ hæc Balazethis Turcarum Imperatoris
 rebus per commodæ fuerunt, quæ tot cladibus fra-
 ctæ ac prostratæ, pessimo loco sitæ fuerant, adeo
 ut Trapezuntino imperio Persis cedere, & vicies
 centenis scutatorum millibus pacem ab Ismaelè re-
 dimeret constitutum habuerit. Sed Ismaelè medio
 victoriarum cursu domum reuocatus & retra-
 ctus, turbis à nouo hoc propheta excitatis occur-
 rere fuit coactus. (a) Ex quibus omnibus temporum
 illorum facies apparet, quando scilicet totus Oriens,
 ac præcipuè duo maximi & potētissimi Turcarum
 & Persarum populi ob diuersas Mahumetanæ legis
 interpretationes infestissimis animis atque armis
 concurrerunt ac digladiati sunt, tanta odium
 pertinacia ut non nisi murua pernicie elui aut ex-
 piari possint. Hanc enim sententiam decretoriam
 Turcarum Muphtiid est summus Pontifex pro-
 nunciavit: Eum qui Persam hæreticum, licet Ma-
 humetanum, occiderit, multo gratiorem rem Deo
 facere quam si septuaginta Christianos interficiat.
 (b) Nunc rerum in Australi plaga statum itidem
 perspicimus.

III. Africâ vetusta Mahumetis dogmata, & anti-
 quam Alcorani interpretationem hæcenus am-
 plexa fuit, donec Anno M. D. XLV. Monachus qui-
 dam Amether nomine, nescio quo æstro percitus,
 è cellula sua per volavit, & oppidatum circumiens,
 populumque ad pœnitentiam cohortans, novam
 Elfurcani expositionem, è sola, ut agebat, S. Scrip-
 tura hausit, novarum rerum cupidè obtrusit. In-
 ter alia hic docuit, Halis, Omatis & aliorum inter-
 pretationes humani ingenii esse commenta, ad re-
 ctè vero interpretandum, Elfurcanum, nudam &
 puram ipsius scripturam sufficere, ut qui optimus
 ipse sui ipsius sit interpres. Novus hic Monacho-
 minister & Ministro monachus non miror tantum
 verborum artificio, sed vitæ etiam exteriori quadâ
 simplicitate & innocentia incredibilem hominum
 multitudinem, ac præcipuè in Bessano ac Maroca-
 no regno, ad suas partes perduxit, & novæ religio-
 nis prætextu subditos passim contra Principes ar-
 mavit. Inde ad vicina regna progressus, usque ad
 intimam Libyam penetrauit, ac plus quam centum
 discipulos tamquam religionis suæ Episcopos &
 Mahumetanæ legis præcoes, constituit ipse vero
 sexaginta hominum millia, ferè semper circase ha-
 bebant. (c) Tafletæ rex, inter Africæ Principes non
 postremus, hominis fama motus, eum ad se accer-
 sivit, eo sine ut novo huic Prophætæ, de quo tam
 mira ubique jactabantur, conscientiam suam de-

nudaret, magno errore, ut postea patuit: ut qui hac
 ratione ambicioso homini fenestram ad imperium
 in vadendum aperuerit, ac suam etiam vitam præ-
 sentissimo periculo exposuerit. Statim enim ubi il-
 le pedem in regno posuerat, subditos ad rebelli-
 onem excitavit, & cœlestium revelationum prætex-
 tu, Regem ipsum vita privavit, assumtoque Serip-
 thii, id est, supremi Pontificis nomine, re ipsa re-
 giam potestatem usurpavit, Prioris deinde simpli-
 citatis quasi oblitus, nusquam nisi magna armato-
 rum manu & pompa regia stipatus conspiciebatur,
 conciones interim nihilominus, non tamen in Ma-
 humetanorum Mosqueis, nec in Christianorum, à
 quibus non alieno planè erat animo, templis, sed
 patenti in campo subidio habebat. Idque unum a-
 gere videri volebat ut Mahumetana religio refor-
 maretur. Quia vero Christianis Turcarum Mos-
 queas ingredi capitale est, nisi ejurata religione
 sua Mahumetanas superstitiones amplecti velint,
 Regius hic Pontifex ex quo omnes, tam Chri-
 stianos & Judæos quam Mahumetitas ad concio-
 nes, facta & ceremonias suæ religionis admisit: &
 feliciter omnium successu clarus, magnum ac
 prævalidum confecit exercitum, atque eo quinque
 reges subegit. Longum esset omnia ab ipso com-
 missa proliare recensere, è quibus unum maximè est
 memorabile, in quo supra centum hominum mil-
 lia perisse dicuntur. Quid multis? ipsum etiam
 Mahumetæ bellicæ gloriæ Seriphii hic superavit,
 ac totius ferè Africæ imperium, quadraginta
 annis tenuit, Turcis tam formidabilis ut aperire la-
 cessere eum non auderent, sed occulto tantum ma-
 gnitudini ejus obstruere, atque obicem ponere sa-
 tis haberent. Unum restabat iis in locis Algeriæ
 regnum, reliquis Fessæ scilicet, Maroci, Tremissæ,
 Tafletæ, Arcæ & Susæ regnis ad jungendum: cujus
 rex viribus suis diffusus, corrupto satellite, homi-
 nem insidiis circumventum una cum præcipuis
 duobus & Consiliariis interfici curavit. Successit
 ei nihilominus Abdalæ filius, cujus progenies etiã
 num exstat. Sed hæc micro, breviter turbas illis in
 partibus eodem tempore, quo apud nos veterum
 sacrorum fundamenta fere subruta, ob religio-
 nem exortas indicasse contentus. Eodem tempore in-
 quit Thevetus in Cosmographia sua, (d) quo Luth-
 erus Christianam religionem in Europa turbat & exagi-

a Surius histor. fol. 16. & 17. b. Leuclæ, in supplem. Ann.
 Turca pag. 138. c. lov. de ur. illust. lib. 3. & 7. Genebr. in
 Chron. d. lib. 1. cap. 5.

ta. & Reges ac Principes facem hanc funestam exstinguere vel conantur vel dissimulant Seraphius nouis pariter in Africa rebus studet, eiusdem fere cum Luthero farina homo, ut qui non minus quam hic pauper & vilis fuerit monachus, qui tamē seditiosis suis concionibus complures Reges ac Principes sede & dignitate deiecit. (a) Hæ scilicet diaboli sunt artes, omnia versantis, & subiectos sibi ad mutuas cædes notis sectarum & opinionum facibus accidentis.

IV. Dum ita Mahumetistæ & Halistæ de stultis & vanis suis superstitionibus inter se digladiantur, & Seraphius sectam suam stabilire allaborat, à Christianis ex alia parte in propagando Iesu Christi Evangelio, eiusque cognitione remotissimis à nostro orbe & incognitis antea populis illustrandis, vehementer fuit desudatum, Deo tam pios conatus mirum in modum fortunaante, ut Mundi huius princeps magna, possessionis tot sæculis iam vsurpatæ, parte intra breue tempus fuerit exturbatus. Idem Deus Christianorum ad ea loca aduentum diuersis prodigijs iam ante præsignificauerat, (b) ut ignea illa pyramide, quæ toto anno supra Mexicanam urbem conspecta fuit: ut igne illo cælitus super primarium eorum locorum templum delapso: ut Cometa illo tricipiti, in medio die apprente, & ab Ortù ad Occasum tendente: & alijs stupendis prodigijs, in India passim, ac præsertim in magni illius Principis Motezumæ regno circa Annum M. D. XVI. conspectis, quo tempore Christiani primum ibi locorum innotescere cœperunt, sic ut illo ipso tempore quo Lutherus Christianam Ecclesiam inter Christianos conuellere ac demoliri aggressus est, Christiani inter idololatrias prima Christianæ fidei fundamenta iecerint, longe lateque postea per ingentia illa terrarum spatia expansæ: sic ut pro exigua terræ particula, eaque niuibis & frigoribus infami, integri velut Mundi ad Christianam republicam sint adiuncti. Ut enim torrens obstructo alueo, limites suos egressus alio erumpit, multoque latiore viam & canalem sibi facit: sic Ecclesia apud nos oppressa ac quasi deiecta, alibi pulchrior ac validior surrexit: sic ut fidem è nostro orbe profugientem alter ille obuijs vniis excepsisse videatur. Confluebant vndique ad Christiani, apertoque Christophori Columbi primum, deinde Americi Vesputij, immortalis memoria dignissimum opera & industria ad ignotos populos aditu, tam Hispaniæ quam Lusitaniæ reges cœptum opus summa contentione, ac magnis sumptibus vigeabant, eodem modo eo ipso tempore infideli Mauro-

rum gente è Granatensi regno, quod illi vltra octingentos annos infederant, profligata. Horum iussu & sumptibus instructæ & commissæ fuerunt aliquot classès, tanta nauium agilitate, ut cum ventis ipsis de leuitate certare viderentur. Hæ tam ad Orientalem quam Occidentalem Indiam plenis velis conuolabant, & in medio tot periculorum & difficultatum mare tranquillari, breuia aperiri, voragines impleri videbantur, cælo ipso per alteram quandam viam lacteam nouos populos monstrante, ut ad eos qui Sathanae hætenus mancipia fuerant, salutare Iesu Christi Evangelium deferretur. Mox videre ibi fuit Crucis tropæa in celsissimis montium iugis passim erecta: perpetuum illud & solenne Christianorum sacrificium sub arborum vmbis passim celebrabatur, dum noua quotidie sacrarum ædium fundamenta iaciuntur. Et quomuis barbari reges quibus poterant viribus nostrorum conatibus resisterent, Deus tamen ipsorum animis incredibile atque inuictum robur inspirauit, ac multis etiam miraculis editis auxilio suo vbiq; præsto fuit. (c) Tales fuerunt fortissimi illi Christiani Equites, Alphonsus & Franciscus Alboquercij, Eduardus Pachecus, Ferdinandus Cortesius, Franciscus Pizarrus, & alij, qui frustra frendentibus ac frementibus Sathana eiusque ministris, salutare Redemptoris signum in terris illis erexerunt, dum idem interea apud Christianos passim deiectum fuit & sublatum: dumq; alij summi Pontificis auctoritati & obedientiæ subducere se conantur, ecce tibi ex vltima vsque India Principes, qui Dei in Terris Vicario eandem promittunt ac præstant. Visi sunt sæpenumero plusquam mille idololatræ à paucis Christianis in fugam acti aut concisi, non aliter ac si ardente illo gladio, quo ingens quondam Sennacherib regis exercitus fugatus fuit ac deletus, ipsorum humeri fuissent percussi. Hoc modo Christiani tam armorum quam solius etiam nominis terrore non vrbes modo, sed integra etiam regna occuparunt, construxerunt templa, erexerunt altaria, & paganorum Pagodas, Guacas, & Pachicamas, Sathanae antea deuotas ædes & idola, veri Dei Opr. Max cultui consecrarunt Regibus Cananoris, Cochini, Calecuti, Mexici, Cusci & alijs quidem contrariantibus, & arma etiam opponentibus, sed Dei gratia & nostrorum virtute semper victis. Quamuis autem Sophus Persarum rex, prophetæ sui no-

C

men
a. Vide Prætolium fol. 701. b. Acosta lib. 7. Hist. Ind. cap. 23. c. V. Maffei in Histor. Indica.

men & doctrinam propagare cupiens, ad Cambaiz regem legatos miserit, qui vt Persicam legem susciperet, ei persuaderent: omnes tamen ipsius conatus Christianorum industria disturbati sunt, ac populis illis verus Mundi Saluator D. N. Iesus Christus fuit annunciat, & Mahumetis atque Halis impostura & impietas detecta (a) Sicut vero Christianorum Principum dissidia hæresibus sepe tam aditum, quam crescendi copiam præbuerunt; sic Indorum quoque intestina odia & dissidiones Christianæ religionis plantationem atque incrementa faciliora reddiderunt Quæ post Gnaæacæ patris mortem inter Attabalipam & Gascam exstitit contentio, Franciso Pizarro in Peruanum regnum aditum aperuit. Mutuis Tlascallensium & Mexicanorum odijs prudenter vsus Ferdinandus Cortesius, tam hos quam vicinos populos facilius subegit, ab Indis Solis filius appellatus. Hic scilicet rerum mundanarum cursus est: *Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est. quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est.* ait sapiens (b) Miracula quæ in conuersione Indorum infidelium Deus operatus est, suo loco à nobis explicabuntur; quæ vero hoc loco breuiter attingimus, eo tantum pertinent vt intelligatur vniuersum Mundum sub initium decimi sexti sæculi religionum dissidijs agitarum fuisse, dum inter Christianos, paganos, idololatrias, Musulmanos, Halistas quidam noua dogmata comminiscantur; alij pro maiorum religione, & verè, quod dicitur, pro aris & focis depugnant. In quo diuinam admirari libet prouidentiam, hæc ipsa dissidia ad Christianorum salutem conuertentem. Sophi enim secta Orhomanici imperij incrementum valde remorata est, sic vt Mahumetanorum factionibus Christianorum concordia multum adiuta & salus conseruata fuerit. Sic sacerdotes nostri in nouum illum Mundum missi, Christianam religionem; longe lateque propagarunt: quæ quidem antequam suppremus illè iudicij dies veniat, ad extremos vsque terrarum fines percrebescere debet. Et hæc certissima sunt diuinæ Sapientiæ vestigia, quæ in omnibus eius operibus merito sunt obseruanda.

V. Dum omnes orbis partes varijs, vt diximus, iactantur tempestatibus, ecce decumanus quasi fluctus superueniens, Ecclesiæ apud nos nauiculam pene oppressit: ac plâne apparuit non vanas fuisse cælestium influentiarum & constellationum aliorumque prodigiorum minas. Eo enim ipso tempore quo Dei Ecclesia in medio Sathanæ planta-

tur regno, dum Asia, Africa & Indiarum populi mutuis ob religionem cædibus in se grassantur, pestilens hæresis in Europa gliscere ac caput efferre cœpit: quam mox atrocias dissidia & turbæ consequutæ sunt, adeoque infortunato schismate omnia exarserunt, infelici Monacho primam faciem subiciente. Rem miram vide, quæso! Totum scilicet Mundum eodem tempore in diuersis terræ partibus à quinque Monachis varie commotum. Vnus Martinus Monachus furiosus tonat, fulgurat, ignem & flammam vomit, hoc denique omnibus modis agit vt Ecclesiam in Europa subuertat: alter Martinus Franciscani Ordinis Monachus, & primus Vniuersalis Vicarij apud Indos Vicarius, Evangelium in nouo orbe disseminat, & novam quasi maximo cum labore ædificat Ecclesiam. Vnus Monachus, Techellis nomine, in Asia noua sua superstitione cælum terræ miscet: alter Teccilius in Europa primus antiquæ religionis defensionem suscipit & contra Lutherum in arenam prodit. Seriphus denique vel fortunatior illis vel audentior, religionem mutando cucullum cum regio diademate, & librum cum sceptro mutat. Et nihilominus hæc omnia iusto & admirabili Dei iudicio euenerunt.

*Qui, quamuis sit simplex solus & vnus,
Edis diuersos semper nihilominus actus,
Et tamen ex vno manantes fonte & eodem*

Iustitia, qua cuncta regit, dat, mutat & aufert.

VI Sed Pauli Iouij illustris Historici de temporibus his & religionum sectis iudicium addamus. Non multo post, inquit (postquam Isinael Petrarum imperium inuasit, nouamque Mahumetanæ superstitionis opinionem promulgauit) exarsit in Germania auctore Lutero dira hæresis, quæ populis, vt in Perside acciderat, ad insaniam versis, Christiani dogmatis placita & veteres sacrorum ritus vehementissime conturbauit. Ita vt facile crediderim ab occulta cæli potestate malignoque siderum concursu prouenisse, vt religiones toto terrarum orbe enatis factionibus, vno tempore scinderentur, quando non Mahumetani modo Christianique, sed & remotissima gentes idololatra, aut sidera aut portenta pro dijs venerantes, quum in India quæ ad Orientem vergit tum in Nouo Orbe ad Occiduam plagam reperto, nouas sacrorum opiniones induerint. Hic facere non possum quin insignem eius fraudem & falsitatem qui eiusdem Iouij historiam Gallica lingua interpretatus est, ostendam, omnia illa

a Ofor. lib. 10. b Ecclesiastes cap. 1. 9.

illa quæ à Iouio de religionum mutationibus, & de dira Lutheranorum hæresi dicta sunt, alto silentio prætereuntis. Hoc scilicet illud fuit quod reformatam ipsius conscientiam vsse, quodque religiosus ipsius stomachus concoquere non potuit. Quod si tanta illi impudentia profanas mutilant historias, vt pauca verba ad Lutherum Hæresiarcham pertinentia premantur; qua fide sacros ab illis libros tractari existimabimus? Sed quoniam infelix illud schisma, cuius Lutherus primus auctor fuit, & natus inde cum summo Christianæ Reipublicæ periculo & damno Hæreses explicare constitutum habeo; tempus est, vt prima Lutheri incunabula & natiuitatem describam. Nec vero in hoc eius imitator exemplum, qui lunonis autem pingere iussus odio eiusdem nihil nisi pedes pinxit; sed potius, vt pictor fidelis, vultum & animum ira vti est, ac vitium representabo, & in præputulo spectandum omnibus proponam; nec committam vt vel odium vel adulatio vnius aut alterius partis à veritate, quam ex bonorum & fide dignorum Auctorum libris, & eorum qui tum vixerunt commentarijs & narrationibus magno labore collegi, abduxisse me & transuersum egisse videatur.

LUTHERI HÆRESIARCHÆ

Natiuitas : Et quomodo is religiosam, seu Monasticam vitam ingressus & professus sit.

CAPUT V.

ARGUMENTUM.

- I. Martini Lutheri, qui primus tam perniciosi Schismatis auctor fuit, prima incunabula & natiuitas, cum demone familiaritas, nominis potestas.
- II. Themata eius genealogicum.
- III. Mars & Iupiter in Luthero insolentiam & contumaciam demonstrant.
- IV. Diuersa de hominum quorundam Natiuitatibus iudicia.
- V. Lutherus monasticam vitam amplectitur.
- VI. Dotes eius & vitia.

MONACHVS hic qui Christianæ Reipublicæ non minus mali constituit, nec pauciora suspicia & lachrymas expressit, quam Turcis, Persis, Arabibus & Africanis duo illi alteri

præced. cap. nominati, Monachi, Islebij natus est (a) in Mansfeldensi Comitatu (quem locum discipuli ipsius idololatræ nouam Bethlehem appellarunt) Anno M. CCCC. LXXXIII. die XXII. Octobris, hora XI. & XXXVI. minutis O infelicem & infamem diem, dignum qui non tantum è Catholico Calendario, sed ex omni hominum memoria, si fieri possit, eradatur! Alij aiunt eum X. Nouembris, in D. Martini vigilia natum; eoque nomen hoc à parentibus ipsi fuisse inditum. Sed credibile est Cardanum & Iunstinum qui tam curiose genealogicum eius thema descriperunt, veram eiusdem Natiuitatem summo studio peruestigasse ac prodidisse Cardanus certe XXII. Octobris natum eum scribit (b) Hanc, inquit, veram esse Lutheri natiuitatem. Idem dicit Iunstinus. Et quamuis inter duos hos Astrologos, quod ad horoscopus Lutheri attinet, quædam sit diuersitas; illa tamen tanti non est quæ cuiusquam iudicium remoretur. Apud vtrumque enim Planetæ in eisdem constituti sunt domicilijs, Luna in duodecimo, Iupiter, Venus & Mars in tertio, Sol, Saturnus & Mercurius in quarto. Iudicium vero quod inde illi faciunt, postea videbis. Hoc vero loco digna consideratione mihi diuina videtur providentia. Vt enim olim eodem quo acerrimus Catholicæ Ecclesiæ hostis Pelagius, eiusdem acerrimus defensor S. Augustinus, hic quidem in Africa, ille in Europa, natus esse fertur; ita eodem anno, mense & die, quo in plaga Septentrionali infans in lucem prodijt, Ecclesiæ postea confirmata ætate bellum pilaturus, in plaga Australi alius in Mundum prognatus fuit, qui tamquam strenuus sub Iesu Christi signis dux, Ecclesiæ fines longe lateque ad populos incognitos prolaturus erat. Lutherus in mundum natus est, scribit Consaluis de Illecas, vt totum Mundum perturbaret & infinitos Christianos sub diaboli signa cogeret. Eodem tempore Ferdinandus Cortesius, Vallis Marchio, Medelini in Hispania natus fuit, vt infinitam barbararum nationum multitudinem tot saculis in miserima

C 2

Sath-

a Osiand. centur. 16. Magdeb. Histor. Ecclesiast. Cochla. in Act. Luth. fol. 1. Melanch. fol. 1. in vita Lutheri. aliae 10. Nouemb. Ministro-mach. fol. 15. Lutherus ipse in declar. sermonis de Eucharistia, qui addit locum esse in Episcopatu Halberstadiensis, & Principatu Saxonie, Mansfeldia vero sese esse educatum; Magdeburgi & Ienas studuisse &c. b Card. de cent. genit.

Sathana servitute detentam, sub Iesu Christi signa colligeret. Et, quemadmodum ab Aquilone (ut divinum testatur verbum) malum sese expansionem erat: ita eiusdem remedium ab Austro venire decuit. In Saxonia Monachus ad Ecclesiam ruinam; & eodem tempore in Biscania ad eiusdem defensionem Christianus Eques natus fuit. (Ignatius Lojola, fundator Societatis Jesu, ut in Gallicana editione Flor. Ræmundi.) O fortem Iesu Christi militem, quem postea caput & auctorem vidimus ejus Ordinis, qui flagellum & caratæ omnis hæreseos futurus erat. Eodem anno quo natus est ille Monachus qui statuta legesque Ecclesiæ everfus erat, Sancta etiam Inquisitio, Hæreseos terror, obex & pestis, fuit instituta. Ut vero illud de Cortesii & Lutheri nativitate notabile est, ita in iis quæ ab utroque gesta sunt, multa admiratione digna deprehenduntur. Lutherus Anno M. D. XVII. ut infra dicitur, Ecclesiam a militie & oppugnate cœpit. Eodem anno Cortesius in Novo orbe à Columbo detecto idololatriæ bellum intulit, & ducto ad Mexicum exercitu, Crucis signum, quod tum maximè in Europa cœpit deijci, in India crexit. (a) Porro, ut ad Lutherum redeamus, pater ejus fuit Joannes Luder vel Luder, mater Margarita, quam nonnulli ajunt fricandis in publicis balneis hominibus operâ locare consuevisse. Cõmemorantur alia mirabilia de hac muliere, quomodo scilicet dæmon mangonis habitu à marito hospitio susceptus, cū ea congressus sit, è quo partum illa hunc conceperit sed quæ hæc de re ab aliis jactata & in scripta relata sunt, lubens omitto. Quamvis enim privata illa communicatio & familiaritas, quam Lutherus, (ut diversis in locis faretur) cum diabolo habuit, ut & illud quod Maximilianus Imperator in humeris ejus complexit, (c) tum corvi circa fanus ejus crocitantis, (d) & dæmoniaci eo die quo sepultus ipse fuit, à dæmonibus animam ejus ad infernum comitantibus liberatis, (de quibus omnibus alio loco) faciunt ut superius illud verisimile videatur; ego tamen matrem Lutheri cum dæmone rem habuisse pro vero affirmare nolo, Erasmus in quadam epistola, (e) sed obscuris verbis, id innuere videtur. Vvrius vero idè ut rem fabulosam, (f) Cochleus (g) & Simon Fontanus (h) ut rem veram, recensent, (i) Fides sit penes auctores: ad quos hæc contentionem remitto. Plures scriptores affirmant, Lutherum sæpè dicere solitum, dæmonem sibi venditum (k) & familiarem esse, ut, cum quo plus quam modium salis comedere

rit. Imo vero, se generalem ac communem Dæmonem (l) à Deo excitatū non obscuris sanè, sed apertis verbis ipse declarat. Addit insuper insignia sibi nonnunquam ab illo veritatis hæste argumenta suppeditari, (m) qui propius etiam sibi quam Catharina sua cubet, (n) & à quo quam à Casare interfici, maluit. Hunc dicitur & Sanctum suum vocat, hunc adorat, sanctissimam & individua Trinitatis majestatem, contempta, hunc invocat. Dilecte inquit, Dæmon te oro apud Deum intercedere pro me dignare, Sancte sathan ora pro me. Beate Diabole intercede pro nobis &c. (n) Ajunt etiam, quum aliquādo, dum Missæ celebratur sacrificium, Evangelium illud legeretur, cujus initium est: Erat Iesus ejiciens dæmonium, Lutherum inter alios Monachos, adstantem, in terram sese projecisse, magnaque voce exclamasse, Non sum ego, non sum ego. (o) Sed si vera si ve falsa ista sint (certè multorum asseverantium testimonia non desunt,) certè Margarita Lutheri mater justiores ob causas somnare accerto, credere potuit, ardentem sese facem peperisse, quam Hecuba olim Patidis mater, qui tam benignè & hospitaliter à Menelao susceptus, tam malam eidem gratiam persolvit, patriamque suam exitio dedit. At Lutherus tamquam sulphure & pice fumans ardentique tizio, non patriam tantum, sed magnam universam Christianæ Republicæ partem incendit, & in cinerem ac favillas penè redexit. Hic ille est qui Gordium nodum, quo hæctenus universæ Ecclesiæ pax & unitas constricta fuerat, uno ictu dissolvit & dissolvit. Et quemadmodum Trojæ excidium illi præcipue imputatur qui Durateum illum & doli plenum equum fabricavit: ita ab hoc uno homine omnem illam malorum nostrorum Jladè in Religionis dissidio pro manasse, verè dicere possumus

a Acoſta lib. 7. c. 24. b Vlenberg c. 7. num. 3. c Tomo 6. operum Lutheri in tract. de Missa Angulari. Nicol. Serarius in Tract. de Lutheri magistro &c. d Vlenberg. vita Luth. cap. 34. num. 4. c

f Erasmus purgatione ad epistolam Lutheri non sobriam. g Vvrius lib. 3. cap. 15. h in præfat. Actorum Lutheri, i Hist. Cat. de S. Font. k Vide Rosium de pseudo Iubilæo Lutherianorum. l Luth. lib. de Missa Angulari. m Tomo 6. Ienensi fol. 360. & Collog. mensalibus. n lib. de missa Ang. &c. o Collog. mensal. fol. 216. 281. & 259. p Collog. mensal. fol. 203. 286. 288. & tomo 2. Vvrius fol. 251. a. Collog. mensal. fol. 259. ibid. 286. ibid. 262. ibid. 288. Vide Cunrad. Andrea in Angelico Luthero.

sumus(a) Martius nomen ei fuit; Lotter vero cognomen, hoc enim ipse in prima ad Eckium epistola ponit. Alij Luther appellant. Verum quia primum illud in Germanicalingua mali est omnino, ut quod Scurram, atque adeo nihili hominem significat; alterum vero numerum Antichristi, in Apocalypsi designatum, includit: Monachus Hicoster, & turpitudinem & malum hujus & illius omen averfatus, Luther dici voluit, quod eadem lingua Putum sonat. Idem Manichæos fecisse, ex Augustino discimus, (b) qui non ab antesignano suo Mane Manichæi (ne scilicet *Mavia*, id est, infania, nomē ei dedisse videretur (sed Mannichæi

appellari voluerunt, quasi facta voce ē *Manna* & χῆν Fondo, quod scilicet doctrina ipsorum, quasi cœlestis ille cibus, ē cœlo esset defusa. Sed nomen Lutherus mutare potuit; colorem tamen & suum quasi fatum mutare non potuit. Non enim modo Latinum ipsius nomen (ut non sine mysterio cap. xxiii. lib. mei de Antichristo à me annotatum est) sed idem etiam Hebraicis, ut etiam Seta, & gentis, ē qua illa prodiit, Græcis litteris concepta nomina (c) truculentæ, illius bestia sub finem Mundi Dei filio sese oppositura numerum representant, ut ex sequenti tabella apparet.

η	π	ρ	λ	ς	Summa							
200	400	6	30	30	666							
λ	ο	υ	β	ε	ρ	α	ν	α				
30	70	400	9	5	100	1	50	1	666			
σ	α	ξ	σ	ν	ε	ι	ο	ς				
200	1	60	70	50	5	10	70	200	666			
M	a	r	t	i	n	L	a	u	t	e	r	
30	1	80	100	9	40	20	1	200	100	5	80	666

Nec vero illud ratione carer, quod nonnulli Mahumerem & Lutherum in eundem ordinem reculerunt, non minus hunc quam illum Antichristi præcurforem esse existimantes, Uterque enim infamem illum numerum, à cœlestium rerū Secretario in Apocalypsi (d) expressum, portat. Moscovitas vero ajunt Lutheranis & Picardis exprobrare solitos, Luther sua ipsorum lingua significare hominem ferum & crudelē: quæ quasi propria est Antichristi nota.

II. Jo. Jo. Magni nominis Astrologus, genethliacum hujus hominis hujus, libro III. describens, Manum & Jovem in tertia domo constitutos;

defectionē à fide significare ait. Qui enim duos hos Planetas in tertia natiuitatis suæ domo habet, (ut Albuspater & Homat antiqui admodum & Iudicariæ periti Astrologi testantur) apostasiam à fide plerumque patiuntur. Verum ut curioso Lectori satis fiat, ecce tibi thema eius genethliacum, uti à Iunctino est descriptum.

2. Coehlaus Ast. Lutheri anno 17. Sur. com. hist. anno 17. b Vide Cosal. Hist. Pont. 21. c Lib. de her. cap. 42. & lib. 18. contra Faust. c. 22. d Genebr. lib. 4. Chron. fol. 713. c. Apoc. 13.

ferunt & prodiderunt, illud imprimis quod Mars & Iupiter in tertia domo sibi occurrentes, defectionem ipsius significant. Saturnus quidem & Iupiter magna producat ingenia, sed vaga atque errabunda. Mercurius & Venus eloquentes faciunt & disertos, sed eosdem mendaces, Mars & Mercurius in Scorpionis signo occurrentes, homines ad decipiendum aptos, & in defendendis erroribus insignes sophistas. Mars, Mercurius & Luna, nullo alio interposito, promptos, acutos & subiles, sed vastos & versipelles. Et sicut Mars & Venus libidinem mirifice incendunt, etiam quando iidem in Capricorni signo, Mercurio ibidem existente, congregiuntur: sic Mars & Iupiter in Scorpione sibi occurrentes, conscientiam vehementer perturbant & irrequietam faciunt, uti Lutherus accidit, quem fidem abnegaturum, & nefarium veræ religioni bellum illaturum, iidem Planetæ demonstrarunt. Quod si duo hi Planetæ, Iupiter & Mars, in Libra aut Aquario constituti, & Luna in Geminis aut Libra fuissent oppositi cælestium is siderum positus ingenium producturus fuerat omnibus dotibus perfectum, & ad omnium rerum capiendam notitiam habile & accommodatum. Hic verò est contrario omnia significant animum dubiosum, vagabundum, & schismaticum: quod idem in Philippi Melanchthonis qui Lutheri quidem fuit discipulus, sed novam postea sectam eudit, genitum fuit observatum.

IV. Nec verò inania hæc sunt ocioforum hominum figmenta; sed experientia optima rerum magistra, & vera iudicij norma, ab astris quæ natiuitati nostræ præsent, non solum qualis vitæ notitia futurus sit exitus, verum etiam nascentium tam virtutes quam vitia significari, demonstravit. Hanc confessionem, vel ab inuitis ipse euentus extorquet: nec rationes quæ forte contra allegari possent, experientiam falsitatis convincere possunt. Sic Astrologi, Ciceronis c. xxv. annis ante natum Salvatorem, v. sextilis vii. hora, lvi. minutis ante meridiem nati schema describentes, in horoscopo eius Mercurium & Venerem in secunda Virginis facie annotarunt: unde de admirabili summi huius Oratoris eloquentia Astrologi coniecturam fecerunt: quam similis Erasmi hominis sua ætate disertissimi natiuitas comprobavit, quæ incidit in annum M. cccc. lxxvi. diem Oct. xvii. vi. horam & xxxi. minuta post meridiem. Idem in Bæbo sub simili constellatione nato fuit observatum. In Saronarola ambitiosa superbia, quæ is Prophetam se-

postea ferre non erubuit, ab iisdem Astrologis de genitura eius themate notata & prædicta fuit, natus n. fuit Anno. M. cccc. lxx. die Sept. xx. hora v. & xlv. minutis à meridie, Venere & Saturno coniunctis & Luna in hemisphærij Meridiano constituta: eamque ob causam tanto ille Astrologi profectus est odio, ut Pico Mirandulæ Comiti contra eam calamum stringendi auctor fuisse credatur. Insignis doctrina & eruditio Hermolai Barbari, Anno M. cccc. lxxi. die xxi. Maij, v. hora & x minutis nati, in eiusdem generali themate promissa fuit. Habuit enim Mercurium soli in cauda draconis coniunctum, in tertia domo, & in domicilio suo Lunæ opposito: quæ positura, secundum Prolomæi doctrinam, iaram & exquisitam eruditionem designat. Silentio hic disertum & eruditissimum virum Panigarollam, Athesensem Episcopum, præterite nec debeo nec volo: Is lucem hanc ætimum aspexit Anno M. d. xxviii. die xxvi. Ianuarij, hora xiv. & xxxv. minutis post meridiem; Lunam habens in horoscopo, & Mercurium in tertia domo Aquarij. Et quia in eius natiuitate Mercurius Lunam respiciebat, & Mars in sextili erat aspectu, facile inde colligi potuit Oratorem fore eloquentissimum, summo iudicio & memoria præditum. Sed ne verba mea & sententiam quis calumnietur, aliterque quam par est, accipiat, iterum dico, Deum primam & supremam rerum omnium causam esse. Solus ipse causarum tam necessariorum quam contingentium videri ordinem & dependentiam. Et licet tam diuersi casus ac tam varij reum humanarum euentus solius Omnipotentis cognitioni ac voluntati referantur, aut certe ab ipso cælestibus illis faculis inscripti, & ad cognoscendum quodammodo propositi sint (neque enim hanc quæstionem tot disputationibus vexaram, neque vniquam decisam, ulterius persequi mihi est animus, vnicuique illud operam danti, ut intra Catholicæ Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ septem continetam) nihil tamen in conueniens est Deum per secundas & subalternas causas agere, sic inter se apertas & colligatas, ut voluntatem eius omnia respiciant, eique obediunt, ac sæpe nobis tam bona quam mala, quæ in vita nobis euentura sunt in ipso limine prædicant. Sed, ut dixi, curiosus in ista inquire mihi non est animus, ad præcipuum scriptio- nis meæ scopum & materiam properanti. Noui ego virium mearum imbecillitatem: ac simul in quod theatrum prodierim sentio. Illud tantum cum Poeta disciplinarum osoribus occino:

Quisquis

*Quisquis posse negat fieri qua sepe videntur,
Hic fieri, hunc vestri adytis excludite Muses,
Noscere nec dignum coeli secretis putate.*

V. Lutherus exactis primis adolescentiæ annis, & positus in Magdeburgensi & Iſenaceſi collegijs humaniorum litterarum fundamentis, Erfordiæ Anno 1507. Philosophiam aggressus, An. 1503. (a) ad Iurisprudentiæ studium sese applicuit, quod ad explicandos olim difficiles legum nodos aptus sibi videretur, & ex forensi facundia (erat enim naturâ dicendi quadam facilitate præditus) laudem speraret. Sed propositum hoc, adeoque Mundum ipsum non multo post reliquit. Vix enim à limine facultatis Iuris principijs, cum studiorum socio in campum animi caussa progressus, (b) repentina superueniente tempestate, socium ante pedes suos fulmine extinctum vidit, fumo ipse afflatus, ceteroqui sanus & illæsus. B. An. 1507. in columis cælestis gratiæ Numinis euaderet, in tantis angustijs voto nuncupato, post quod iteratâ in tempestate & iterum præſenti periculo vehementer conſternatus, quasi laurerum aliquod quærens, ubi tutus læceret, terrore magis quam animi deuotione inductus (c) Eremitarum Augustinianorum localitati nomen dedit, cœnobium Erfurdense, Anno M. D. IV. quum iam XXI. ætatis annum attingisset, ingressus. Historiam hanc ipse recenset in libello quodam quem De Votis Monasticis scripsit, & patri suo, quamuis illiterato, nuncupauit. Tam subitam hominis mutationem amici & familiares ipsius magnopere sunt admirati, ut qui hæctenus in iuuenili hoc pectore numquam vllam pietatis aut religionis scintillam, sed potius aperta omnium vitiorum ad quæ ætas illa propendere solet, semina & indicia perspexerant. (d) Sed naturam ille ita abcondere non potuit, quin statim initio animi morbum proderet, applicatus officijs humilioribus & mendicationi religiosæ. vniuersitatem veluti Magister Artium interpellauit, & sese ijs exemit. (e) Vix etiam exacto probationis suæ anno, doctrinæ opinione iſtutus, primus haberi, ceterisque omnibus imperare volebat; sed breui sacerdotio post alios ordines initiatus Anno 1507. in quadragesima. 2. Maii Dom. 4. post Pascha primitias magno terrore obtulit, (f) demum tamquam fera & indomita bestia, translatus inde. & Vitebergam Anno M. D. VIII. missus fuit, ut ibi forte cicuraretur. Eo tempore perniciosum admodum dissidium inter Augustiniani Ordinis Religiosos exarserat, adeo ut septem

Monasteria seu Conuentus contra Ordinis Vicarium per Germaniæ Generalē conspirarint (g) quorum defensione suscepta Lutherus rebellionis Advocatus, ad eorum causam agendam, Romam ablegatus fuit Anno 1510. Nouerat enim ingenium eius astutum, versipelle, & intricatum & ad res eiusmodi, ac præcipue ad alendas dissensiones à Natura quasi factum. Alia quæ de prima ipsius iuuentute & religiosæ vitæ ingressu ab alijs narratur, (h) omiſſo vt & illud, quod dum illud Evangelium legeretur, Erat Iesus eiciens demonium. & illud erat malum; ceu attonitus concidisse, & terribili voce exclamasse dicitur: *Hic non sum ego, non sum ego: ex quo tamen facile colligi potuit, qualis ille futurus fuerit, tantoque facilius multis persuasum fuit, à maligno ipsum spiritu fuisse inſeſsum.* Sed nihil ego nisi sub bona cautione scribere volo: quin etiam multa vitro tacitus præteribo, ea præteritum quæ ab instituto meo quodammodo videbuntur aliena. Sed age doctores & viri; quæque aliam bonam quam mala in Luthero fuerint, propius inspiciamus.

VI. Multis tam corporis quam animi doctibus præditum fuisse Lutherum, negari non potest. Nam præ multis Germanis, gente alioquin crasso cælo nata, (i) & quod inde pronum est consequi quandoque hebetiore, ingenio prompto fuit & viuo, felici memoria, singulari & facili vernaculæ linguæ eloquentia nemini suæ ætatis concedens. E suggestu declamans, velut cæstro percitus, accommodata verbis actione, auditorum animos mirifice percellerat, & velut torrens, quocumque vellet abripiebat. (k) Quæ dicendi gratia & vis paucis

^a Cochleus in Actis Lutheri fol. 3. Surius Comment. hist. Anno 17. Mathesius in vita Lutheri Conc. 1. 4. 6. Luth. præf. in lib. de notis. b Mathesius in Vita Luth. fol. 6. Selnecc. in vita Lutheri fol. 2. n. 2. Coch. fol. 2. Melanchro. in vita Lutheri fol. 6. c Paulus Seidelius in hist. Luth. l. 1. d 3. Chytraus in Chron. Saxon. fol. 223. ait Anno 1504. factum id, quod alij mense Iulio Anno. 1505. gestum aiunt d Cythr lib. 7. Chron. Sax. fol. 124. e Mathesius Conc. 1. in vita Lutheri. f Buchholzerus sub Anno 1507. Selnecc. ibid. fol. 2. Matthiæ fol. 5. a 1. Conc. 4. Lutherus ipse Colloq. Lat. Tom. 2. pag. 13. 14. 6. 5. fugitutum se fuisse ab altari nisi se Prior retinisset. g Cochleus in Actis Luth. fol. 3. Matthiæ. fol. 6. conc. 1. de Luthero. Selnecc. fol. 3. Surius. h Cochleus, Lindenius, Surius, Font. i Tacitus de morib. Germ. k Cythri. li. 7. Chron. Sax. fol. 223. 1. 4.

paucis apud Septentrionales populos concessa est, vt pote natura tardos & crassos, vbi plerosque sermonem ad populum habentes, clausis ac mutis, vt ita dicam, manibus, sine villo gestu velut è libro aliquid recitantes, & tamquam immobiles statuas cathedris affixos videas. Fuit idem omnis laboris patientissimus, quo etiam quasi pro quiete vtebatur: in legendo & scribendo assiduus nisi quantum ei temporis Monialis suæ amplexus eripiebat, quæ magnum ipsi onus & impedimentum fuit, quo minus maiores in studijs faceret progressus) magno & vasto animo; ad audendum prompto, & ad id quo odium vel alius animi impetus ipsum rapiebat, impigro: in conuersatione quotidiana comis & affabilis, ita tamen vt inter Principes etiam & magnæ dignitatis viros, præsertim Propheticum scrutans spiritum, supra ceteros grande quid spiraret. Fuit idem multæ lectionis, vt qui quatuordecim illis annis quibus Monasticam egit vitam, bonos libros sedulo euoluerit. Nullus vel in Philosophia vel Theologia cum ipso Sophista congressus est, (a) quem non Labyrinthis nexibus inuoluerit, adeo vt pleiique totius Ordinis primas ipsi inter Scholasticos disputatores detulerint (*Fieri enim vix potest, quemadmodum D. Hieronymus inquit, vt hæreseos auctor plane indoctus sit.*) Quamuis scripta eius nihil exquisitum aut singulare sperent. Sed hoc sæculi magis quam hominis fuit vitium. Et si non desunt qui scripta Lutheri à Philippo Melanchthone, discipulo ipsius (sed qui magistro, par euasit) castigata & rudem ipsius & asperum stilum limatum ac politum fuisse, aiunt. Et hæc fortasse causa fuit cur Amsdorfius in Præfatione super primum Tomum Operum Lutheri conqueratur, ea corrupta passim à quibusdam & deprauata esse. Quidquid sit structura eorum monstrat auctorem è numero eorum fuisse, quibus cura magis est cito quam bene scribere, (b) illius pictoris exemplo qui vix manu ad tabulam posita, ita perfectum sibi opus gloriabatur; quam è contra Zeuxis suam in pingendo vel tarditatem vel morositatem non modo non celaret, sed palam etiam præ se ferret atque iactaret. *Festinus canis cecos parit catulos*, vetus dicit proverbium. Luthero nihilominus dicendi illa facilitas, & scribendi promptitudo, tum singularis, quo inter dicendam aut disputandum vtebatur ardor & vehementia, primū apud discipulos, quibus Aristotelis libros explicabat, deinde etiam apud vulgus, postquam è suggestu publice declamare cœpisset, magnam existi-

mationem & fauorem conciliabant, Sed hæc tam corporis quam animi bona ingentia vitia æquabant ac contaminabant, in primis fera quædam insolens & intolerabilis arrogantia. Dissimulari non potest, inquit Gesnerus Lutheranus, (c) Lutherum ingenio fuisse vehementi, & qui neminem qui cum ipso non sentiret, ferre posset, Adeo impatientis hominis animum ambitio transuersum rapiebat. Merum virus lingua eius fundebat: adeo vt aculeos eius & morsus vix quisquam etiam amicorum potuerit effugere. Quin etiam ne sanctissimorum quidem hominum cineri pepercit: quod etiam tã à Bucero, quam Erasmo non semel fuit exprobratum. *Lutherus*, inquit Erasmus, *animum suum iniurijs & conuicijs pascit, nec ijs satiat, vt nunquam furioso Orestis similis.* Nec minus moribus intemperans, quam in doctrina inconstans ad extremam vsque fuit senectutem: quam repetitis fere cum Solis cursu vicibus mutatam subinde rursus mutauit. Ex hac ipsius inconstantia infinitæ propemodum & inter se pugnantes hæreses exortæ sunt; quemadmodum inter medios fluctus insulæ nonnumquam existunt & emergunt. Fuit præterea omnis subiectionis, austeritatis & pœnitentiæ, qua Dei ira placatur, capitalis hostis: ieiunium vero, abstinentiam & castitatem canis peius & angue oderat (d) adeo vt non dicere solum, verum etiam publice scribere non erubesceret, naturam sibi non è ligno sed carne & ossibus factam; nec magis se sine feminarum quam vini vsu viuere posse, nec minus tenes purgare, quam ventrem exonerare sibi necesse esse. Sed hæc atque alia fœde & nequiter ab ipso dicta & scripta ad nuptias ipsius referuamus, vt ex ijs Hymenæum atque Epithalamium ei concinnemus. Quid de ambitione eius dicam? quæ vt S. Augustinus (e) alibi dicit, vera omnis hæresis mater est. Tantum certe sibi tribuebat, vt tanquam alter Iupiter Mineruam capite inclusam tenere, aut tam-

D

quam a Cochlaus in Actis, Disputatorem acerrimum & vanam gloria cupidum vocat. Mellerstadius, profundos oculos habentem, & qui Doctoribus negotium esset facturum, & turbas daturus. b Vide Epist. Erasmi ad Coclen. c In Biblioth. lit. M. Vide Sadolet. ad Sturm. Eras. in Hypersipste dialog. aduersus Melanth. contra Epist. non sobriam. d Ederus Inquis. Euang. Lutherus Tom. 2. fol. 2. Tom. 5. f. 119. clarissime Andreas de Cornu siue P. Vetter in Luthero, sobrio, casto, mundo &c. c Lib. de peccato, cap. v. 111.

quam Hippias alter omnia præterita & futura, scire se arbitraretur. Magnum virum Lutherum futurum fuisse Beza in imaginibus suis dicit, sitantum prudentiæ & moderationis quantum Zeli attulisset. Quod in eo reliquum erat pudoris, immoderata libido; quod timoris, audacia; quod rationis, insania extinxit. Verum quæ in Luthe-ro præ ceteris insignes fuerunt tam dotes quam vitia, ex ijs quæ postea in vita ipsius describenda dicturi sumus, melius intelligentur. Et certe alius esse non potuit qui vitijs & licentiæ latissimam fenestram aperturus, obedientiam ac virtutem profligaturus, sectæ denique ex omnibus superiorum hæreticorum erroribus confarctatæ fundamenta iacturuserat. Quam vero in consueudis variarum hæreseon centonibus egregius ille fuerit artifex, ipsa historiæ nostræ series ostendet. Habes, lector, Lutheri natiuitatem, educationem, & primum in Ecclesiam ingressum: videamus porro eius egressum & defectionem, eiusque causam & occasionem. Sed vt legentibus omnia apertiora sint, rem ab ovo, quod dicitur, repetere, operæ precium videtur.

QUOMODO SACRA EXPEDITIO contra infideles à Leone X. PP. promulgata dissidio inter Dominicanos & Augustinianos ansam præbuerit; quo postea schisma est exortum.

CAPVT VI.

ARGUMENTUM.

- I. Leo X. Papa Crucem contra Selimum Turcarum tyrannum iubet prædicari.
- II. Principum Christianorum erga Papam obedientia.
- III. Crucis prædicatio terror Othomanicæ familia.
- IV. Pecunia ex Crucis prædicatione collecta Christiana Reipublica defensionis applicanda.
- V. AEmulatio inter monachos Augustinianos & Dominicanos, prima huius mali radix.
- VI. Ei schismati Dux Saxonie fauet.
- VII. Stuporij discessio à Luthe-ro & Saxonie Duce.

I. **D**ico non potest quanto terrore Selimus Turcarum Imperator vniuersum mundum circa huius sæculi initium impleuerit; adeo vtram Oriens quam Occidens vel ad famam contumiarum eius victoriarum contemisceret. Hic enim populorum domitor & crudelis parricida, postquam debellatis Persarum, Ægyptiorum &

Mamaluchorum regibus tot regna & ditiones imperio suo adiecit, nihil aliud nisi vniuersalem Monarchiam sominabat ac cogitabat. Iam ille in opulentissimas Italiæ & Hungariæ regiones oculos defixerat. iam ille Romanum Imperium ad prædam, iam Christianorum templa ad impiæ suæ superstitionis receptacula designabat. Extimulabat ipsum animus vastus: quem frequens rerum ab Alexandro Magno & Iulio Cæsare gestarum lectio & accendebat & alebat. (a) Horum enim Commentarios in patriam linguam traductos nunquam fere è manibus deponebat: adeoque horum exempla in omnibus ad imitandum sibi habebat proposita. Iam ille catenas & compedes miseris Christianis vinciendis præparatas, non aliter quam Germani olim, qui multos curtus funibus & catenis onustos cum adduxerant, vt ijs Romanos ad eadem & captiuitatem, opinionis errore & falsa spe sibi designatos, vincerent. Hoc omnium Christianorum periculo expegefactus Leo X. Pontifex Maximus Deique in magno hoc animarum imperio Vicarius, precibus & ieiunijs publicis Dei misericordiam implorari iussit. adeoque ipse vna cum sacro Cardinalium collegio nudis pedibus septem Romæ maiores Ecclesias visitauit: tum etiam per legatos & Nuncios ad sædus & bellam contra tam formidabilem hostem Christianos Reges, Principes & Reipublicas excitauit circummissis Breuibus seu Bullis Apostolicis, quibus omnes ad assumendum Crucis signum & tam sacram hanc expeditionem commonebantur. Ad Imperatorem missus fuit S. Sixti Cardinalis; ad Gallæ Regem, Cardinalis S. Maritæ; ad Regem Hispaniæ Cardinalis Ægidius; & ad Regem Angliæ Cardinalis Campegius. (b) Quia vero Christiana Reipublica factionibus tum distracta erat (quamuis vna vbique omnium esset religio) idem communis omnium parens sub præna Excommunicationis serid edixit vt pacem omnes colerent, & in quinque annos generales inducias facerent.

II. Huic Edicto morem gerentes Christiani Principes vno consensu arma contra communem hostem vertere instituebant. Maximilianus Imperator & Franciscus I. Galliæ Rex sacro huic bello interesse ipsi decreuerant; ille quidem quum

zelo
a Vide Ionium tom 1 lib 14 & 17. Vide Tillier.
& Cateciard lib. 13. Genebr. lib 4. Chronol. fol. 716.
b Nic. Sand in schif. Angl. fol. 28. & 29.

zelo tum proprio periculo stimulatus, ut cuius ad latus hostis iam potens & acer sedebat, hic vero tamquam præcipuus sacri huius federis auctor. Postquam igitur iam dictus Rex cum Pontifice Bononiæ congressus esset, multi passim Principes exstiterunt, qui suscepto voto & Crucis signo, militiæ huic nomen dederunt, eum in finem ut bellum ab Europa in Asiam transferrent, & qui barbaris hæcenus quasi pro incude fuerant, iam porro pro malleo essent, Sistite hic, invidi & calumniatores, qui omne malitiæ virus contra Pontifices euomere, omneque etiam sanctas ipsorum actiones calumniari soletis. Sistite, inquam, ab una parte notate admirabilem illius humilitatem, qui à nobis, ut vos dicitis, pro Deo habetur, nudis pedibus Ecclesias obeuntis, in pane & aqua ieiunantis, & tam calidis suspirijs & precibus pacem & misericordiam Ecclesiæ, cuius directio à Deo ipsi commissa est, poscentis; ab altera vero parte obstupescite tantam Christianorum Regum ac Principum obedientiam priuati iniurias tam facile Reipublicæ condonantium, & vniuersi imperio tanto consensu acquiescentium. Ita quidem conuenerat ut Romanus Imperator, cum Hungaris, Polonis & Germanis Constantinopolim aggredere; Galliarum Rex cum Heluetijs, Venetis & alijs Italiæ Principibus Græciam inuaderet; Hispaniæ, Angliæ & Lusitanæ Reges cum ducentis nauibus bellicis, & centum triremibus à Pontifice instructis Constantinopolim eodem tempore quo Imperator terra, mari oppugnarent. Vides ingentes ad bellum apparatus, & omnes Christianas nationes Crucis signo signatas, ad sacram expeditionem accinctas.

III. Porro sacræ hæc expeditiones, quas Cruciatas vulgo vocant Othomano imperio semper formidabiles fuerunt, postquam prima hæc verba signis inscripta prætulit: *DEVS VULT. HAC VNA MAHUMERES II. aliquandiu quasi fræno constitutus, nihil contra Christianos tentare ausus fuit. Ego (ait idem in quadam ad PP. Pium II. Epistola) mortis Iesu Christi culpam nullam habeo, quin etiam Iudæos à quibus ille Crucifixus est, execror & detestor, Cur ergo tu tuos contra me armas? Cur remissionem peccatorum ijs promittis qui bellum mihi intulerint?* Tum quidem Christiani & vno nomine & vna religione coniuncti, sub vno & eodem sacræ Crucis vexillo militabant. Saxo & Italus, Hispanus & Anglus eidem cohorti erant adscripti. Vna & eadem fides, vna eademque lex omnium ani-

mos stimulabat, voluntates coniungebat, & ad tam periculosam & vltimam expeditionem Principis Christianorum suasu & mandato non solum contra infideles, verum etiam hæreticos suscipiendam animabat. Recte enim ab Epiphano dictum est, *prauam fidem ipsa infidelitate peiorem esse. Hæc enim non credendo credere; illos vero credendo non credere.* Quod si eiusmodi expeditionum exitus non semper votis respondit, exque animose magis susceptæ, quam feliciter perfectæ sunt, Dei iudicia super nos agnoscamus. *Bonum enim Consilium sæpe, ut Solon aiebat, infeliciter cadit: nec valde Mundi iudicium curare oportet, omnia ex euentu iudicantis.* Illud certum est, eiusmodi conatibus hostium sæpe consilia elusa atque elisa fuisse. Negari non potest, si magni illi duo Principes Carolus V. Imperator & Franciscus I. Galliarum Rex vires suas non ad mutuam perniciem & ruinam, sed Turcarum oppugnationem conuertissent, Solimanum de Rhodo & Hungaria nunquam triumphaturum fuisse. Atque, o, vti nam tot duces peritissimi, tot fortissimi milites tam Germani quam Galli, qui mutua læticia absuncti, in medijs patriæ cineribus sepulti iacent, vim suam & arma contra Turcas coniunxissent! *Quis non putet immanissimum tyrannum de sua magis salute defendenda, quam aliorum oppugnanda cogitaturum fuisse? Tantum abest ut arma ille ultra Sigethum, quemadmodum, proh dolor, fieri vidimus, prolaturus fuerit. Quin certum est tantum imperium è manibus eius extorqueri, & à Gallica Nobilitate præcipue, cuius pristinam virtutem in Sidonis, Tyri & Hierosolymæ muri testantur. gloriosum salutis nostræ tropæum ex Constantinopolitanæ vrbs turribus ac pinnis efferri, illudque pulcherrimum S. Sophiæ à Iustiniano Imperatore ædificatum templum, ad veræ religionis vsum repurgari potuisse.*

IV. Ceterum quandoquidem pecunia belli neruus est, sine qua nihil non dico præclare, sed ne geri quidem aliquid potest (id quod Græci optime intellexisse videntur, dum in eodem templo quod Marti consecratum erat in Delo Insula, thesauros suos asseruari voluerunt) necesse sanctum erat de modis eius colligendæ, & tam arduum opus perficiendi cogitare. Et ad hunc quidem finem, Imperatoris aliorumque Principum rogatu iubilæum per omnes Christianas prouincias fuit annunciatum, ut deuoti homines qui ipsi ad sacrum hoc bellum ire non poterant, ad

eleemofynas & quaſi contributionem quandam excitarentur: exemplo magnanimi illius à Græcia ducis, qui cum ad oppugnandam Trojam proficiſci ipſe non poſſet, jumentum ſuum Agamemnoni dedit. Quod ex devotis hiſce contributionibus colligitur argentum, non eo deſtinatum erat, ut S. Sedis calumniatores dicunt, ut in Vaticanum ſeu Capitolium ararium inferretur; ſed ut in ſtipendia militum, ad inſtituendam claſſem, & reliquos tanti belli apparatus erogaretur: parte etiam ejus aliqua magnum illud & ſuperbum S. Petri Eccleſiæ à Julio II. PP. coeptum ædificium abſolveretur. Antiqua jam olim fuit conſuetudo, ut in ejuſmodi neceſſitatibus Indulgentiarum theſaurus recludat Eccleſia, quo ad opem ferendam Chriſtiano nomini, Chriſtianorum auxilia evocentur, iſque ad Paradifum via præparetur, quæ pœnitentia, precibus & eleemofynis planior fit & facilior. Ipſi SS. Patres quotieſcunque Chriſtianus aliquis Princeps Eccleſiæ bona involare conatus eſt, iſdem ad deſenſionem uſi ſunt: quemadmodum tempore Ladislai regis Neapolitani factum legimus. Et hodie etiam ſacra hæc contributio quam *Croiſadam* ſeu *Cruciatam* appellant, in Hiſpania, adeoque in Indiis etiam durat, ſic ut ab unoquoque capite ad minimum bini Regales, uti vocant, exigantur, à ditioribus vero aut honoratoribus octoni ſolvantur: è qua pecunia præſidiis, quæ Hiſpaniarum rex contra Mauros & Turcas continuo alere cogitur, ſtipendia ſolvuntur: cujus ſumma ad vicies centena aureorum millia ſingulis annis aſcendere ſolet. Noſtro tempore idem à Papa Luſitanæ regi permittitur, ubi illud nondum fuit uſitatum, à primo ſacro Chriſtianorum bello, tunc quando infortunatus Rex Sebastianus majori animo, quam viribus, expeditionem contra Maroci & Feſſæ regem ſuſcepit, ſed in ipſa cum magna Nobilitatis parte periit. Eadem pecuniæ colligendæ ratio in Hiſpania & Italia nonnunquam adhuc iis, qui bonam Chriſtianæ Reipublicæ operam navant aut navaturi ſunt, à Pontifice conceditur: quo minus enim in Gallia & Germania idem hodie uſitatum videmus, indeuotio vel deſpectus ejuſmodi rerum ab Hæreſi invecſus, obſtat, ſic ut ejuſce rei cauſa fores eorum nemo pulſandas cenſeat. Vidi ego in hac urbe (Burdigala) Alexandrum Nicolo Paronichū, Sangiaci ſeu præfecti Scutarenſis fratrem, & Sinaï ſupremo Baſſæ proxima cognatione junctum: qui à Papa Sixto V. Breve impetrarat quo Ju-

dulgentia iis qui eleemofyna ipſum adjuvarent, concedebatur. Hic deſerta Mahumetana religione, multos Chriſtianos è miſerrima ſervitute liberarat, & eorum opera, edito prius atroci cum Turcis conflictu, duas triremes abduxerat; in quo quum oculos ſagittæ icſtu amiſſiſſet, à Pontifice beneficio aliquo affectus, per Breve illud, à Cruciatam in Hiſpania Conſilio approbatum, plus quàm viginti aureorum millia collegit.

V. In Germania Albertus Brandeburgicus, Elector & Archiepiſcopus Moguntiacus, Primas Germaniæ, cui ea potestas à S. ſede tributa fuerat (a) hanc Cruciatam prædicandi populumque ad contributionem exhortandi provinciam Joanni Tecelio (b) Dominicano ſeu Jacobino monacho, Francofurti tum commoranti, demandavit: eo poſſimum quod hominem hunc ei rei maxime idoneum cognoviſſet, ut qui jam ante miſſas in Livoniam & circumjacentes regiones à Pontifice Indulgentias, quo Teutonicis Equitibus Moſcovitico bello vexatis ſuccurreretur, prædicaverat. Id Joannes Staupitius nobili genere natus, Generalis Auguſtiniani Ordinis Vicarius, non ad ſui tantum, verum etiam totius Ordinis contemptum & injuriam pertinere interpretatus eſt, ut qui longo jam tempore id muneris in Germania obire conſueverat. Et ſic hos quidem lucri ſpes inter ſe commiſit. O ambiroſa avaritia, quam care nobis conſtas! Non ſine cauſa Philoſophus dixit, nullam capitalioſam Rerum publicarum eſſe peſtem quam avaritiam: quamvis ambitionem multo magis noxiam eſſe velit is, qui nulla alia re quam humani generis odio celebratur. O miſeri homines (exclamabat ille) (c) omnium malorum veſtrorum ſons & origo eſt ambitio. Vera & meliori auctore digna ſententia! ſed ad rem Staupitius hac, ut ipſe interpretabatur, injuria irritatus, aperte proteſtatus eſt eam ſe minime laturum. Tecelius econtra, circummiſſis undique Ordinis ſui Fratribus, non viva tantum voce, ſed ſcriptis etiam Indulgentias annuſciavit & defendit, ac primus ſeſe iis qui S. Sedem ſub Indulgentiarum abuſus prætextu oppugnare inſtituerant, oppoſuit. Vidisti ſu-

a Cochlaus in *Aſſis Luth. Suvius* in *Comment.* Anno 1517. Sedelius in *Vita Lutheri* initio. Mathesius. *Selnecc.* Melanthon in *Vita eiusdem.* b Cochlaus in *Aſſ.* Luth. *Selnecc.* fol. 5. c *Timon.*

suprà Techellim Persam monachum patriæ religionis ritus mutantem: ecce tibi alium confimili nomine in Europa monachum, eodem tempore antiquam religionem magno animo propugnantem.

*Ac veluti si quando leo stribundus, & esse
Fulmineo metuendus aper, de monte ruentes
Fonsiculum ad tenuem properant, dum cadere neuter
Sustinet, in magnas exsurgunt protinus iras,
Exacuantq; seros dentes, tum plurima dantis,
Vulnera & accipiunt, donec qui robore victum
Se sentit fugit, & victoris subtrahit ira:*

Sic duo hi monachi, productis quasi etiam nigro & albo colore distinctis fratrum suorum cohortibus, concurrere & digladiari cœperunt (a) tanta utrumque pertinacia, vt velut ex duorum attritu lapidum scintilla excutiuntur, ita ex horum concursu ignis exortus sit quo vniuersa Christiana Respublica fere conflagrauit. Et Augustinus in primis, odio & inuidia, quæ non minus in monachorum claustris quam regum palatijs sæpe regnant, inductus, opimum sibi bolum è faucibus ereptum ægerrime ferens, vlcisci se, & Dominicans quæcumque posset impedimenta obijcere constituit: id quod facile effecturum se putabat, si modum hunc indulgentias prædicandi tamquàm nouum & commentitium salutis subsidium criminaretur, & deuotam Germanorum liberalitatem frigidaret, auaritiam ac latrocinia quæstorum seu concionatorum exaggerando, & vt mos est maleuolis, vera quædam plurimis falsis ac mendacijs miscendo (b). Quis enim eredat, tam procul illorum Prædicatorum D. Dominici filiorum animas ab omni pietate ac Dei timore abfuisse, vt tam execrabilis blasphemias, quarum ab aduersarijs accusantur, proferre ausi fuerint. At ex contentione hac (c) tamquam scintilla initio neglecta, tantum quantum videmus incendium natum est, quod momento longe lateque omnia amplexum, incomparabile damnum Ecclesiæ inuexit, & totum terrarum miscuit orbem.

VI. Primis his motibus statim potentissimus Germaniæ Princeps Fredericus Dux Saxonie sese immiscuit, eo quod Moguntio in Archiepiscopus Magdeburgici petitione fuisset posthabitus, tum etiam quod Ecclesiasticorum magnitudini & opibus inuideret. Tanto ergo faciliores aures Staupitio præbuit, à stationarijs illis seu quæstoribus Germaniam expilari, & paucorum auari-

tiam vix totius populi opibus expleri conuenienti: eundemque vt acriter sese opponeret, promisso suo fauore & auxilio, est cohortatus. Staupitius à Duce, vt dicere cœpimus, animatus, cœptam telam pertexere summa quidem diligentia allaborauit: nihilominus tamen vt Alexander olim primus Arianismi auctor, hæresi suæ nomen non dedit. (Arrio hunc ei honorem præcipiente) ita Staupitius quoque quamuis prunus lapidem, validiori postea brachio vibrandum, contra Ecclesiam coniecisset, sectæ tamen, cuius si non auctor, certè promotor fuerat, nomen dare non potuit, sed honorem hunc, vel potius turpitudinem alteri reliquit. E simili ferè contentione Bohemicum schisma, quod etiamnum durat, exitisse legitur. Quum enim Wenceslao regnante Academia Pragensis à Carolo IV. fundata Rectura Germanis commissa esset; Bohemi hac isti sive injuria sive injuriæ opinione, omnem vindicandi se de Germanis occasionem qua ruerunt. Nec multo post homo quidam de schola Wiclevi ex Anglia hæretici libros apportauit; è quibus Joannes Huss, bonus & subtilis Dialecticus disputandi materiam desumit, atque ita portas divisioni seu schismati aperuit. Hic ille est, qui primus haustum è Wiclevi libris venenum, per scholas passim disseminauit. Nec segnis Germani ad disputandum & contendendum incubuerunt; præcipua tamen de regimine & præminentia erat contentio; qua tandem Germani Bohemis cesserunt, qui Joanne Hussio duce novam sibi Ecclesiam formarunt, Rege interea homine ad seruiendum quam ad imperandum priori, conuiente, nec quidquam contra faciente. De hoc schismate prolixius hic agere supersedeo, ut de quo alibi, quando scilicet Bohemiæ statum indicaturus sum, quæcumque eò pertinent explicare constitutum habeo. Nunc duorum istorum

D 3 mo-

a *Theses Lutheri contra Indulgentias Anno 1517. pridie omnium SS. editæ, cum Epist. ad Alb. Archi-Episcopum Mog. Vid. Tom. 9. Op. Luth. German. Anno 1509. fol. 8. & seq. Tom. 1. len. fol. 12. Tom. 1. Epist. pag. 37. b Selnecc de Orat. Aug. conf. & vita Lutheri pag. 5. 6. contra Pontificis potestatem dicta insinuat. c Cochlin. Actis Luth. Vlenbergius in vita eiusdem referunt quomodo Tetzelius Prædic. Ord. Francosurti ad Oderam statim visis Lutheri Thesibus alias Theses opposuerit. Item Ioannes Major Eckius Ingelstadi. Theologus Annotationes in Theses Lutheri, ex quibus ad Disputationem Lipsiensem gradus factus est.*

monachorum de Ecclesiâ, ut illi de scholâ Cathedra inter se contendendum pugnam videamus; & quomodo spiritus discordiæ tertium quoque è suo claustrò extraxerit, ostendamus.

QUOMODO DIABOLUS Ecclesiam vexaturus, Conventus Fratrum spirituales & Oratoria obeat, atque etiam incat; quibusque artibus ad seducendos homines utatur.

CAPUT VII.

ARGUMENTUM.

- I. *Diaboli. primi mendaciorum architecti & parentis, in assilienda & turbanda Christi ecclesia consuetudo & versutia.*
- II. *Quomodo idem animas hominum à divina abstrahat devotione.*
- III. *Solus Dei amor omnem ad diversandum nobis datum locum iucundum reddidit.*
- IV. *E Monachorum claustris & jam olim, & nostro etiam tempore complures heretici prodierunt.*
- V. *Insidia & machinationes quibus diabolus in supplantandis animabus utitur.*
- VI. *Contra Angelorum Sanctorum studium in iis servan- is.*
- VII. *Lutherus à vita Monastica desilit.*

I. Ille, ille, inquam, qui vix creato è nihili visceribus hoc Universo, nefarium in ipso cœlo bellum Deo inferre ausus est (qui quæ postea hic in terra jam ultra pluries mille & sexcentos annos bellum contra hominem à se per serpentem in terrestri Paradiso victum (a) non minus strenuè quam continuo gessit) non tam vi quam versutia (b) omnibus in rebus utitur, ut qua omnes hujus Mundi homines vincit: quumque Creatori nocere nihil possit, in Creaturam ipsam suam effundere studet, non aliter quam latrunculi, qui hostium acie præterita, sarcinas non tam victoriæ quam prædæ spe invadunt. Solet idem ut S. Hieronymus quodam loco notat, bellum homini illaturus, non aperto Marte pugnare, sed insidias locis opportunis collocare, aut excubitores corrumpere. Idem tamquam explorator astutissimus, alieno assumpto habitu, adversariorum suorum qui Deo serviunt, quorumque curæ & custodiæ Dei domus commissa est, fossas, valla & propugnacula transgreditur, ibique curioso oculo omnia notat,

illud imprimis, quomodo vigiliæ habeantur, id est, qualis vita ab Ecclesiâ Prælati ducatur. Novit enim Religiosorum Deo; dicatur hominum domicilia Christianæ Republicæ esse propugnacula, secessum pietatis, fugam vitiorum, & latebras innocentiae tutas. Ibi inclusi vivunt, qui ut in spiritus libertate dignius ac melius Deo servire, & tentationes quibus homines in hoc Mundo vexari solent, effugere possint, carnem domant & castigant: eoque; tam vita quam nomine Religiosorum, ab iis qui in Mundo vivunt, discernuntur. (c) Hic ille omnes angulos, omnes recessus & latebras excutit, an forte animam aliquam ægram ejusque; vitæ ædentem invenire, ac sanifici aliquem possit (d) quem carceris, flagellorum, cilicii, jejuniæ periculis carotitillet, cui sanguis bulliat, quemque venter ad helleuationem vocet: qui denique tamquam Psyllus aliquis, veneno suo aërem & terram poltea inficiat. Vbi jam quasi ex venæ tactu animadvertit illum renium febris teneri, alium aliquo alio male affecti animi morbo vexari, ut qui luxuriam præferat continentiae, crapulam jejuniis, libertatem obediendi, humilitati gloriâ, opes paupertati: Deus bonæ quanta solertia magnus ille Venator plagas suas explicat, Vulcania retia tendit: immo ut prædâ tanto certius assequatur, nassis suis aquam, plagis terrâ, & retibus aërem undique impedit. Diabolus superbissimus spiritus, (ait Religiosus quidam (e) ejus tentationibus sæpè vexatus) eodem modo quo domino suo servire sibi vult. nec hoc contentus, etiam quos potest servitio ejus subtrahit, ut quasi de ipso Deo triumphet. Tunc enim plenam sibi adeptus victoriam videtur. Mavult ille sibi serviri à Christiano quam à Judæo, à Catholico quam ab heretico, à Religioso quam à sæculari. (f) His (Religiosis scilicet) multo lautius stipendium solvere paratus est, propterea quod Deo sacrati fuerunt. Eiusmodi vasa si forte profanaverit, summam Deo contumeliam fecisse se putat; non aliter quam si quis, ut de hoste acerbius se vindicet, lectum ejus nuptialem polluat. Et quamvis ipse Monasteriorum, hic in montium & rupium cacuminibus, ibi in profunda & obscura valle, alibi inter saltus avios, alibi in vastis solitudinibus sitorum, positus à proposito cum deterrere quodammodo debere videatur; videmus tamen nec claustris, nec habi-

a Gen. 3. b 1. Cor. 11. 2. &c. c Vide Platam de bono Status Religiosi. d 1. Petri. 5. c Albanpin. in Flagel. Elab. 40. 8. &c. Habacuc. 1. 16.

habitus duritie, nec lectorum asperitate vultus & morum, assultus ejus vitari aut impediri posse. Nullus est locus tam munitus, quem non invadat, nullus tam altus murus, quem non transcendat, nullum tam profundum flumen, quod non traiciat; nullæ tam sollicitæ excubiæ, quas non in soporem det; nullum claustrum, quod non perfringat; nullus tam vigilans canis, quem non incantet; nulla tam valida porta, quam non aperiar, non quidem arietis aut tormentorum ictibus; sed astutia & mille eiusmodi artibus. Hi sunt illi arietes, hæc tormenta & machinæ, quorum vim & impetum sæpenumero sensisse se bonus ille Monachus mihi dixit.

II. Omnem diaboli laborem S. Chrysostronus in eo versari inquit, ut ingressum reperiat: id si consequutus sit, iam rem quasi pro confecta habet, numquam ille vacuis abscedit manibus, ut qui ad verendos homines semper vigilat, quos inobedienciæ suæ socios sibi esse cupit, ut Deo contumeliam faciat. Nam sicut Deus est auctor Naturæ, ita Sathanas ejusdem est destructor. Ille est vitæ fons, hic mortis principium: ille Veritas est, hic mendacium: ille origo & pater luminis, hic tenebrarum: ille auctor gratiæ, hic peccati. Diabolus serpentis pellem induit ut hominem sub iugum suum mitteret; Deus vero hominis naturam assumpsit, ut ex infernalis serpentis eum potestate liberaret. Ille v. facilius & felicius pugnet, omnibus armis stat instructus, plurimos ac diversos quasi harpagones manibus tenens, quibus homines ad se attrahat ille vigilat quâdo homines dormiunt; laborat quando illi quiescunt. Adest ille mane (ut idem inquit hoc ipsum expertus Monachus) ut sacrum totius diei pensum vobis interuertat; meridie, ut discontinuet; vespere, ut corumpat. Non illi noctu laterna aut face opus est, ut nos inueniat; est enim ei nox pro die, & tenebræ pro luce. Omnes nostras ille obseruat actiones. Edentes ad intemperantiam; ieiunantes ad arrogantiam irritat. Arma ille ad defensionem nostri apprehensa in ferulas, quibus nos percutiat, remedia in venenum, libertatem in carcerem, vertit. Et sicut in S. Scriptura pluribus ille nominibus insignitur (dicitur enim Tentator, Calumniator seu Diabolus, quod proprium ipsi nomen est, Serpens, Leo, Aduersarius, Sathan, Princeps Mundi & tenebrarum, qui gloriosissimus ipsius est titulus) ita idem diuersa quoque retia & decipulas habet, tam locis & temporibus quam personis accommoda-

ta Et quemadmodum piscatores non diuersa tantum instrumenta, sed diuersas etiam escas habent, quas, pro ut vnumquodque piscium genus ijs capi norunt, eis obijciunt; ita magnus hic piscator varijs quoque ad inescandos homines vititur irritamentis, nempe varijs Mundi illecebris carnisque voluptatibus, & delicijs, opibus, ac præcipue dulci illa & tantopere amata hominibus libertate seu licentia, qua tot infelices animæ perduntur. Et quemadmodum mare quantumuis vastum ac profundum nihil sordidum aut morticinum patitur, sed è ventre suo quæcumque talia in litus eijcit; sic, Ecclesia quamprimum animam aliquam intra sua viscera veneno infectam incurabilem esse sentit, eam à se segregat, & ei, qui illam iam possidet, tradit.

III. Locus non potest quietem animo afferre. Solus Dei amor quemuis commorandi locum si gratum facit; tum scilicet, quando ab ætatis priuatis affectibus, semetipsum quis abnegauerit, crucemque suam in collum sustulerit. Nam velut oculus (ut S. Basilij vtar similitudine) qui in continuo est motu, & modo huc modo illuc, iam sursum iam deorsum respicit, nihil recte peruidere potest, sed ad exactè videndum necesse est ut vao obtutu defigatur: ita hominis ingenium mille curis & sollicitudinibus distractum, veritatis cogitationem assequi non potest, nisi omnibus desiderijs & cogitationibus leuetur & euacuetur, quæ à cœlestium rerum contemplatione auocant, & (ut cum Poëta loquar) *diuina particulam auræ* humi affligunt. Sic etiam impossibile est ut anima Dei amori immersa naufragium faciat. Neque enim Deus vnumquam hominem deserit, ut Cyprianus testatur, nisi prius homo Deum deseruerit. Talis vero Dei ac Domini desertor continuo etiam in solitudine, vbi Deus plerumque frequens est, commorandi desiderium amittit. Pulcherrimos Ecclesiæ flores, ait S. Hieronymus ad Marcel. in solitudinibus succreuisse. Sed ut rosa ad solis radios sese expandit, vespere vero marcescit, ac tanto magis pulchritudinem suam perdit, quanto magis sol claritatem suam retrahit: eodem modo qui etiam minima ex parte ad Mundi tenebras & noctem redit, statim frigescere animam, & ad spiritualia exercitia segiorem se fieri sentit. Et quemadmodum ignis exstinguitur necesse est, cui materia fuerit subtracta: ita amor Dei statim expectoratur quamprimum terrestrium rerum cura animum tetigerit, & quasi è

domi-

domicilio ſuo tranſtuleric. Et vt venenum quam primum ad corpus eacrit, corpus enecat; ſic vbi affectus animi & cupiditates rationem expugnaverint, illicet anima ab iſdem morti eſt tradita.

IV. Locorum illa ſolitudo iam olim diabolum non prohibuit quominus in illis Iouinianum, Theodorum, Pelagium, Eutycherem, Timotheum, Henricum, alioſque monachos & Religioſos inuenerit; qui velut ſub diuerſis ſignis, ſub vnius tamen ductu & auſpicijs, nefario Eccleſiæ indiſto bello, domum Dei oppugnarunt, & partim etiam diripuerunt, diſcordiæ & zaniâ inter bona pacis grana ſeminarunt; & mortem vbi viuifica fides vigeat, plantarunt. Numquam hoſtis ille Eccleſiam acrius aut periculoſius quam per cuiusmodi apoſtatas oppugnauit. Ex his locis Sergium ille produxit, à quo deteſtabilis Mahumetana ſecta cuſa eſt. Ex his locis idem noſtro tempore tot ſultos iuuenes ad Mundi delicias & voluptates retraxit. Nulla domus aut familia eſt Religioſorum quæ impias eius manus & rapinam euaserit. Auguſtinianis ille abſtulit Martinum Lutherum; Dominicanis Bucerum; Franciſcanis Conradum Pelicanum; Carmelitis Vireum & Petrum Richerium; ex S. Brigitæ ordine abduxit Ioannem Oecolampadium; è D. Bernardi ordine Thomam de Thiele; è Capucinatorum cellulis deteſtabilem illum hominem Bernardum Ochinum; ex Carthuſianorum ſolitudine Petrum Martyrem protraxit: vt multos alios eiuſdem notæ taceam, vt Pomeranum Bugenhagium, Muſculum, Muſterum, Marlortum, Virellum, Solon, Parrocelj, Leſpine, Berant, &c. qui ex oriente Lutheraniſmo & Caluinismo hinc inde per varias Europæ regiones, ad colligendos ſibi ſtultæ impietatis ſocios, diſcurrerunt. Et hi quidem excerebrati & excucullati Monachi tamquam immundæ ſues in ſtercoribus & ſordibus huius Mundi ſeſe volutarunt, & cilicio, cucullo & pera abiectis, ad pallium & puellam conuolarunt, non iam latus roſario, ſed g'adio cinctum oſtentantes.

V. Diabolus, vt reſtat D. Gregorius, inſidias alicui homini tracturus, primum diſpoſitionem eius & affectus explorat, atque exinde laqueos ſuos neſtitæ tendit: hæc in re aucupes imitans, qui non vno ſed multis modis volucres captant. Aliter ille ſuperbos venatur; quorum ambitio vltra cælum aſcendit; aliter auaros, qui ceu talpæ terra viſceribus incluſi viuunt; aliter luxurioſos, qui velut hirci nihil niſi vbi libidinem expleant,

quæruunt; aliter timidos, qui ſuam, inſtar ceruorum, vmbra ipſi metuunt. Hinc verſutiſſimus ille piſcator eſcam illam hamo imponit, quam à piſciculis maximè ſcit expecti, nihil omnino admittens quod guſtum ipſorum poſſet corrumpere. Inſcitia eſſet auarum luxuria, luxurioſum auaritia, hominem ab omni ambitione alienum ſuperbia tentare. Nouit Panurgus ille, quem nihil iſtarum rerum latet, quibus muneribus ſinguli captari debeant. Hinc auaris iumenta mittit auro onuſta, quibus arcem eorum facile ſe ſcit expugnaturum; Samsones ille in Dalilæ ponit gremium, quæ abraſiſ capillis, omne eis rumpendi vincula robur adimit: Superbis alas addit, quibus quanto illi altius ad cælum euolant, tanto miſerabiliori ruina decidunt, & ad infernum vſque deprimantur. Sic alijs alia, & quidem vnicuique id ad quod naturâ maxime propendet, ſuggerit & ſubminiſtrat: tantoque magis quemque impellit, quanto faciliori ſponte duci ſe quiſque patitur, vt in omnibus apoſtatis videre eſt. Sic ille cum eremita aut Religioſo cuiuſcunque ordinis homine agit, ſic ad cor loquitur: Miſer homo! quid tibi opus eſt carnem affligere, ieiunare, vigilare, cilicium portare, monaſterio te includere, ac totam vitam in ſolitudine exigere? Miſer Capucine! Cur tu corpori viliſſimum pannum injicis? cur cilicio pro lintea ſubucula vteris? cur nudis incedis pedibus? cur ſomnum capturus, ſtoream pro lecto tibi ſubſternis? vni vnica veſti ita inclufus veluti & affixus, vt mutare eam numquam, immo ne in extrema quidè hora, frigido & lethali ſudore ex omnibus membris dimanaute, induſum tibi ſumere liceat. Cur tu, miſer Flagellator, à carnum eſu abſtines, & tanta auſteritate vitam traducis? Et tu Carthuſiane, ecquid eſt quod præter tot tamque acerbas carnis macerationes, chariſſimorum ſocietate te priuas? ne verbum quidem cum vilo homine ſine venia loqui audens, & ad vmbroſam illam ſolitudinem tamquam perpetuam carcerem damnatus. Quia tu meum audis conſilium. Perfringe hunc carcerem, erumpe è custodia, & ea vttere libertate quam Deus tibi dedit. Liber natus es, non ſeruus. Quid attinet vt in tam exiguo vitæ curriculo tibi ipſi dulcem huius luminis vſum eripias? Non tam rigidus aut immiſericors eſt Deus vt hoc à te exigat. Chriſtus ſua paſſione & morte pro te ſatiſfecit. Vbi quaſo in ſſ. litteris mandatur homini, vt ſibi ipſi compedes velut injiciat, tantaque perferat & patiat quò cæli compoſ fiat? Mera hæc eſt ſuperſtitio

stitio. Potes tu sine Dei offensione voluptates ac delicias hujus Mundi gustare, genus tuum pulcrorum liberorum procreatione ad posteros propagare, & cum formosa conjugē dulce avum exigere: quod nihil homini optabilius aut beatius contingere potest (a) Quin tu ætuculam hanc primamque lanuginem Veneri & voluptatibus, canos vero demum Deo consecras, hæc illi pars debetur. Et tu, quem Deus tantis ornavit donis: an te ipsum vis abscondere? an tuis ipse luminibus vis obstruere? Potes in tanta religionum diversitate quibus Deus in hac terra colitur, aut doctrinam tuam aut eloquentiam tuam ostendere, aut eas consequi dignitates in quibus & patriæ & Deo simul servias; potes divitias acquirere, neque in tam miserabili paupertate perire. An cælum eremitis tantum & monachis est conditum? Nuptiæ aut opes non Abrahamum, non Davidem, non alios illo excluderunt. Temerè votum fecisti. Non tam justitiam suam, quam tuam infirmitatem Deus respiciet. Paullulum degusta ea quæ sunt in Mundo. Ubi volēs, reverti poteris. An tu sanctior es Davide, sapientior Salomone, Samsone fortior, qui optimam vitæ partem inter mulierum amplexus exegerunt? Quin tu miser compedes hos abiicis, & tam a peraræ vitæ incommoda cum Mundi deliciis commutatis? Quid tu extremam illam vitæ horam metuis? Crede mihi tunc unum Miserere, aut Mea culpa, omnibus miseris & culpis te liberabit, & ad cælestem vitam perducet. non minus quam infamem illum cum Christo Crucifixum latronem. Hoc ferè modo diabolus causam suam agit, hujusmodi persuasionibus, ad seducendos homines utitur: ut latius apud eum videre est, qui Flagello suo apostatas usque ad sanguinem castigavit. Et quoties putamus, etiam in duro strato & cilicio jacentibus ab impudentissimo hoste jam feminarum pulchritudinem, jam divitiarum commoda, jam carnis voluptates, atque alia libidinum fomenta subijci? Hæc tentationum aculeos D. Hieronymus quoque solitaria vitæ decus, sensit se ipse fatetur, (b) inquit: *Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram, horrebant sacco membra deformia; & squallida cusu situm æthiopica carnis obduxerat, quotidie lachryma, quotidie gemitus: & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa harentia collidebã, de cibis vero & potutaceo, quum etiam languentes monachi aqua frigida utantur, & coctum aliquod accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehenna metum tali me*

carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, & mens desideriis astuabat in frigido corpore; & ante hominem sua jam carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. Ecce qualem quantumque virum diabolus tentare non dubitavit. Jisdem artibus ille S. Antonium in solitudine oppugnavit. Ut namque aurum & argentum à monetariis jam sektione, jam Lydii lapidis contactu, jam malleo, jam igne probatur: ita illi quoque quos Deus toros sibi vindicare constituit, variis ab eo modis tentantur.

VI. Verumenimverò quemadmodum ab una parte malus angelus eos quos è matris Ecclesiæ gremio abducere vult, assiduis vocibus & tentationibus fatigat: ita ex altera parte bonus Angelus eos ad quos non solum in vita, sed divina quoque gratia & cælestis beatitudinis fruitione custodiendos, à Deo est appositus, confirmat & confortat. (c) Et profecto in hac ipsa eremitica vita boni Angeli etiam malos multo frequentius aggrediuntur, & hoc ferè modo compellant: *Agite, amici nostri & socij reddite Deo creatori vestro votum quod fecistis. Vt nihil temerè promittendum; ita promissa religiosè servanda sunt. Exigua est poena hac temporalis aeterna remunerationis, quam expectatis respectu. Pulchrè & benè negotiatur, qui parum perdit ut plurimum lucretur. Istis ubi vos jam degitis locis multò simplicius ac candidius vivitur. (d) Rariùs hic homo labitur, rariùs peccati laqueis implicatur, si quando cadat: faciliùs erigitur. Major hic cautio adhibetur in vita gubernanda; major securitas sentitur in quiete capienda. Dona Dei largiùs hic diffusa sunt; & quod acquirere hic quisq; potest, omni spe & voto majus est. Solitudo omnes sedat perturbationes, & rationi tēpus ac facultatē largitur ex animo eas evellendi. Vt enim fera bestia tantò faciliùs cicuratur quanto mansuetius tractantur: sic animi cupiditates, ira, pavor, tristitia, quæ valida animi sunt compedes, faciliùs subiguntur ut rationi pareant, quando subsidere jam incipiunt, neq; continua agitatione iritantur atq; effirantur. Hic fugièdo pugnat. Nè vos, nè cogitate claustra & septia vestra*

E
carcerem

a Lutherus ad cap. 30. Proverbiorum in glossa marginali Bibliorum Germanicorum n. doctus ab hospite sua Vidua Ihenaci. b Epist. 22. ad Eustochium c S. Ignatius Lojola in libello Exercitiorum Spir. de motibus quos diversi Spiritus excitant in anima. d S. Bernardus & alii Asceta, præcipuè Hieronymus Platius de bono status Religiosi.

carcerē esse. Mundus est quē reliquistis: Mundus, inquā, qui nihil aliud est quam fetida omnium malorum cloaca; quibus, de Mundo egressi, liberati estis. An solitudinis vestrae & cellularum umbras densiores esse putatis plusquā Cimmaris Mundi tenebris? An catenā, quibus mundanorum hominum anima vincitā sunt, graviores vobis videntur quam funes quibus rones vestri cinguntur? O quantō plus immunditiei & fetoris est in Mundi carcere quam in vestro: si modo carcer dicendus est. Non, non hic carcer est, ut Diabolus vobis persuadere conatur; ubi captivi teneamini; sed arx potius, in qua praesidium agitis, ne diaboli laqueis irretiamini, & in aeternam incidatis captivitatem. Qui voluntarie huc ingrediuntur, non minus liberi hic sunt quam in quacumque alia domo. Quid agrē fertis intra terram includi, quum caelum vobis sit apertum? An recludi timetis vos qui odor essis suavitatis? Non curare oportet quo loco in Mundo sitis, modo extra Mundum sitis. Qui in Deo morantur, non sine domo sunt. An vos primi estis qui à Mundo se segregarunt? Nequaquam: sed instituti vestri laudare potestis auctores Heliam, Helisum, Iohannem Baptistam, Antonium, Paullum, Macarium, Hieronymum, Bernardum, & alios vita sanctitate & miraculorum claritate admirabiles. Per desertā & solitudines Deus populum Israeliticum ex Aegypto in Terram promissionis duxit: in deserto eidem populo Lex data est, in deserto Manna pluit, in deserto serpens ille salutifer fuit erectus. Quid? ipse D. N. & servator Iesus Christus nonne desertā loca maximē frequentavit? In deserto transfiguratus, in deserto baptizatus est, in deserto paupertatem, Mundi divitiis privati, in solitudine degit, cogitate regnarum & opum Mundi oblatione Salvatorem vestrum à Satana tentatum fuisse. Omnibus bonis dives est qui cupiditatibus pauper est. An aliud quam pauperes esse cupitis, quos Deus pauperes in hunc Mundum misit, & eosdem pauperes rursus est revocaturus? Quin ipse vester Dominus & servator pauper factus est, adeo ut quō caput reclinaret non habuerit. Ut eum sequeretur, S. Petrus naviculam suam & retia reliquit, S. Mattheus telonem, & omnes omnia: non ignari eis qui nulla re impediti, alacriter ipsum sequuntur, nihil deesse posse. In magno periculo miles est, qui propinquo hoste sarcinis onustus incedit. Ejicite, ejicite hanc terrestrium rerum cupiditatē ardenti caelestium desiderio; hujus terra vilitati ineffabilem coeli precium opponite. Agnoscite mundanarū rerū incertitudinem & fragilitatem, quae tamquam nubes ex uno climata in aliud, ex uno hemisphaerio in aliud transvolant, ut tandem in nihilum abeant. Quis bona haec dicat nisi per antiphrasin forte, ut quae omnium malorum causa sunt & radix. Epulonem illum ad infernum opu-

lentia; Lazarum ad caelum paupertas deduxit. Sed quid? An Mundi dignitatibus animum vinci patiimini? Dicite mihi, sultis: quam Dictaturam, quem magistratum Salvator vester gessit aut exercuit? Annon ille eorum qui Regem ipsum facere volebant, oculis sese subduxit? Primus apud homines gradus, ultimus est apud Deum. Falsus hic splendor, quem diaboli instinctu tanta contentione sequimini ut spiritus prius quam voluntas sequendi vos deficiat, est instar secularum illarum terrestrium qua noctu circa flumina aut paludosa loca aberrare videntur. Ut enim haec non nisi in tenebris lucent, & sequentis se in aquas praecipitant; ita seculares pompa & dignitates nullam claritatem habent, nec videntur expectantur nisi ab iis qui in mediis huius Mundi tenebris oberrant. Quod si oculos à caelesti illolumine averteris, fateor, in solito fulgore eosdem praestingent; at sequentem te ad voragines & scopulos naufragiis infames deducere & impingent. Incessit carnis edenda cupiditas? Recordare, Israelitis eo quod caelesti Manna non contenti, ad olivas & carnes Aegyptiorum respexerint, coturnices quidem à Deo datas fuisse, sed carnem hanc carē ipsis constitisse. Non nisi sero homines carne vesci coeperint, ac tum demum quum iam à priori statu & perfectione humani generis plurimum degenerasset: cuius a'us ut ingluvie fuit deperdita, ita ieiunio reparari debuit. Sic Nini vita ieiunii beneficio divina ira furorem evitarunt. Moses, Helias, & ipse D. N. Iesus Christus ieiunarunt. Perstringunt oculos tuos vestes sericae & preciosae? An quid tua bestia mortuae exuviae te iactas quem honorem speras ex eo quod ob confusionem & turpitudinem gestas? In statu innocentia nudus incessit homo; nec prius vestitus fuit quam detracta ei fuit innocentia. Non illi ad ostentationem, sed ad regendam turpitudinem vestis fuit induta. O quantō in oculis Dei formosior fuit Ninivitarum saccus, aut D. Iohannis Baptistae tunica de pilis camelorum contexta? Sub sordido pallio sapē latet sapientia, immo vilis & contemptus vestitus nonnunquam pulcherrimi & divissimi animi index est. Lectorum mollitiem desideras? An Regum & Principum milites exigui spe praemii non sub pellibus tantum, sed sub dio etiam, pruina & nivibus cooperti, adeoque gelu panē enecti noctes exigunt; & tu Iesu Christi Regis Regum miles, certus caelestis & aeterna mercedis, in duriori aliquatū strato quietem capere non sustineas? Rex nosster pro nostra salute Patrem deprecans, in monte Oliveti in terram se prostravit; ipse pro nostra salute in duro Crucis ligno expandi se passus est: & tantum amor ipsius apud te efficere non potest, ut

lecto aut aut strato meliori sibi ipse interdicas? Iacobus Patriarcha non in lecto, sed in terra dormiens, nec pulvinar capiti, sed lapidem substratum habens, scalam illam caelestem, illam S. Crucis figuram, & Angelos per eam ascendentes vidit: atque evigilans illum ipsum locum ubi tam duriter cuberat, sanctum esse pronuntiavit. Serpens hic est, qui prohibet tibi offerre pomum, ut in æternam te pertrahat damnationem. Dalila est, quæ sinum suum tibi offert, ut in suis illecebris obdormiscas. Bersabea est, nudam se oculis tuis ingerens, ut post commissum contra Deum adulterium, homicidio quoque animam tuam perdas. Concubinae Ægyptiæ sunt, quæ conjugii specie te ad fornicationem & idololatriam allicere student. Quis Apostolorum, ut caput & magistrum suum sequeretur, uxorem suam non reliquit? Sciebant illi, non esse militis in bellum proficisci, uxori lateri adhærente. Qui cælibes vivunt, nihil curant, quam quomodo Deo placeant. Quid miseri? an regula vestri ordinis dura vobis videtur? Quomodo capitis spialis coronati membra fieri potestis, nisi per castigationes & carnis mortificationem? Sed esto: dura sint ejus quam vos sequimini militiæ leges & disciplina. An propterea desertores fieri, & cum ignominia ad hostes transfugere vultis? Militaris virtus in laborum tolerantia præcipue consistit. Pagani athletæ ex ipso labore vigorem sumebant. Non pugnantem corona non datur. Non nisi victori laurea imponitur. Quin ergo in claustrorum vestrorum circo fortiter contra diabolum Antagonistam vestrum pugnat: ubi Agonotheta vester est Jesus Christus dux Spiritus S. Spectatores Angeli & homines, præmium corona cælestis.

VI. Hoc serè modo existimemus custodes illos fideles, hominem contra diaboli insidias ac tentationes excitare atque animare; sic illi Sathanae sese opponunt assultibus; sic alas expandunt super pullos suos, ne infernali aquilæ circumcirca volitanti præda fiant. sic denique boni & mali spiritus de animarum salute vel tuenda vel perdenda concertant. Quod si inter tam multos aliquis reperitur, qui carnalis quum sit, carni adhæreat, & mundanus, à mundo abripiatur, relictoque custode sese lupi faucibus obijciat, ei illud occini potest: *Perditio tua ex te Israel, dicit Dominus.* Et illud Salvatoris nostri: *Quoties volui te congregare, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub*

alas, & noluisi. Ex horum numero Lutherus fuit, Seducatoris præda factus, dum declinat discipulus esse Salvatoris.

Ad hunc in Conventu Erfurdensi Augustinianorum degentem primam ille machinam admovit cum vilia quædam & abjecta negotia illi sunt demandata, scilicet ut scopis purgaret loca sordida, ut custodis officio fungeretur, ut Ecclesiæ fores aperiret clauderetque, ut horologium dirigeret, exiretque subindè mendicatum sacco cervicibus imposito, & quæ sunt hujus generis quibus ad sui ipsius contemptum & veram humilitatem manu duceretur: nam persuasit illi vaferrimus Spiritus indignum esse, hominem Magisterii laurea decoratum ad eò contemptum haberi, suggestitque ut Universitatem interpelleret, cujus interventu ab hujusmodi molestioribus exercitiis liberatus fuit. (a) Idem versutiæ artificem eidem discipulo suo, jam in minoribus doctrinæ suæ assueto, persuasit, ut cum jam Doctor Theologiæ esset promotus (b) contra juramentum, quo obstructus erat Erphordiensis Academiæ, sui fiducia elatus D. Thomam aliosque Scholæ Doctores inter docendū cæperit carpere & sugillare, quasi paulatim sibi sterneret ad explodendos Theologos & everendam Ecclesiæ Catholicæ doctrinam, quam Scholastici à majoribus suis acceptam adhibita methodo diligenter, explicatam posteris tradiderunt. Ad horum autem opprimendam auctoritatem, usus est duplici stratagemate, nempe primò asserere Evangelii sinceram doctrinam obscuratam esse Philosophiæ quadam eluvione, per Scholasticorum Theologorum culpam, qui loco Christi & Apostolorum Aristotelem & gentiles induxerint in Ecclesiam. Secundò Literatores seu Humaniorum studiorum cultores in suam partem adversus Scholasticos tantquam barbaros attraxit, in quorum numero fuit etiam Erasmus Roterodamus, sub initium hujus dissidij, donec is in rem profundius inspexit, & pedem serò retraxit (c) Ad hoc propositū Luthero affulsit occasio opportuna, dū Staupitiuse Saxonia in Inferiorem Germaniã ad SS. Reliquias colligendas missus à Friderico Electore Saxoniæ, Luthero vicem suam demandavit, qua ille non ignave usus fuit, adeo ut ad Joannem Langum ipsemet Lutherus

E 2 glo-

a Caspar Vlenbergius in vita Luth. cap. 1. num. 3. ex AA. b Selnecc. 18. Octob. An. 1512. per Andream Carolstadium promotum docet Bucholzer. 19. Octob. (c) Vlenbergius in vita Lutheri cap. 1. num. 3.

gloriose scriberet: *Theologia nostra & S. Augustinus prospere procedunt & regnant in nostra Vniuersitate Deo operante, Aristoteles (nempe Philosophia) descendit paulatim, inclinatus ad ruinam prope futuram sempiternam. Mire fastidiuntur Lectiones sententiarum (nempe Theologia Scholastica) &c.* (a) maxime vero tunc Diaboli versutia ingenio huius hominis abuti coepit, quum infelix illa inter Dominicanos & Augustinianos de Indulgentiarum prædicatione contentio exarasset. Quam ille fouere cupiens, iuuenem hunc monachum rebus suis valde commodum fore videbat, utpote audacia & confidentia plenum, sophisticam præterea, non indoctum & volubilis sermonis, & ex hoc ipso superbum & ambitiosum: & qui quum fræno opus haberet, gloriæ calcariibus quum à se ipso tum ab alijs (b) iucitaretur. Et hæc quidem ambitio præcipuus fuit vnus quo diabolus eum in rete suam pertraxit: ut qui magnifice se circumspiceret, ac nihil non sibi tribuendum existimaret, videns vnum se esse tam multis ad hanc quæstionem agendam electum. Singulare hoc diaboli est artificium, & quasi duplicatus ictus quo ille ad extremum fere contra eos vitur qui reliquos eius ictus fortiter exceperunt. *Superbia*, teste Augustino, (c) *communis omnium hæreticorum mater est*. Et alius ait, in *Hæreseos regno Ambitionem & superbiam primas tenere sedes*. Quatuordecim annis Lutherus in Monasterio vixit, ad rebellandum semper pronus, inconstans, & quotiescumque turba aliqua aut dissidium inter Fratres existisset, dux magis partium quam assidua. Hoc scilicet hominum genus diabolus quærit. Placidis & quietis amantibus ingenijs non vitur, sed feris, impetuosus & vana gloria ac superbia inflatis. Talis Lutherus fuit: instrumentum scilicet diaboli rebus promouendis aptissimum, ut ex tristis huius historiæ serie patebit.

QUOMODO LUTHERVS PV-
blice è suggestu docere coepit:
& quam ob causam.

CAPIT VILL

ARGVMENTVM.

- I. *Controversia siue contentio inter Augustinianos & Dominicanos de Indulgentijs orta.*
- II. *Staupitius Luthero concionandi dat negotium.*
- III. *Lutherus in oppugnandis Indulgentijs mirifice de-
judat.*

IV. *Ad Episcopos de suo concionandi instituto & materia scribit.*

V. *Indulgentiarum insignes abusus, à Fr. quodam Thoma enarrantur ac deplorantur.*

VI. *Iusta Dei aduersus eiusmodi abusus iudicia.*

I. **Q**UEMADMODVM Martis olim sacerdotes inter duos exercitus consistentes, faces accensas coniciebant, ut eo signo dato imperus fieret, ac hostili acie concurreretur; sic diabolus vbi duas velut Augustinianorum & Dominicanorum legiones in mutuum perniciem armatas & in procinctu stantes vidit, oleum igni modis omnibus suffundere allaborauit, ac præcipue partium duces, quorum plerisque de sua magis quam Dei gloria, ac de olla potius quam animorum salute, certamen erat, inuidia, odio, auaritia & ambitione accendit. In quo certamine boni quidem sancto diuinæ gloriæ zelo impellebantur, veruntamen cæcum malorum imperum sistere aut cohibere non poterunt. Sic ergo duo hi Monachorum ordines velut collato pede & infestis signis congregi coeperunt, Luthero vnus, Tecelio alterius partis duce & ante signano. Agnoscamus hic iustum Dei iudicium, qui domum suam purgaturus, dissidium hoc inter duos ordines existere permisit; nec strictum semel terribilis iræ suæ gladium prius recondidit, aut plagas sanauit, quam iustitiæ suæ satisfactum, & castigationis tempus sit elapsum. Sed ad rem ipsam accedamus.

II. Staupitius Generalis Augustinianorum Vicarius, ingenium & mores Lutheri optime perspectos habens, eum adauit, ut contra Indulgentias prædicaret, eorumque quibus illas publicandi munus demandatum erat, vitia & abusus populo ostenderet. Et hoc quidem munus lubenter ille suscepit, tum ut iniuriam Ordinis sui fratribus, ut putabant, illatam, vindicaret; tum ut gloriam & lucrum ex Indulgentijs speratum Dominicanis è faucibus eriperet. Sic illi per inuidiam & auaritiam in suggestum producto, propria Ambitio arma contra comunem Dominicanis cum Ecclesia causam, ipsamque Ecclesiam subministravit. Excitata huius turbæ Staupitium non semel pœnituit. Sed fero quidageret? lacta erat alea: telum ex arcu excussum reuocare non licebat. Idem ei accidit quod
a *Selneo pag. 5 Epist. Lutheri.* b *Staupitius Vic. Generalis Augustin per Germaniam & alij seq. cap. nominandi hi fuerunt.* c *Lib. de offi. past. cap. 8.*

quod Erasmus: qui quum liberius aliquanto de monachis, quos male ipse tractarat, & à quibus male ipse parumque honorifice tractatus fuerat, scripsisset, sæpe postea dixit & scripsit, si quæ sequuta sunt tempora nouisset, & Lutheri furorem præuidisset, numquam se facturum fuisse, ut eiusmodi filiorum parens, aut eiusmodi discipulorum doctor fuisse videretur; ut ex eius ad Albertum Carporum Principem epistola apparet. Verum sapientis non est dicere, *Non putaram*. Multorum est opinio, ab Erasmo primum portam hanc apertam, quam Lutherus demum totam effregit. De vtroque certe Germani illud in ore habeat: *Erasmus, aiunt innuit; Lutherus irruit. Erasmus parit oua; Lutherus excludit pullos. Erasmus dubitat; Lutherus assuevit*. Sic tum quoque scholastici homines de vtroque Græcum illud vsurpabant *Ἐράσμος λουθηρίζησιν, ἢ λουθηροσ ερασμιζέσιν*, Aut *Erasmus Lutherizat, aut Lutherus Erasmitizat*. Ego certe hunc grauem Lutheranae sectæ aduersarium fuisse persuasum habeo, ut sequentia ostendent; quamuis Ecclesiæ hostes quidquid possunt è scriptis eius colligant & corradant, quò ostendant Lutheranaum eum fuisse; interim multa prætereunt, è quibus contrarium euinci possit inter quæ excellit illud in versione Noui Testamenti Act. XIII. *illis autem Sacrificantibus & ieiunantibus &c.* Vnde Missa Sacrificium euidenter aduersum Lutheranos euincitur. Ipse certe Erasmus ad Pontificem & Theologicam Facultatem Parisiensem humiliter scripsit; & libros suos censuræ subiecit. Quidquid hac de re sit, sic sentio, scripta Erasmi sano iudicio lecta & accepta (prout in Indice Expurgatorio librorum proponuntur) pietatem & timorem Dei legentium animis imprimere.

III. Accepto igitur à Vicario sui Ordinis mandato, Lutherus ambitione tumidus quod tantum munus iam dudum expertum sibi demandatum esset, suggestum ascendit, nunc huc nunc illuc discurrens, abusus Indulgentiarum, Prædicatorum fraudes & expilationes quam odiosissime perstringere & exagitare nusquam cessans, inter alia dicens, *pueram hanc esse fraudem, ab Ecclesia adinuentam ad homines prouocandos ad pietatem & deuotionem. Et licet malum non sit, decipiendum ita se præbere, ad maiorem deuotionem, non tamen nimiam his rebus ad eam deceptionem piam adhibendam credulitatem aut fiduciam ad mouendam esse &c.* Ridicula etiam, ut erat ingenio festiuo & mordaci, nonnunquam intermiscibat, ita tamen ut non raro verba aliqua ipsi

exceiderent, quibus non solum S. Romanæ Sedis dignitas violabatur, verum etiam capitis Ecclesiæ potestas in dubium vocabatur. His suis ille de clamationibus tantum effecit, ut complures Indulgentiarum præcones pro argento iniurias & conuicia domum retulerint. Accessit, quod non multo post de Selimi morte allatum nuntium omnem fere prioris deuotionis calorem restinxit. Extingito enim tanto tyranno, cuius vastis cupiditatibus ne totus quidem Mundus sufficere videbatur, quemque perpetua quædam felicitas ad sepulcrum vsque comitata fuerat plerique, Germani præsertim, omni se metu liberatos credebant.

IV. Lutherus sermone & voce Indulgentiarum abusus perstringere non contentus, scripta insuper ad Albertum Archiepiscopum Moguntinum & Hieronymum Brandenburgensem epistola, acerrime in eorum præcones inuectus est, inter alia exprobrans, quod ad populum profiteri non erubescerent, eodem momento, quo argenti in peluim coniecti sonus audiretur, animas è purgatorio euolare; atque Indulgentiæ saluum esse conductum, quo anima ad cælum ceruò ac tutò perducerentur. Hunc se ab usum silentio præterire non potuisse, quum nemo de salute sua, neque etiam per gratiam Dei nobis infusam certus esse possit; quum iustus etiam, ut D. Petrus testatur, vix saluetur. Sed ab hac doctrina non multo post Lutherus deflexit. Neque epistolam eius vterque valde morabatur, utpote hominis obscuri, & qui scribendi hanc provinciam si vero zelo duceretur, ei cui ea ex Ordinis Ecclesiastici regula & præscripto incumbebat, relinquere debuisset. Neque hic eius stetit audacia: sed epistolæ insuper propositiones quasdam adiunxit, è quibus omnis illa disputatio postea nata est. Quin & maiora audens Theses suas publice affixit, & in scholis disputandas proposuit, *Indulgentiarum præcones passim auaritia & sceleris quæstus, vniuersum vero Ecclesiasticum Ordinem negligentia, desidia & ignorantia insimulans*. Ex aduerso Tezelus non minus impiger ad se munusque suum defendendum, quam Lutherus audax fuerat ad erimandum, suas & ipse Theses publicauit, quibus *Luthero respondet, Hæreticum eum appellans*. Lutherum Saxonix Ducis Electoris; Tezelium Pontificij Legati sustentabat auctoritas, qui quod id muneris Tezelio demandasset, desertum eum pati, aut Lutheri insolentiam ferre salua auctoritate, non poterat. Præter communem utilitatem, etiam de priuato honore argebatur. Fatemur libere

(enim vero, velimus nolimus, fatendum est) non sine causa vitia eorum qui animarum curam agere debebant, à Luthero fuisse reprehensa. Multi enim non oves, sed lanam; non gregem, sed adirem gregis quærebant. Paucis cura erat caulæ recificendæ, & contra luporum insidias & imperus obstruendæ. Ventris curam plerique agebant, & popelli simplicitate abuentes, in vendendis Indulgentijs, & carnis diebus vitæ comedendæ licentia, quæstum magis quam animarum purgationem spectabant; quum populum docere potius ista debuissent: *Clauibus quæ à Deo S. Petro & successoribus eius data sunt, vere pœnitentibus cœlum recludi, obstinatis peccatoribus ocludi: à Papa Dei in terris Vicario, Indulgentias ex inexhausto Ecclesie thesauro, qui ex infinitis Saluatoris, tum postea etiam Deipare Virginis & Sanctorum meritis congestæ sunt, proferri: Tum, quomodo pœna æterna in temporalem commutetur: Quomodo mille, duo millia, &c. annorum in Indulgentijs intelligendæ sint: Quæ & quam antiqua huius rei in Ecclesia fuerit consuetudo, ad salutem eius filiorum instituta & semper hæcenus usurpata, &c.* Ista verò: *Animas audito argenti in peluim coniecti sono, in Purgatorio præ gaudio exsilire, ac continuo euolare, tumque statim etiam maxima peccata remissæ esse: qui argento numerato Magnas has Indulgentias (sic enim nominabant) sibi acquisierit, ei magnas Cœli portas stare apertas: & pœnam & culpam deleri, immo etiam futura peccata Indulgentiarum beneficio remitti: Ista, inquam, sine scandalo dici non poterant. Hæc tamen posteriora Indulgentiarum præcones dixisse ac docuisse, Lutherus in epistola ad Henricum Brunsvicensem Ducem scribit: idemque Teclium alijs horribilibus blasphemijs, quas vix diaboli ipsi utpote vafri ingenij spiritus, proferre audent, onerat. Et hoc est quod tam hoc, quam alia istius accusationis capita, suspecta reddidit. De eadem re Guicciardinum audiamus, (nisi is ex fide aduersæ partis ea scribat, nempe.) *Argentum hoc, inquit (a) à Commissariis ad hanc exactionem deputatis impudenter petebatur: quorum plerique à Papa Officiarijs potestatem hanc emerant. Plures eius ministri potestatem animas à Purgatorio liberandi viliprecio vendebant, aut in tabernis consumebant.**

V. Audiamus etiam quid bonus ille Eremita, cuius supra cap. iv. mentionem fecimus, Fr. Thomas eadem de re senserit ac dixerit: qui non minori asperitate quam Lutherus, sed longe alia conscientia & diuerso prorsus fine in impudentes hæc exactores invehitur. Sed operæ precium est

è libro, quem penes me habeo, qui etiam Anno M. D. XXII. typis est editus, verba quædam eius exscribere. *Vide quæso, inquit, Christiane Lector, quomodo Bullistæ, vel potius nebulones illi Christianum populum decipiant. Discurrunt illi per montes & valles, & miseris idiotas facultatibus suis exspoliant. Vtque tanto melius ac facilius deglubere eos possint, cum Parochis rem & consilia conferunt, dicentes: Domine Paroche, apportamus Indulgentias plenarias. Quod si vestro mandato populus conuenerit, & Processiones factæ fuerint, nos tertiam eius quod inde collegerimus vobis dabimus, & de bonorum hominum fortunis vnà lati conuiuabimur. Ibi Parochus concubinarijs, indoctis, mercenarijs & non Pastor, quod ventrem suum replere & scortum alere possit, cum istis Bullarum portatoribus transigit: qui pecunia inde per fas & nefas collecta, corruunt, saltant, genioque indulgent: interim simplicitatem illorum rident qui opinione peccatorum veniam consequendi, aut captivo redimendi, pecuniam profunderè non dubitarunt. O bone Deus! quis recensere possit ea flagitia, quæ sub Indulgentiarum prætextu ab infamibus istis quæstoribus atque etiam redemptoribus committuntur? Sunt enim quidam adeo stulti, ut profugiat à omni conscientia, Epicureorum more dicant: *Agite, latos agamus dies, voluptatibus indulgemus: exiguo precio redempta Bulla noxas nostras omnes quantumvis graves & enormes, delebit.* Multa alia ab eodem in eandem sententiam scripta omitto: non sine summa animi acerbitate hæc ipsa à veritate scribere coactus. Consimilis querela bonorum fuit tempore PP. Ioannis XXIII. (b) tum quum ille Indulgentias contra Regem Neapoleos promulgauit; quæ Bohemorum animis iam ante à Ioanne Hussio accensis, multo ardentiores faces subiecerunt, ut libro iv. à nobis diceretur. Debit tamen Sleidanus in libri sui vestibulo, vbi de Bulla Leonis X. agit quæ velur pomum Fridis fuit, maiori uti integritate & fide. Scribit enim *Papam remissionem omnium peccatorum & regnum cœlorum promississe, ijs scilicet qui argentum pro Indulgentijs numerassent.* Sed cur, quæso, idem Pœnitentiam, Confessionem, Restitutionem ablatorum, quæ in eadem Bulla iniunguntur, vs cœlestium clauium potestatem, contritionem, orationem & eleemosynam mediantibus Indulgentiam pœne peccatorum in ea promissam consequamur, omisit? Verum relinquamus ista, quæ à quibusdam nequiter & flagitiose perpetrata Ecclesiæ tamen iudicio, ut patet, nunquam probata, iram Dei in omnes prouocauerunt.*

a Guicciard. lib. 3. Peucer. in Chron. Carionis.

b Æne. Syl. cap. 35. Hist. Bohem.

V. Hic

VI. Hic vero expendamus an iam cuiquam mirum videri debeat, si magnus ille iudex (semper bonus, semper iustus, qui in pondere & statera omnia mensurat) brachium suum exseruerit, & manum fulminibus impleuerit, ad deiiciendum & proterendum eos qui ipsius bonitate, eaque potestate, quam ille certis hominibus in terra commisit, abusi sunt: an & mitum? Si Germaniæ Episcopos & Prælatos in seruitutem dedeit? quum antea diuitijs, potentia & maiestate etiam maximis Europæ Principibus non cederent, iam multis in locis tenui aliqua & miserabili pensione, à suis hostibus pene dicam emendicata, vel ex inæquali cum ipsis diuisione sibi relicta portione fruuntur, imo prorsus plurimis locis exterminati sunt de terra? quamuis reliquij hoc tempore melior fortuna affulgere incipiat. Annon Deus ipsi per Malachiam Prophetam prædixerat? *Propitius quod ego dabo vos contemptibiles & humiles omnibus populis: quia non seruastis vias meas, & accepistis faciem in lege mea.* Negari non potest Lutherum aliquam causam habuisse clamaadi, & sanctum nostrum Eremitam, suspirandi & votis poscendi Reformationem. Sed vt S. Bernardus Ecclesiasticorum vitia itidem asperissime reprehendens, intra professionis tamen & officij cancellos se continuit, & Monachos curæ suæ commissos tanto diligentius rexit: sic Lutherum decebat, si Spiritu Sancto agebatur, in caritate Ecclesiæ succurrere. At longe aliam ingressus est viam, qui abiecto cucullo, è Monasterio profugus, non aquam in incendio, sed oleum & sulphureum puluerem affudit, quo domus, quam purgandum scilicet sibi sumserat, plane conflagraret, & in fauillam & cinerem redigeretur. Non est sanus iste modus purgandi, cum ex eo quod lauandum est, incendium aut pyram construis. Auaros igitur nonnullos quæstores & Indulgentiarum præcones excusare nolo, qui vulgi simplicitate abusi, magnam vim pecuniæ turpiter compararunt, ac turpius profuderunt. O turpis & infamis auaritia, radix omnium malorum; vt recte Apostolus te appellat! Tu primam Heresi portam aperuisti. Tu illam tam longam miseriarum nostrarum telam exorsa es: quemadmodum tu quoque innocentissimum Dei filium tradidisti. Auaritia, auaritia, inquam, horum sacrilegiorum primam Luthero ansam dedit: tum auaritia etiam quorundam Augustinianorum, qui ægrius forte ferebant quod & ipsi in partem non admissi essent cum ipso Luthero: quem, vt apparet, initio nihil

aliud in hanc arenam protraxit quam gloriæ desiderium; eo quem multo actius aduorsatorum vitia postea infectatus est. Quid, quod tum temporis Christiana charitas pluribus in locis extincta, & humilitas proscripita videbatur? In omnibus pene per septentrionem Religiosorum familijs dissolutione & superbia regnabant: vulgus erat longæ & crassæ ignorantie immersum. Sic nimirum cessante agricola. — *Infelix lolium & steriles dominanur auena.*

Ecclesiæ certe ager Borealis Prælatorum negligentia & pigritia totus quasi sentibus & spinis obductus squallebat; totusque ob morum dissolutionem & vitia, degenerat in myricas. Quod enim ad doctrinam vniuersæ Ecclesiæ Sanctitatemque eius attinet, ea integra semper manet & manebit, neque illius erroris poterit conuinci ob æternam assistentiam Spiritus Sancti, & promissam Ecclesiæ indefectibilitatem. Sed quem admodum senectus deformitatem subinde affert, neque vllum tam bene compositum est corpus, aut ædificium tam bene coagmentatum, quod non vetustate in aliqua parte corrumpatur; sic nulla est disciplina, etiam in Dei domo, que in longinquitate temporis situm aliquem non contrahat, & à pristina degeneret integritate, in hac vel illa regione terrarum. Ita enim comparatum est, natura lapsæ casu, ut quanto leges sunt antiquiores, tanto vitiosa natura subtilius rimas aduersus leges, quærendo, vitia multiplicando magis inualescat: omniaque sic quotidie fiant deteriora. In quo Natura aliter operatur quam ars quæ opera sua in dies politiora producit. Hinc Horatius de isto degenerate cursu Naturæ suæ concinit lyra:

*Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum peior auis, tula:
Nos nequiores: mox datura
Progeniem vitiosorem.*

PROGRESSUS CONTROVERSIÆ de Indulgentijs, Dominicanum Luthero sese opponunt: qui Romam citatus, demum caute S. Sedis Legato se sistit Augustæ, & quæ postea euenerint.

CAPUT IX.

ARGUMENTUM.

I. Quid Leo X. Pontifex in his turbaturum initijs fecerit.
II. Dent.

- II. *Dominicani Lutherum undique oppugnant, qui non minus acriter sese defendere conatur.*
 III. *Non in hoc tantum, sed aliis etiam articulis Lutherus erroris accusatur, & aliarum rerum insimulatur.*
 IV. *Lutherus Romam citatus, coram Pontificis in Germania Legato se sistit.*
 V. *Recantat simul & periurium committit.*
 VI. *Obsequio & conuentioni perditur.*

I. **N**ON sine causa Gordianus iunior Imperator dicere solebat, infelices esse, qui Imperij sceptrum tenerent, eo potissimum quod *verum raro audirent*. Et certe ita est. Sed meo iudicio, id multo magis de ijs dici potest, quibus clauus S. Petri & animarum imperium est conceditur; nisi eis assistentia Spiritus Sancti præberet aliud robur, nam ob locorum per orbem totum distantiam à Româ, eis veritas posset occultari commodius, quam Imperatoribus minus late regnantibus, ac sæpe aliter quam sese habent res narrari. Et quid mirum? quum utriusque alienis oculis & auribus videre & audire cogantur: pluresque circa eosdem sint, qui ob priuatam utilitatem, publicam prodere nihil pensi habent. Id certe omni tempore experientia docuit in facti quæstione posse errari, etiam apud S. Sedem & forte etiam talis error Facti tempore Leonis X. PP. accidit, tunc quum Christiana Respublica vitium tacere ac diffindi, ut ita dicam, cœpit. Is enim ut mitis ingenij erat Princeps, ita facilis erat ad credendum, graue illud quod sustinebat onus pro aliqua parte de suis humeris in alienos sæpe transferens. Et ut natura erat quietis amans, ita lubenter omnia quæ molestiam aliquam parere possent à se in alios rejiciebat. Ex quo factum esse potuit, ut de tantis quæ in Germania exortæ erant turbis quoad omnes circumstantias parum ex fide edoctus, vni fortasse parti aures præberet: quæ quotidie seditiosis Lutheri propositionibus feriebantur, tacita interim vera huius funestæ contentionis origine, quæ erat, in famis illorum sacrilegorum auaritia, qui & Ecclesiæ thesaurum, & honorem Dei in terris Vicarij, cui ille distribuendus commissus est, tam turpiter prostituiebant. Fama quoque erat, falsa fortassis, Magdalenam Medicæam Pontificis fore rem, partem habuisse pecuniæ, quæ indulgentiarum forficibus tum de Iesu Christi, ouium velleribus derondebatur: cuius collidendæ cura, ut nonnulli scribunt historijs, Episcopo Arembaldeni,

ad eiusmodi munus apto homini, fuit demandata: quod ille auare nimis exercuit, tanto maiori omnium indignatione, quod ad explendas feminæ cupiditates sacram pecuniam interuerti viderent. Verum de tali errore, non Iuris sed Facti ego sententiam ferre non ausim, cum probare eum non possim. Suspiciones ipsas refero quæ læpe ipsæmet falluntur. Sed & id quod Lutherus initio promiserat, suppressum fuit, nimirum se Ecclesiæ capitis, id est Pontificis, quem pro Dei in terris Vicario agnoscat, iudicio acquirere paratum. Nisi fortasse hæc ipsa Lutheri humilitas merum fuerit figmentum & tergiuersario, uti Caspar Vitenbergius (a) ex ipsiusmet Lutheri Verrummi verbis & actis ostendit, nam cum Silvester Prieras, dialogo quodam sub initio Anno 1518. oppugnasset Theles Lutheri & Lutherus abrogata autoritate D. Thomæ, & Scholasticorum autoritate ad solas sacras scripturas prouocauit, & pontificia Decreta se astrixit, in qua te gradum primum Apostoliæ manifestum fixit, paulo post ipsa etiam Pontificum Decreta convulsurus, ut videbimus. Cum etiam publica fama Lutherum crimine hæresios notaret passim, metu adactus Analysim Thesum suarum scripsit prolixam (b) ad abluendam maculam suam, quam Episcopo loci, Hieronymi Brandeburgensis scilicet, censuræ submisit (c) Eandem quæ ad Stauitium Generalem Vicarium Ordinis sui misit eum Epistola rogans ut ad detergendam suspicionem hæresios à se, eam Leoni X. Papæ transmitteret, ad quem in Præfatione ait: *Beatissime pater, prostratum me pedibus B. T. Offero, cum omnibus qua sum & habeo. Viuisca, occide, voca, reuoca, approba, reproba, ut placuerit. Vocem tuam vocem Christi in te præsentis & loquentis agnoscam. Si mortem merui, mori non recusabo.* Et ibid. *Protestor, ait, me prorsus nihil dicere aut tenere velle, nisi quod In & Ex Sac. Literis, deinde Ecclesiasticis Patribus, ac Decretalibus Pontificiis habetur & haberi potest.* (d) Et in alia epistola quæ itidem in I. eius Operum Tomo reperitur, sic scribit: *Coram Deo & omnibus creaturis protestor, me nec velle nec voluisse unquam Ecclesiæ Romanæ e jusque Pastoris auctoritatem conuellere. Confiteor hanc Ecclesiam esse supra omnia quæ sunt in cælo & in terra, vno IESU CHRISTO excepto.*

Sed
 a In vita Lutheri cap. 2. & 3. b Tom. 1. operum Luth. Ienensium fol. 52. & Tomo 9. V. Vittebergens. fol. 19. c Ibid. seqq. paginæ. d Vide Tom. 9. pag. 21. & Tom. 1. Ienens. pag. 56. Cochleum fol. 11.

Sed ut Pammachius, testante Hieronymo, ad Damasum Papam dicebat: *Fac me Pontificem Romanum, & Christianus ero:* sic Lutherus illud dubenter, credo, dixisset: *Facite me Cardinalem, & ero Papista.* Idem quippe Lutherus eodem plane Anno & mense fere scribere ausus fuit Tom. 9 VVit. fol. 23. & Tom. 1. en. pag. 58. & 60. longe aliter: nimirum sic: *Si Roma sic sentitur & docetur, nempe aliter quam Lutherus, Scientibus Pontifice & Cardinalibus, quod non spero, libere pronuntio hu scriptis, Antichristum illum verum sedere in templo Dei & regnare in Babylone illa purpurata Roma; & curiam Romanam esse Synagogam Sathanae: & paulo post, si sic Roma credit, beata Gracia, beata Bohemia, beati omnes qui sese ab illa separarunt, & de medio illius Babylonis exierunt: Damnati vero omnes, qui ei communicauerunt, &c. & post pauca; Nunc vale infelix, perditam & blasphemam Roma &c.* Extant hæc etiam Tom. 1. Latin. operum Lutheri. pag. 170. qui in altera Epistola tunc data multo apertius classicum Martis canit aduersus Romanos, ista scribens: *Mihi videtur, si sic pergat furor Romanistarum, nullum reliquum esse remedium, quam ut Imp. Reges & Principes vi & armis accincti aggrediantur has pestes orbis terrarum, remque iam non verbis, sed ferro decernant.* Et paulo post: *si fures furca, si latrones gladio, si hæreticos igne plectimus, cur non magis hos Magistros perditionis hos Cardinales, hos Papas, & totam istam Romanam Sodoma Colluuiem, quæ Ecclesiam Dei sine fine corrumpit omnibus armis impetimus & MANVS NOSTRAS IN SANGVINE ISTORVM LAVAVS? Hæc omnia, iste ad pedes B. Leonis Papæ X. prostratus humilis monachus: ut mirum non sit, multos ignaros omnium eius scriptorum & actorum, inspecta solum particula aliqua, mirifice condolere Lutheri, tanquam non bene intellecto, vel non audito. Nouerat ille tempori & loco seruire, ut patet vel ex dictis his paucis. Porro ex Augustanis Comitibus Imp. Maximilianus Leonem Pontificem mouit de turbis per Lutherum excitatis, uti prouideret. Ille 7 Augusti literas citationis Lutheri intra 60. dies Romam, edidit, quæ VVittebergam perlata trepidationem causerunt ad tempus, Lutheri omnia circumspiciante, qui demum id Consilij inijt, ut per vniuersitatis VVittebergensis Professores effugium reperiret, quod & inuenit. Itaque & hi & Fredericus Elector Saxonie, intercesserunt literis Romam datis, laudando doctrinam excusandoque innocentiam Lutheri, ut is non Romæ, sed in Germania audiretur, (a) quod Pontifex gratiam*

faciens Electori indulse, & Cardinali Caietano Thomæ de Vio, tunc apud Casarem Maximilianum Legato sedis Apostolicæ commisit, ut is Lutherum Augustam euocatum sine strepitu iudicij in viam reuocaret, quod idem ierjo & diligenter egit, celsi spe sua sit frustratus, Luthero & suis Cardinalem eludentibus.

II. Ea iudificatio ut clarius perspiciatur ab initio repetendum est, quod quidam Dominicanus seu Iacobita, Syluester Prieras nomine, (celebris Theologus, qui Summam illam ab se Syluestrianam denominatam composuit, actum Papalis Palatii Magisterio fugebatur) Luthero sese opposuit: quumque abulsa à Luthero notatos nec celare nec excusare posset, multa de Pontificis auctoritate disputauit, quam supra Concilia, adeoque omnem in terris potestatem eleuabat. Quemadmodum vero hic S. Sedem ad cælum vsque scriptis suis extulerat; ita Lutherus eandem contrarijs assertionibus ad infernum vsque deprimere studebat, dicens inter alia: *Si vera sint quæ à Siluestro asseruerentur, Romam non S. Petri, sed Antichristi esse sedem, &c.* Mox alius Dominicanus prodijt, Iacobus Hochstratanus nomine, ad dira supplicia Lutherum deposcens. Nec Tecelius interim quiescebat, à quo primum cum Luthero certamen erat susceptum: sic ut Dominicanus gloriam profligati ac deuicti Lutheri vindicare sibi voluisse, videantur, forte Pontificij Legati, qui Dominicanus fuerat, auctoritate & fauore præcipuo confisi: illaque etiam Indulgentias prædicandi inuidia atque æmulatio nondum placuisse extincta. E contra à Luthero plerique ex Augustinianorum ordine stabant: quorum multi postea desertis Monasterijs, Luthero sese associantes, sibi ipsi exitium, & religioni multa damna procurarunt. Nō multo post alij quoque Theologi huic se certamini immiscuerunt: inter quos Bccius fuit, vir magni nominis & exquisitæ doctrinæ viri & Emserus & Cochleus. Lutherus vbi se à tot tantisque viris pressum vndique vidit, tamquam fera belitia è latebris protracta, faciem opposuit, ut missum se faceret clamans. Id si minus impetraret, cum Iunone apud Virgilium protestabatur: *Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.* Ego, aiebat, si persequi me non cessabitis, egregie me vlciscar. Sed in tanta profecto est ita vindictam de alio sumere ut & ipse percas potius quam

F

quam

a. Idem fol. 15. AÆ. Luth.

quam iniuriam feras. Et sicut aper à canibus cinctus, ubi euadere non potest, clunibus insidens pilosque ferrugens nudos ostentat deates, ac inter venatores in eum potissimum quem venabulum intentare sibi videt, irruit: sic Lutherus vadique laceffitus & oppugnatus, & ipse quidem nemini pepercit, præcipuum tamen impetum in Eccium & Sylvestrum Pricratem conuertit, & Caietanum eluifit.

III Verum ut ijs qui de lenissimis etiam rebus inter se contendunt, noua contentionis materia quasi sub manu nascitur, sic ut sæpe de verbis ad verbera veniatur: sic hæc de Indulgentiarum abusu, per earum præcones commissio, disputatio mox alias secum traxit, adeoque disquiri à nonnullis cœptum est: Vtrum Papa Indulgentias viuus & mortuis dispensandi potestatem habeat? Vtrum bona opera meritoria sint & satisfactoria? Quæ differentia inter peccata mortalia & venialia sit constituenda: & complures eiusmodi quæstiones, quas Lutherus initio attingere aut in disquisitionem vocare noluit. Quamuis enim Indulgentiarum præcones à Moguntino Archiepiscopo delegatos magna vehementia inuasisset atque increpauisset, nec sanctam tamen Indulgentiarum institutionem, neque absolutam Pontificis eas distribuendi potestatem in dubium pro eo tēpore uocauerat: quia etiam aperte summam hanc potestatem in Pontificis manu esse fatebatur, ut in l. eius Operum Tomo legere est. Quod idem Lutheri prædecessor Ioannes Hussus factus fuit, qui contra Ecclesiæ limina impingens, ab igne deuoratus est, ex decreto Spiritus Sancti in Constantiensi Concilio: ut nihil ex eo reliquum manserit præter cineres, leuibus ludibrium ventis datos. Ille enim accusatus quod hanc Romani Pontificis potestatem in dubium reuocaret, *Concedo*, inquit dicto loco, *Papam qui est immediatus Iesu Christi Vicarius, potestatem habere largiendi Indulgentias & alia quæ pertinent ad Clauium potestatem: qua qui receperit, tanto magis Deo appropinquabit.* Fuit id opportunè hoc loco monendum, ut eorum error ostenderetur, qui Lutheri religionem, ut scilicet vetustatis aliquam opinionem ipsi conciliant, cum Hussij religione copulant, & eandem fuisse aiunt, ipso Luthero inuito, qui Hussitam se appellari, aut quod eius hæresis faueret insinulari, ægerrime tulit. *Numquam* (inquit ad Eccium, in disputatione Lipsiensi) *Bohemorum se hisma ego approbauero, quamuis diuinum ius pro se habuerint:*

quam propria & priuata auctoritate se ab Ecclesia separarint, & unitatem eius ruperint. Hussio, (inquit Lutherus alibi) *meum non conuenit: qui si hæreticus fuit, ego decies plus fui.* Ille enim tantum paruum quid dixit, & Veritas lumen afferre cœpit. Sed hominis huius inconstantiam & fraudulentam linguam in stabilienda sua hæresi libro IV. apertius in propatulo omnibus videndâ proponemus. Verū est uti Hussius magis infami & cruciabili morte periijt; ita ex eius cineribus Lutherus deterior est enatus. Ea pro re ut Lectori satisfaciam, Ioannis Hussij historiam suo loco aliquot Capitibus describam: quæ licet à seculo quod describendum sumimus, aliquanto sit remotior, non tamen à subiecto nostro abhorret. Et quem admodum Hussius V. Vicleui, ita Lutherus Hussij deliramenta ex parte est imitatus.

IV. Itaque Lutherus cum Aduersarijs scripto ac voce confisgens ad dicendam coram Asculano Episcopo & Syluestro Pricrate causam nuper Romam citatus (hosen enim Pontifex delegarat, ut rationes ipsius audirent, & si persisteret, tamquam contumacem & rebellem condemnarent) vociferari, Dei hominumque fidem implorare, ne Romam ire, & coram Syluestro, quem apertum sibi inimicum dicebat, causam dicere cogeretur, deprecans Vt enim crimen nihil magis quam Iudicis frontem & tribunal reformidat; sic Lutherus vel ad nomen Romæ trepidabat. Vel vultus Inquisitoris metum ei mortis iam dudum incusserat. *Nec S. Petrus, aiebat, nec S. Paulus ego sum. Neronem illum valde metuo.* Et ut desperatio necessitati remedia subministrat, sic Lutherus nullum omnium auxilia implorandi finem faciebat. (a) Inter alios ut dixi, causam eius suscepit Fridericus Saxonix Dux, scriptisque ad Pontificem litteris pro eo intercessit, Pontificis etiam Legatum coram appellauit, spem faciens se Lutherum in viam reducturum: tantumque effecit, ut causa eius Legato ventilanda commissa fuerit. Ad quem Lutherus his verbis scripsit: *Fateor & alias factus sum, me cemerarium fuisse, nec supremi Pontificis nomen quæparet reuerentia usurpasse, quamuis insignatus fuerim. Agnosco maiori modestia uti me, hancque materiam maiori charitate tractare, nec stulto ita respondere debuisse, ut stultitia eius particeps fierem. Huius facti sane me poenitet: omnesque ut mihi ignoscant oro.* Non multo post Lutherus, sub die octauo Octob. A. 1518.

a Selnec fol. 7. 6. 3.

NO. 1518.

no 1518. Augustam adueniens in sui ordinis monasterium diuertit, adducto secum Venceslao Linck Noribergensi apud Augustinianos Ecclesiaste, viz & Apostolice sedis. Nec absuit Staupitius. 9. Octob. Cardinali aduentum suum per Venceslao indicans, ipse nisi saluo Cæsaris conductu impetrato accedere recusat. Itaque tandem saluo, accepto conductu, ad Legatum Pontificis comitante Venceslao, Staupitio qui primus huc ferum cauea emiserat, inter cæca latente. Legatus benignissime accepto, nomine Pontificis Luthero tria proposuit. 1. ut reuocaret, quæ de Indulgentijs contra receptum Ecclesie doctrinam in Theſibus & Sermone de Indulgentijs afferuisset. 2. Ut deinceps ab ijs docendis abstinere se velle fidem faceret. 3. Ut nec in posterum, à probatis in Ecclesia dogmatibus, aliena diuulgaret, ne publica pax Ecclesie perturbaretur. Ibi commendatitijs Saxonie Ejectoris litteris, & verbis modestia plenius, vultuque ad grauem quandam & vere Religioso dignam humilitatem composito, longa oratione innocentiam suam demonstrare conatus est Lutherus, protestans numquam se ab Ecclesia unitate seu communionem discessurum. Quod si ab Indulgentiarum praconibus, reſacra turpiter abutentibus, incitatus dixerit aut scripserit aliquid quod sinistre quis interpretari possit, id sibi vehementer dolere: neque tamen unquam sibi animum fuisse Dei in terris Vicarium offendere; sed omnia sua dogmata Theologorum Basileensium, Louaniensium, Friburgensium, & imprimis Facultatis Parisiensis, Christianissima SS. Theologiae schola (sic enim appellabat iudicio & censura submittere, Cardinalis hominem multo quam ipse sperauerat humanius acceptum & auditum grauiſſimis verbis monuit, & quam grauiſſe peccasset contra Ecclesiam uniuersalem insurgendo, ostendit; ut errorem fateretur ac retractaret, vrgens. At bonus hic monachus respondit: Nullius rei male à se dictæ aut scriptæ sibi conscius esse, nec posse errorem reuocare cuius nondum sit conscius. Caietanus ut erat homo singulari prudentia & doctrina præditus, breuiter errores aliquot Propositionibus Lutheri insertos, & iam olim à Concilijs damnatos, ei ostendit: nimirum quod neget, virtutem Indulgentiarum ex thesauro meritorum Christi promanare. Deinde in usu Sacramentorum nouam quandam fidem exigat, qua scilicet homo certo statuatur, peccata sibi remissa esse, non habita ratione dispositionis suæ, quodque hanc persuasionem appellet. Fidem, eaque sola dicat hominem iustificati. Prius illud Cle-

mentis VI. Decreto Extra. de Indulgentijs: aliorum multis Sac. Lit. testimonijs aduersari, breuiter Cardinalis demonstrauit. Lutherus utrumque assertionem tueri volens principio Clementis Decretum cum sua opinione conciliare nitentur, sed cum id non posse fieri, Cardinalis ostenderet, Lutherum iterum hortatus est, ut scripta sua reuocaret, errorem fateretur, & veniam peteret. Lutherus vacillans & dubius (quod iustificabile signum est, cum à Dei spiritu nequaquam ductum aut incitatum fuisse) spacium de re tanta cogitandi ac deliberandi dari sibi petijt: interim vero Indulgentiarum vitia & abusus iterum tam voce quam stilo acerbissime perſtrinxit. Etsi vero Cardinalem oportebat in hæc diligenter inquirere, nec ad eorum flagitia conuicere qui sub pietatis prætextu populi simplicitate & Cardinalis, vel Dei potius & Ecclesie auctoritate abutebantur; ac præcipue ijs os occludere qui tam ipsum quam Magdalenam Pontificis sororem pecunia ex Indulgentijs collectæ participes esse iactabant: Lutherus tamen suam causam non valuit probare. Debebat sane agnoscere Cardinalis, monachi huius querelas à ratione alienas non esse: debebat ille quaestores Indulgentiarum meritis pœnis coercere; rum curare ut populus melius instrueretur, omnisque ignorantia & auaritia procul à domo Dei arceretur. Sed omnia quæ Lutherum in arenam protulit, quæque vitia & dissolutionem ministrorum aluit, occasione, reliqua persequamur. Verum tamen nec Lutheri omnis doctrina querelis adiuncta à veritate probatur. Sed ad Lutherum deliberantem reuertamur. Is altera die, re deliberata ad Legatum cum Staupitio redijt, & Notario ac quatuor Imperatoris Consiliarijs præsentibus sequentia verba, eodem fere modo quo honor alteri ablatus publice restitui solet, escedula legit: quæ huc inferre visum est, quod ea Sleidanus in Lutherana sua Historia omiserit, inque ijs quæ ad hanc Lutheri palinodiam pertinent describendis parum integre sit versatus. Sic vero se habent. Ego frater Martinus Lutherus, Ordinis Sancti Augustini, protestor quod reuereor & sequor Sanctam Romanam Ecclesiam

F 2 in

a Eadem omnia fuisse Vlenbergius in vita Lutheri ex Tomo Lutheri 1. Latino. & Selneckeri oratione de Luthero. p. 8.

in omnibus meis factis & dictis, presentibus, præteritis & futuris. Quod si quid mihi excidit, aut si quid contrarium dixi, volo & rogo id pro non dicto haberi. Vide, quæso, Lector, quomodo Ecclesia sine ulla vi aut metu ex ipso hostium suorum ore honorificam sibi confessionem exprimere soleat, non aliter quam herba illa, cujus Plinius facit mentionem, reum ad suum ipsius detegendum scelus cogit. At Confessio hæc nihil aliud erat quam fallus quidam prætextus, sub innocentia habitu insolentem regens malitiam. Idemque de Lutero dici poterat quod de Antipatro Alexander dixit, cum foris candido livi vestitu, sed intras torum rubrum esse & cruentum. Et quemadmodum cygnus plumas habet candidiores reliquo omni volucrum genere, sed cutem magis nigram quam alie omnes: sic monachus hic in confessione sua mirum candorem & simplicitatem præ se ferebat, ut qui in omnibus tam presentibus quam futuris Ecclesie iudicio & censura se submittebat; interim verò detestimum virus, quod postea evomuit, animo occultabat. Ut vero Lutherus ambiguus verbis utebatur; ita Cardinalis Lutherum nihilominus urgebat, ut missis ambagibus errorem liberè fateretur & revocaret. id si facere recusaret, usurum se ea potestate quam ab Ecclesia accepisset. Ille contra protestabatur nihil à se dictum, quod sacris literis Ecclesie Patribus, aut recte rationi adversaretur, verum quia se tamen hominem agnoscat, qui errare possit & falli, paratum se scripto respondere ad ea quæ proposita sint capita. Quod Cardinalis permisit altero que die Lutherus prolixo allato scripto præstare conatus est, ita illud concludens ut eum dare verba Legato appareret & habere mentem in erroribus obstinatum. Ad quod visum Cardinalis benè respondit Congeriem esse verborum, rogavitque ne sui oblitus fiducia sui elatus plus saperet quam par est, rigidam cervicem in gremium Ecclesie reclinaret & c. se, nisi aliam viam teneat, posse à suo conspectu abstinere.

V. Sic Lutherus indignatione & vindictæ studio protractus, confusionis metu nolens recedi, velut ille apud Homerum, *Destruit aedificat mutat quadrata rotundis*, ac sententiam mutavit; & prioris suæ Confessionis ac protestationis, quod sub Romanæ Ecclesie legibus vivere & mori vellet, oblitus, Cardinali Ec-

clesiasticam censuram interminante, vetitus fortasse ne posthabitis salvi-conductus literis, captivus detineretur, atque eodem modo quo Joannes Hussius olim & Savonarola, tractaretur, clanculum abiit: id quod etiam Staupitius biduo ante fecerat, Et quidem manus ei injici Pontifex jussit, ut qui sciret ea, quæ privatim ac secreto ageret cum ijs, quæ publicè promitteret è diametro pugnare. Descendens Lutherus epistolam ad Legatum scripserat, qua promittebat de Indulgentiis nihil porro se disputaturum: interim verò scripto publicis in locis Augustanæ urbis affixo, ab eo provocavit ad Pontificem melius informandum, ultimaque Octobris die eques Wittebergam reversus est. Ex quibus omnibus animus ejus & intima sentia facile perspicui poterant. Juramenti enim, quod supra fecisse eum diximus, verbis adhuc intra labia ejus natantibus, jam ille perjurium animo conceperat, certus nihil eorum quæ pollicitus erat præstiturum. Vix enim inde digressus, ad amicos ita scripsit, *Ne crederent, quæ fecisset aut dixisset Legato, ita fecisse aut dixisse quasi de doctrina sua dubitaret, aut quod sententiam mutasset, aut unquam mutaturus esset: sed eo tantum omnia spectasse, quod ei qui Papa Legatus esset, reverentiam & honorem deferendum existimasset.* Ecce tibi hominis duplicem ac rectum animum! ecce fidem & candorem Christianum! Sic igitur Lutherus Ducis Saxonie & Academiae Wittebergensis favore subnixus, in arenam rursus prodit, discipulorum & amicorum qui certatim causam ejus susceperant, & tamquam muli, mutuo se scabebant, laudibus non medioeriter inflatus. Indigne tulit ejusmodi discessum Cardinalis, & 25. Octobris per literas Friderico Electori Saxonie rem cum Lutero gestam exposuit, hortans ut Lutherum vel Romam ire compellat, citatura nuper ad causam dicendam, vel è ditioribus suis eiciat, nec se illius labe aspergat. Has literas Elector 9. Novembris VVittebergam misit, ad Lutherum, qui statim respondit, prolixis literis, in quibus suo more Acta Augustæ exponit, spondetque ne periculum Electori acceratur, se alio migraturum, actisque gratiis eidem Vale dicit. Sciensque processum contra se Romæ captum persecutum iri 28. Novembris Novam appellationem interposuit à Pontifice ad Concilium, utpote ab homine erroribus obnoxio, protestatus, interim se nihil de Pontificis autoritate velle esse detractum. His gestis alij latebras Lutero suade-

bant,

bant, alii migrationem in Franciam, ubi opinio esset quorundam ipsi favens de Concilio supra Papam &c. sed Electori id displicuit, qui eum securum esse iussit, donec aliud quid statueretur à se.

Indè Romam iterum ut coram ipso Ecclesiæ capite causam diceret, citatus, ad futurum Concilium provocavit; protestatus nihilominus, nihil se Pontificis auctoritati detractum velle, modò is (sic enim loquebatur) sanæ esset opinionis. Interca verò ad Papam Leonem scripsit, culpam omnem in Cardinalem Caietanum reiiciens. Nòsti, inquit, quomodo Legatus tuus infidus, infelix & imprudens se erga me gesserit, cuius potestati obrevereniam quam erga te habeo, me submiseram. Et quidem pacem illam averfatus est, quam uno verbo stabilire potuisset: quandoquidem silentium ego promiseram, modo adversariis meis os quoque occluderetur. Ille verò causa eorum suscepta multo acrius eos contra me incitavit, adeoque ad retractationem seu palinodiam cogere me voluit. Importuna ipsius tyrannis in causa est quòd id, quod iam in eo erat ut feliciter terminaretur, iam deterius multo evasit, sine ulla spe compositionis. Culpa igitur non mihi, sed Caietano imputetur, qui ut silerem ferre non potuit. Hoc ille sensu quum ad Leonem PP. scripsisset; paullo post alias ad eundem litteras, iisdem ferè, quibus S. Bernardus ad PP. Eugenium, verbis conceptas, in quibus Romana quasi animam agentis Ecclesiæ ultima suspiria & lachrimas persolvit, tum etiam Leonis X. conditionem & fortunam deplorat, quòd, tanta bonitatis Principi inter pessimos, & in tanta omnium vitiorum sentina vivendum sit, simulque librum De libertate Christiana nuper à se conscriptum misit. Tum, licet sero iudicatum est vel animadvertum, duplicem errorem à Legato commissum, & quod quæstorum Indulgentiariorum abusus non coëcuerit, & Lutherum evadere permiserit. Cerrè, inquit Consalvus de Jilescas, Cardinalis nimis lento ac frigide cum Luthero egit: quem si capsi, quòd facile poterat, & ignis supplicio tradi curasset, tot mala qua videmus, non evenissent. Sed sic in factis fuit. Accessit deinde aliud, quòd rem multo magis exulceravit, allato novo Romæ diplomate, quo Indulgentiarum præconibus suum in colligenda sacra pecunia munus confirmabatur, quantumvis ex ea re ante biennium tantis turbis occasio nata fuisset. Hoc excitatus Huldéricus Zuinglius, non minus Helveticas,

quam Lutherus ante Saxonicas, Ecclesias turbavit, ut III. libro c. 3. dicitur. Lutherus interea Romam citabatur, & Persarum more flagellis absens cædebatur, præfixo LX. dierum salvo conductu, ut intra id spatium conscientia suæ confu-deret, & errores revocaret. At ille risui & ludibrio omnia habens, nihilominus humillimum & obedientem Romanæ Ecclesiæ filium in omnibus se ferebat: deprecans inter alia, ne quisquam ipsius exemplo, parum reverenter eam tractare præsumat; quum aliorum stultitia & avaritia ei imputari nequaquam debeant aut possint. His & aliis fucatis verbis Lutherus universum Mundum decepit: quem Erasmus, à Lutheri causa initio non abhorrens, in epistola quadam monuit, non contra Pontifices, sed contra eos qui Pontificum auctoritate abutuntur, clamandum ac fulminandum; ubique vero modestiam magis quam insolentiam & impetuositatem adhibendam esse. Quemadmodum vero Lutherus obedientem Romanæ Ecclesiæ filium se simulabat, ita Fridericus Saxonix Dux sensus suos dissimulabat, missis Romam litteris, quibus si Lutherus ab Ecclesia Romana unione discederet nihil sibi cum illo rei fore promittebat. Irritatum, eum quasi invitum in hanc arenam protractum: modestia nihilominus limites non transgressurum. Neuter promissis steterit: Lutherus doctrina opinione & gloriæ studio inflatus; Dux verò sinistro rerum suarum, quas Romæ ministri eius agebant, successu offensus. Nec mora Prodeunt Theologi Lovanienses & Colonienfes; & tam voce quam scripto Lutherum strenue oppugnant. Nascuntur quotidie novæ disputationes, novæ controversiæ de Communione sub utraque specie, de Libero arbitrio, de Celibatu; ex qua quæstione, complures Ecclesiastici perpruriscere coeperunt. Plerisque respondit Lutherus: sed in omnibus eius scriptis ne unum quidem verbum reperias quòd modestiam & charitatem Christianam spiret. Libri eius non libri sunt, sed plaustra infamibus convitiis & injuriis onusta, quas ille inde plena manu spargit, ut in iis passim videre est, ac præsertim in libro De Captivitate Babylonica, quem Latine à se scriptum, in varias linguas transferri curavit; ut Judæis, Turcis ac Paganis omnem Christianam religionem, tantis quantas ille describit, abominationibus plenam amplectendi animum & voluntatem adimere voluisse videatur: quemadmodum Tartarorum rex iam olim Eccle-

se Christianæ nuncium remisit, offensus mala eorum vita quorum doctrina tam splendidis laudibus ornabatur. Lutheri interim absentis nomen Romæ forensibus præconijs citabatur. In Italia oppugnabatur, qui in Germania interim suauiter & quiete fere vivebat: præpostero sane consilio, quum Saxonie Dux interposita Imperatoris auctoritate, sollicitati debuisset, ut hominis defensione abiecta, Sanctæ Sedis mandata exsequeretur.

VI. Inscitia profecto erat, existimare processibus eiusmodi malum hoc listi posse. Aut prudenti quadam lenitate hominis huius, tum quum silentium promitteret, ferocitas demulcenda, in anime vero crebro hic in suo ipsius nido iritandus erat; aut extrema ferro & igne adhibenda erant remedia. Dura, inquis, & aspera medicina. *Sed aspera dici non potest cuius effectus est salutaris; & ipsa sanatione excusari debet, etiam qui cum dolore & cruciatu sanat; futura utilitate præsens incommodum compensante, ut Tertullianus ait. Vbi legibus non potest, vi agendum est, & quidem mature. Non ignoro dici vulgo solere, à legibus id exigendum esse quod possunt, quando non possunt, quod volunt. Atqui Maximiliano Imperatori tum satis superque erat virium: Germania quid rebellio esset ignorabat: Caietanus plus satis habebat auctoritatis. Quid ergo fuit quod tanto malo grassandi licentiam dedit? Illud nimirum, quod obscurum hominem Imperator contempsit, Cardinalis vero dulcibus ipsius verbis, & suis ipsius, quas Lutherus frequenter in ore habebat, laudibus consopitus fuit. Nullum enim Caietani humanitatem ac benignitatem de prædicandi finem Lutherus initio faciebat. Illud sane imprudenter vel negligentem potius à Caietano factum videtur, quod hominem nullo saluo conductu ab Imperatore munitum, tum Augustæ tum alibi tamdiu oberrare permisit, cui sine vlla perfidæ exprobratione, quod in mandatis habebat, manus injicere potuisset. Sed & optimo iure securitatis litteras Imperator Luthero denegare poterat, ut qui imprudenter in plagas ipse se Augustam & aliò ventitando coniecisset. Sed vterque lenitate utendum sibi existimavit: quod remedium invalescentibus malis admodum est periculosum. Testatur enim experientia, morbos pecudum magis magisque ingrauescere & dispalari.*

Dum medicus adhibere manus ad vulnera pastor Abnegat, & meliora deos sedes omina poscens.

Et quemadmodum vtrica leni & suspensa manu contacta vrit, at rudi manu compressa obtunditur ac vim suam perdit: sic nascens quæcumque hæresis facile opprimi potest, si auctori os claudatur, & irrita eius itultricia & temeritate, vox plane adimatur. Hoc modo multorum fatuitas sanata fuit. Contra obstinatos vero non verbis sed factis, non lenibus sed asperis remedijs utendum, primisque principijs obstandum est. Dilatio enim seu mora novas malo vires addit: tantoque illud sit incurabilius quanto magis inueteralecit. Hinc Synesius ad Imperatorem Arcadium sic scribit: Malum nascens facile aueritur & sanatur: at ubi inueterauerit, omnem medicinam respuit. Nimirum

— sero medicina paratur,

Quum mala per longas inualuere moras.

Et sapienter monet Aristoteles, ad præcauendas imperiorum ruinas, turbarum quamuis tenuissimis fuitijs esse occurrendum. Nam quemadmodum in fluminibus videmus, si quid incidit aut aquarum impetu eò delatum sit quod cursum remoretur, paullatim molem accrescere, ac sæpe integras insulas existere: sic in mundi huius, ac præcipue religionis negocijs ex paruis iocitijs magnarum rerum mutationes sequuntur. An non exigua Arianismi Alexandria accensa scintilla totum ferre terrarum Orbem fædo incendio involuit, eo quod primo sui ortu non fuerat estincta? Sic Lutherana quoque hæresis ex obscuro Germaniæ angulo progressa, magnam Christianæ Reipublicæ partem sua contagione infecit, eam ob causam quod initia eius essent neglecta. Sed hæc diuinæ voluntatis erant permissiones; hanc poenam, adeoque multo maiorem peccata nostra merebantur. Et quamuis veræ causæ nos lateant, sic tamen iudicare oportet eas plane esse iustissimas, ut quæ à iusto omnium casarum motore, qui in numero & mensura omnia disposuit, procedunt.

Quo loco cum Doctoribus nonnullis observo admirabilem divinæ sapientiæ curam, ex qua mecum inspecta quilibet Christianus perspicue animadvertet, non temerè, sed summa sapientia permissiones hæresum ordinari, ab ipso qui permittit, nam profus simili ferè decursu Hæreses permittæ sunt nasci in Ecclesia & invalescere ad tempus quo ordine sana doctrina ab Apostolis in Symbolo Fidei est comprehensa & proposita. Siquidem vix exortus erat Christianismus, cum Magi, se pro Deo venditæres populo, exorti, primum articulum damone adiuuante oppugnare cæperunt,

In quorum vestigia Ebion, Cerinthus & Manes ingressi aliquid de divinitate attributum evertere conati sunt. his deinde Marcion successit, qui veram incarnationem Filii Dei negavit, & quantumvis reciperet S. Lucæ Evangelium, omnia tamen loca verum corpus altuentia in Christo, per Galuinianum interpretamentum, id est, figura Corporis corrumpere molitus fuit, uti ex Refutatore eiusdem Tertulliano legenti constabit. Successit deinde Arius, qui verum Hominem confessus divinitæ essentiam naturam in Christo negavit, nempe homœusion volens inducere pro Catholico homœosio. Successit illi Euryches, qui utramque naturam in Christo confessus, utramque confudit, & mixtum effecit, sed cum Ecclesia hosce hostes iam vioceret proprietates naturæ utriusque in Christo aggressi sunt oppugnare increduli tunc & vna voluntas Christi, & eius operatio, & passio, & mors multis modis in disquisitionem vulgi protracta fuit, donec ad ipsum quoque Spiritum S. devoluta est procella opinaturum, & illius vel divinitas vel à patre filioque processio cepit in dubium vocari per Græcos. Post hanc quoque sectam succumbentem, de Ecclesia articulus cepit conuelli, nempe caput Oecumenicum Papa Romanus & pars opt. Ecclesiæ Sæcti & cultus Sanctorum & his dicatarum imaginum usus, de quibus cum acriter esset concertatum. Sanctorum communio, & quidem Augustissima illa cum Christo per Eucharistiam à Berengario in Gallia cepit everti, & contra à recte credentibus firmari, donec Lutherus sequentem articulum, nimirum Remissionem peccatorum aggressus eumque in nihilum redigere laboravit, suoque errore omnes veteres in theatrum reduxit, tanquam immèdiatus Antichristi præcursor homo peccati quæ enim alia pars de Symbolo restat oppugnanda, bestia illi deterrimæ vltimæ, quæ *carnis resurrectio*, quam tamen aduersus ipsam Enoch, & Elias, non solum verbis sed & experimento resurrectionis suæ probabunt & verissimè & sanctissime ab Ecclesia semper creditam fuisse.

DE PRIMA DISPUTATIONE

In negotio religionis habita, deque eiusdem exitu.

CAPUT X.

ARGUMENTVM.

I. *Quæ noua, hominibus grata: & quomodo Lutherus mundum decipere atque inescaris.*

- II. *Lutherus, nomen suum ubique celebrari animadvertens, cristas multo altius tollit, & incredibili arrogantia inflatur.*
- III. *Inter Eccium & Carolstadium, Georgii Saxonie Ducis operâ, disputatio instituitur.*
- IV. *Carolstadio Lutherus se adiungit, & disputandi prouinciam in se recipit.*
- V. *Incipit à S. Sedis auctoritate.*
- VI. *Lutheri in hac disputatione inconstantia.*

Quæ noua, grata sunt & accepta, vulgo præferim, in quo non est consilium, non ratio, non discrimen, non diligentia, Faciles omnibus noui aliquid afferentibus aures præber, noua seclatur, noua amplectitur; nec quidquam nisi præsentia respicit. Id in Lutheri hæresi apparuit, quam plures præcipiti quodam iudicio, aut potius temerariâ credulitate amplexi sunt, Lutherum videre, audire gestientes. Ex quo factum est, ut paulatim Dei in terris Vicarius, eiusque statuta & leges in contemptum apud ipsos venerint. Lutherus interea scriptis ad Imperatorem, Reges, Principes, non Germaniæ tantum, sed vniuersæ Christianæ Reipublicæ litteris, variè eorum animos versabat, his adulando (ut in litteris ad Sabaudia Ducem apparet) illi tamquam Prophetæ & Dei legatus, diuinam iram interminando. Pronis auribus accipiebatur, quod nihil nisi Reformationem spectare aut poscere se dicebat, protestans cetera integra & illa sibi fore: ut quorum monasterio adhuc se contineret, ad diuinum Officium frequenter celebraret. Atque ô vrinam his ille se limitibus continuisset, non autem domum Dei (quam sordibus ministrorum negligentia fortè infectam, purgandam susceperat) tamquam alter Herostratus succendisset. Hoc tamen ne faceret, multa adhibita sunt etiam Anno sequenti 1529. remedia. Sed & ipsi Luthero etiam indices suggerebantur occasiones maiori & noua proteruitatendi in ruinam grauiorem. Occasiones profundius decidendi fuere. primo in Heluetia exurgens motus duce Zvvinglio qui primo Ian. primam cõcionem seditiosam habuit, quo die Tiguri monstrum Hermaphroditi natum est, aptum omen hæresis nascituræ. 2. Maximiliani Imp. mors 12. Ian. 3. Importunus concursus profectiois indictæ Lutheri confluentiam Rheni in Archiepiscopatu Treuirensi, & disputatio ab eo habenda Lipsiæ, & his similia, nam superiore anno Ioannes Eckius & Lutherus Augustæ Octobri

mense

menſe congreſſi, ad tollenda ſcriptionum polemica-
rum ſcandala, diſputationem, publicam in huius
anni Iunium Lipſiæ habendam condixerant, &
Carolus Militius Roma in Saxoniam profectus
hoc Anno cum Luthero conuulſerat, contenerat-
que, Altebutgi, ut Lutherus, datis humilibus ad
Papam litteris cauſam cenſuræ eius ſubijceret
(quod & 3 Maij fecit, magnificè commendata Ro-
mana Eccleſia) & dum cauſa ab aliquo Germaniæ
Epiſcopo, veluti Treuirenſi, cognofceretur, ſilen-
tium partes tenerent. Cum igitur improvide Mi-
litius Conſuetudinem profectus, Lutherum eodem
ad Treuirenſem Epiſc. euocat, improvide diſpu-
tatio imminens euocati profectioem, & omnem
deinceps Militij actionem & ſpem abruptit.

II. Ad Lutherum interea ſcholæſtica iuuentus
certatim accurrebat, & verſibus aliſque encomijs
tamquam alterum Herculem ad cælum uſque ef-
ferrebat: ſic ut breui nomen eius per totum terra-
rum orbem celebraretur. Præſertim cum Braſmus
Roterodamus hoc ipſo tempore pro Luthero de-
diſſet epiſtolam ad Fridericum Elect. Saxoniz de-
clamatoriam tanquam cui lis mouentur ob Lati-
nitatem & linguarum peritiam, conſeſſus libros
Lutheri ab optimis legi, etſi à ſe non ſint adhuc
lecti. Tam fama tantæ rei omnium animos mira
exſpectatione ſuſpenſos tenebat:

*Fama, malum quo non aliud velocius ullum.
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo;
Tam ſicti prauique tenax, quam nuncia veri
Hæc tum multiplici populos ſermone replebat
Gaudens, & pariter facta atque infecta canebat.*

Æquid animi Luthero fuiſſe putatis, vbi vidit ſe
tamquam Demotheum olim. — digito paſſim
monſtrari, & dicier, Hic eſt: — vbi Romam non
aliter quam cælum Iouis nutu, nominis ſui fama
quafi ſedibus emoram, nec minus ipſius metu quã
ſi Hannibal ad portas eſſet, conſternatam animad-
uertit? Habet hoc vitium natura noſtra, ut adula-
tionem amet, ſuiſque laudibus turgelcat, & maiora
quam capere poſſit præſumat. Sic Lutherus ſu-
perbia, certiffima animarum peſte, elatus, tantos
ſpiritus ſibi ſumpſerat, ut ſe pro diuino vate, & ver-
ba ſua pro oraculis habenda eſſe exiſtimaret. *Nomen
meum, ait in epiſtola ad Ducem Brunſuicenſem,
tum celebrari cepit, adeo ut nullus opponere ſe
auderet. Quæ licet exigua gloria valde mihi placebat.
Quinetiam paucis ad ſe aditum dabat: ſic ut Ca-*

rolo Militio Papæ Nuncio ægre, & quidem ipſius
Ducis interceſſione, bis videndi ipſius acque allo-
quendi potestas facta ſit: de quo ipſe Lutherus
poſtea ſæpe eſt gloriatus. Tum ille Apoſtolus, tũ
Euangelista audire, & cum Spiritu S. de reſormanda
Eccleſia, ac tota Chriſtiana Republica firmiori-
bus tibiſcinibus ſtabilenda conſultare videri vo-
luit. *Oculos tuos, aiebat, o Germania, ad me conuer-
te: ad quam ſaluandam ego miſſus ſum. Accede ad me,
chariſſima mea patria, & aperi aures Euangelio, quod
hæcenus numquam audiuiſti* Sic quintus hic Euan-
gelista loquebatur, ſuperbia & ambitione infla-
tus. Sed cedo Martine, vbi ſunt diuina miſſio-
nis tuæ teſtimonia? vbi Prophetiæ? Vis dicam?
Illiæ ſunt, quæ *Attendere, nos iubent (a) à falſis
Prophetis, qui ad nos venturi ſunt in veſtimentis oui-
um, intus autem ſunt lupi rapaces. Hæretici, ut re-
cte Bernardus ait, (b) ſpecie oues ſunt, ſeritate lupi,
aſtutia vulpes.* Porro diſputationis Lipſienſis hæc
fere ſeries fuiſſe repetitur.

III. Dum Lutherus noui Apoſtoli perſonam
indutus Wittebergæ omnia miſcet; Archidiaconus
quidam eiufdem ciuitatis, Carolſtadius no-
mine, eandem religionem publice profiteri cœ-
pit. Hic ex Eccleſiaſticorum ordine primus de-
ſertis Eccleſiæ vexillis, ad Lutheri caſtra trans-
fugit. Sed de furioſo hoc homine, & noua Se-
ctâ, ab eo multum indignitate Luthero, ad magi-
ſtri ſui ruinam procuſa, libro II. fuſius dicitur.
Hic quum in ſcripta quædam Ioannis Eccij In-
golſtadienſis Canonici contra Lutherum incidif-
ſet, refutanda ea, ac Lutheri ſui, quem Doctorem,
SS. Theologiæ creauerat, exiſtimationem defen-
dendam ſibi ſumpſit ediditque aduerſus Eckium
libellum atro maledicentiæ felle ſcriptum. cui
cum Eckius modeſtam reſponſionem oppoſu-
iſſet, ad Iudicium ſedis Apoſtolicæ, vel alterius
Vniuerſitatis prouocando, Carolſtadius non mi-
nus amarum obiecit. Itaque re tandem eo dedu-
cta, ut Colloquio dies & locus, Lipſia nimi-
rum, ſit designatus. Erat tum ciuitas hæc ſub di-
tione Georgij Saxoniz Ducis, cuius frater Fride-
ricus, vti ex ſuperioribus intelligi poteſt, Lu-
theri patrocinium ſuſceperat. Colloquio huic
acriter ſeſe oppoſuit Lipſienſis Epiſcopus, non
ignarus eiufmodi concertationibus hæreſes non
modo non retundi, verum etiam excacui & no-
vis opinionibus viam aperiri. Quemadmodum

a Matth. 7. b Ser. 66. in Cant.

enim è nubium collisione non fulgura tantum & tonitrua existunt, verum etiam fulmina obvia quæque proterentia exsiliunt: sic è disputationibus cum Luthero eiusque complicitibus habitis contentionis ignis multo magis exarsit, adeoque Ecclesiam multo sædius est depopularus. Sic igitur repudiato prudenti Episcopi consilio, Georgio Duce assentiente, locus & dies ad disputandũ fuit conductus. Ego sic sentio: quando hæresis alicubi invaluit, aut ab ipso Principe toleratur aut etiam asseritur, disputationes eiusmodi valde esse utiles, uti sæpe in Gallia nostra vidimus, ut quibus hæreticorum fraus detegi commodè, ipsiusque hæreseos impetus seu cursus quodammodo sisti potest. At pati ut modo ex inferis emergens hæresis in publicam lucem producat, & coram iis, præsertim quibus his de rebus iudicandi munus à Deo non est demandatum, causam suam agere & tueri ausit, id sanè perquam periculosum mihi videtur.

VI. Fama hujus disputationis institutæ per vulgata, magna omnium animos expectatione accendit, Luthero tum Carolstadii sui doctrinam ad cælos usque efferente, quem postea ad inferos usque depressit, ac nihil non sibi arrogante, de cuius stulticia & nugis tantos viros inter se depugnantes videbat. Ad diem compromissum Eckius solus adfuit; ut & Carolstadius, sed hic magnum comitatum, & plaustra libris onusta secum trahens. Adduxerat inter alios Lutherus, cuius causa præcipue agebatur, Philippum Melancthonem Philosophum & Grammaticum, qui tum Græcas litteras Vitebergæ profitebatur; eumque velut triarium in subsidio collocarat. Idem Lutherus Carolstadium obsecrabat, ut provinciam hanc disputaodi sibi relinqueret, indignum esse aiens, ut tantæ dignitatis (erat enim Archidiaconus) & doctrinæ vir cum vili & obscuro homine congregaretur. E contra Carolstadius rogabat, ut omnium qui toto terrarum orbe essent doctissimi ac primarii viri Propositiones defendendi honos sibi deferretur. Sic duo illi ardentes tamquam muli mutud scatebant; & miserum Eckium risui & ludibrio habebant. *Leo hic, scribit Lutherus ante congressum, iam mortuus & in arena prostratus iacet: epinicion ante victoriam canens.* Disputationem hanc in sua arce Dux haberi voluit: cui ipse una cum Consiliariis suis & Academicis quotidie interfuit. Ab initio uterque Agonistarum protestatus fuerat, à

fide & religione Catholica non discessuros, & præcipuarum Universitatum iudicio sese submituros. Utrumque constituti sunt Notarii, qui argumenta & responsiones exciperent, & fideliter omnia in scripta redigerent. Primum disputationis caput fuit de Libero Arbitrio: inde alia quædam per decem dies ventilata sunt. Lutherus primo statim die animadvertit Leoni huic nequaquam mortuo, sed acutissimis dentibus & unguibus instructo, barbam vellere non ita facile esse. Quare anxius valde, & sudore æstuans quod Carolstadium suum tam male acceptum & tractatum videret, certamini continuando sese obtulit. Nec detrectabat Eckius Consiliarii Ducis è colore, vultu aliisque gestibus quibus ille cucullo caput nudans, audientiam petierat, interioribus hominis motibus cognitis, eum rogarent ut modestia in disputando uteretur. Sed vicit hominem iracundia, eique verba illa toties postea ipsi exprobrata expressit: *Neque in nomine Dei captam esse eam disputationem, neque in Dei nomine finitum iri.* Testantur hoc quotquot ei Colloquio interfuerunt, eiusque Acta conscripserunt. Lutherus ad se paulum rediens, idem quod Carolstadius protestatus est, itidem de dogmatibus suis iudicio Theologis Erfordensibus & Patiensibus delato: illorum benevolentia confusus, ut à quibus prima ipsius adolescentia litteris erat imbuta; hos vero, quanto à S. Sede ob suppressam Pragmaticam Sanctionem alienior erant animo, tanto æquiores sibi fore confidens.

Quemadmodum vero ij, qui quocumque tempore ab Ecclesiæ unitate discesserunt, rebellionem suam ab oppugnatione supremi Episcopi & Pontificis Romani auspicati sunt, ut I. Cap. libri mei De Antichristo demonstravi (à Mercurio quippe, credo, didicerant, centoculum illum & vigilantem Argum occidendum esse, (a) ut Jo abduci possit: vel potius è S. Scriptura, ubi dicitur, (b) Pastore percusso, oves dispergi) sic eandem viam ingressus Lutherus, ad hunc fundamentalem lapidem convellendam, primum arctem admovit, ut eo secundum apparentem in vulgi opinione speciem è moto (quia se ipsa emoveri non potest) universum Ecclesiæ ædificium dissolveret ac prosterneret. Sed frustra corvus aquilæ obstrepit. Nôrat ille capite hoc decusso, reliquum

G

a lib. 1. metamorphos. b Zachar. 13. 7. Matth. 26. 31. &c.

corpus, tamquã ingentem colossum subruo fundamento, vnã repente corruiturum. Hæc rebellionis Lutheranae fuere rudimenta. Schisma D. Thomas sic definit: (a) *Essẽ scilicet singularem & contumacem separationem ab unitate Ecclesiæ, eo quod quis Caput eius, qui est Papa Romanus, agnoscere nolit.* Ad huius igitur potestatem, quam toties antea confessus fuerat, oppugnandam Lutherus pleraque argumenta sua direxit, nihil dubitans hoc modo ordinem quo Ecclesiã mirabiliter & pulcherrime inter se aprata est & colligata, perturbatum adeoque sublatum iri: ordinem, inquam, qui sine capite hoc subsistere non potest. Caput hoc tolle, ordinem quoque sustuleris; tolle ordinem, animam vpa Ecclesiæ, vires & essentiam quoque tolles. Sic Nestorius, Manes, Dioscorus & alij fecerunt. Hinc recte S. Cyprianus. (b) *Neque enim aliunde, inquit, hæreses oborta sunt, aut nata sunt schismata, quam inde quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesiã ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa; nemo aduersum Sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post cœpiscoporum consensum iudicem se iam non episcopi, sed Dei faceret; nemo dissidio unitatis Christi Ecclesiã scinderet; nemo sibi placens ac iuuens, seorsum fors nouam hæresim conderet.* Sed quemadmodum fluctus scopulis illi franguntur potius quam frangunt: sic quoque per am hanc fundamentalem oppugnantur, inuicta eius duritie fracti & quasi in spumam versi euaneunt.

VI. Quamuis autem Lutherus caput hoc de summi Pontificis potestate magna contentione & vehementia discuteret, ita tamen ambigua utebatur interpretatione, vt vna manu destruere, altera & edificare videretur. Atque hoc eo, quod auctor schismatis, vt ipse dictitabat, esse nollet. Ab Eccio vero Bohemorum fautor & protector appellatus, vt quorum errores iam olim à Constantiensi Concilio damnatos sequeretur & defenderet: *Mentiris, inquit, pro solita sua modestia, Hussita numquam fui: quos tamquam hæreticos damno, vt qui propria auctoritate se ab Ecclesiã separarunt.* Verum enim uero constat ex omnium eorum qui Colloquij huius Acta conscripserunt testimonijs Lutherum supremam Romanæ Sedis auctoritatem agnouisse tandem, aperteque professum esse, hanc tamquam omnium Ecclesiarum

matrem agnoscentem esse. Quin idem narrat Georgium Principem, apprehenso vna manu Eccio, & Luthero altera, vt finem ipsorum De Pontificis primatu concertationi imponeret, sic vtumque compellasse: *Quid illud tanta contentione discutitis, vtrum Papa diuino aut humano iure supremus sit Ecclesiã in terris caput, quum ipse sit supremus Christianorum Pontifex, semperque sit futurus? Hic solus est, in quem Deus omnem potestatem contulit, vt ea deinde in plurium dominationem diffunderetur. Si ne hoc enim velut sacrate nullus Episcoporum alteri cederet, & confusione acturbis omnia miserentur: adeoque in Ecclesiã non ordo, qui in ea pulcherrimus & convenientissimus esse debet, sed mera anarchia futura esset.* Hic Lutherus obmutuit, non sine magna assentium admiratione, quod illum non solum in hoc articulo, etsi nondum, vt debebat, discussio, sed alijs etiam, ac præfertim illo qui est de Purgatorio, quem ille Papalem ollam seu culmam prius appellarat, contra primas suas Propositiones multa remittere viderent & audirent. Credo, inquit, atque adeo dicere audeo Purgatorium esse: & cum S. Gregorio dico, eius mentionem fieri xii. capite Euangelij S. Matthæi, & lib. ii. Machab. cap. xii. Sic vt sæpe intra Ecclesiã septa se recepisse videretur; quæ tamen mox iterum tamquam erratica & ferrox bestia perfregit, ruptisque reuagulis, quacumque carnales eum trahebant cupiditates, ferebatur tantopere desiderata libertate seu viuendi licentia tandem peritus.

QVOMODO LUTHERVS EXCOMMUNICATUS FUERIT: & quod desperatione eum adegerit.

CAPUT XI.

ARGUMENTUM.

- I. Georgius Saxonia Dux iam dicta disputatione in Catholica Religione valde confirmatur.
- II. Lutherus ad Papam scribit. Leonis in reprimenda hæresi conatus, & Pontificij Legati error.
- III. Consuetudo & ceremonia Ecclesiastica excommunicationis.
- IV. Lutherus excommunicatus, ad desperationem redigitur.

V. Lu-

a 2. 2. 9. 35. Ars. 1. b ep. 55.

V. Lutherus in *vis Canonici libros publice concremat; & alia extrema audacia consilia capit.*

VI. Turpes Lutheri *Prophetas pictura, scripta & verba.*

I. **O**PERAM profecto perderem, ac Lectoris abuterer patientia, si omnia quæ in isto Colloquio acta aut disputata sunt, persequi hoc loco vellem: præsertim quum nullam fere attulerit utilitatem. Sleidanus primam hanc Goliathæ sui pugnam leui percurrit brachio; & quamuis Eccius & Carolstadius præcipuas partes sustinerint, ac diu inter se concertarint, solum tamen Lutherum in scenam producit, Romanæ primatum Ecclesiæ oppugnantem. Illud boni ex hac disputatione consequurum est, quod Saxonix Dux Georgius non mediocriter inde confirmatus, ad extremum vsque vitæ diem in Catholica religione constanter perseveravit, ac Lutheri acerrimus hostis fuit. Ego, inquit, in epistola ad Angliæ regem, (a) *cognovisti tum quod evasura esset hominis huius audacia, si non fibula ei fuisset posita. Facile videre fuit, sub ovilla pelle astutam vulpem latere.* Finito, vel abrupto potius colloquio, novius pseudo-Apostoli VVitebergam reuersi sunt; & quamuis tam S. scripturæ quam SS. Patrum testimonijs & auctoritate victi essent, pro victoribus tamen se ferebant, diuersis scriptis Carolstadium excusantes, quasi is sine charta & libris disputare coactus fuisset, quum tamen plaustra libris & chartis onusta adduxisset. Ithoc quidem Lutherus in epistola ad Spalatinum affirmat. Iidem contra quam decretum ac promissum fuerat, Disputationis articulos ad ipsorum incudem reuocatos divulgauerunt. Quin etiam ipse Lutherus ad Pontificem scribere, & Eccium arrogantix & temeritatis accusare ausus est: vt qui suæ gloriæ studio, Curix Romanæ turpitudinem detexerit, & compositionem quam eius Nuncius Miltitius tractabat, impederit. *Ipsius exemplo, inquit inter alia, cognovimus, nullum perniciosiorem esse hostem quam adulatorem.* Econtra Hieronymus Emserus, qui disputationi quoque interfuerat, in Catholicorum fauorem veram totius rei historiam typis publicavit, non sine magna Lutheri ignominia, cuius ille furorem non minus scite quam vere descripsit, & plusquam centum testimonijs confirmavit. Duo tamen commoda populus Catholicus ex disp. Lipsiensi octus est, unum quod *sui cordis secretum furioso clamore Luthe-*

rus aperuit, coram multis professus eam rem nec in Dei nomine ceptam esse, nec terminandam. Alterum quod post eam disputationem passim traductus est Lutherus suismet ex dictis & chartis, quod dogmata tueretur quædam aliena à communi sensu Fidelium. quorum p. ius ita manifestum erat, ut redarguere ipse licet effrons non potuerit, alterum verò conatus est obuelare, edito libello professionis Fidei suæ, quoad articulos eos, circa quos erat suspectus, in quo profitebatur SS. esse innocuos honorandosque: *defunctorum fidelium cruciatu esse caritate viuentium mitigandos: & Dei ac Ecclesiæ mandata esse obseruanda: Opera per gratiam Dei facta esse bona.* Ecclesiæ Romanam etsi defectus quosdam habeat, esse tamen à semper futuram inlem, ut sit causa recedendi ab ea, Pontificum Romanorum decretis esse obtemperandum. (b) Sed hæc ipsa metu solo vel spe purgandi sui apud homines, non autem serio dicta sequens tempus edocuit, aut certe si serio ista professus est, arundo fuit ventis, contrarijs ad ituporem agitata, verbo *Proterus aut Vertumnus Saxonicus.*

II. Dum Lutherus in hac arena vehementius quam antea defudat, & iam hunc iam illum Fidei articulum conuellit Colonienfis Vniuersitas libellis à Luthero editis oculos iudiciumque adhibuit, & scatenes erroribus Christique fidelibus noxios declarauit, publicato damnationis decreto 30. die Aug. quorum exemplum secuti sunt Doctores Louanienfes, 7. Nouemb. in quos proinde more suo Lutherus dentes & bilem exacuit, quos viri grauissimi flocci fecere; Iacobus tamen Latomus Louanij Doctor rationibus è SS. PP. petitis iustam damnationem Lutheri typis vulgavit (c) Et quia Philip. Melancthon data 21. Iulij epistola falso contraque fidem & pacta vulgaret de Lipsiensi disp. sibi placita capita quædam, Eckiusque eum refurarat, acerbissime calamum strinxit in Eckium & poëtastrorum chorum in eum armauit, quo genere pugnx nihil territus Eckius Romam perfectus est ad informandum Pontificem de periculo, quod Germaniæ infelici incumbebat: (d) Leo PP. scriptis ad Saxonix Ducem, vnicum Lutheri fulcimentum, litteris, priores querelas repetit, & quam gra-

G 2 uem

a Data 6. April. 1519. b Vlenbergius in Vita Luth. cap. 4. num. 5. c Vlenbergius cap. 5. Vita Luth. d Idem cap. 5.

nem tam suæ ipsius existimationi quam vniuersæ Ecclesiæ injuriam faceret demonstrat, qui sinu suo tam venenatam aleret viperam, quæ lethali morsu mox ipsum esset confectura. *Qui*, ait quodam loco Papa Urbanus, *alterius defendit errorem, detestabilior est eo ipso qui errat: ut qui malitiam eius fouet, & plagas tendit quibus alij capiuntur.* Lutherus ijs, quas ad Pontificem dederat litteris, plurima verba honorifica immiscuerat; tandem vero ita concludit: *Pater sancte, inquit, Quantum ad renouationem eius quod dixi aut scripsi, ne quaeso, quisquam cogere me presumat, nisi Ecclesia causam multo maioribus quam antea turbis inuoluere, ac rem plane exulcerare velit. neque enim ad interpretandum Dei verbum ullam ego legem vel auctoritatem recipere decreui.* Suum scilicet vnus caput ac cerebrum pro Delphico oraculo & veritatis norma habebat. Vide, quæso, extremam hominis superbiam & vanitatem, qua superbiam parens eum inflauerat! Saxoniam Dux acceptis à Pontifice litteris, se excusauit, dicens, *Sanctitatis sue. Nuncio minime è re visum fuisse ut Lutherus Saxoniam excederet, ne alibi, vti aiebat, multo plus mali daret, idque quod vno iam loco includeretur, vbiq; disseminaret.* Sed hoc profecto imprudens fuit & perniciosum Militij consilium. Quis enim Lutherum à Saxoniam Duce eiectum recipere ausus fuisset? Credibile sane est, eum paullatim in eas angustias redigi potuisse, vt relicta Germania ad Bohemos fuerit transfagiturus. Et hoc quidem ille asylum seu receptum sibi ipse destinarat, vt non semel postea ex eo, primam hanc suam fortunam commemorante, auditum fuit. Sed quem fauorem ab Hassitis expectare poterat. quos ille hæreticos appellando, non mediocriter offenderat? Et quemadmodum Caroli V. Imperatoris merus Germania; sic Ferdinandi, Bohemia eum fuerat expulsurus: nec quidquam aliud reliquum futurum erat, quam vt nullibi reperta secura statione, in Turciam profugeret. Fridericus Dux quamuis Pontifici obtemperaturum se simularet, Lutherum tamen tanto plus animabat ac sustentabat, quanto magis alios in exitium eius consentire animaduertebat. Ex quo factum est, vt Papa ad extremam descendere remedium, eoq; gladio vt coactus sit, cuius virtus reliqua arma temporalia & humanarum virium instrumenta tanto plus superat, quanto vis supernaturalis inferioribus his rebus dignitate ante-

cellit: Gladio, inquam, quem ille ab omnipotenti Dei manu accepit; vel Fulmine potius spirituali, vt Cyprianus appellat, quo Ecclesia non minus, quam naturali fulgure aer, purgatur. (a) atque hæc fere Anno 1519. gesta fuerunt. seq. vero An. 1520. 4. Ian. Ioannes Episc. Misnenfis Lutheri libros damnauit, & Lutherus passim hominum fauores minis, dolis blanditijsq; captauit.

III. Vetus est Christianæ Ecclesiæ consuetudo, vt contra omnes hæreticos, schismaticos & alios rebelles formidabilis Excommunicationis sententia pronuncietur. Id quod singulis annis feria quarta sacre hebdomadæ fieri solet: qua Pontifex, peracto sacro, Pontificali habitu indutus, comitante vniuerso clericorum ordine, in sublimem quendam Ecclesiæ S. Petri locum ascendit, vnde in amplissimam subiectam aream, in qua innumerabilis cum hominum cuiuscumque nationis multitudo conuenit, est prospectus. Ibi duo vtrimque ad Pontificis stantes latera, Bullam quæ *In Coena Domini* appellatur, vnus Latina, alter Italica lingua conceptam prælegunt; cui inserta sunt nomina omnium hæreticorum, schismaticorū, & aliorum qui ab Ecclesia recisi sunt, quos certis verbis & cæremonijs Papa de nouo excommunicat & anathematizat. Quo facto, idem flammam ardentem proicit, in signum maledictionis. Anathema (b) vero quo Ecclesia rebelles ab obedientibus separat (quæ est maxima omnium in Monarchia Ecclesiastica pœna, & mors animæ, vt S. Aug. (c) loquitur figura est eius separationis quæ in extremo iudicio futura est. Quod enim corpori vetus, idem noua Lex animæ statuit supplicium, vt idem inquit. Tum etiam candelæ extinguuntur; quo tenebræ damnatis præparatæ significatur. Igne enim animarū, quæ in cælis viuunt, significatur immortalitas: quod is naturaliter sursum ad cælos tamquam centrum suum feratur: & corporibus etiam abreptis, animæ nihilominus in magno illo, & æterno igne, omnis lucis inexhausto fonte, felices viuunt. Per ignem quoque fides nostra viua & feruens figuratur. Atque hanc ob causam apud primos Christianos etiam medio die Episcopis flammæ ardentes præferebantur (vt Nicephorus (d) & Suidas in vita Fulgentij Africani Episcopi testantur) vt olim quoque Imperatori-

bus
a Vide Glycam parte 4. Annal. de punitione excommunicati. Nau. c. 17. b Tertullianus in Apolog. c Augustin. in Deuter. q. 59. d Vlenberg. in Vita Cap. 5. c Lib. 107.

bus Romanis. Cuius rei causam aut originem doctissimus Lipsius in Commentarijs suis ad iv. librum Aonali. Taciti nullam aliam se reperire posse ait, quam id quod ab Herodiano post Antoninorum sæculum notatur. Et eandem forte ob causam Ducibus Venetorum per urbem euntibus tæda ardens olim fuit prælata. Lumina ergo, uti diximus, in hoc Actu exstingui solent, quum ut fides hæreticorum mortua, tum tristitia quam inde concipit Ecclesia, significetur: sicut e contra in publicis gaudijs & festiuitatibus eadem accendi solent, ut S. Chrysostomus ait (a) Hinc etiam apud nos in iisdem ignes publice excitari solent. Licet autem Lutheri hoc eodem modo in maledictorum numerum relati candelæ exstincta fuerit; hæresis tamen eius passim accensa indies magis magisque gliscebat: quod ille tam extrema desperatione, quam vindictæ contra Papam studio adactus, Deo, cælo & terræ bellum inferre constitisset.

IV. Videns ergo Lutherus nullam spem salutis sibi esse reliquam, neque vllam ad gratiam aut veniam receptam, nisi collum laqueo ipse præberet, omnem iram cum facibus euomere, ac tamquam rabiosus canis obuios quosque impetere cœpit, clamitans: *Vbi estis, ô Imperator & Principes? An tantam violentiam ferre potestis? Non vereamini, ô Romani Antichristi, ne lapides & ligna præ uestrarum blasphemiarum horrore sanguinem sudent? Ego si percam, exitium meum uestrâ ruinâ nobilitabo Idem omnes potentias cœlestes & terrestres ad sui defensionem contra Papam, ut appellabat, tyrannidem, euocabat, quem Christi olim Vicarium, iam Antichristum appellans; cui sua manu lethalem ictum se inflicturn minabatur. Mea, inquit, doctrina dominabitur; Papa vero cadet. Pacem recusauit: bellum ergo habeat. Videbimus uter prior lassus sit futurus, Papa an Lutherus. Fatum inenitabile Papam ad ruinam trahit, nec quisquam, ut Daniel dicit, in auxilium eius ueniet. Sic pseudopropheta hic vaticinabatur palam, clam vero angustijs animi exitum non videntis, iustabatur ita ut Wittebergæ insidias sibi paratus sciens, & gratiæ suæ in Aula Saxonis, ob læsôs petulante lingua nobiles viros, diffidens, & præfugio fulminis Roma imminenti, de Transfugio ad Hussitas consilium cepit. à quo tamen consilio eum superuenientes è Franconia Nobilium aliquot literæ, reuocarunt, omnem opem spondentes fortunarum & corporum suorum obiectu. Complures existimabant, quemadmodum*

serpens virga facilius quam fuste occiditur; sic hæresin hanc leui potius quam tam graui & seuerâ, quamuis iusta censura potuisse exstingui. Et quemadmodum qui à Tarantulis morfi sunt, (b) tibiatarum cantu sanantur; sic hæresi infectos mansuetudine potius & lenitate ducendos, ac vincendos esse. Sed tam in hoc quam alijs ex euentu potius quam veritate iudicium fieri solet, Emunctæ patris scriptor Guicciardibus, *Melius forte futurum ait, si hominis huius fatuitas dissimulata initio & contemta fuisset, ut qua propria sponte in ventum & fumum fuerit abitura; quum e contra tot tantisque conatibus nihil aliud effectum sit quam quod malum longius latiusque proserpsit. Quanto enim plures quantoque acerbius Lutherum persequerentur, tanto illius causâ maiôr apud populum accedebat auctoritas & fauor, existimantem tantas ipsum persequutiones ob uitæ innocentiam & sanam doctrinam reformationem sustinere. Et certè consultius fuerat ei ignoscere; quemadmodum coruos excitare non molle ferens, quod hanc à Natura habeant vocem, recte Vespasianusaiebat, Non ægre ferendum esse, si homines quæ corde concepta habent, aliquando effundant, ne retenta aut repressa, cum maiori deinde periculo & damno erumpant, vel saltem ut quis quisque sit innotescat. Verum vniuersa consilia hominum, incerta sunt & timida.*

V. Cum igitur 14. Iunii Romæ publico decreto foribus S. Petri affixo damnati essent Lutheri 41 errores accusante Eckio, & damnationis sententia per eundem & Hieron. Aleandrum missos in Germaniam Commissarios publicaretur (c) Lutherus incredibili Papæ æstuans odio, quod ab eo Sathanæ esset traditus, multo quam vnquam antea acrius insanire & furere cœpit; certus iam extrema omnia moliri. Quod ipsum in libello ad comitæ Ratisbonensia missio præse fert, omnium turbarum causam in sanctissimum Patrem (sic per ludibrium eum appellat) à quo excommunicatus & diabolo esset traditus, conferendo; seipsum vero excusando, ut cui omnium, vndiquaque stilis & calamis imperito, extrema se defendendi imposta fuerit necessitas. Vbi vero accepit libros suos publicè crematos (quasi ijs abolitis, omnis Lutherana hæreseos memoria vnâ foret interitura) ipse quoque Iuris Canonici libros, ut & Leonis X. Bullam, inaudita tam vilis monachi audacia, conuocatis ad hoc

G 3

a Hom. 20 ad pop. Antioch. b P. Athan. Kircher in Magne, c Vlenberg cum A. A. suis, cap. 5. Brousius An. 1520

hoc sacrificium scholasticis suisque auditoribus, Witebergæ publice combussit. pronuntiatis inter alia his verbis: *Quoniam tu conturbasti Sanctum Dominum, ideo te conturbet ignis æternus.* Facti huius decretum iv. Operum ipsius Tomo insertum legitur. Neque unquam postea ullam animus ipsius quietem habuit. *Inuadamus* (exclamabat homo ille omnis humanitatis expertus, (a) *Inuadamus omnibus quibus possumus armis filium perditionis, Pontifices, Cardinales, ac totam hanc senenam Romanam: laeuemus in sanguine ipsorum manus nostras.* Ecce quomodo Sathanas tam lingua eius quam penna ad summam crudelitatem abusus sit. Hæc enim ipsa verba gladiatoris suis libellis non vna lingua editis ac circummissis, inferere non dubitauit. Sed quid dicit, *Luthere?* An S. Apostolus Paulus hoc modo gentiles tractauit? An sic ille cum ijs quos ad Iesu Christi cognitionem adducere cupiebat, loquutus est? *Qua desursum est sapientia,* inquit D. Iacobus, (b) *puāca est, pacifica, modesta: ac scientia filiorum superbiæ turgida est, arrogans, minax.* Non igitur diuinæ domus zelo, sed Papæ odio impulsus fuit Lutherus, vt ipse in epistolis suis testatur, vbi dicit, *se non lesse CHRISTI amore, sed Pontificis odio, cui igne & sanguine bellum denunciat: um velit, certamen hoc suscepisse: valdeque sibi molestum esse quod multo plus mali facere iam ipsi non possit.* Qui Lipfienſi disputationi interfuerunt multa incredibilis insolentiæ adeoque furoris plena verba ex ore eius profecta annotarunt. Admonitus enim vt modestius ageret, si quidem Dei verbum non nisi cum modestia & spiritus lenitate tractandum esset: *Ego, aiebat, longe alia scribam, si Romana Sedi hæc displicere intellexero.* Et in præfatione libri De captiuitate Babylonica, *Dum illi, inquit, de mea aliqua hæresi triumphabunt, ego aliam nouam procudam.* Nihil tum ille frequentius quam Antichristum in ore habebat (c) & vt simplices deciperet, primitiuæ Ecclesiæ simplicitatem demonstrabat: quæ opulenta tum paupertate & sublimi humilitate felix, adeam, vti ab Esaiâ vate prædictum fuerat, magnitudinem postea petuenire debuit, quam post redditam ei pacem & Imperatores Regesque ad fidem conuersos, ei obtigisse videmus & admiramur. Et sicut ab vna parte Lutherus nascentis Ecclesiæ paupertatem; ita ab altera morientis (sic enim aiebat) pompam & maiestatem graphice describebat: *eam exemplo Pelagianorum (d) pestilentia cathedram appallans; item Babylonem, cuius in Apocalypsi fit mentio, Sanctorum interfectorum, & sathanæ*

sedem: quasi eadem esset Roma quæ tempore Neronis & Diocletiani olim fuit. Atqui inter Romanam paganam & Christianam, vel potius inter Romanam & Ecclesiam, vt facit Hieronymus, diligenter distinguendum est. Illatur merito adultera & meretrix audijs; postea vero à SS. Patribus Ciuitas sancta, Sedes pietatis, & omnium Ecclesiarum totius Mundi mater fuit appellata. Tempora scilicet distinguenda sunt, nec quod de primis sæculis dictum est, ad posteriora est trahendum. Roma gentilis domicilium fuit Sathanæ, & thronus eorum qui tam Apostolos quam multa martyrum millia morti tradiderunt: at eadem iam est Ecclesiæ Dei Sedes, in qua Apostolorum seder successor. Qui sedem hanc occupat, non cum Ioue imperium partitus est, nec velut alter Briareus, dei cto Ioue, seipsum intrusit. Qua vos fronte, ô perditimendaciorum parentis filij, eiusmodi sententiam contra eum pronunciare audetis, qui Sedem suam numquam tam alte versus cælos eleuatam esse cogitat, vt obliuiscatur terram à se pedibus contingi? qui licet Dei in terris sit Vicarius, hominem tamen. & quidem è terra & luto formatum in Dei conspectu se esse meminit; nec tam D. Petri quam peccatoris successorem, adeoque seipsum peccatorem esse nouit.

VI. Non sine causa reprehensione dignus fore mihi videor, si huius monachi fatuitates vel furias potius hoc loco recenseam, quas ipse Sleidanus celare non potuit: quæ si ipso forte dignæ sunt, dignæ tamen non sunt quæ à me describantur. Quoniam tamen noui hi Deuotiones; meliores Mundi, si dijs placet, restauratores, & Ecclesiæ repurgatores, ipsi à nouo hoc Apostolo doctrinam suam (quamuis ea iam immane quantum ab ea quæ olim fuit distet) accepisse se gloriantur: non abs te fuerit noui huius Euangelistæ ingenium & mores cum primis Christianæ fidei archiectis & fundatoribus conferre. Sicut vero Simonidis calcei distortos ipsius pedes arguebant: sic hominis huius scripta animum eius nobis indicant & depingunt. E sacco frustra tu aliud depromerententes, quam quod in eo reconditum est. Eo quemadmodum in priscis illis Doctoribus humilitas, mansuetudo, benignitas, continentia & pietas

a Epist. contra Siluest. b epist. cap. 3. c Vide epist. ad Argent. Cochle, Lindan, Emser. d Aug. lib. 2. cap. 5. cont. Peti.

tas mirabiliter eluxerunt; ita in hoc homine nihil nisi superbia, furor, crudelitas, incontinentia, maledicentia & impietas notari potest. Vt vero Apellis manum vna linea prodidit: ita ex vno & altero dictorio ingenium & mores huius hominis, & ex vnguibus, quod dicitur, leonem facile agnosceremus. In libello quem ille pro strenua ad sacrum Cardinalium miserat collegium, a minis contra sanctissimam Sedem exorsus, post multas effutitas ineptias sic tandem concludit, vt dicat, *se Papaminas & Bullam nepotum quidem facere; eosque qui obminas moriantur, ventris crepitibus esse sepeliendos.* Orarum Lutheranae modestiae exemplum ac testimonium? Quam longe ab hac scurrilitate etiam ipsi Ethnici abfuerunt, qui nec ambiguis verbis opinionem aliquam turpitudinis habentibus vti voluerunt! Monitus vero à discipulis, & inprimis à Philippo Melanchthone, vt maiori vteretur modestia ac ratione, respondit: *Velle se pro tali haberi, velle maledicentia, conuicijs & opprobrijs contra Papi- stas reseruum videri. Immo pulcrum sibi & gloriosum ducere, si vsque ad vltimam execrationibus & iniurijs contra surciferos istos sese exercere possit: & cuius eos aquam ex pumice quam vel vnum bonum verbum ex ore ipsius expressuros.* O impudentem audaciam! omnis ò mali, Lernam atque abyssum! inquit Euripides. Porcus hic in Aestippi Augia saginatus nihil fere nisi sordidum ac stercoreum aut in ore habebat aut chartis illinebat, tanta foeditate vt vel sola auditione aures, & lectione oculi conscelerentur: vt inde *Propheta stercoreus* passim appellatus sit. In eum est Andreae Deliciani hoc Epigramma:

Stercora dum pra se ducit quaecumque Lutherus,

Oreque spurciloquo nil nisi stercurus habet;

Num. rogo, Stercorei dices hunc esse Prophetam?

Qualia verba viri, talis & ipse vir est.

Hoc encomium Luthero verissime competere luce meridiana clarius perspiciet qui eius operum Tomos perlegeret, quorum tamen, hanc ob causam legendorum, operam lucris fecit praclare M. Conradus Andreae, seu P. Conradus Vetter è Soc. Iesu, qui ex vniuersis operibus Lutheri collegit flosculos dictorum eius, redegitque in locos communes seu Titulos istos: 1. Innocens. 2. Humilis. 3. Verax. 4. Christianus. 5. Deuotus. 6. Fidelis. 7. Angelicus. 8. Biblius. 9. Grauis. 10. Castus. 11. Sobrius. 12. Cygnæus, vel porcinus. 14. Veraquista. 13. Pacificus. 15. Mundus. 16. Mansuetus. 17. Iurista. sub quibus titulis ipsa Lutheri verba ex eius operibus ita digesta sunt, vt sub solo 15. titulo, 311. loca

impurissime olentium & scurrilium verborum ex scripta sit reperire.

Nec contentus tam scurrilibus conuicijs & atrocibus iniurijs scripta sua infercire, etiam scalprum & penicillum adhibuit. Sicut enim Leopardus omnium animalium homini infestissimus, vbi ipsum hominem nancisci non potest, imaginem eius sibi obiectam inuadit, & articulatim dilaniat: sic Lutherus furijs & intemperijs actus, Leonis PP. imaginem centum modis à se depictam misere habuit & depexuit. Iam ad instar cornuti diaboli, iam sub forma asini Mida habentis auriculas, iam serpentis aperta in gluuie & faucibus minantis figura, Magno numero passim eiusmodi tabulae Papae figurae pictae & sculptae visebantur, non solum ineptae & ridiculae, verum etiam ignominiosae, adeoque profligatissimi hominis Chirophanis picturis turpiore presscommatis & dictorijs adiectis non tam Theologo quam effroni nebulone dignis. Has ille plerumque librorum suorum frontispicijs praefigere solebat, vt Sleidanus non sine voluptate quadam recitat: qui Scrophæ & Asini picturam à Luthero editam repraesentat, eaque occasione Prophetam illum appellat, additae tabulae eiusmodi inscriptione: *Lutherus Prophetico spiritu donatus.* Nec dissimulat tamen eundem propterea à multis fuisse reprehensum. Nec vero libri tantum & Musæa eiusmodi emblematis depicta passim videre erat, verum etiam maius Torgauiensis arcis, vbi Saxoniae Duces commorari fere solent, conaculum miram è Lutheri cerebro effusam ac depictam Iesu Christi & Papae Antithesin ostendebat. *Depicturis eiusmodi, loquens Sleidanus, ait eas à multis fuisse reprehensas, quasi parum ipso dignas. Sed illum suas habuisse rationes; ac longius prospicere eum vulgo existimatum. Et in libris eius multa de magnis vobis exstare vaticinia, quorum nonnulla iam impleta, alia adhuc in Dei sint manu.* Idem hoc loco Sleidano accidit quod remigantibus accidere solet, quò nauis agatur nihil prospicientibus. Excusando enim pseudoprophetae suum, non modo ipsum, verum se quoque reum, & ipsius stultitiae participem facit, chirurgi illius apud Iuvenalem exemplo, foedum & putidum vlcus fetico emplastro tegere ac celare conantis. Sed vbi vaticinia illa vel prophetiae sunt, quae hic Lutheri paranymphus nos celat? Restat ergo vt dicamus Milesiam aliquam fabulam illum narrare & depingere nobis voluisse?

QVO;

QUOMODO LVTHERVVS RE-
prehensis initio Indulgentiarum tantum a-
bulis, totam deinde veterem religio-
nem euertere constituerit,

CAPVT XII.

ARGUMENTVM.

- I. Lutherus constituit, fabricari religionem plenam Libertatis etiam ad peccandum.
- II. Omnibus quæ quis vult credendi potestatem permittit.
- III. Ex Lutheri sententia omnes homines sunt Sacerdotes sine subordinatione.
- IV. In religionis negotio etiam parua magni sunt momenti.
- V. Montani dictum de primo Lutheri ingressu.
- VI. Centuriatorum Magdeburgensium iudicium.

I. **P**OSTEA QUAM animaduertit Lutherus iniurijs suis, probis & conuicijs parum admodum se profecisse, vt quæ nihil aliud essent quam vani & inualidi cõtra adamantium murum emissi, & sine noxa fere repulsi ictus: rem alia ratione aggredienda n sibi statuit, à Papa in Ecclesiam; & à moribus seu vita in doctrinam conuerso impetu, sperauit conatum hunc aliquanto felicius sibi successurum, quam alijs qui idem antea cum suo ipsorum exitio attentarant. Nam & iam ante multa sibi præter spem euenisse videbat. In primis nomen suum obscuro ante inclusum monasterio, iam per totum orbem celebrari: Nihilque adeo ad summum gloriæ fastigium sibi deesse, quam si nouæ religionis auctor haberetur. Et quemadmodum crocodilus durissimis squamis vndique munitus non facile nisi ventre nudo & aperto lædi potest; sic Lutherus corpus Ecclesiæ munitum quasi Clypeis, per Carnalem in ea partem, tanquam ventrem potissimum impugnare voluit, obijciendo voluptates ad quas omnem suam doctrinam & dogmata direxit: non ignarus natura hominem fere à coelibatu, ieiunio, pœnitentia, abnegatione sui, baiulatione crucis ac cæteris austeræ vitæ exercitijs abhorre. Et certe sicuti Christi, Ecclesia est ædificata super petram duram, laboriosam &c. Ita Lutheri Ecclesia omnis eiusque doctrina ventri quasi est in ædificata: vt in qua galosi nec Vigilijs, nec Quadragesimam, nec vlllos dies esuriales

reperitur sunt, nec iudicium suum ulli subijcere seu captiuare, nec voluntatem suam resignare coguntur. Quocirca vt suam religionem carnalibus hominibus acceptiorem faceret, ieiunia in conuiuia, cilicia in teneras subuculas, seruitutum in libertatem commutandum, & Monachorum Deoque dicatarum virginum claustra perfringenda sibi putauit: summa suo cuique modo viuendi generique indulgenti licentia proposita. Licentia, inquam, pessima & infami omnium hæreseon lena & conciliatrice. Hæc enim illa est, quæ hæresibus portam aperit, viam sternit, & planum facilemque cursum reddit, non viuendi tantam vt velis, sed credendi etiam quæ velis, Libertas. Et certe magna illecebra peccandi est impunitatis spes, vt Cicero ait.

II. Non iam amplius tempus est, clamabat Lutherus, torquendi conscientias. Patet vt vnusquisque quod vult credat. Hoc eodem scuto Donatistæ olim vsi sunt, dicentes: Mi frater, quidquid lubitum fuerit, idem licebit: & quidquid voluptati vobis erit, per nos sanctificabitur. Libera res fides est, nec imperari potest. Sed ô felicem metum, inquit Augustinus, qui vt melior fias cogit! E contra Lutherus, (a) Si quis fide, aiebat, male vritur, satis pœnarum ille in inferno dabit; & si ex numero sumus electorum, quid attinet vitam hanc acerbam nobis facere? Cum fata rumpe non possimus. Prædestinati enim sumus aut ad bonum aut ad malum. Præsentia Dei nos præordinauit antequam nati essemus, facitque vt aut boni simus aut mali. Credamus modo, satis est, & quanto es improbius, tanto es Deo propinquior. O detestabilem doctrinam! quæ omnem reuerentiam & cultum Dei conuellit & tollit. Cur enim, inquit aliquis, vitæ meæ in tantis laboribus & sudoribus traducam, vt possideam id quod sine vlllo meo labore iam est acquisitum! Cur carnem meam ego macerem, quum nihilominus aut æterni destinatus sim supplicijs, aut sine vllis meis laboribus de salute mea certus. Et alibi ait, (b) Sicut Deus solius sit nostra bona opera remunerari, ita peccatorum nostrorum pœnas eidem soli nos persoluere debere: atque ita stulte agere qui obsecus facta pœnas à seipsis exigant. O nouam libertatem Euangelicam, exclamabat Brasinus, Lutheri eiusque doctrinæ mentionem audiens, sentire & facere quod cuique bonum videatur: siquidem iam saluationis & damnationis decretum à diuina prædestinatione latum est. Quid Augustinus hac de re?

Ab sit,

a Luth. Tom. 4. fol. 319. Tom. 2. de Mini. Eccles.

b Serm. de Piscat. Pet.

Abst, inquit, ut dicamus vobis: Vinite quomodo vultis, quiescite securi. Deus neminem perdit. Fidem tantum Christianam custodite. Non ille perdet quod redemit. Non perire sinet eos pro quibus sanguinem suum effudit. Si ita loqueremur, cæterus quidem nostros valde aucturi, sed homines in infernum præcipitaturi eramus. O quantum doctrina magni huius Ecclesiæ luminis Augustini ab impia Lutheri Augustiniani doctrina abest, cui diuina illa Ciceronis sententia mirifice placuit: Omiserum, cui peccare non licebat! E contra illam magni Episcopi ridebat, dicentis: Qui te fecit sine te, non te saluabit sine te. Væ, inquit Propheta Ezechiel, (a) qui consuiunt puluillos sub omni cubito manus; & faciunt ceruicæ alia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas, id est, qui viam salutis planam & facilem esse ipsis persuadent. Hi quidem tanto periculosius & grauius errabunt, quanto facilius sibi salutis negocium imaginabantur.

III. *Omnis Christianus, aiebat nouus hic Christianus, Sacerdos est. Omnes annuntiare possunt verbum Dei, etiam ipse diabolus & eius mater. Omnibus quippe dictum est: Hoc facite in mei commemorationem. Sed quid ais, bone vir? An D. Petrus Apostolus omnes Christianos, sacerdotes appellat? Vos, ait Lutherus ex illo; genus electum, regale sacerdotium, gens sancta populus acquisitionis. (b) Sed audi Lutheri. Loquitur ne hic Apostolus de sacrificio altaris? an alio spirituali? quo Deo offerimus preces nostras & bona opera; de illo non de priore quo solemne illud D. N. & Seruatoris sacrificium Deo offertur loqui; colligitur ex verbis præcedentibus, ubi inquit: Offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et quoad hoc, omnes sane sacerdotes sumus, quia scilicet vias Deo hostias, ut D. Paulus loquitur, offerre debemus. Nec vero sacerdotes tantum, sed & Reges esse dicimur. Reges quidem vt animi nostri affectus & cupiditates regamus; Sacerdotes vero, vt corpus & animam nostram viam Deo hostiam offeramus. (c) Martinus Chemnitius in Examine Concilij Tridentini magistrum suum ab hoc errore vindicare volens, nunquam eum ita sensisse scribit. At si animi interpres vox est, Lutheri certe verba aliter intelligi non possunt. Sic enim loquitur in libro De Captiuitate Babylonica: (d) Est itaque certus, & sese agnoscat, quicumque se Christianum esse cognouerit, omnes nos aequaliter esse sacerdotes, hoc est, eandem in verbo & Sacramento quocumque habere potestatem. Idem sic argumentatur. (e) Primo docendi munus om-*

nibus est permissum: siquidem Esaias Propheta & ipse Saluator dicit: Omnes erunt à Deo docti. Secundum munus sacerdotale est Baptizare. Atqui hoc ipsum omnibus, immò & feminis usurpare licet. Tertium est consecrare panem & vinum: quod itidem omnibus cum sacerdotibus commune est, quum Dominus tam ad præsentem quam futuros dixerit: Hoc facite in mei commemorationem. (f) Ad officium Clauum quod atinet, illud itidem tam fratrum minimo quam summo Apostolorum fuit demadatum. Clauis ad vniuersam spectant Ecclesiam: & sic tam ad minimum eius membrum quam ipsum Papam. Quam glossam his verbis Chemnitius allinet? quæ alium in sensum ea detorquebit? Idem Lutherus, Vtinam, inquit, maiores nostri voce hæc, Clerici, nunquam usi essent! Idem votum ipsdem vere verbis conceptum fuit eius qui peioris hæreseos caput & auctorem se fecit. (g) Sed cur, quæso, ab hac voce tantum abhorretis? quum Nicenum Concilium, Origines, Epiphanius & alij eandem differentiam quam nos inter Laicos & Clericos constituerint. Est vero vox hæc deriuita à κληρος, quod significat Hereditatem seu sortem: quod Clerici sint sorte seu pars Domini, peculiari ut Leuitæ in vet. Lege, etsi enim omnis Israel erat hæreditas Domini specialiter tamen Leui.

IV. *Verum enimvero quemadmodum apertæ leui murorum ruinâ, hostes turmatim irrumpunt; aut rupto alicubi aggere, aqua longe lateque omnia inundat, nec villo obice coerceri potest: sic conuulsa per Lutherum prima Ecclesiæ porta, & emotis humilitatis & obedientiæ cardinibus, superbia & atrogantia ita inualuit, vt nemo iam ab Ecclesia, sed à seipso credendi legem ac metam accipere debeat aut velit, si Luthero obedit. Quæ vero inde consequuta sint, libro II. videbis. Et hunc quidem hæreticorum morem Lutherus ipse notarat, (h) quos ait, ab vno aliquo articulo initium facere, deinde omnes consuellere aut negare. Idem articulos Fidei annulo comparat, qui fractus, digito amplius accommodari non potest: itemque campanæ, quæ vel leuissima accepta fissura, sonum omnem perdit. Quocirca mirum non est quod vniuersa Christiana Respublica commoueri sit solita quam primum vel vnus Religionis articulus in dubium reuocari cœpit: quum Fides*

H my
a Cap. 13. b 1. Pet. 2. c Vid. Bellar. lib. 2.
de Sacr. cap. 15. d Fol. 326. e De abrog. Miss. cap.
5. f Matth. 18. g Calix de Monagom. h Tom. 2.
fol. 261. Bræn. Confess. de Cœna.

mystici Ecclesie ædificij basis sit & fundamentum, sic vt vno conuulso aut mutato articulo, reliqui omnes eadem fortunam subeant, vt Illustriss. Cardinalis Bellarminus in Præfatione primi Tomi erudite ostendit.

V. Audi quid hanc in sententiam Gallus (a) quidam elegantis ingenij & doctrinæ homo dixerit. Quando noua Lutheri dogmata, aut, magni fieri passim ceperunt, vidimus vestrem nostram Fidem disputationibus & argumentorum collationibus valde concussam: & facile apparebat huius morbi principium mox in execrabilem Atheismum declinaturum. Sunt enim homines eius natura, vt quum res suis ipsorum ponderibus & ratione diiudicare nequeant, specie earum & communi quodam errore facile abripiantur. Quamprimum certe quæ inducitur, vt opiniones seu dogmata, qua in magna prius habuit veneratione, qualia sunt qua ad salutem spectant, contemnerent quodammodo ac discutere ausit, adeoque Fidei sua articulos in dubium & ad trutinam reuocet; idem statim de cæteris quoque Religionis capitibus nec plus auctoritatis nec fundamenti habentibus, dubitare incipiet; omnesque persuasiones vel à legum auctoritate, vel antiqui moris reuerentia animo impressas, tamquam tyrannicum iugum abiciet, cum proposito nihil posthac se recepturum aut crediturum, nisi quod prius ipse ad sui iudicij normam exegerit, eis, conueniens iudicabit. Sic ille veritatem turbans, medijs mendacij turbis sese immiscet, Nec minus docte atque appositè eadem de re Clemens Alexandrinus inquit, Veritatem rem arduam, ac difficilem esse eius inuestigationem, vnde facile hæreses nascantur, præsertim in hominibus ambitiosis, & sui ipsorum amore agris, qui sibi aliisque persuadent se intelligere illud quod tamen numquam didicerunt; nec scientiam, sed falsam scientia habent persuasionem.

VI. Hoc loco facere non possum quin in hostium castra paullulum concedam, non vt transfuga, sed vt explorator, & vnus Centurionum Magdeburgensium notabile dictum, tamquam rosam è spinis, decerpam. At ille, malas artes & fraudes qua contra veram religionem adhibentur, similes esse cuneo: cuius acies tenuis admodum est, lignoque infixus, haud ita magnam fissuram facturus videtur: at vbi in rimam adigitur, paullatim hiatus ampliore facit, donec tandem vel maximam trabem omnino diffindat. Primam cunei huius Lutherani fissuram ait Cardinalis Hosius fuisse de Indulgentijs disputationem. Secunda latior multo fuit & profundior, Communicatio scilicet laicorum sub vtraque specie, & clericorum matrimonia. At Augustana Confessio que

que postea sequuta sunt, tantam dederunt fissuram achiatum, vt nisi Deus propitius nos respexisset, numquam tam grandis hæc fissura rursus coalescere, & ad pristinam integritatem redire posse videatur. Sed quemadmodum Milo athleta, quum nimia virium fiducia arborem in media parte hiantem diducere vellet, brachijs, redeunte ad se arbore, hinc inde constrictis, & deficiente conatu retentus, lupis esca fuit: sic quamuis hæreticus hic gladiator, alijque non minus validam quam antiquam Ecclesie arborem discindere annexi sunt, numquam tamen totam eam conuellent; sed spes est potius eam pristina vnitaterursus coalituram, cum perpetua ignominia & ruina eorum qui diducere eam ac diuidere sunt conati.

CAROLVS V. IMPERATOR
in Germaniam proficiscitur: videt, audit
& damnat Lutherum.

CAPVT XIII.

ARGVMENTVM.

- I. Imperator ad compescendam Lutheri insaniam in Germaniam proficiscitur.
- II. Ad eum Lutherus se confert.
- III. Quid præsertim imperatore actum.
- IV. Imperator Lutherum damnat.
- V. Lutheranos inuadit Spiritus rebellionis.
- VI. Lutheri cum Treuirensi Archiepiscopo colloquium.

QUATUOR iam circiter labebantur anni, ex quo Lutherus Ecclesiam turbare cæperat, cum iam Nobilitatem Germanicam in arma conuocauerat, edito scripto de grauaminibus Nobilitatis plane sedioso ac furioso, Item libro de libertate Christiana ad 6. Septemb. cum ei suppetias tulit etiam scribendo Vlricus Hürtenius Nob. Franco, qui acerbum scriptum contra Romanistas euulgauit, vt contra Tyrannos pro Luthero, & mox Rithmum (Tit. *Ulag vnd Vermanung*) seditiosissimam & furiosissimam. Coronabatur sub id tempus nempe 10. Nou. Carolus V. Aquisgrani, & aderat Imperatori Fridericus Elector Saxoniz, cum damnationis Romanæ sententia Wittebergæ aduenit, qui monitus 18. Nou. ad Academiam VVittebergensem rescripsit perplexus, magis tamen Luthero fauens, quem ei fauorem instillauerat Brasimus Louanio à Friderico euocatus, & consultus de Luthero, qui ita patrocinatus est Luthero, ut deinceps Elector Apostolicos Nuntios aduersus Lutherum

a Montanus.

therum

therum noluerit audire. Cum igitur coronatus in Imp. Romanum Carolus Hispaniarum Rex, iuuenis non minus generosus quam Christianus & Catholicus, ex inferiore Germania, vbi tunc erat, in Germaniam superiorem proficisci, nouum hunc Prophetam audire, eiusque insaniam, quæ magnum malum Christianæ Reipublicæ minabatur, compefcere statuisset, à Pontifice, qui in hunc finem Hieronymum Aleandrum ad eum ablegarat, præcipue incitatus Comitia VVormatiam indicta fuerunt ad seq. Anni initium futura Circa id tempus Lutherus librum suum De Ecclesiæ Reformatione, eidem Imperatori dedicarat, in quo valde se humiliat, & S. Athanasij exemplo, ad pedes ipsius tamquam ad aram & asyllum se prosternit, *per omnia sacra obsecrans, vt vim inimicorum, qui persequi ipsum non cessarent, omnesque conatus ad extinguendū una cum ipso Euangelium dirigerent, à se depellant.* Sic ille loquebatur, sic scribebat: tum omnes contentiones quæ inter Pontifices & Imperatores olim intercesserant, ac præcipue de Neapolis & Siciliæ regno, velut è sepulchro rursus protrahebat: iuuenem hunc Principem vehementer exhortatus, *vt ne auctoritatem suam eripi sibi ac pedibus conculcari patiretur, vt qui non minus iuris & imperij in clericis quam reliquos haberet, quos illi male Laicos appellarent: quum per Bapismum consecrati omnes & sacerdotes facti sumus.* Hoc modo Lutherus in bonam Caroli gratiam & fauorem insinuare se studebat: vt que ijs quæ scripserat, pietatis, deuotionis & sanctitatis opinionem conciliaret, omnium paginarum frontispicijs Iesv nomen præfigebat; interim vnice illud spectans vt Imperatorem cum Papa committeret, quod effecturum se non semel iactârat, eo præcipue confusus, quod Imperatorem alieniori esse à Leone animo speraret, vt qui eius electioni quantum poterat obliuisset. Quæ tamen spes valde illum fefellit: quod Religiosus hic Princeps suas iniurias insuper haberet, vt quo Deo illatas vindicaret. Luthero iã ante non leuè terrorem incusserat, quod Imperator in omni ditione sua Belgica libros ipsius cremari iusserat: quod etiam in quibusdam ciuitatibus Imperialibus, vt Colonia ac Moguntia, factum fuit. Porro Fridericus Saxonie Dux vbi accepit Imperatorem VVormatiam proficisci, magnis itineribus & ipse eodem contendit, vt prius Imperatorem salutaret, ac in meliorem de Luthero sententiam adduceret, quæ sanctæ vitæ atque doctrinæ hominem esse asseuerabat. Econtra Hieronymus Alexander Pontificis

Legatus, XL articulos è Lutheri libris excerptos, & hæreseos iam olim à Concilijs damnatos, in frequentissimo Principum ac Statuum Imperij confessu, recitauit: atque hoc effecit vt alter alterum intueri, & contra Lutherum eiusque fautores murmurare inciperent. Quod vbi sensit Dux Fridericus, declinandæ inuidiæ causa dixit, *Eos articulos non esse Lutheri, sed in eius odium ab aduersarijs confictos; neque librum illum De captiuitate Babylonica ex Lutheri officina prodisse, sed supposititium esse.* Ex aduerso Aleandro ipsissimos hos Lutheri esse factus afferente, ac re ad alterationem delapsa, visum fuit Imperatori ac Principibus, Lutherum ipsum accersendum esse, ne inauditum se damnatum esse quæri posset. Lutherus accepto celeriter eius rei nuncio pelli suæ ante omnia consultum voluit, eoque saluum conductum non Imperatoris tantum, sed Imperij quoque Principum manu signatum petiit. Annon vero digna hæc cœlitus ad perditam restaurandam Christianam fidem, misto Prophetâ videtur constantia? Illi olim prisce religionis Antistites, tyrannos adituri, & in ipso quasi Sathanæ sterquilinio Euangeliū prædicaturi, an vllam vitæ suæ securitatem expetebant? Certe tantum abest, vt honestam eius perdendæ quæsierint occasionem. Sic igitur pro vnus Monachi saluo conductu publicæ expeditæ sunt & signatæ litteræ; adiecta ista conditione, *vt Lutherus in itinere neque concionaretur vsquam nec scriberet; misusque est VVittebergam Imperialis caduceator, qui cum VVormatiam deduxit, comitantibus Iona Ecclesiæ VVittebergenfis Præposito, D. Schurffio Iuriconsulto, & Amsdorffio, quem postea Lutherus primum & vltimum sua manu Episcopum consecrauit, vt suo loco infra dicetur.*

II. Ad hanc famam viz passim & compita quacumque iter faciebat Lutherus ingenti hominum multitudine Monachi huius (cucullo enim tunc adhuc indutus erat, quem Anno MDXXIII. demum abiecit) videndi desiderio accurrentium, complebantur. Ipse Lutherus curru in modum lecticæ facto & vmbroso vehebatur, non iam vti olim quando ad Legatū proficiscebatur, pedibus suis inequians. In diuersorij multa propinatio, læta compositio, Musices quoque gaudia, adeo vt Lutherus alicubi sonora testitudine ludens, omnium in se oculos conuerteret, velut Orpheus quidam aut Amphion, sed rarus adhuc & cucullatus, eoque mirabilior. Non hoc

H 2

orna-

a Bzouius in Annal. An. 1521.

ornatu Fr. Thomas, de quo supra, vitia reprehendendo & rebellionem Lutheri prædicendo, varias regiones obiens, incessit vilissimo, vestitu duro & aspero, pera denique, in qua omnis eius erat suppellex, contentus. Quamuis autem ea lege saluum conductum Cæsari dedisset, ut in itinere nullibi concionaretur aut scriberet: Erfordiae tamen Dominica in Albis, contra Peregrinationes religionis ergo, Vota, & alios Catholicæ Ecclesiæ ritus publice prædicavit: Gaspare Sturmio caduceatore conueniente, & sedulo omnia quibus Lutherum oblectare posset, providente. Certe Lutherum data fides iure quam optimo reuocari potuisset, ut qui prior legem sibi præscriptam violasset. Qui enim contra legem delinquit, eius beneficio indignus est. Sed cum caduceator ille fidem & Ecclesiæ proderet, Deus suæ sponsæ deesse monendo noluit, nam templum, in quo Lutherus concionabatur ruinam minari visum fuit, cum terribili cōsternatione erumpere conantium, ut Dresserus, eiusdem cum Lutheri opinionis, testatur testis oculatus.

III. Venit ergo WORMATIAM, hoc modo & hoc comitatu quem diximus Lutherus, die xvi. Aprilis Anno MDXXI. cum pridie nempe 15. Aprilis Parisijs Lutheri libri fuissent damnati. (a) Et ad Imperatorem introductus, ac humaniter, ne terrorem causari posset, receptus 17. April. monitus is tunc fuit, ut omnis ambagibus, ad qua sita tantum responderet. Tum Eccius vir tam Theologiæ quam Iuris prudentiæ peritissimus, Treuirensis Archiepiscopi Officialis, Cæsaris nomine Lutherum primo Latine, deinde ut ab omnibus intelligi posset, Germanice rogauit, uti tum libros hæcenus sub ipsius nomine vulgaros pro suis haberet, & quod in iis continetur defendere veller. Tum Lutherus simulans se Imperialis illius Maiestatis intuitu percutsum, vel potius suæ ipsius conscientia perturbatus, aliquantulum obmutuit: deinde paulum recollecto animo, libros suos titulo tenus recitatos agnouit & nunquam abnegaturum dixit: verum quum defensio eorum vel reuocatio, quæ ijs continentur res sit tanti momenti, spacium deliberandi petere. Ad hæc Eccius: *Es sit Martine, ex mandato Cæsaris satis intelligere potuisti ad quid accersitus sis, eaque de causa indignus cui longior cogitandi moradetur. Cæsarea tamen Maiestas ex innata sibi clementia diem unum indulget meditationi tuæ, ut eras ad eandem horam hic compareas, ea conditione ne scripto sententiam tuam proponas, sed ore exsequaris. Obseruet hic Lector*

Luthero fuisse catalogum librorum suorum exhibitam, inter quos & ille fuit De captiuitate Babylonica agnitus, quem Dux Lutheri esse negat, ut vel hinc appareat inordinatus & cæcus Enderici Electoris affectus in causa Lutheri. Postero die 18. Aprilis ad conseruitam horam reductus Lutherus, videns se in tam illustri cœtu stantem qui antehac in monasterio educatus fuerat, quasi pudore suffusus (qui tamen in eius fronte nunquam, sed potius summa temeritas & audacia domicilium habuit) rogauit Imperatorem ac Principes, ut si vel verbis vel moribus tam illustri consessu parum dignis vteretur, id sibi ac vitæ generi in quo meliorem ætatis partem consumpsisset, condonarent. Deinde longam ac prolixam orationem Latina linguâ exorsus est, vndique ad Auditorum fauorem sibi conciliandum conquisitis Rhetoricis coloribus distinctam; iam blandiens Principibus, iam terrenis scripturarum exemplis, de Regibus Egypti, Babylonis & Israel, longè admodum petitis. Producto hoc modo, & quidem extra lineam, ut dicitur, in duas fere horas sermone, Eccius qui è vultu Imperatoris & Principum molestantiam quam è tam longa haurirent oratione perceperat, interpellans: *satis, inquit, Lutheri, verborum est. Nihil attinet Cæsaris ac Principum animos tam prolixa oratione fatigare. Ad hoc tantum quod heri ex te quaesitum fuit, simpliciter responde.* Tum Lutherus: *Nisi conuictus fuerot testimonijs scripturarum aut ratione euidentibus (nam neque Papæ neque Concilij solis credo, quum conlittera errasse sapius, & sibi ipsis contradixisse) reuocare neque possum neque volo quidquam.* Deinde distinctionem librorum a se scriptorum fecit, seque veritatem uti eam è S. scriptura hauserat, docuisse præfira cœ contendit, obrecto omnibus hæreticis, qui ante fuerunt, vtitato clypeo: protecltas, se minime contumacem futurum; sed errores suos ipsum damnaturum, si quid cum verbo Dei pugnans docuisse foret conuictus. Et quemadmodum Oraclia dæmoniorum ambiguis olim verbis concepta erant, ut varia ac multiplici explicatione ad quemcumque euentum trahi possent: sic Lutherus ad quaestiones sibi ab Eccio propositas aperte nunquam respondere voluit, ut scilicet vndique estugium haberet. Hoc quippe in Arrii schola didicerat, qui quanto magis vrgebatur, tanto magis animi sensus ambiguitate velabat.

a. Authores apud Vlenbergium citati in vita Lutheri.

velabat, Socrate teste. (*) Fateretur quidem Lutherus in Papam & Ordinem Ecclesiasticum se vehementiorem quam deceat, fuisse; nec tamen in hoc quoque quiddam retractare velle, ne hoc ipso multorum insolentia fenestram patefaciat. Ad causam suam defensionem se illud seruatoris nostri dictum sibi sumere: *Si male sum loquutus, testimonium perhibe de malo.* Et velut Imperator Theodosius olim ex hæreticis eandem ob causam conuocatis, initio statim rogauit, *Annon prisca Patres & maiores Fides unitatem & veram doctrinam seruassent;* vt scilicet sua ipsorum confessione eos iugularet sic Lutherus eodem gladio ab Imperatore rumpertus fuit. Sed quemadmodum illi (vt iudem testantur Historici) ambiguis & contrarijs etiam responsis Theodosii interrogationem eluserunt, ne si veros illos & irreprehensibiles Pastores fuisse faterentur, eorundem doctrinam probare necesse haberent: ita Lutherus queque Patres illos & totam antiquitatem plurimum se venerari dixit, ita tamen vt errare eos posse, atque errasse non semel agnoscat. Instanti deinde Eccio, & vniuersalem Ecclesiam, cui Spiritus S. semper assistat, consensum ac infallibiles Dei promissiones vrgenti, Lutherum que reprehendenti quod pars & iudex esse vellet, spreto omni tam Pontificum quam Conciliorum auctoritate Lutherus respondit, iudicem se alium non recepturum quam solam S. Scripturam. Tum Eccius conuersa ad Imperatorem oratione, idem dixit quod S. Hilarius ad Constantium Imperatorem olim dixisse fertur, (b) *Nullum scilicet unquam fuisse hæreticum, qui non hæresin & blasphemias suas pro S. scriptura verbis vendidit.* Solent quippe hæretici, vt idem S. Doctor alibi dicit, *verborum celestium simplicitatem ad sensum voluntatis suae, non vero ad Decretum Veritatis accommodare.* Hæresis ex sensu, non ex scriptura nascitur: & sensus est: non verbum, quod in crimen vertitur. Et profecto res omnibus qui aderant nimis quam miranda fuit, vnum Monachum tantæ reperiri confidentiæ ac præsumptionis, vt omnibus Concilijs adeoque ipsi Ecclesiam signenta cerebri sui præferre auderet, ac solus sapere videri vellet, nec vultu ille fero alijsque gestibus animi calorem atque elationem celare poterat. Quidni vt in hoc quoque omnium qui ipsam antecesserunt, hæreticorum veligia sequeretur: qui quando inexplicabilibus laqueis inretitos se senserunt, hac potissimum ratione sese extricare atque euadere conati sunt. Tantus quidem Antiquitatis consensus, tanta tot sanctissimorum

virorum & Doctorum Ecclesiam auctoritas cor & conscientiam eius assiduis moribus rodebat. *Difficilis sane, inquit alibi, (c) res est, tot saeculorum auctoritatem conuellere, tot actantium hominum iudicij se opponere.* At saepe sibi cor tremulum palpasse, & reprehendens obiecit: *Tu solus sapi? Anne hætenus errantur & errant vniuersi? Tot ne saecula in tenebris & ignorantia iacuerunt?* Sed audi dignam hominæ conclusionem, *Protestor, inquit, contra eos qui tamquam fatui insensati contra me vociferantur quod contra Ecclesiam consuetudinem & omnes Patres doceam, me nihil omnia ista facere.* Et hoc quidem modo ferus hic homo & arrogans ab Eccio coram Imperatore & Principibus in summas angustias redactus, euadere tentabat: suo exemplo verissimum illud Sapientis dictum esse ostendens, *Maximam stultitiam esse sapientia persuasionem.* Totus vero hic congressus nihil aliud fuit quam quædam Eccii & Lutheri altercatio, qui in sua opinione pertinaciter persistebat, nec vlla vel ratione vel auctoritate vel traditione dimoueri se patiebatur. *Quin idem gaudere se dicebat, (Sleidano ipso testante) quod videres Euangelium suum tot turbis occasionem dedisse: quum Christus ipse prædixisset hanc Euangelij esse concitacionem, vt etiam inter cognatos & consanguineos pacis ac concordia vinculum soluat.* Imperator Carolus Lutheri contumacia offensus, post tridie ad Principum & Procerum conuentum sententiam suam propria manu scriptam misit: quam integram hoc loco inferere visum est; a Sleidano pari fide, qua Edictum eiusdem Imperatoris, quo Lutherus & doctrina eius damnantur, omisam. Sic vero habet.

IV. *Vobis constat, genus me ducere à Christianissimis Imperatoribus, à Nobili natione Germanica, à Catholicis Hispania Regibus, ab Archiducibus Austria, à Ducibus Burgundia; qui omnes Ecclesiam Romanam filii ad mortem usque fideles persisterunt, semperque Catholica fidei, sacrarum Ceremoniarum, Decretorum, Ordinationum, sanctorum morum, pro honore Dei, pro fidei augmentatione, pro animarum salute, defensores fuerunt. Qui quidem facti sancti, Nobis ex institute Naturæ iure, que ipso hereditario, sanctus quas diximus Catholicas observationes quasi per manus traditas reliquerunt, vt eorum exempla sequuti viueremus, & in iis etiam moremur. Atque ita Nos, utpote qui Maiorum nostrorum veri imitatores sumus, diuina fauente gratia, tenore eodem*

H 3

a Hist. Tripar. lib. 4. cap. 10. b Lib. 2. ad Const. lib. 2. ad Trin. c Libro de abg. Miss. in Praef.

dem ad hunc usque diem viximus. Ego itaque hac de causa tueri decreui quidquid ipsi Prædecessores mei & quidquid ego ad præsens usque obseruavi: id vero præsertim & ante omnia, quod per ipsos Prædecessores meos tam in Concilio Constantiensi quam etiam in alijs decretum sancitumque est. Quoniam vero constat Fratrem vnum tantum sua quadam opinione deceptum, hallucinari, qua contra totius Christianismi sententiam est, tam eorum qui ante ætate tempore Nos supra mille annos præcesserunt, quam eorum qui nunc viuunt; ex cuius quidem opinionis ostentatione vniuersum Christianum orbem in errore semper versatum esse videretur: ea propter decreui omnino regna omnia mea, Imperium, Potentatus, amicos meos, corpus & sanguinem, vitamque & animam meam exponere, ne prauum hoc inceptum proferpat vterius, propterea quod Mihi magno de decori cederet, atque etiam Vobis, qui nobilis & maxime celebris estis Germania Natio: quibus id ad honorem, auctoritatem & prærogatiuam accessit ex priuilegio, ut præcipui iustitia obseruatores Catholicaque fidei defensores & protectores habeamur. Quod si qua nostris temporibus non solum hæresis, verum etiam hæreseos suspicio, aut vlla Christiana religionis imminutio in cordibus hominum relinqueretur, id successoribus nostris perpetua vituperationi foret. Audito itaque pertinaci responso, quod hesternæ die in nostro omnium conspectu Lutherus dedit, meam ego vobis sententiam testatam facio, poenitere me moræ, qua contra ipsum Lutherum & falsam eius doctrinam procedere distuli; eoque hominem quidquid dicturus sit, non amplius audire decreui. Mando ergo ut quam primum ex Mandati præscripto reducatur, caueatque ipse ex conditionibus in saluo conductu præscriptis, ne publicas conciones habeat, ne populum falsam doctrinam suam vterius doceat, ne denique operam vllam det ut boni quidquam vllibi excitetur, aut motus fiat. Et sicut præfatus sum, constitui me accingere ad procedendum contra eum, ut aduersus notorium hæreticum æquum est procedi: simulque à Vobis exigo ut in hac causa tamquam boni Christiani decernatis quod debetis, & ut mihi facere promisistis. Scripta hæc manu mea die XIX. Aprilis MDXXI.

V. Cæsaris hæc contra Lutherum hæreseos damnatum sententia, vt à bonis & Catholicæ religionis amantibus summo applausu excepta fuit; ita Lutherana scabie infectis murmurandi in occulto & eriminandi causam dedit; ita vt noctu passim valuis illud inferberetur: *Va terra cuius Rex puer est.* Tum etiam scedula affixa fuit, in qua singebantur CP. Equites Germani Cardinali & Archiepiscopo Moguatiño, qui per Germaniam

inter Imperii Principes Decanus est, bellum indicere: in cuius scedula sine apposita legebatur vox ipsa feditiosa Germanica *Vundtschuch!* quæ significat fedus populare, seu potius coniurationem contra superiores. Eodem tempore quo Imperator VVormatiæ contra Lutherum sententiam tulit, Sorbonæ Parisiensis Lutheri articulos Lipsiæ disputatos condemnauit, vt Cochläus restatur, qui comitiis his VVormatiensibus interfuit; Huius vero sententia sic se habet. *Sollicite, inquirunt, per nos examinata, & maturius considerata vniuersa doctrina Lutherano adscripta nomini, & ad plenum disussa: exsecrandam illam erroribus scatere certo deprehendimus & iudicauimus, fidem potissimum contingentibus & moros: quoadque simplicis populi seductiua sit, omnibus Doctoribus iniuria, potestati Ecclesiæ & Ordini Hierarchico impie derogatiua atque in Spiritum sanctum blasphemata. Et ideo veluti Reipublica Christiana perniciosam censemus omnino exterminandam, ac palam vlticibus flammis committendam: auctorem vero ad publicam abiurationem modis omnibus legitimis compellendum, & c.* Hoc modo Academia Parisiensis Lutheri doctrinam post Colon. & Louaniensem diris deuouit, quas vniuersitates oportebat in Consilium adhiberi cum de Luthero agebatur, ad has enim miser ille appellauerat, itaque in eo à nonnullis peccasse notatur Imperator, quod tam celeberrimam Academicarum sententias non prius exquifuerit quam Lutherum ad se vocaret, vt tanto iustiores condemnandi eum, qui ad illas ipsas antea prouocauerat, causas haberet: tum etiam quod aliunde doctos Theologos ad conuincendos Lutheri errores non accersiuert. Sententia hæc Sorbonæ Parisiensis Lutherum fere ad insaniam redegit: quam publico scripto deinde testatus est. Tum etiam in Saxonia prodigiosus fetus natus fuit, Vitulus Monachi cucullo intorti species quem alij Saxonix Minotaurum appellarunt, alij Vitulo Monachum, quo sine dubio nouum hoc Monstrum ac tot Monstrorum parens fuit portentus.

IV. Treuirensis Archiepiscopus, incendium hoc restringere cupiens, Lutherum priuatim ad se euocatum quam humanissime admonuit, vt ab errore desisteret, ac Conciliorum decretis sententiam suam submitteret. Ille vero tergiuersatus, Constantiensis in primis Concilij decreta reiciebat, quod Ioannem Hussium condemnasset, eo quod Ecclesiam definiisset cœtum Prædestinatorum. Tum Treuirensis, omnibus remotis, priuatim

uatim quomodo huic morbo tam graui medendum sit, ab eo exquirat. Ille quod Gamaliel quondam suasisset Phariseis atque Scribis, optimum esse consilium, neque Deo repugnandum esse dicit: *Si enim, inquit, à Deo hoc est quod cœpi, frustra repugnabunt homines; si ab hominibus, facile dissipabitur.* Verum sane Vaticinium: quum videamus iam Lutheri fidem ad tam paucos redactam, sic vt Sectores eius nomen eius erubescant, Euangelicorum, Reformatorum, & similibus nominibus sese insignientes: imo rami seu stiones ex hac arbore enati iam multo amplius se diffundunt, quam ipse truncus. Nam quemadmodum malus Cydonia in altum se erigere ac ramos dilatare non quod pomorum grauitate deprimatur ad terram: sic infausta Lutheranae Hæreseos arbor excrecere non potuit, tor malis fructibus & aliis Hæresibus cito ex ea enatis. Sed ad historię filium redeamus. Luthero ob erroris pertinaciam complices sui mirifice congratulati sunt. Et verissime ille postea scripsit, Nullum Hæresiarcham umquam existisse qui sententiam mutarit, & ad Ecclesiam redierit. (a) Esse enim hoc peccatum in Spiritum sanctum: ac Dei permisso fieri vt obstinatè illi in hæresi sua moriantur, secundum illud Esaiæ: *Oculos habent, & non vident; aures habent & non audiunt.* A Christo nullum Pontificum aut Scribarum, sed discipulos tantum; nec ab vilo Propheta Pseudopropheta fuisse conuersum. Hoc modo Lutherus ira & indignatione plenus è Conuentu VVormaticensi digressus est, quem ille postea magnum Agonem, circum, pulueremque, gloriæ denique triumphum appellauit; sibi ipsi iratus, quod tam stulta humilitate (sic enim atebat) vsus esset. Suaferant nonnulli vt captiuus detineretur: sed Imperator fidem ei datam seruare voluit: Quamuis vero mandasset ei Cæsar, ne in itinere concionaretur aut scriberet; Lutherus tamen huius mandati immemor aut contemtor, & publice Isenaci in Thuringia concionatus est 3. May. ac retro ad Principes Fridburgi scripsit. Remisit etiam Caduceatorem seu Fecialem Imperatoris, ne ipsius actionum esset arbiter. Fama quoque tum sparsa fuit, Lutherum fuisse captum, violata fide publica & saluo conductu: vt scilicet populi animus & tentaretur simul & commoueretur. Delituit deinde in arce Alstatteni satis munita, dicta VVarteberga in quam à duobus nobilibus viris laruaris & eorum binis ministris, in Silva inter Isenacum & VVittebergam ex condito quasi captus sub mediam noctem iu-

su Friderici Electoris Saxonie inductus fuit accepto à Duce Saxonie mandato ne inde digrederetur, quod nihil ei tutum videretur, per publicum Cæsaris Edictum proscripto: quod dictum hoc loco, vtpote res multas ad historiam hanc pertinentes particulatim explicans, adscribendum putauit.

CAROLI V. IMPERATORIS
contra Lutherum eiusque nouam doctrinam Edictum propositum Anno
1521. 8. Maij.

CAPVT XIV.

ARGUMENTUM.

- I. Quod munus sit vel esse debeat Imperatoris.
- II. Lutherus noua hæreseos auctor.
- III. Lutherus antiquarum hæreseon renouator.
- IV. Varia Imperatoris antequam sententiam contra Lutherum pronuntiaret, considerationes.
- V. Imperatoris contra Lutherum Resolutio.
- VI. Imperatoris de non legendis vel imprimendis Lutheri libris Edictum.

I. CAROLVS V. diuina fauente Clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germania, Hispaniarum, vtriusque Sicilia, Hierusalem, Vngaria, Dalmatia, Croatia, &c. Rex: Archidux Austria, Dux Burgundia, Brabantia, Styria, Carinthia, Carniola: Comes Habspurgi, Flandria, & Tyrolis &c. Vniuersis & singulis sacri Romani Imperij Electoribus, aliisque Principibus tam Ecclesiasticis quam secularibus: Archiepiscopis, Episcopis, Prælatibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus, Clientibus, Præfectis, Præsibus, Iudicibus, Scultetis, Burgimagistris, Consulibus, Scabinis Ciuitatum, Oppidorum, Villarum, Terrarum, & quorumuis aliorum locorum Communicatibus: nec non Vniuersitatum Studiorum Gymnasiorum Rectoribus, & locorum tenentibus, seu Officialibus eorundem, ac Cateris quibuscumque nobis, tam iure sacri Imperij quam hereditario, aut alio quocunque modo subiectis: & fidelibus dilectis, cuiuscumque status, gradus, aut conditionis sint, & ad quos presentes, vel earundem exempli, nostro, vel alicuius Prælatis Ecclesiastici sigillo, sine etiam publici Notarij manus subscriptione, communicatum peruenerit, gratiam Casaream, & omne bonum. Ad veri Romanorum Imperatoris officium pertinet, non solum fines huius sacri Imperij: quod præde-

a Lib. I. contra Oecolamp. & Zuingl.

cessor

cessores nostri, Germaniæ Principes, ob defensionem S. Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ suo suorumque sæpius effuso sanguine, per diuinam gratiam sibi quaesierunt, ad Orthodoxam viam adductis vel expulsi infidelibus, propagare. Verum etiam, ne qua hereseos labes aut suspicio, in iam sibi subditis Nationibus sacrosanctam Religionem nostram commaculet, summo studio prouidere: At si qua iam oriri cœperit, eam omni ope, omnique cura, iuxta normam, à Sancta Romana Ecclesiâ hæcenus obseruatam, delere penitus & extinguere. Quod si quis alius è Maioribus nostris, tanto Nos magis prestare debemus, quanto Dei Opr. Maximi immensa benignitas Nobis plura Regna & Dominia, pluresque & magis bellicosos populos, maioresque vires, quam iam multus sæculus alicui Principi, qui hisce titulis sit potitus, ad sua S. fidei tutelam & incrementum, elargiri dignata est. Accedit, quod quum ex patre no genere, è Christianissimis Imperatoribus & Archiducibus Austria, Ducibusque Burgundia: Ex materno vero, Catholicis, Hispaniarum, Sicilia & Hierusalem Regibus, sumus orti: quorum omnium, pro fide Christiana, res præclare gestas, nulla vnquam delebit obliuio: Non sine graui conscientia nostra onere, & perpetua nominis nota, quadamque veluti nebula, scelicibus ineuntis Principatus nostri auspicijs offusa, factum crederetur, si, qua iam ab hinc triennium pullulare in Germania cœperunt, nouas quasdam hereses, immo verius iam saepe olim per Concilia, & summorum Pontificum decreta, approbante Ecclesiâ, damnatas, & nunc denouo, veluti ab Inferis erutas, altiores iacere radices, vlla nostra negligentia passi esse videamur.

II. Sane, vestrum neminem ignorare existimamus, quibus erroribus & heresibus, ab Orthodoxa fide longe alienis quidam frater Martinus Lutherus, Ordinis Sancti Augustini, Religionem Christianam, in hac præsertim Incolta Germanica Natione, omnis infidelitatis & heresum perpetua oppugnatrice ita insicere conatur, vt nisi mature occurratur, tota hæc Natio, & deinde serpente contagione vniuersa Christiana Respublica, in abominandum schisma, & honorum morum pacisque, ac tandem detestandam sui perniciem, prolapsura videatur. Quapropter, non immerito commotus Sanctissimus in Christo Pater Dominus Leo X. Sacrosanctæ Romanæ & Vniuersalis Ecclesiæ Summus Pontifex: ad quem fidem Catholicam, & Ecclesiæ Sacramenta curare spectat prædictum Martinum à principio clementer & paterne monuit, & hortatus est, vt à nefandis huiusmodi inceptis desisteret, & iam sparsos errores reuocaret. Quod cum ille neglexisset, & peiora semper prioribus adderet: idem Beatissimus Pater, ad opportuna, neque tamen insueti remedia procedere statuit. Itaque conuocatus sapiens Re-

uor endissimis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, Episcopis, ac alijs Prælati, nec non Regularium ordinum Prioribus seu Ministris generalibus, accersitisque pluribus scientia & probitate præstantibus viris, & in omni doctrinarum & linguarum genere eruditis, ac diuersarum Christianarum Nationum Doctoribus & Magistris: Prædicto tamen Martino prius vocato ac citato, ac in contumacia persistente, ipsius scripta, tam Alematico quam Latino sermone edita & edenda, vt pernitiōsa, & fidei vnitatiq; Ecclesiæ contraria, Authoritate sua Apostolica præfatorumque ad hoc accedente Cardinalium consilio & assensu, ac Episcoporum & prælatorum, Doctorumque & Magistrorum matura deliberatione, damnauit, & vbiq; locorum comburenda, prorsusque abolenda censuit & decreuit. Martinum vero ipsum, nisi infra certum expressum terminum, à publicatione Decreti sanctitatis sua, mutata sententia, se errores suos reuocasse, & ad pœnitentiam redysse, docuisset: vt in obedientia & iniquitatis filium, vt schismaticum & hereticum ab omnibus euitandum, & prout iura postulant, puniendum declarauit, sub pœnis & censuris, que in Apostolicis literis, Bulla plumbea communis, & super hac re editis, latius continentur. Quas ad nos, vt pote Christiana fidei verum & supremum propugnatores, & Sedis Apostolicæ, sanctæque Romanæ & Vniuersalis Ecclesiæ Primarium filium, & Aduocatum, per suum, & dictæ Sedis spiritualem Nuncium & Oratorem, honorabilem virum nobis dilectum, Hieronymum Alexandrum, eiusdem Sedis Protonotarium, & Apostolicæ Bibliothecæ Præfectum, dedita ad hoc opera, misit: petens atque requirens, vt pro officio ac debito Imperiali dignitatis, in vniuerso primum Romanorum Imperio, deinde (quod Catholicum Regem & Christianum Principem decet) in ceteris etiam Regnis, Dominijs & Prouincijs nostris, & præsertim in Germania, præstito in auxilium fidei Catholice brachio seculari, omnia & singula in tam dictis literis Apostolicis contenta, immobiliter obseruari, & executioni mandari iuberemus. Post quas quidem prædicto Martino factas à Summo Pontifice, Monitionem, Vocationem, Citationem, & ipsius tandem Condemnationem, nec non præsentatas Nobis eiusdem Beatissimi Patris literas, Bullamque Apostolicam, per varia & diuersa loca Germania publicatam, & nostro iussu & mandato, non solum Louanij in Inferioribus Dominijs nostris: verum & Colonia, Treueris, Moguntia, Leodij, executioni deman datam, tantum absuit, vt idem Martinus respiceret, errataque sua reuocaret, & petita absolutiois venia, in gratiam cum Summo Pontifice & sancta Ecclesiâ redire procuraret, vt etiam de stabilitores peruersi ingenij sui fructus indies ederet, & perinde, ac in manifestam

Eccle-

Ecclesia perniciem, furens rueret, complures aceruatim libros, non modo nouarum, sed etiam à sacris Conciliis olim condemnatarum hæresum plenos: nec solum Latino, verum etiam, ut facilius vulgus peruerteret, Alemánico sermone à se compositos, vel saltem suo nomine editos, fere quotidie diuulgaret.

III. In quibus (bone Deus) obseruatum ab Ecclesia iam tot sæculis, septem Sacramentorum numerum, ordinem, usum dissipat, confundit, deturpat: inuiolatas Matrimonij leges miris modis & diffime inficit; Extremam Vñtionem cum VViclepho fictionem dicit: Communicanda sacratissima Eucharistia ritum, ad damnata Bohemorum reuocat instituta. At, saluberrimam cõtaminatis peccato mentibus, confessionem primum ita inuoluit, ut confessionem eam è confessione fecerit, mox etiam magna in parte conuellit, postremo, adhuc peiora se de ea scripturum minatur. Vnde nonnulli iam, ut accepimus, quod vel auditu est intolerabile, sumpta hinc occasione, de confessionis instituto & modo caperint subdubitare. Alij mutilatam & truncam fecerint, Alij vero (proh seculus, & confiteri ipsi desisterint, & nequaquam esse confitendum publice asserere sint ausi. Porro sacerdotalem ordinem, & per quod sacrosantum Christi corpus sanguisque conficitur, diuinum illud munus clauisumque celsissimum potestatem non solum uilissimè pendit Lutherus, & Laicis puerisque, atque adeo faminis ipsis, communia facit; sed & eisdem Laicos, ad lauandas sibi in sacerdotum sanguine manus, incitat. Ipsum uero summum nostræ Religionis Sacerdotem, diuini Petri successorem, & uerum in terris Christi Vicarium, non nisi insamibus & probrois nominat uerbis, & frequentissimis atque inauditis Inuectiuis contumelijs, & blasphemijs infectatur. Librum arbitrium prorsus nullum esse, sed omnia certa lege stare, ex Manichæi quidem & VViclephi pepu depromit, & tanquam irrefragabili argumento Ethnicorum Poetarum carminibus confirmat. Missæ & uenerabile Sacramentum neque defunctis, neque uiuis alijs, quam soli celebranti suffragari scribit. Ieiuniorum & Orationum institutionem, & consuetudinem, ab Ecclesia obseruatam, inuertit & corrumpit. De purgatorio, & Animarum, qua in eo expiantur statu, de qua diuini sacrificij & ueniarum suffragijs, que à nobis fideles defuncti expectant, cum VValdensibus & VViclephistis contra Ecclesiam sentit: De Ecclesia uero ipsa militante, cum Pelagianis & Hussitis. At Sanctorum Patrum auctoritates & scripta, ab Ecclesia recepta, pro nihilo habet. Est ubi etiam saepe deridet, deuiumque illis cultum & deuotionem deterit & dimittit. Obedientiam, & Regimen omne prorsus tollit. Vnde populi ad defectum & rebellionem à suis, tam spiritua-

libus quam temporalibus Dominis faciendam, ad rapinas, caedes, incendia, cum magno ac manifesto Christiane Reipublice discrimine, prouocentur. Quinimo, quum uitam quandam solutam licentiosam, atque ab omni lege explicitam, & uere ferinam inducere conetur, ita ex lex homo, leges ipsas omnes damnat & contemnit, ut Decreta sanctorum Patrum & sacros Canones publico igni comburere non formidauerit, facturus peiora Ciuili iuri, si non magis sæculi gladium, quam Pontificis excommunicationes & censuras metuisset.

Iam uero sacrosanctis Concilijs palam contradicere, & pro suo arbitratu detrahere, non erubescit. E quibus potissimum Constantiense illud, quod cum perpetua Inchyta Germanica Nationis gloria, pacem & tranquillitatem dissidenti Ecclesia dedit: ita ubique mordet. & impuro sceleratoque ore laeras, ut in magnum ueruer salis Ecclesie dedecus & offendiculum, sed Germanica præsertim Nationis opprobrium & ignominiam, Concilium ipsum nunc pessime omnium errasse scribat, nunc Synagogam Sathana quique in eo conuenerant, & Ioannem Hussitam hæreticam comburi iusserant. Sigismundum utique felicis recordationis Imperatorem, & Sacri Imperij Principes, Antichristum, & suos Apostolos, homicidasque & Pharisæos uocet. Quid, quod damnata in eodè Concilio omnia Ioannis Hussitica errata, Euangelica & Christiana esse, & se recipere, probaturumque profitetur; Approbatos uero eiusdem Hussita articulos, nequaquam admittit. In tantamque prorupit mentis uesaniam, ut si semel Ioannes Hussita fuerit hæreticus, se plus decies hæreticum Martinus gloriatur: homo usque adeo nouarum rerum ac potius perditionis humana cupidus: ut nihil fere scripserit, vel saltem suo nomine diuulgauerit, cui non aliqua pestis, aliquis lethalis insit aculeus; præter illos libros, ne nominandos quidem, ob execrandam eorum materiam, ipsius tamen titulo editos, & ab eo cum reliquis ut suos agnitos, quorum singula uerba, singula uenena merito quis dicat. Et ne omnia, que innumerabilia sunt Lutheri errata, singulatim percescantur, tanquam si hic unus, non homo, sed Diabolus ipse, sub hominis specie, ad perniciem humani generis, assumpta Monachi cuculla, quam plurimorum hæreticorum damnatissimas hæreses, iam diu sepultas, in unam sententiam congesterit, & aliquas etiam nouissime de suo excogitauerit, sub simulata predicatione fidei, quam ad præcedendos suos dolos, tam saepe, tantoque opere obijcit. Fidem ueram prorsus destruit, sub libertatis, quam promittit, specie: Diaboli iugum & seruitutem inducit, & sub Euangelica professionis nomine, omnem Euan-

gelicam pacem & Charitatem, omnemque rerum ordinem, & pulcherrimam denique totius Ecclesiam faciem inuerrere, labefactare, & penitus pessumdare molitur.

IV. Quibus omnibus per Nos, & consilia nostra omnium Nationum nobis subditarum, sapius & diligenter attentus & consideratus, & praesertim in hac parte ab eodem Beatissimo Patre requisiti: absque insigni macula nostra, atque Orthodoxa Religionis iniuria & detrimento, rem tanti ponderis negligera nequaquam potuimus, ut etiam non debuimus neque volumus: Sed potius praecessorum nostrorum, Romanorum Imperatorum, vestigijs insistentes, eorumque pro libertate Catholica & Apostolica Ecclesia perpetuo laudabilia facta, ac pias & sanctas, super puniendis & exterminandis haereticis, constitutiones obseruantes, conuocatis sapius ad praesentiam nostram propter hoc praecipue, Electoribus: nec non uniuersis sacri Romani Imperij Ordinibus & Statibus, in hoc Vormaciensi conuentu congregatis, de eorum omnium & singulorum unanimi consilio, matura deliberatione & consensu, in hanc tandem deuenimus sententiam & conclusionem, ut quamuis hominem, ita à Summo Pontifice & sede Apostolica condemnatum, & in sua obstinata perueritate obduratum, atque ab usu Catholica Ecclesia alienum, & Notorium haereticum audire, omni iure exceptum esset: tamen ad tollendam omnem cauillandi ansam (idque, quia nonnulli plerisque libros Martino ascriptos, ipsius esse apertissime inficiabantur) complures audiendum à Nobis prius hominem, quam in sum ad executionem Pontificij Decreti ulterius procedere, assueuerant, Martinum saepe dictum, missu ad ipsum, delicta opera, uno de Caducentoribus seu Praeconibus & Heraldus nostris, sub libera hac ueniendi: & hinc recedendi saluo conductu, accessit iuberemus: Quod & factum fuit: Non ut nos de hoc negotio iudicaremus, aut cognosceremus (quum id dubio procul ad Romanum Pontificem, & Sedem Apostolicam pertineat.) neque ut res sacrosancta fidei nostra, nunc tandem, post tot saecula, per nouas altercationes, cum magno fidelium scandalo & perturbatione, a infidelium derisione, in controuersiam reuocari pateremur: Sed ut cum uigi & plurimorum ita petentium satisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus & suasionibus, ad rectam semitam (sifleri posset) reducere. Itaque Lutherum in nostra & sacri Imperij Electorum, Principum, Prelatorum, & Statuum praesentia constitutum, iuxta formam Imperialis mandati, super hac re nuper editi interrogari iussimus. Primum, Nunquid ipse multos libros sibi ob oculos adductos, & titulum nominatos, & alios item, qui

sub suo nomine circumferantur, composuisset. Deinde an ea, quae in ipsis libris contra sacra Concilia, Decreta Patrum, ritus & consuetudines, à nostris maioribus ad hunc usque praesentem diem obseruatas, scripserit, reuocare uellet, & ad finem & unitatem uniuersalis Ecclesiae redire, adhibitis ad hoc nostro & Imperij nomine admonitionibus & adhortationibus, quae obstinatissimum hominem (etiam lapide duriores) emollire, & conuenter potuissent. Qui sane statim libros ipsos antedictos ut suos agnouit, & confessus est, & nunquam se id negaturum protestat: Immo & adhuc alios se composuisse dixit, quorum copia cum nobis non fuisset facta, idcirco in medium non fuerunt allati. Quantum uero ad reuocationem attinet, terminum sibi ad respondendum dari petiit, qui quamuis merito negari potuisset, tum quia nouitates & errores in fide nulla sunt dilatione tractandi, sed statim penitus refecandi: Tum quia ex mandato nostro sibi legitime insinuato, nec non etiam literis, quas ad eum dederamus, optime admonuit, quam ob causam uocaretur, non nisi statim respondere paratus, ad tantum Imperialis Conuentus Concessum uenire debuisset: Tamen ex nostra Clementia & benignitate, unius adhuc diei terminum ad respondendum sibi dedimus. Quo elapso, rursus coram Nobis, & praedictis Ordinibus Imperij Comparans, & similibus adhortationibus saepius, ut ad cor rediret, efflagitatus, pollicentibus etiam nobis, si resipisceret, erroresque suos agnosceret, & quae in suis libris damnata & mala essent, reuocaret: facile nos imperaturos, ut à Beatitudine Pontificis in gratiam benigne reciperetur, & adhibito fideli, a quo, & diligenti examine ex ipsis libris, quae mala scripserat, scernerentur, quae uero bona, Auctoritate Apostolica approbarentur: Sed ne uerbum quidem in suis libris mutaturum, imprudentibus simul & impudentibus uerbis, orisque & Corporis gestu, quoduis potius, quam religiosum aut sanum hominem praeserente, apertissime negauit. Quinimmo, in nostram & sacri Imperij faciem, Summorum Decreta Pontificum, & Concilia ipsa sacrosancta, errasse sapius, & sibi ipsis contradixisse, & tandem nullius apud se momenti fore, assueuerat: seque nihil ex his, quae scripserat, reuocaturum, nisi, euidenti sibi ratione, & sacra Scripturae auctoritatibus ad sua conscientiae animique satisfactionem & assensum fuerit conuictus: Illud subinde repetens & inculcans (quo fraudum suarum uirtus, iam multis detegi ceptum, occultaret) conscientia sibi illa & integra neque uelle se, ne possit uerbum Dei mutare: Mala mens, malus animus. Quasi uero Nos id ab eo poteremus, ut uerbum Dei uerum, ad gremium sanctae matris Ecclesiae, à qua tam impie quam

turpiter defecerat, rediret. Cuius Auctoritatem, quum tantam voluerit esse Dominus, idemque Deus noster Iesus Christus: Ut qui Ecclesiam non audierit, tanquam Ethnicus & Publicanus sit habendus Idcirco non immerito vel eam solam omnibus inuentionibus, & vstramentis hereticorum longe anteferendam nemo unquam, nisi perditissimus & vere hereticus, ut Lutherus iudicauit, qui ut tandem egregia sua hic acta con digno sine clauderet, & quod pessime inceperat, peius terminaret, & quid animi habeat, & quam fidelium elade exultet, vel in nostro & sacri Imperij conspectu dissimulare non potuit. Nam detorta (ut hereticus ille est) a vero sensu ad suam impietatem Evangelica illa sententia: Non veni mittere pacem, sed gladium. Omnium sibi, dixit, iucundissimam istam in rebus faciem videri, ob verbum Dei, studia, & dissensiones fieri: Id est (quod vti nam ne experientia videremus obdissidentes ab Ecclesiarum Lutheri opinionibus, quas Verbi Dei falso titulo praeexit, vere studia contraria, & dissensiones, & dissidia, & schismata, & bella, & caedes, & rapinas, inter Christianos concitari. Taliigitur, & tam subdola, atque hereticis omnibus peculiari, repositione, Nobis, & sacro Imperio à Luthero data, etsi decreueramus, ipso statim remisso, ad ulteriora progredi, id quod ex sententia nostra, manu nostro scripta, & postera die publicata nemini non constare potest.) Tamen ad preces omnium Imperij Ordinum inclinati, adhuc ipsi stridium ad respiciendum concessimus. Quo tempore duo Electores, duo Episcopi, duo Principes seculares, duoque Ciuitatum nomine, Vniuersos Ordines, & statu: sacri Romani Imperij representantes. & ad hoc communi omnium iussu, & nomine deputati, vocato ad se Martino praedicto, nullum non admonendi & adhortandi eum, ut tandem respiceret, & nisi id faceret, qua ipsum à Nobis, & sacro Imperio, legumque constitutionibus poena manerent, declarandi officium frustra insumperunt Vnus etiam eiusdem sacri Imperij Elector, adhibitis secum duobus Doctores, pietate & scientia praclaris, non solum adhortationibus: sed etiam multorum errorum euidentibus redargutionibus, ad ipsius usque obmutescentiam factis. mox seorsim ipsum prudenter & humane commonescit, ut ad summi Pontificis, & Sedis Apostolicae, Nostrumque & sacri Imperij Statuum, & ceterarum fidelium Nationum, sanam sententiam, iuxta continuatum et saeculis Ecclesiarum ritum, potius quam ad suam vnius opinionem respiceret. A qua si recedens, in ordinem redire vellet, id se primum non multorum sanctorum patrum, qui & ipsi aliquando errauerunt, laudabili exemplo, deinde saluis, anima, corpore & honore facturum cognosceret. Ad qua Martinus antea

dictus, etsi varia pleraque & diuersa, cumque eis, qua scripserat, pugnantia: nihilo tamen meliora, aut saniora, priuatim respondit, quam publice, coram nobis, & sacro Imperio, secerat. Atque adeo se, non omnes modo supra memoratos, sed & Concilium ipsum generale (si quod fieret) suspectum habere protestatus est. Et (ut certissimo, & omni exceptione maiori, testimonio nobis constat) pollutissimo & sceleratissimo ore profari non est verius, res Evangelij & Catholicae fidei, nunquam fuisse in Conciliis generalibus benetractatas. Vnde non iniuria plurimum nobis mirari subiret (cur nam à summi Pontificis sententia: ad generale Concilium nuper prouocarit, quum tam impie de concilio ipsis loquatur & scribat) nisi manifestè sciremus, vnihil est hereticis aequè formidabile, atque oecumenicum Concilium: ita nihilo illis idem magis proprium esse, quam ut dicti factique & scriptis, secum ipsi distideant. Quod si usquam alibi, praecipue in Lutheri libris (diuina prouidentia sic operante, quo ipsius vana adificia per seruant) passim legere & videre est.

Hu omnibus & singulis, sic omnino ut praemittitur, se habentibus, quum praedictus Martinus, tam peruersè & obstinatè, in suis adeo manifestè hereticis opinionibus persisteret, ut ab omnibus iis qui sapiunt, partim demens, partim etiam malo aliquo obsessus Spiritu iudicaretur. Nos iuxta tenorem salui conductus, ipsum statim à conspectu nostro missum fecimus, datoque sibi in comitatu vno ex Heraldis nostris, & praescripto termino, die vice-sima quinta mensis Aprilis, qua ex VVormacia discessit, ad viginti deinde proxime futuros dies, quibus peractus, vna saluus conductus per actus & extinctus censeretur. Nunc tandem ad reliquas opportunas medelas, huic pestilenti morbo necessarias, in hunc qui sequitur modum procedere decreuimus.

Primum omnium ad honorem Dei omnipotentis, Romanique Pontificis, & sanctae Sedis Apostolicae debitam reuerentiam, pro Imperiali dignitatis officio ac debito, nec non zelo & studio, quo nostrorum maiorum more & ingenita etiam Nobis vi ad defensionem Catholicae fidei, sanctaeque Romanae & vniuersalis Ecclesiae honorem, tutelam & protectionem, omnes nostras vires & facultates, Imperium, Regna, Dominia, amicos, vitam denique & animam ipsam nostram, exponere sumus parati. Ex Imperiali & Regia auctoritate, nec non consilio & assensu Electorum, & omnium sacri Ro. Imp. Principum, Ordinum, & Statuum, in hac celeberrima & frequentissima Imperiali Dieta VVormatia congregatorum, ad perpetuam rei memoriam exequendo sanctissimi

domini nostri Papa, veri in hac parte iudicis sententiam, decretum & condemnationem, in litteris Apostolicis (ut supra dictum est) ad nos directis, contentam, Martinum Lutherum, ut membrum ab Ecclesia Dei abalienatum, ut obstinatum schismaticum & Notorium haereticum à Nobis haberi declaramus, & ut talem à vobis omnibus & singulis habendum decernimus & edicimus: Mandantes de eorundem Statuum consilio & consensu, sub criminis laesa Maiestatis, Nostraque & sacra Imperij gravissima indignationis, ac etiam amissionis feudorum, Dominiorum & honorum omnium gratiarum quoque & omnium Privilegiorum à Nobis & sacro Imperio dependentium, quae obtinuitis hactenus, aut praedecessores vestri quomodolibet obtinuerunt: necnon proscriptiois ac Banni, & interdicti Imperialis poenis: ne quis vestrum praefatum Martinum Lutherum, receptare, defendere, sustentare, fovere, dicto, facto, aut scripto praesumat. Quinimo post elapsam supra dictum viginti dierum terminum contra eum, ubicunque deprehensus fuerit, & in manu aut facultate vestra erit, iuxta formam Imperialis Banni procedatis, vel saltem personaliter captum tam diu custodiat, donec Nos, à vobis de hac re certiores facti, de legitima in eum prosecutione facianda vobis significemus: & vos tam sancti operis & laboris debita praemia, & mercedem etiam uberem, cum impensis ob hanc causam factis reportetis.

Et nihilominus eiusdem Martini complices, adhaerentes, receptatores, & quomodolibet fautores & sectatores (nisi se iniquitatis semitam deseruisse, & Auctoritate Apostolica absolutionis remedium consecutos esse, fidem condignam fecerint) iuxta sacras constitutiones, ac interdicti & Banni Imperialis legem & ordinem, libere & absque ulla contradictione prosequamini, illosque & illa capiat, & in usus vestros, optimo & pleno iure convertatis. Mandamus insuper vobis omnibus & singulis praefatis, sub eisdem praenominatis poenis, ne quis Martini Lutheri scripta, à summo Pontifice Auctoritate sua Apostolica (ut praemittitur) damnata, aut alia quaecunque, tam Latino quam Alemanico, seu aliquo usque idioma, ab eo hactenus composita, vel in posterum componenda utpote mala, suspecta, & à notorio & perniciosissimo haeretico provenientia, emere, vendere, tenere, legere, describere, imprimere, aut describi vel imprimi faceres, asserere, sustentare, predicare, defendere praesumat: non obstantes, quod in illis etiam aliqua bona (ad fallendas simplicium mentes) immixta essent. In quo praeter iustam Sedis Apostolicae sententiam, etiam laudatissimam veterum patrum institutionem & consuetudinem omnino exequendam duximus: qui Arria-

norum, Priscillianistarum, Nestorianorum, Eutychianorum, & aliorum haereticorum libros & in illis contenta omnia, tam bona, quam mala, promiscue exusserunt, & adhibilarunt. Neque id immerito. Nam si optimi quique cibi, unius tantum gutta veneni (quo humanum corpus laederetur) infusione suspecti penitus sunt abijcendi: quanto magis ea scripta, quibus tanta & tam noxia animabus venena passim inserta sunt, non solum nobis cauenda sunt, sed etiam (ne alijs noceant) prorsus destruenda & corrumpenda, atque ab omni hominum memoria veniunt obliteranda. Accedit ad id, quod quicquid boni in Martini libris reperitur, id antea à sanctis patribus, quos Ecclesia recepit & approbavit, saepe dictum & saepe repetitum, absque ullius periculi aut mali suspitione, legi, & haberi potest.

VI. Eapropter, sub eisdem poenis omnibus & singulis supra dictis, vos omnes, ut quilibet vestrum, iam Principes quam alij, ad quos iustitiam quomodolibet pertinet ministrare, & alij quicumque in uniuerso Imperio, Regnis & Dominij nostris constituti, huiusmodi pestiferos Martini libros, tam Alemanicos quam Latinos impressos & imprimendos, aut etiam manu scriptos, ubicunque reperiuntur (utpote magna seditionis, schismatis, haereseos, in Ecclesia Dei fomites) diripiendos, & publico igni consumendos, penitusque abolendos cum effectu curetis, Apostolice quoque Nunciis, seu eorum Commissarijs, si operam vestram ad haec rem requisierint fideliter & diligenter assistatis: Et nihilominus in eorum absentia, per vos ipsos hac fieri, nostro nomine & iussu, omnino & re ipsa faciatis. In quo omnibus fidelibus, dilectis, subditis nostris, ut vobis ac Nobis metipsis assistant, & pareant, tenore praesentium sub eisdem poenis iniungimus & mandamus. Verum quia maxime cauendum est, ne Martini libri, aut ex illis excerpta mala, suppresso aut etiam mutato auctoris nomine, publicentur: quia etiam non sine magno animi nostri offensa, multos quotidie videmus & audimus, cum alibi tum maxime in Germania, componi & imprimi libros pluribus malis traditionibus & exemplis refertos: & ne non omni astu & dolo humana natura hostis Christiani laqueos tendat multos, passim diuulgari picturas & imagines, non in opprobrium modo priuatarum personarum, sed & ipsius Summi Pontificis & Sedis Apostolicae contumeliam excogitatas; ex quibus omnibus libris & picturis, Christi fideles in maximos, tam in fide quam in vita & moribus, prolabuntur errores, & non solum priuata odia, scandala & similitates (prout experientia docet) multis in locis exorta fuerunt: verum etiam seditiones, tumultus, rebelliones, schismata, in Regnis, Prouincijs, & populis, atque

atque vniuersa Dei Ecclesia (nisi prouideatur) iamiam excitanda formidantur. Idcirco ad hanc perniciosissimam pestem extinguendam, ex supradictorum Electorum & Statuum concordia animo & sententia, omnibus & singulis supradictis, tam Imperiali quam hereditario iure nobis subditis, sub iam saepeactis omnibus poenis precipimus & mandamus ne quis huiusmodi famosos & pestilentes libros, seu quascunque alias schedas, scripturas, imagines, picturas, contra Orthodoxam fidem bonos mores, & id quod sancta Romana Ecclesia hactenus obseruauit: Atque etiam inuictissimas, criminationes & ignominias, contra Summum Pontificem, Sedem Apostolicam, Praelatos, Principes, Vniuersitates Studiorum, & eorum facultates honestasque personas, componere, scribere, imprimere, depingere, vendere, emere, tenere habere: aut imprimi, describi, depingi, vel vendi facere, quavis arte aut dolo audeat, aut attemptet. Quinimo sub eiusdem penis iubemus omnibus & singulis supradictis & praesertim ijs, qui iussu & ministerio praesunt, ut eiusmodi libros quoscunque ante hac impressi vel posthac imprimendos, necnon etiam manuscriptos cuiuscunque sint auctoris, aut ubicunque locorum per sacrum Imperium, atque etiam nostra hereditaria Regna & Dominia, inueniantur: similiter etiam picturas huiusmodi & imagines, nostro iussu & nomine occurrerent, diripiant, & publico igni comburant. Et nihilominus huiusmodi detestabilium librorum, codicum, schedarum, scripturarum, & picturarum, auctores, & venditores, qui contra iussa nostra facere praesumpserint, (si modo ut legitime constiterit) nec non eorum iura & bona omnia & singula capiant, apprehendant, & detineant, ac iure bono quicquid sibi licitum fuerit de illis disponant: ita, quod de hoc nulli hominum, tam in iudicio quam extra, respondere sint obligati.

At ut omnis eiusmodi & aliorum errorum occasio tollatur, & ne talia scribentium venena longe lateque diffundantur, sed raclarum imprimendi libros artificium in bonos tantum, & laudabiles usus exerceatur: ex certa nostra scientia, animoque deliberato, ac Imperiali Regiaque auctoritate, de maturo supradictorum Electorum, & aliorum sacri Ro. Imp. Statuum, consilio, de iuratione & unanimo consensu: volumus & sub Banni & Interdicti Imperialis, ac alijs antedictis penis precipimus & iubemus tenere praesentis Edicti, quod vim inuictibilis legis habere decernimus. Ne quis de caetero Chalceographus, & librorum impressor, aut alius quiuis ubilibet per sacrum Imperium, atque nostra praedicta Regna & Dominia constitutus, libros ullos, seu aliam quamcunque scripturam: in quibus de sacris litteris, aut fide Catholica aliquid vel minimum tractatur, non habito

prius consensu & voluntate Ordinarij loci, aut eius ad hoc substituti & deputati, cum Auctoritate etiam facultatis Theologicae alicuius propinqua Vniuersitatis, pro prima videlicet impressione: Alios vero cuiuscunque rei & facultatis libros, schedas & picturas, de consensu saltem Ordinarij, aut eius ad hoc substituti, ullo pacto imprimere vel vendere aut imprimi, vel vendi facere, directe vel indirecte, quocumque modo praesumat aut attemptet. Quod si quis cuiuscunque sit dignitatis, gradus, aut conditionis, hanc nostram mentem, decretum statutum, legem & ordinationem, in omnibus & singulis supradictis, tam Lutheranam, quam impressoriam materiam concernentibus, inuictabiliter obseruandam, ullo pacto, aut quouis quacunque colore vel ingenio, contra facere, aut venire, aut temerario praesumpserit: praeterquam quod illud irritum decernimus & inane, etiam in lae & Maestatis crimen, ac nostram & Sacri Imperij grauissimam indignationem, proscriptionisque & Banni, ac Interdicti Imperialis, necnon alias saepe dictas penas, se ipso facto, incurrisse cognoscat; harum testimonio literarum, Sigilli nostri munimine roboratarum.

Datum in Ciuitate nostra Imperiali VVormatia, die octava Mensis Maij, Anno Domini Millefimo Quingentesimo vicesimo Primo, Regnorum nostrorum, Romani secundo: castrorum vero omnium sexto.

Quis vero negare possit, in eo à tot tantisque viris, qui in Lutheri ruinam coniuauerant, grauius peccatum fuisse quod hoc Imperatoris edictum executioni non demandarint? Digna enim erat monachi huius obstinata contumacia, quae viribus frangeretur, aut qui tamquam fera bestia ex Imperij finibus procul profigeretur. Idque tanto erat facilius, quod qui eum occultabat, in aula & Imperatoris conspectu praesens erat, qui ut eum indicaret, non difficillime poterat cogi: sic ut ad monstrum hoc conficiendum nullo novo Hercule opus fuisset. Sed incendium exigua aqua initio, vbi vero invaluit, nullo mari restingui potest. Iam tempus monet ut cum Luthero in Pathmon ipsius secedamus. Obseruatum est à quibusdam (*) hoc loco quod eo ipso die atque anno, quo ad hunc modum Caesar Lutherum proseripserat natus sit Petrus Canisius Neomagenensis, is qui deinde Coloniae studens primus omnium ex Germanis sese Societati Jesu addidit cum qua ipse inter primos cum Haereticis ad finem vitae suae pugnan-

L. 3. do,

a Visa Canisij

do, toto orbe celebrem (a) catechumenum inter
alia opera sua preclara a catholicis catechismis op-
portuit prolixa Deo Opt. Max. ut cum ad exe-
quendum Car. eius edictum non satis animi esset
futurum primoribus Germaniæ, paruum lapis iste
de monte avulsus in itatam Babyloicam (Lu-
theri scilicet opus) incurrendo pedes eiusdem
commoliret, & reliquum corpus disponderet ad
ruinam.

LUTHERVS EXCOMMUNICATVS
in cæpto pergit. Biblia in Teutonicam lin-
guam vertere præsumit, multis additis, re-
cis, deprauatis, cum diabolo con-
fortium habet, ut ipse testatur.

CAPVT XV.

ARGVMENTVM.

- I. Lutherus in Pathmo sua, ut ipse vocat, latet.
- II. Nouam eudere Religionem instituit.
- III. Diaboli cum Luthero Colloquium.
- IV. Lutherus Pathmo suo egressus, Carolstadium iritat.
- V. Quomodo Lutherus Academias abolere, & bonarum
litterarum studia extinguere conatus sit.
- VI. Lutherus Bibliis transferendis atq; interpretandis
operam dat.

Lutherus Alsterensis solitudine non fere men-
ses per Nobiles Pielopsium & Steinbergium
Iussu Electoris reclusus, ac delicatissime habitus,
per ephebum conscium cibos ei apportantem, ni-
hilominus includi se fremens frendensque, scrip-
tis, quum aliter non posset, tam Germanica quam
Latina lingua editis, vlcisci se omniaque miscere
constituit: quæ à discipulis ipsius tamquam diui-
na excepta oracula, incredibili studio, fauore &
celeritate per omnes regiones mox spargebantur.
Et Chalcographos quidem ut strenuam ijs im-
premdis præstarent operam, facile lucri impulit
cupiditas; legendi vero cupiditatem interdictum
tanto magis accendit. Nec minus ille interim suis
partibus addictos litteris suis excitabat, inter alia
scribens: *Quare vestrum aliquis ad reliqua non respon-
dat? vel Ionas, vel Andreas Carolstadius? Equid cessat
Amsdorfius? An non vobis omnibus pariter Euangelij
gloria vindicanda est. Caput ergo contriui serpentis; cor-
pus cur non queatis calcare? Sed nihil peius ipsum
habuit quam vbi Parisienfium Theologorum sen-
tentia se suosque libros condemnatos vidit; co-*

que quam ille Facultatem antea primam totius
Orbis, & scientiarum Matrem appellauerat, tum
inauditis conuictijs oneravit. *Academia*, inquit,
Parisienfis in parte suprema qua Facultas Theologica
nuncupatur, est à vertice vsque ad plantam mera &
ut nix alba lepra vera nouissima Antichristianaque &
capitalis hæreseos; Mater omnium errorum in Chri-
stianitate, maxima meretrix spiritalis quam sol um-
quam vidit, & vera postica Inferni Prophetatum est,
temporibus Antichristi omnes hæreses, quæ umquam su-
erunt, in vnâ Camerinam confluxuras mundumque
perdituras. Id ego, inquit, ostendere intendo de Parisiis,
Papa veri Antichristi maximo fornicationis cubiculo;
atque probare eos esse peiores Montanis, Ebionitis, &
omnibus qui umquam fuerunt, hæreticis. Hæc ille cum
contra Vniuersitatem Parisienfem, quam non
multo ante omnibus scholis prætulerat, cuique
cenfuram ac iudicium de se detulerat, plenis buc-
cis ad populum Germanicè, deinde etiam scriptis
vndiquaque effundebat. neque solum ipse scur-
ribus tocis, mordacibus sannis, risuq; Sardonio
in eam Vniuersitatem incurrit: sed etiam hypera-
pistes eius factus est petulus Melanchthon iuue-
nis vix 24 annos natus, impudenter ausus garrire
aduersus Doctores tantæ doctrinæ & ætatis (b)
scripsit in eodem delicato latibulo Lutherus E-
narrationem in aliquot psalmos; & canticum D. Vir-
ginis. Tractatum de Confessione Francisco à Sickingen
patrono suo singulari 1. Iunij dedicatum. Item librum
contra Catharinum de Antichristo Postillam in Epi-
stolas & Euangelia Dominicarum. Responfionem ad
Bartholomæi Latomi librum. Bullam Cœne Domini
quam Vesperinam ingluuiem appellat Germani-
cam in linguam scarrili translatione transcripsit.
(c) interea Caroli V. Imp. Fidei professio Romæ 10
Maij ex autographo lecta & eiusdem zelus fuit in
Consistorio Pontificio præclare laudatus. Accidit
tunc si quid aliud vnquam rebus Lutheri oppor-
tunum, Ecclesiæ vero Catholicæ triste, quod Ro-
bertus Marcanus, frater Leod. Episcopi, fierus
Francisci Galliarum Regis, ope, hinc, & ex alia
parte idem Franciscus Carolo V. bellum in Na-
uarræo Regno commouit (d) quo executio De-
creti Cæsarei aduersus Lutherum editi suspensa
fuit;

a eum Catechismum & Ferdinandus I. & Philip-
pus II. Hisp. Rex & Clemens VIII. sancierunt Edicta
& decreta suis. b Cochlaus in Act. Vlenberg cap. 7. ad fi-
nem. c Vlenberg cap. 8. vna Luth. n. 1. d Brousius in an-
nal. An. 1521. num. 27.

fuit, & penitus infirmata apud homines, apud Deum autem, contra quem non est consilium, aliud Ecclesie suae remedium est destinatum, nempe ut per id ipsum bellum, quo cacodæmon ad suummet & Lutheri propositum abutebatur, exitum eorundem causaretur, dum 21. Iunii (eodem plane tempore, quo Lutherus dæmoni in abroganda Missæ Sacrificio consentit) Ignatius Loiola Eques Hispanus, in arce Pampilonensi Navarrae regni Gallorum ictibus læsus, per morbum & curam excitatus à Deo Spiritu tantum ex deteriore genere hominum, nempe è militaris licentiæ forma, profecit in sanctitatem Ecclesie Dei servitutam, quantum Lutherus ex optimo genere hominum, nempe Religiosorum ordine, in peius Spiritu Sathanæ communicando degeneravit (a) Ita ut ex eo die oppositis plane gradibus ille profecerit, hic defecisse ex Actis collatis notetur, nempe iste lectione ad SS. imitationem & cultum affici, hic abire longius & abrogare: iste durum castumque genus vitæ amplecti, ille illud excutere &c.

II. Unde facile intelligit cordatus lector, quam arroganti exemplo nimiumque superba imitatione imo blasphemè Lutherus solitudinem suam & delicatam & impiam in Thuringia vocaverit. *Pathos suam*, velut alter Evangelista Ioannes in insulam olim à Casare Domitiano relegatus, ubi etiam, quemadmodum D. Ioannes suam Apocalipsin, plurimos libros conscripserit: itemq; *Exeritium & locum exilij sui, ubi Deus se ipsi reuelavit. & secreta sua manifestavit.* Qualis vero hic Deus aut Angelus fuerit, postea apparebit. Hic Lutherus novæ religionis ex veteris ruinis exadificanda consilium cum suo Angelo iniit, eo artificio, ut ianua ac fenestra omnes voluptatibus ac carnis desiderijs aperta, pudori vero & bonis operibus clausa essent, gnarus scilicet nulla re facilius homines allici ac tenacius irretiri posse. Neque tamen statim scopum sibi propositum attingere potuit, ob summam consiliorum & opinionum, quibus cerebrum ipsi æstuabat, inconstantiam. Dum vero omnes se vindicandi & quod proposuerat efficiendi rationes circumspicit. Idem Spiritus quasi libere iam emissus, in mortales passim furiose inuasit sibi opportunos, nam eodem mense Iunio ingens seditio exarsit Erfurti in Thuringia aduersus Ecclesiasticos Ordines, Flabello Lutheri excitata (b) & Solymannus Imp. Turca-

rum Belgradum initio Iulij cepit oppugnare, quod 29. Aug. Christianis ademit, (c) VVittebergæ Fratres Augustiniani, Lutheri Collegæ Missam, abrogare ceperunt mense Octobri (d) aliaque tristitia fieri per eos quæ Lutheri communicabant postquam Dæmoni disputando victus (in Iunio) se ipso teste triumphum concessit (e). Colloquium hoc suum cum dæmone tunc quidem subtrahit, aliqua retentus verecundia Lutherus postea tamen successu audacior factus, palam Mundo professus prolixè in libro De Missa angulari describit, ubi inter alia Missam, puram esse idololatriam, ipsius diaboli testimonio probat. Solet malignus hic spiritus, decipere aliquem volens, in angelum lucis se transformare: neque tamen ita se abscondere potest quin aliqua parte aut nota se ostendat. Ut S. Martinum deciperet, in Iesu Christi forma apparuit, sed ex superbia agnitus ab eodem & confusus fuit, relicto magno post se factore (f). Ut S. Antonium in nasam pertraheret, mulieris speciem assumpsit, sed vir sanctus è carnis quam patiebatur tentatione facile quis esset intellexit. (g) Quali tamen, monstruosa & terribili, ut Be-rengatio, an alia forma ipsi diabolus apparuerit, a Lutero, quod meminimus, proditum non est: neque integram ille historiam nobis recensere voluit. Discipulorum ipsius quidam aiunt, Monachi specie & habitu ad ipsum venire solitum, sed ex vnguibus ab eo agnitus fuisse. Nam plerisque persuasum est, diabolum numquam maris aut feminæ speciem ita induere posse quin defectum aliquem monstruosum ostendat, cornua interdum, caudam, aut vngues, aut tale aliquid hoc tamen utcumque sit, Lutherus certe sapius profiteretur se exacte eum nouisse (h) quam confessionem eum mendacij suspectam habere oporteat non video. Quoniam vero huc delapsa est oratio, intermittere non possum quin pulchri illius & magnifici Colloquij verba quædam recenseam, ut tanto facilius Lector intelligat, quibus saxis noui huius Euan-

a Vita Ignatii per diuersos scripta, & Tomus I. Hist. Societ. Iesu. b Vlenberg. Vita Luth. cap. 6. num. 2. c Bazouius Anno 1521. num. 30. d Vlenberg. Vit. Luth. cap. 8. num. 3. e Vlenbergius. cap. 8. num. 2.

f Vita S. Martini per Sulp. Severum. g Vita S. Antonij per S. Athanasium. h Lutherus in Concione de Turb. sedandis.

Euangelij fundamentum substratum sit, & quis aut qualis Deus Luthero in Pathmosua secreta reuelarit.

III. Primus vero diabolus Lutherum sic aggre ditur. (a) Audi Doctor Martine Luthere eruditissime. Scin tu quindescim iam elapsos annos quibus tu quotidie fere priuatas Missas peregisti? Quid si Missa illa sint abominabilis idololatria? Quid si non adfuisse ibi corpus & sanguis Iesu Christi, sed te ipsum nihil nisi pacem & vinum adorasse, & alijs adorandum obtulisse? Cui ego, inquit Lutherus, sic respondi: Sacerdos consecratus ab Episcopo & vnctus sum, & sic quicquid feci, ex mandato superiorum feci. Et cur non consecrasset ego, quum Iesu Christi verba protulerim & Missam bona intentione celebrarim? Hac omnia, replicabat diabolus, vera sunt. Sed & Turca & Pagani ex superiorum suorum precepto omnia faciunt, & sacrificia etiam sua serio & bona intentione peragunt. Sic & Sacerdotes Hieroboami omnia ex zelo & deuotione agebant, contra sacerdotes Hierosolymiticos. Et quid tu dices, si Ordinatio & consecratio tua falsa sit, sicut & Samaritanorum & Turcarum sacerdotum falsi sunt, eorumque doctrina falsa & impia.

Sudat mihi frons, ac cor palpitat, inquit idem Lutherus) quoties talem ingredior disputationem, in qua diabolus contra me exsurgit, argumenta sua disponit, & robusta ac terribili voce urget. In eiusmodi disputat:one non multum temporis, nec ferè vlla deliberatio interponitur, sed in instanti vna responsio sequitur aliam. Quatum ad me, bene ego expertus sum qui fiat quod homines non nunquam in lecto mortui mane inueniuntur (Nota hic Lutheri Prophetiam de sua ipsius morte.) Corpus quidem tantum ille occidere potest; nihilominus tamen idem in eas angustias animam quoque, redigere potest, ut momento temporis è corpore discedat: quod ille me saepe perduxit. Et verum dicam, in hac ille disputatione me vicerat. Et quamuis innocentiam meam allegarem, tamen tam innumerabilium blasphemiarum cumulo non poteram non terreri. Quasigitur contra sacerdotium & ordinationem seu consecrationem meam asserbat rationes, diligenter ausculabam. Primo dicebat: An nescis te tunc nullam cognitionem Iesu Christi: nec vllam veram fidem habuisse? Ad fidem quod attinet, nihilo melior es quam Turca. Nam & Turca, atque adeo ego etiam & omnes diaboli credimus ea qua de Iesu Christo scripta sunt. &c. Habes lector partem aliquam Dialogi hui inter magistrum & discipulum habitum, diceret merito Christianus. O magnam caecitatem! Quid fidei quæso tribuendum sit eiusmodi disputationi in qua diabolus ipse Actuarius fuit & scriba? Recte quidam è Religiosorum D. Bernardi familia

ad Lutherum tunc scripsit: Si Missa abominatio esset, uti tu blasphemias, an putas diabolum contra eam disputaturum, & ad eam abolendam argumenta subministraturum, ac non potius modis omnibus eam stabiliturum magisque confirmaturum esse.

Idem Lutherus in libro de Missa priuata ait. (b) se diabolum studiorum habere socium, ac se plusquam modicum salis cum ipso comedisse. Crede mihi, inquit, me diabolum bene, immo quam optime nosse. Nihil verius sponte confitentis de se elogio. Et is erat spiritus qui ipsum agitabat. Nec scribere nec legere possum (inquit in quadam ad Saxoniam Ducem epistola) sic diabolus capus mihi surbat. Sed hæc fortasse phantastica fuerunt imaginationes, certè non illæ, quando, ut ipse scribit, diabolus per cubiculum cum ipso incedebat, & maligni spiritus torque ipsum intuebantur. Philippus Melanchthon & VVierus alium recitant dialogum inter eisdem habitum cum quum diabolus Monachi specie ad ipsum venisset. Et hi quidem Lutheri cum diabolo congressus & colloquia valde confirmant id quod Bredenbachius libro viii. cap. xli. scriptum reliquit, hoc modo. Quum, inquit, Imperator Maximilianus, felicitis memoria, Augustus esset in Comitibus Imperij, ac more consueto, apertis foribus pranderet, Martinus Lutherus cum alijs quibusdam idem coenaculum fuerat ingressus. Quem Imperator fixis oculis intuens, Baronem qui pincerna munere fungebatur, ex Erpachiorum familia, ad se vocauit, eque dixit: Intuere hunc monachum à calce ad verticem, ac quid videas mihi refer. Tum ille, Video, inquit, cucullum in eius capite sed præterea aliud nihil. Ibi Imperator propius accedere, ac melius contemplari hominem iussit, verbo illo quod fere semper in ore habebat, utens: Per amorem Dei, fac quod iubeo. Baro quum ad Lutherum propius accessisset, ad Imperatorem reuersus, nihil se vidisse dicit. Tum Imperator, At qui ego, inquit, diabolum creaturæ specie monachi huius humeris insidentem video. Videbis tu quas hic tragœdias & miserias post mortem meam daturus sit. Hac ex Germania quodam Principe qui cum Imperatore fuerat, audita, filius eiusdem, qui adhuc in viuis est, me presente inquit Bredenbachius) duobus Electoribus narrauit, ac mihi scripto consignata tradidit. Sed & quæ moriente Luthero & in ipsius funere deducendo acciderint, infra videbis. Illud fere constat, plerisque Hæreticis sua ipsorum confessione cum diabolo priuatum habere & secretum consortium, ut præter alia etiam Oecolampadij, Zuinglij, Caroli Stadij,

Bro.

a Tom. 7. VVitteb. An. 157. Serarius de Luth. Magistro. b Tom. 2. Colloq. Mens.

Brocardi, & nostro etiam æuo Guilielmi Postelli exempla testantur: quorum hic in omnibus artibus, linguis & scientijs ad miraculum vsque doctus fuerat; quamuis non diabolum sed Angelum Razielem fuisse contendat: Sed tam magnum virum Deus, vt alios, perire noluit, sed paulo antequam vita excederet, oculos ipsi aperuit, vt alibi diceretur.

IV. Dum Lutherus in Pathmo sua desidet, inaudita eum insania inuasit omnem scientiam, cuius cupiditas à natura nobis innata est, perdendæ. Et quemadmodum Hadrianus vt Homeri opera aboleret, quantum poterat studium adhibuit; ita Lutherus in perdendis Philosophorum principis aliorumque scriptis torus fuit; nec concedere voluit vt in scholis Aristotelis aut Platonis scripta prælegerentur. Sola, inquit, Biblia ab vniuerso Mundo legi debere. Exstat adhuc epistola eius ad Nobilitatem Germaniæ Anno M D XX. eum in finem scripta. *Vix, inquit, contineo me quin dicam, bonum mihi videri vt Vniuersitates reformentur; quidquid alijs contra dicant. Omne illud quod Papatus (id est tota antiquitas) statuit & decreuit, non alio pertinet quam ad tegendos ipsius errores & vitia. Sancta scriptura derelicta est; & solus cæcus & paganus Aristoteles supra Iesum Christum est collocatus. Meum est consilium, vt libri illi Physici, Ethici, De anima, &c. vna cum omnibus illis qui de rebus scripti sunt Naturalibus, aboleantur. In his enim adolescentes & ingenium consumunt & tempus perdunt. Ego non dubito quin vilis aliquis figulus maiorem & exactiorem Naturæ habeat cognitionem: quam quidem ex libris illis frustra speret. Et contra Ambrosium Catharinum quodam loco inquit, diabolum ad destruendam funditus Ecclesiam, astutiorem modum excogitare non potuisse quam Academiarum institutionem. Hæc Melanchthon & Carolstadius ex sacro ore Lutheri excepta, alijs postea instillarunt, incredibili stultitia dicam an furore: sic vt multis in locis Germaniæ tam Vniuersitatibus quam celebribus olim scholis magna fuerit tam Doctorum quam Auditorum infrequentia & solitudo, in Silesia præcipue. Multi scholarium Wittembergensium spiritu hoc vertiginis isti, libros suos Vlcano consecrarunt. Tum nouæ scilicet scholæ, & noui sanctificati Christiani extiterunt. Testatur Staphylus (*) sua ætate multos adhuc vixisse confusionis huius oculares testes Lutherus tamen ad seruerus, de restaurandis Scholis librum Anno M D XXIV. publicauit;*

& Carolstadium astiua, Melanchthonem vero de pistrino retraxit: quorum vterque ex Sanctæ scripturæ præcepto, in sudore vultus pane suo vesci, & Philosophia (b) valedicere volebat, ob metum ne ea, vt eadem Scriptura per D. Paulum monet, seducerentur. Quem locum Lutherus insigni falsitate deprauarat. Loco enim eius quod scriptum est, secundum elementa Mundi, (c) reposuit, secundum leges Mundi. (d) Nec vero stulta hæc persuasio aliorum hominum animis euelli potuit, quos Bibliistas vulgo appellarunt, qui omnibus alijs libris neglectis, sola Biblia diurna ac nocturna manu versant, vt Turcæ quoque Alcoranum suum assidue legunt ac relegunt, existimantes quanto læpius quis eum legerit, tanto maiorem splendorem in cælis eum consequuturum.

V. Porro Lutherus nouo afflatus Spiritu, eo ita intumuit, ut & ipse & asseclæ eius id manifeste deprehendere potuerint. Testantur hoc Acta eius post secessum, imo ante eundem finitum, & epistolæ quædam & libelli post reditum scripti (e) tum conciones octiduo post eundem reditum habitæ. Certe Tractatus duo, tum qui contra falsè nominatum ordinem Ecclesiasticum, tum qui in Henricum VIII. Angliæ Regem de Sacramentis est scriptus, talem in eo mentis tumorem, tam apertum furoris incrementum produunt, ut ex hoc tempore Luthero adherentes, cum vt Virum Dei; & Prophetam, imo Tertium Eliam admitterentur & scribendo (f) proficentur. Itaque qui hæctenus auxilio & fauore Friderici Electoris Saxonie eluserat potestatem Papæ, & Cæsaris, ex eo tempore ad subiugandum sibi ipsum Fridericum animum assumpsit. Id paulatim sic gestum fuisse proditur. V Vitteberga nuncium afferebatur, octobri fere mense, quod ipso absente Missa fuerit abrogata ab Augustinianis, quam ipse abrogare suo statuto hæctenus superfederat, Item cum tumultu SS. Imagines contractas, & è templis aliquot esse eiectas, ea res occasionem dedit Luthero scribendi Librum de abroganda Missa, quem Kal. Novemb. ad suos Augustinenses cum litteris transmisit

(g) nec

a Vid. Staph. de Ger. Bibl. versf. & lib. de Luth. concord. b ad Coloss. 2. 8. c ibid. g Luth. in Praef. super Comment. Melanch. in Paulum. Eras. Alb. contra Carolstadium cui huius rei culpam Lutherani affricant. c Tom. 1. Ienensi fol. 119. 141. 145. 161. f glossæ Tomo 1. Ienensi fol. 58. 89. ad epistolas Lutheri datas post reditum suum ad Fridericum Elect. & ad Hartmannum Cronebergium.

(a) nec multo post, eodem mense Wittebergam clam ipse veniens ex Eremo suâ, suos in spiritu fratres conuenit, octiduo VVittebergæ apud Nicol. Amsdorfium commoratus est mentito habitu & VVartbergam demum reuertit, anxius ne quis se absente mutatæ religionis lauream sibi præriperet. Cum igitur An. 1522. ineunte Carolstadius & alij hæreses nouas *Cælestium Prophetarum* procederent Ian. & Februario Lutheri patientia disrupta, uti dicere cœpimus, monitus Carolstadium noua dogmata proponere, & sua ipsius auctoritate nuper statuas confregisse è templis eiecisse; nunc nullum inter Christianos mendicium tolerandum edito de ea re libello, ad Comitum Passauia docere (b) & Cælestium Prophetarum auctoritatem factum esse, (c) ergo 5. Martij die è latibulo suo VVittebergam reuertit, magnas iras & vindictam animo coquens cum ex itinere audaces ad Fridericum Electorem literas dedisset de suo reditu inuito principe, terrendo cum cœlestibus suis visis dicendoque magis Deo quam Imperatori obediendum esse, se ut Ecclesiæ & populi suæ fidei specialiter commissi salutem prospiceret, rediisse. Reuersus, discipulum suum quod tale quid ipso absente & inconsulto facere ausus esset, acertime exagitauit: ut qui hactenus imaginum usum nunquam reprobarat. Sic enim inquit quodam loco: *Ego dico Moisaica lege nullam aliam imaginem, quam Dei prohiberi; neque interdictum Christianis esse, Salvatoris Crucifixi aut alicuius Sancti imaginem habere.* Quæ de his duobus & exorta inter eos conuentione dicenda restant, Secundo libro sum explicaturus. Lutherus interim antiquum obtinens, totus in id incumbere ut Ecclesiam destrueret, quamuis suam ille nulla adhuc certa forma ordinasset contentus in præsentia antiqua conuelleret. Missarum in ea ipsa fere cæremoniis quibus apud Catholicos celebrabatur: & licet non deessent quidam mutationis cupidi, Dux tamen nullam admittere, nec vniquam Lutero pro suo lubitu grassandi licentiam dare voluit, uti postea à fratre prædicti Ducis factum fuit: immo quoties à Lutero, sententiam indies mutante, de his aut illis admoneretur, tantum sperare eum bene, interim vero quiescere iubebar. Lutherus interim scriptis, voce, precibus, minis omnes exhortabatur, ut oculos aperirent, & seruitutis iugum abijcerent.

VI. Interea Lutherus transferendis in Germa-

nicam linguam Biblijs laborem impendebat, facile intelligens ad ferendam in Ecclesia discordiam nihil fore efficacius quam insipienti vulgo armahæc (quæ hæreticorum ipse postea appellauit) in manus dare quibus & cum clero imprudenter configere, & inter se in mortem dissidere valerent, ipso quiescente inter tot turbas, quot capita de vulgo scripturam lectitarent, nullo iudice, nullo audito Magistro. Vtus est ad translationem suam Doctore Medicinæ apud VVittebergenses Casparo Crucigero, qui deinde relicta professione Medica, spiritu Lutheri afflatus professus est nouam in templis doctrinam. Actum quidem Lutherus tanquam primitias Translationis suæ edidit solum Nouum Testamentum, (d) vetus autem postea non modico tempore interiecto utpote grandis operæ & curæ opus. Absolutum opus magna omnium expectatione statim publicatum, & Germaniæ patriæ suæ tamquam cælestis donum nuncupatum & obtusum fuit. *Tam alter Moyses in Mundum venisse credebatur.* Et quidem aperte ille gloriabatur, (e) *totam Christianitatem Bibliorum rectam ac veram translationem nunquam habuisse quam quæ ab ipsius manu profecta esset. Septuaginta Interpretes sensum Prophetarum & Euangelistarum nunquam tam genuine expressisse.* Eius discipulus Mattheus alibi exclamabat, *Maximum diuinorum miraculorum nostro tempore factorum hoc esse, quod Deus ante finem Mundi à D. Martino Lutero Biblia in Germanicam conuerti linguam curarit.* Hinc illa de Biblijs ex subter scamna locis & ex puluere eductis fabula, & innumera huiusmodi partim falsa partim delira encomia, quæ ut Christianus lector, quam solida sint intelligat, aduertere placeat, oculos in Bibliothecas non dico Franciæ, Italiæ &c. regionum sed in ipsam Germaniam solam, in qua tam grandia mendacia pueri Lutheri fingendo sperferunt. Quid igitur ibi videbimus? 1. Biblia sacra multis sæculis ante Lutheri ortum in Germanicam & quidem Saxoniam linguam versa fuisse, ita diserte Ioannes Lampadius Caluianus prædicans Bremæ, testatur in 3. parte Mellificij Historici cap. 8. inter Ludouici, Pij, qui Caroli Magni filius & suc-

2. Vlenbergius, cap. 8. b. extat libellus ille Carolstadij. c. Vlenberg, in vita Philippi Melancti cap. 3. d. ad Coloss. 2. 8. e. Luth. in Post. Coll. Mensa. Heshus, in Procem. lib. de Eccles.

cessor fuit, rebus gestis, de quo ad An. Christi, 818. scribit, (a) hæc: *Ludouicus scripturam sacram in Saxoniam linguam conuertit curauit, quemadmodum postea Carolus sapiens in Gallicam & Anglicam dialectos.* Extant hodieque in Bibliothecis Germaniæ pluribus Coloniae, Moguntiae, Herbipoli &c. Biblia Germanica, in quorum fine typis exaratum fertur ab ijs qui viderunt hoc: *Excusa per Antonium Koburger in laudabili ciuitate Imperij Norimberga An. post natum Christum MCCCC LXXXIII. die Luna post Inuocauit nempe aliquot menses ante ortum Lutheri: aut igitur cæci fuerunt Germani, aut intoxicati, aut vehementer imperiti, qui aliter sibi aduersus oculos suorum testimonia persuaderi siuerunt de Luthero tanquam primo translatoe.* 2. Nec Lutherus quidem Biblia Veteris Testamenti transtulit, sed ex Iudæorum antiqua in Germanicum idioma translatione Hebræis litteris scripta suffuratus est, id ex collatione Bibliorum Lutheri ac Iudæorum deprehensum est non semel, adeoque ex ipso Initio Genesis fit manifestum, ubi Iudaica Translatio, (pro verbis vulgatae *In principio creauit Deus &c.*) prorsus eadem verba habet, quæ Lutherus exhibet nempe: *Im anfang schuff Gott Himmel vnd Erde.* Habent igitur Lutherani Biblia Germanica veteris quidem Testamenti prout à Iudæis translata ac corrupta erant, & per Lutherum corruptiora facta, Novum vero corruptissimè per ipsum & Crucigerum editum. Sed hoc quam primum prodierat, omnium Catholicorum calculis & sententijs fuit condemnatum; & etiam Ferdinandi, Imperatoris fratris, iussu flammis publice exustum; cuius exemplum statim Georgius Saxoniae Dux, quo præsentè inter Eccium, & Carolstadium habita fuerat disputatio, (vt supra diximus) multique alij Principes imitati sunt: tanto quidem illius zelo (ex dicta disputatione vehementer aucto) vt omnes libros à librarijs coëmi, & in ignem conijci mandarit. Ne vero calumniæ locus esset, ex eo quod princeps optimus plebi inuideret scientiam sanctorum librorum, per Emperum continuo Novum Testamentum Translatum edidit, (b) Lutherus interim ad Germaniæ populos libellum scripsit, quo exhortatur eos ne magistratuum edictis parent. *Qui enim libros suos magistratui cremandos traderet, ab eo lesum Christum in manus Herodis tradi. Nihilominus tamen executioni edictum hoc multis in locis*

fuit demandatum.

Non mirabitur deinceps Lector, cur Lutherus & eius nepotes, tanto zelo vrgeant librorum Biblicorum numerum & Canonè Iudaico, cum in ipsa sua Translatione Iudaizent. In solis Noui Testamenti libris vltra mille & quadringenta loca ab ipso corrupta & deprauata sunt, vt quidam notarunt. (c) Ipse Buzerus etiam quum iam Lutheri ineptias & peruersa dogmata sequi inciperet, hoc ipsum in Dialogo contra Melancthonem ei exprobrat, dicens: *Si Lutherus id postulet vt nemo ei contradicat, id quoque postulat, vt Deus sit. Multa in versione crassa ab ipso commissa errata.* His tamen non obstantibus, vt Iudæi olim in memoriam promulgatae à Moysè legis solemne festum in insula Pharo instituerunt. sic aliquis Ministrorum Pomeranus nomine. vt ostenderet hanc versionem Sp. Sancti opus esse, VVitebergæ in honorem eius festum instituit, quod Translationem Bibliorum nominauit. Quod quidem primum Lutheranum est festum. Et alius quidam scripsit, versionem illam Luthero sine dubio à Spiritu sancto esse dictatam. At si Spiritus Sanctus primæ versionis auctor sit, etiam sequentium auctor erit; vt-pote quam Lutherus ter ac quater, ac sæpe in deterius mutauit. In solo S. Matthæi Buan-gelio triginta quatuor loca aliqui notarunt, à Luthero in secunda editione mutata. Quid? ergo Lutherum in prima à Spiritu sancto deceptum dicemus? Idem monitus à quodam amico, minus recte ab eo factum quod per vim alibi integra verba in S. scripturam intruserit, eaque ratione Papistis iustam calumniandi ansam dederit, respondit: *Si Papista aliquis obmurmuret, dic tu Doctorem Martinum Lutherum sic habere velle: eundemque dicere, Esse Papistam & esse Asinum unam eandemque rem esse.*

VIII. Lutheri hic in transferendis Biblijs conatus Zuinglium postea ad idem præstandum excitauit (d) Eius operis exemplar à Tigurino Typographo, vt Lauaterus scribit, dono Luthero missum, idem non sine conuitio remisit. Ego, aiebat Lutherus, *istorum hominum libros, & scripta legere nolo, quum sint extra Ecclesiam,*

K 2

a pag. mihi 108 b Plenberg. Vit. Luth. cap. 10. num. 1. c. Vide Staphylum Apolog. pag. 2. Emserum in præfat. Noui Testamenti Rescriptum Georgij Ducis. d. Schlusself. lib. 2. d. Theol. Calv. art. 12.

Et non solum ipsi sint damnati, verum etiam secum ad Infernum multas miseris animas abducant. Quos ego quam diu vixero, precibus et scripto oppugnare non cessabo. Idem Lutherus Zuinglij opus itacim damnauit, infelicibus flammis abolendum esse diſtans, quum nihil aliud sit quam merarum corruptionum farrago. Et profecto sic est. Noui hi Bibliorum interpretes vix quidquam aliud omni suo studio perſecerunt, quam quod falsitates falsitatis cumularunt; dum vnaquæque secta suo modo versionem instituit, & tam sensum quam verba ad suas opiniones accommodat. Certè ab Oecolampadio (a) sexaginta septem Versiones notatæ sunt. Sed vt Lutherus, ita Zuinglius nullam aliam quam suam in Ecclesia sua tolerare voluit. Eodem quasi iure Anabaptistæ, itèmq; Waldenses vtuntur, qui Biblia in Gallicam linguam conuerſi, & in oppido Nouocastellano imprimi curarunt. Eadem Budæus in Polonicam linguam traduxit, impudenter asseuerans, solam suam Versionem veram esse: eoque audacitè progressus, vt Euangelistarum ordinem mutare ausus sit. Idem in Poëmate suo fatetur, ex omnibus libris nullum magis deprauatum in quacumque lingua reperiri, quam Biblia. Tigurini tandem omnibus quacumque vellent Versione vtendi licentiam permiserunt, quod Ecclesia, vt ipsi in latina aiunt Præfatione, nulli Translationi adstricta esse debeat, sed vnicuique liceat Biblia pro suo iudicio transferre. E contra Lutherani Lipsienses in synodo Anno M. D. XXVIII. hoc decretum ediderunt. Quum omnes Bibliorum versiones, excepta ea quam vir Dei Martinus Lutherus fecit, corrupta sint et deprauata, velle se ac iubere ne vlla nisi eiusdem in Ecclesia legatur aut vsurpetur. Lutherus ergo accepta Zuinglij versione, eum impudentem et diuini verbi corruptorem appellabat. Ex aduerso non minus Zuinglius contra Lutherum detonabat, impostorem eum vocans, et qui diuinum verbum pro libitu suo mutet iterumque mutet. Eodem modo Castalion & Beza in versionibus suis magnas contentiones susceperunt: quarum hic strenuus fuit Caluinianorum dogmatum assertor, hancque ipsam Lutheri versionem tamquam nouam, insolitam et corruptam traducere non dubitauit: cui tamen Germani ita illuserunt, vt diceant. Pulchrum esse spectaculum quod Gallus Circulator Germanos Germanicam linguam cuius vix verbum intelligat, docere velit. Sed de Luthero & Zuinglio tum illud Lucani vsurpare licebat: — nec poterat Caesar iam ferre priorem, Pompeiusve parem.

Lutherus enim tamquam alter Pythagoras ἀὐτὸς ἑρμῆα, Ipse dixit, debere sibi putabat, nec quemquam tam in intelligentia quam versione S. scripturæ sibi parem, nedum superiorem iudicabat. Quinetiam tantum sibi sumebat, vt non solum verba & loca ad ipsius gustum parum facientia immutaret (b) quorum magnum numerum Lindanus Ruræmundensis Episcopus, & Staphylus colleguerunt) verum etiam ipsi Prophetis & Euangelistis vim quasi inferre, & alios pro suo lubitu substituere auderet. Melancthon quidem magistrum contra Staphylum defendere conatus, quum vero nulla aut debilia admodum reperisset tela ad defendendum, manus tandem dare coactus fuit. Sed præterquam quod Lutherus integros S. scripturæ libros aggredi & loco quasi mouere seu proſcribere non dubitauit (& ne te longe per scripturam circumducam) ecce tibi singulare effrontis cuiusdam impudentiæ specimen. Tota Christianitas vna voce & lingua hæctenus in symbolo Apostolico cantare solebat: CREDE SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. Posterius hoc verbum quum non satis ei placeret, proſcriptum ab ipso, ac vox CHRISTIANAM substituta fuit. (c) Et sic quidem habent omnia prima Symbola, tam latina quam Germanica: vt & libelli Elementarij in puerorum vsuum, etiam Antuerpiæ, atque in Polonia à Ioanne Lasco excusi. Vtrum Lutherus adiuncti illius articuli, qui in Lutheranorum templis decantatur (quo plena omnium peccatorum remissio annunciat) auctor fuerit, nescio: certe de ipsius genio fluxit.

In tota orbis totius Christianitate,
Tenetur in vnius sensus æqualitate.

Quod omnia omnium remissa sint peccata.

Quæ verba Rescius in suis Atheisimis è vulgari Germanica lingua, qua illa à Lutheranis decantantur, in Latinum vertit.

IX. Porro vbi animaduertit Lutherus, doctrinam quam è suo cerebro tamquam alteram Iouis Mineruam parturiebat, sustineri ac defendi non posse, si certis quibusdam Sanctæ scripturæ libris eadem quæ hæctenus constaret auctoritas: illos audaci manu furcillare ac conuellere aggressus est, Iudæos in hoc imitatus. Quam ob causam Iustinus Martyr in Dialog. contra Tryphonem hæreticos sui temporis Iudæorum

a Oecolamp. de verb. Dom. b Vid. Elench. Præteoli. Staph. de Germ. Bib. vers. c Luth. contra Ambros. Catharin.

rum pedisse quos appellauit, quod utriusque Scripturas truncare soleant. Quemadmodum vero lignator sylvam ingressus, hic abietem, illic fraxinum sibi designat, ex vna arbore ramos tantum defecat, alteram vnà cum truncò deiicit, donec tandem ex harum omnium strage struem sibi qualem vult concinnet: sic Lutherus tamquam alter Marcion, per Sanctam scripturam grassatus, plures eiusdem libros, eos præsertim qui dogmatibus ipsius colorem aliquem præbituri videbantur, sibi elegit, è quibus ascia ipsius dedolaris, & ad propositum Lesbià regulà accommodatis, hæresin suam quæ hominibus placeret, exædificaret. (a) Et quemadmodum malus architectus regulam materiæ, & non materiam regulæ applicat: ita malignus hic artifex non dogmata sua scripturæ accommodabat, sed scripturam, ad dogmata sua deteriorabat. Et hoc omnibus hæreticis, vt Cyprianus (b) & alij omnes qui post eum scripserunt, testantur, vñtatum est, vt postquam ab Ecclesia recisi sunt, ipsi quoque libros ab Ecclesia receptos recidant, & quæ ei soli debetur, hos rejiciendi, illos approbandi auctoritatem sibi vsurpent. Hinc Augustinus contra Faustum ait, *Hæreticos sacrorum librorum testimonijs & auctoritate conuictos, falsitate eos infimulare, & sic ad sententiam toties confutatam reuerti.*

Hanc ob causam Marcion olim *Mus Ponticus* fuit appellatus, (c) quod nonnulla Sanctæ scripturæ loca arrosisset, & plurima alia falsificasset. Quod si ij, Solone teste, *qui humanas leges corrumpunt, peiores sunt quam qui monetam adulterant*, quandoquidem plurimæ ciuitates numis ex ære, cupro, aut alia materia admista, vtuntur sine vllò suo detrimento, (d) legum vero corruptio ac transgressio plerisque Rebus publicis exitium attulit: qua pœna eos dignos iudicabimus, qui Dei verbum adulterant, legesque ab eo præscriptas conuellunt? Primum impetum Lutherus fecit in Libros Machabæorum, quos rejicit tamquam Apocryphos: quamuis eos ipsos Verturnus ille in Lipsiensi disputatione approbasset. Quin etiam optabat, Aurifabro attestante, vt iisdem plane iam dudum fuissent aboliti. Sed cuiusnam ille Consilij decretum, cuius Ecclesiastici Doctoris testimonium producit? In Hebræo, inquit, Canone non reperiuntur: quasi scilicet ex hoc solo Canonicos libros dignoscere, & plus Iudæorum quam Christianorum iudicio tribuere debeamus. Vides lector ut Lutherus Iudæorum discipulus fa-

ctus, dum Ecclesiam matrem suam & magistram negat. Reuerso è captiuitate Babylonica populo Iudaico, ne libri supposititij reciperentur, catalogus seu Index librorum Canonicorum qui in Arcarepositi erant, factus, & secundum numerum Hebraicarum litterarum conscriptus atque insignitus fuit, sic vt viginti duo tantum libri Canonici fuerint, inque isto numero nec Machabæorum, nec Ecclesiastici, nec Esdræ, nec Sapientia libri inueniantur. Id quidem verum est. At qui quomodo in eum numerum referri poterunt qui tum nondum scripti fuerant? An futurarum rerum Indicem quis conficere potest? An indiculo isti addidit Deus nullum post hæc librum à Spiritu, S. distandum esse? quomodo ergo, Lutherus, Nouum Testamentum recipis? Iam dictis tamen libris Hebræos vsos, ex Iosephi & aliorum Rabinorum testimonijs constat: vt qui pro defunctis orarint. Et S. Hieronymus quoque contra Iouinianum dictorum librorum testimonio vtitur. In magno illo Carthaginensi Concilio cui S. Augustinus (e) interfuit, dubium illud ab Ecclesia sublatum, iisdemque libri pro Canonicis agniti sunt & iudicati. Et longo tempore antea Tertullianus & Cyprianus iisdem contra Iudæos; atque etiam ad Christianos in Martyrio confirmandos vsi sunt: vt & Origenes, S. Ambrosius, & Isidorus. Iudæi, inquit S. Augustinus, *libros Machabæorum pro Canonicis non habent, quos tamen Ecclesia pro talibus habet.* Sed & Dn. & Seruatoris nostri sigillo iisdem confirmati sunt. Nam apud Sanct. Iohannem Euangelistam cap. x. dicitur, quod festo Dedicationis templi à Iuda Machabæo instituto interfuerit: cuius mentio alibi non reperitur. Quin omnium totius Christianitatis Ecclesiarum consensu iisdem in Oecumenico Florentino Concilio pro Canonicis recepti sunt: & solus hic Monachus Apocryphos eos esse pronunciare ausit? Nec ibi Latinarum tantum Ecclesiarum, sed Patriarchæ quoque Constantinopolitani, præsentis, & trium absentium Legatorum, itemque Armeniæ, ac totius quasi Græciæ consensus interuenit. Lutheri in hac re iudicium omnes ipsius successores & disci-

K 3

puli

a Irenæus l. 1. cap. 29. b De vnit. Eccles. Euseb. cap. 5. lib. 5. Epiph. Har. 24. Concil. diuersis locis. c Tertull. lib. 4. contra Marcionem. d Demosth. orat. contra Timocre. e Lib. 3. ad Quiri. ep. 56. 63. ad Fort. Lib. ad Iud. lib. 2. de Sac. & v. ben. cap. 10. lib. 7. cap. 40. De cur. pro mort. & lib. 18. de ciuit. cap. 36.

puli sequuti sunt, eo potissimum vt Purgatorium & Orationes pro mortuis exhiberent. E contra clarissimum illud Ecclesie lumen Sanctus Augustinus sanctos eos & Canonicos esse declarat, dum ait, (a) in Machabæorum libris legi sacrificium pro mortuis offerri solitum. Quamuis autem inter vetustos S. scripturæ libros seu Hebræos, seu Catalogo Esdræ insertos non reperiantur: tamen totius Ecclesie auctoritas clare demonstrat, Canonicos esse habendos, quum videamus inter *Preces quæ à sacerdotibus iuxta altaria fiunt, eam qua fit pro mortuis memoria, suum quoque habere locum.* Et Epistolam aliaque ex Machabæorum libris desumpta in diuinis Ecclesie officijs ab antiquis temporibus Apostolorum publicè legi. Nec melius alios libros, vt Iudith, Tobie, Hester, & Ecclesiastici, Lutherus tractat: quos in sermonibus suis Coniugalibus Iudaorum fragmenta, & nescio quas Tragedias & Comedias appellat. Adem ait, quæ de Iob scribuntur credere se non posse ita euenisse: sed fabulæ argumentum esse. *Librum Ecclesiastici, idem scurra inquit, similem esse equiti sine calcaribus & ocreis equo insidenti, nec quidquam præ se ferre quam calopodia quadam qualibus ipse in Conuentu Fratrum usus fuerit.* Quum Iustus Ionas eius discipulus, Tobie versione à se curatam exhibuisset: *Apoge, inquit, israhæ, mi Iona In hoc enim libello multa stulta & ridicula inueniuntur.* Sed & D. Iacobi epistola morsum eius effugere non potuit, *stramineam eam appellavit: immo hanc præcipue infectatus est.* tamquam in fauorem Pontificum & Pontificiorum cusam, nec à falso abstinuit, reponendo eum pro sine. Etiam S. Pauli ad Hebræos, S. Iudæ, tertiæ S. Ioannis, & secundæ S. Petri fidem derogabat, aienis, nolle se eiusmodi Epistolas in suis Bibliis habere, sed permittere vt excludantur inde, & reiciantur. Nec S. Ioannis Apocalypsin plures quam Esdræ libros facere dicebat: immo vtrosque in profuentem se lubenter abiecturum. Quæ hæc est priuati hominis impudens confidentia & audacia, id unum velle damare quod a deo constanti totius antiquitatis iudicio & consensu receptum fuit & approbatum!

X. Quinam libri Canonici sint, qui non, Ecclesia suprenam semper & absolutam habuit diiudicandi auctoritatem ac potestatem: vt pote in qua Spiritus sanctus præsidem agit. Hanc potestatem S. Irenæus, Athanasius, Augustinus in scriptis suis passim inculcant & laudant. Et Ecclesia quidem iam dudum iudicauit quinam libri ad Bibliorum corpus pertineant, qui minus. Vide S. Clementem,

Anacletum, Hieronymum, Augustinum, Isidorum, Damascenum, & ante omnes S. Dionysium. Hos communis SS. Patrum consensus probat, solus Lutherus improbat; vtri credemus? Erasmus homo sæculi sui primarius, arrogantiæ hanc Lutheri ferre nequens *Demonstra nobis, inquit, Luther, te nouum esse Christum, qui talem in libros sacros habes potestatem.* Non minus libera grassandi in sacros libros vsus est Lutherus in versione Psalmodum, quos in modulos, sed liberissima, ac sæpe repugnante vero textus sensui, paraphrasi redactos, exemplo priscorum hæreticorum vulgo psallendos dedit: omissa etiam pulcherrima illa clausula, quam Ecclesia vniciue Psalmo, in memoriam victoriæ contra Arium, adiunxerat, nimirum, *GLORIA PATRI ET FILIO ET SPIRITUI SANGTO;* quod forte ea Antitrinitarijs displicebat, quos in Germania & alibi latere, ac tempus tantum & occasionem sese ipsi adiungendi captare non ignorabat. Sic enim rationes suas instituerat, vt quisquis hostis Ecclesie, amicus suus esset. Hinc ad Bohemos scripsit, quod olim aduersarium se eorum professus sit, id inde factum quod Papam Antichristum esse nondum persuasum habere: eo quod eos quos initio damnauerat, postea pro amicis & fratribus se palam habere atque agnoscere, postquam nimirum certus iam sit, Papam Antichristum esse. Quid non audeat hic homo (vt ad vsurpatam ab ipso nefarie super sacris libris auctoritatem vel libidinem potius redeamus) quid non audeat qui nec à Dominica Oratione malam manum abstinuit, verborum ordinem antiquo Ecclesie instituto receptum perturbando? Pro enim eo quod hæc tenus precari homines solebant: *Pater noster qui es in caelis,* Lutherus dici voluit, *Noster Pater in caelo, Nomen tuum sit sanctum.* Tum etiam ad vltimam petitionem, Sed libera nos à malo, hanc clausulam adiungendo: *Quia tuum est regnum, & virtus, & gloria, in secula, Amen.* Pari impudentia & improbitate Angelicam peruertit salutationem. Loco enim, *Aue gratia plena,* posuit, *Aue gratiosa,* & in Germanica lingua, *Segrüsset seystu holdselige;* id est, *Aue digna amari.* Sic Lutherus diuinum verbum & S. Scripturam ludificabatur, vt ei nouam suam Ecclesiam quodammodo inædificate videretur. Cæremonias vero quibus illa vsa & partim etiam nunc vtitur, quinto libro descriptas dabo. Neque enim vna tabula tam multiceps ac multiformis diuersitas describi

a Lib. de cur. pro mort.

describi potest. Eoque singulari capite eas spectandas proponam: eam etiam ob causam, quod quorum etiam Sleidanum vel alios consimiles scriptores perlegerit, Lutherana tamen Ecclesiae faciem perspicere totam nullo modo possit.

QVOMODO LVTHERVVS EX
omnibus veteribus hæresibus suam con-
sarcinavit.

CAPUT XVI.

ARGUMENTUM.

- I. Ex quibus velut cemento & lapidibus Lutherus novam suam Ecclesiam edificavit.
- II. Hæresis Lutherana monstrata.
- III. Ex omnibus præteritorum temporum hæresibus consarcinata.
- IV. Lutherus Græcæ Ecclesie multa suffuratus.
- V. Conciliorum auctoritatem reprobata & spernit.
- VI. Notabile Erasmi Roterodami dictum sive de Luthero iudicium.

I. LVTHERO homini vel multæ lectionis ac laboris sponte, vel spiritu malo agitato per suggestionem vel in naturæ lapsæ miseris impressionibus hærenti, casu quodam facile admodum fuit omnium tam veterum quam recentiorum hæreticorum invenire vestigia ac persequi, eorum artes condiscere, exsculpere veritates, & argumenta, quamvis sæpe à SS. Patribus validissime profligata & delecta, rursus erigere & novo quasi cultu adornare. Prius fieri fuit possibile ex eo quod, licet ex tot librorum millibus quibus Mundum olim hæretici refererunt, non vna pagina auctorum ruinæ superstes manserit, nec illæ reliquæ vltices flammæ effugerint: multo tamen plura, eorum fragmenta & tabulæ velut huius naufragij apud S. Epiphanium, Hieronymum, Augustinum, Hilarium, Ambrosium & alios qui Arianorum, Donatistarum, Pelagianorum, Marcionistarum, Manichæorum, aliorumque hæreticorum tam memoriam quam scripta condempnarunt, adhuc exstant & leguntur: quod fere aliter vis argumentorum, quæ contra ipsos adferunt, intelligi nequeat. Alterum fieri potuit facilius, ut pote Luthero se avidum præstante discipulum genio malo, uti ipse non semel est de se restatus, Tertius quoque

modus non est incongruus, nam sicuti civitas obfidione ad extremas famis angustias redacta, omnes cibos tam malos quam bonos absomit: sic Lutheri animus, odij contra Ecclesie caput veneno suffusus, omnia quæcunque ad propositam sibi vltionem quocumque modo spectare videbantur, ab antiquis Ecclesie eiusdemque capitis hostibus sine vilo fere delectu, hinc inde arripuit & mutuatus est, quæ iam olim alij, Naturæ lapsæ ductum sine gratia securi excogitarunt. Ita ut nihil aliud reliquum esset operæ, quam ut tot modis dissoluta fragmenta rursus coagmentaret, & è veteribus illis centonibus bene defricatis atque interpolatis novam consueret vestem, ac tamquam astutus veteramentarius, pro nova venditaret: qua similitudine eleganter in hac eadem re Gallicus Poeta Ronfardus vitur, quam nos Latinis versibus ve potuimus, expressimus. Is igitur ita cavit.

*Ac veluti pauper Corydon, valde obsitus annis
Panniq; ad ripam fluviij, aut post moenia, sæda
Sive Cloacina quocunq; in fornice, mille
Colligit articulos frustillaq; stercore plena,
Asportatq; domum, disponitq; ordine deinde
Eluta, defricata & depexa reconsuit; & sic
Centonem mira tandem consarcinat arte:
Sic similis sunt cussa Lutheri dogmata Marte.*

Porro ad Ecclesie suæ constructionem Lutherus pleramque materiam ab antiquis hæreticis, uti diximus, mutuatus est, iam olim infamibus læsæ divinæ & humanæ Maiestatis iniustam, & à Concilij reprobata. Tantum vero abest ut hærefeos nominis eum puderet, ut etiam in libro De Captivitate Babylonica (ut quidem libri Anno MDLII. Vitebergæ impressi habent) protestari non dubitavit, quam primum Monachus aut alius quicumque nonas ipsius hæreses refutare aggressus fuerit, se novam interea prociurū Hoc modo Lutherus in factido hæreticorū luto tamquæ sus immunda se volutavit; & tamquæ animantia quædam aliorum excrementis viuentia, ab vno hoc ab alio aliud desumpsit Et quemadmodum olim pictor nescio quis qui Trigidis corpori caput ouillū, dæres lupi, auriculas vulpis, oculos basilisci, cerui collū, vngues Leonis, alas struthionis, & scorpionis caudā appinxit, molestè ferens, quod eidem monstro Sirenum vocem addere non posset: sic Lutherus multis antiquis ac iam intermortuis hæresibus è sepulcro rursus excitatis atque in vnum conflatis, novum monstrum è plusquam mille diuersis formis compositum.

positum. Orbi Christiano ostendit ut multi è scriptoribus Ecclesiasticis demonstrarunt, veluti Bellarminus & alij, sed exactissime Liber ille qui dicitur Anatomia Ecclesiæ Catholicæ Romanæ, in cuius prima parte recensentur, omissis plurimis, ducentæ quatuor nominatæ hæresum sectæ exortæ ex Lutheri schismate, in Tertia vero parte per singula sæcula Hæreticorum dogmata recensentur quæ in Lutheri sectatorum phantastica capita ita influxisse ostenduntur perspicue, ut negari, nisi à fatuo, non possit, ex illis corpus hæresios Lutherianæ ad sui confusionem esse coagmentatum. Eodem vero modo Ebionem fecisse Epiphanius testatur, qui ex ijs, quæ in diuersis Sectis erant deterrima, nouæ hæreseos corpus constituit; ab his dogma aliquod, ab ijs nescio quam ceremoniam mutuatus, omnium vero malitiam & peruersitatem imitatus. Interim quamuis nec fide nec vita Catholicus esset, Catholicus tamen audire & videri volebat. Et uti Mahometem ex Christianorum, Iudæorum ac gentilium disciplina centonem confecisse euidens est. Sic Lutherus ex scriptis VVicleui, Hussij, & cuiusdam Monachi excucullati, Henrici nomine, (*) qui S. Bernardi tempore errores suos disseminare cœperat, plerasque suas hæreticas & schismaticas opiniones, reliquas vero ex turbido illo primarum hæreseon mari hausit.

III. Nam cum Simone omnium hæreticorum antesignano, liberum negat arbitrium. Hunc enim Libero arbitrio nihil, fato omnia tribuisse Clemens testatur. Cum Donato, ait Ecclesiam ex bonis tantum compositam esse, nec malos in ea ullam habere partem. Cum Iebusianis Montani discipulis, omnium ordinum & graduum in Ecclesia distinctionem reiecit. Cum Constantino, qui eam ob causam à S. Athanasio Antichristus fuit appellatus, terrenum Principem in sua diuisione caput Ecclesie esse dicit. Cum Iunonio, qui id ex Arrianorum fontibus hauserat, affirmat hominem sola fide iustificari, bonaque opera, tamquam liberi Arbitrii fetus, nihil ad salutem prodesse. Ad quam doctrinam specie aliqua veritatis confirmandam, in III. cap. Epistolæ D. Pauli ad Romanos verbis Apostoli in Germanica versione vocem *Allein* id est, *Sola*, adiunxit: rogantibus vero qua auctoritate id faceret, multo impudentius respondit, *sibi ita placere, quod Christianus diues sit, qui ob peccatum quodcumque animam suam perdere non possit, modo credat: quum nullum peccatum damnet hominem nisi sola incredulitas.* Hoc idem dogma Si-

monis fuit, Irenæo & Theodoro testibus. Et hoc ipsum quidam nouorum Euangelistarum præco simul & historiographus, inter Simoniacas hæreses recenset. Hunc certe articulum Lutherus quo melius eorum animis, qui pro sua conditione & ingenio, picturis erudiuntur, in tabula quadam in qua Extremum & vniuersale Iudicium depictum erat, Augustæ Vindelicorum ita adscribi curarat: *In hoc die vnusquisque secundum Fidem suam mercedem accipiet.* Deum immortalem, quam multi putridi ac pestilentes fructus hæc vna radix tulit! uti sunt hi quod hoc modo Virtus Sacramentorum est inutilis: Pœnitentia, Eleemosyna, Ieiunium & Oratio efficaciam suam amittunt. Quia vero non ignorabat Omnes SS. Ecclesiæ Doctores & Patres vno ore ac consensu asseuerare, sola fide, quamuis ea in tenebris huius vitæ fax nostra sit, hominem non iustificari: Papistas eos & Regni Papis Iustitiarum seu Sanctos operarios appellare non erubuit. S. Hieronymum, idem impie ait, *Infernum magis quam cœlum promeruisse, eo tantum quod Operum Iustitiam contra Fidem asserat.* Sed ô felix nimium sæculum, mi Lutheri, quando linguæ tacebunt, & sola opera loquentur! Sed videamus alias quasdam veterum hæreticorum exuias, quibus hærecica nostra Cornicula sese exornauit.

Cum Petro Abailardo Gallo, qui tempore S. Bernardi vixit, idem asserit, *omnia fato & absoluta quadam necessitate fieri, nec posse aliter fieri:* faciens hoc modo Deum auctorem peccati, quamuis ad malum nihil nos alliciat aut trahat, quam propria nostra voluntas. Cum Lurcone Iouiniano ait, *Ieiunium nullius esse meriti, nec ciborum ullam esse differentiam faciendam. Monialium coniugium tam Deo placere quam Virginitatem. Peccata omnia esse æqualia.* Cum Vigilantio Sanctorum intercessionem exhibilat. Cum Arrio Oblationes pro mortuis excludit; itemque cum eodem asserit *inter sacerdotes & Episcopos nihil interesse.* Cum Eutychanis, *Peregrinationes religionis ergo susceptas;* cum VValdensibus *Indulgentias despicit.* Cum Manichæis affirmat, *Aquam Baptismi ad salutem nihil prodesse.* Cum Pelagianis *Infantes sine Baptismo saluari posse.* Cum VViclevitis idem *Missæ sacrificium ex parte abolere voluit.* Cum Armenis negat *Matrimonium esse Sacramentum;* à quibus etiam hoc didicit, *in Eucharistia vinum aqua miscendum non esse.* Cum Donatistis dicit, *Ecclesiam multis sæculis fuisse inuisibilem;* quamuis

a Vita S. Bern. cap. 5. Masso. in Phil. an. 5.

his hunc ille articulum postea retractarit, vt in 12. Operum ipsius Tomo legere est. Cum VValdensibus & Pauperibus Lugdunensibus vult; *Pastoribus & Prelatis Ecclesiasticis non licere bona temporalia possidere.* Cum illis hereticis qui Berengarium sequuti sunt, *admirabilem & supernaturalem Transubstantiationem in Eucharistia negat:* cum Nestorio, teste Cyrillo negat *corpus Iesu Christi esse in Eucharistia, extra usum Sacramenti.* Cum Græcis hereticis & Schismaticis affirmat, *necessariam esse in Eucharistia utriusque speciei (Panis & vini) summptionem.* Quid tamen de S. Eucharistia seu Cœna Domini senserit, plenius libro 21. exponam. Cum VVicleuo effectum & potestatem Excommunicationis reuocit: cum laicis VValdensibus, *potestatem seu auctoritatem Ecclesiasticam:* cum Nouato, *potestatem remittendi peccata.* Cum Arrio omnem Traditionum Ecclesia memoriam abolitans cupit, *pedibus manibusque soli scripto Verbo affixus.* Vt paucis multa concludam, ab omnibus hereticis aliquid mutuarus, tanto formosius hereticos corpus efformaturum se putabat, quanto è pluribus atque inter se diuersis membris ac partibus esset compositum. In quo sane non leuiter peccasse mihi videtur, qui non prœuiderit si quisque suum ab ipso repetierit, se tamquam Æsopicam illam corniculam in medio nudum relictum iri. Sed & Iudæorum Synagogam intrare & aliquid ab eis dicere non dignatus est. Quemadmodum enim illi docent, Postello teste, *peccatori quamprimum penituerit, remissum esse peccatum:* sic Lutherus explosa Pœnitentia quæ iram Dei sedat & prædestinationem rumpit, nulum salutare remedium animabus applicandum ducit: sed *vel unum, ait, (a) suspirium ad Deum emittit, & iam tibi obsignata erit gratia; immo quanto eris sceleratior, tanto citius Deus in te gratiam infundet.* Illa vero Contritio quæ fit per discussionem, recollectionem & detestationem peccatorum, quando scilicet homo præteritos annos & offensas in memoriam reuocat, grauitatem, multitudinem, fœditatem & magnitudinem peccatorum, ac vitæ æternæ iacturam expendit: *talis, inquit Lutherus, Contritio hypocritas, adeoque maiores quam antea peccatores facit.* *Ista, ait, satisfactiones nihil aliud sunt quam tormenta & carnisceina conscientiarum. Homines nati sunt liberi. Ipsi Angeli nullam homini imponere legem possunt. Nemo hominum super Christiano vel vnam syllabam statuendi ius habet. Restituendum est Euangelium, & abicienda hominum seruitus, &c.* His & alijs emblematis splendet totus ipse liber De

Capriuitate Babylonica: quibus latissimam in omniliencia viuendi fenestram aperiebat, & tamquam classico vniuersum Mundum ad virtiorum castra conuocabat. Omitto hic ea quæ idem ex Alcorano desumpsit, de quibus post.

III. Porro desiderium bonæ apud Græcos Patriarchas ineundæ gratiæ (vt scilicet cum iis velut coniunctis communis odii erga Romanum Pontificem castris, tanto magis Romanæ nôcete posset Ecclesiæ) in causâ fuit vt in multis tam ad Fidem quam ad Cæremonias spectantibus, cum Græcanica Ecclesia similitudinem aliquam affectarit, ac præsertim in Liturgia Lutherana, vt V. libro ostendetur. De Græcorum verò Fide & Cæremoniis, quod ex nostris auctoribus obscurius aliquanto descriptæ sint, multa ego non sine labore cum pluribus circumstantiis non scriptis, aliunde collegi: quæ Lectori non poterunt esse non grata. Græci igitur, vt hinc potissimum exordiat, Missas seu Liturgias suas iisdem fere verbis & precatationibus peragunt quibus Latini. Exemplar nos in manibus habemus, eadem forma, qua S. Basilij & S. Chrysostomi opera, impressum. Ipsa Missa longior est aliquanto quam nostra, sic vt ei celebrandæ tres aut quatuor horæ impendendæ sint; si adhibeatur cantus Symphonicus. Vnam tantum quotidie in Patriarchalibus Ecclesijs recitant: sed in Monasterijs pro deuotione Religiosorum plures celebrantur. Idem à Lutheranis fieri postea animaduertes, Horas Canonicas & Officia quotidie cantant, sed non Missam. Feria enim secunda, tertia & sexta non celebratur Missæ Officium. Ordinis Ecclesiastici homines eodem fere vestitu vtuntur quo Episcopi nostri aut sacerdotes: quemadmodum etiam multis in locis Lutherani. Sacerdos celebraturus, ad Altare accedens, pedes imaginis Saluatoris nostri in plana tabula depicti, deinde S. Virginis, S. Iohannis, & eius Sancti qui Ecclesiæ est patronus, deosculatur. Neque enim ab imaginibus plane abhorrent, vt nec Lutherani. Recitatis consuetis precatationibus, panis modicus ad Altare portatur, in quo Crucis signum (superna parte est expressum, & circumscriptum his verbis: *(b) βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων*, id est, *Rex Iudæorum.* Inde sacerdos celebrans hastulam sumit vtriusque acutam, eam qua Saluatoris nostri pectus confixum fuit, representantem: eamque partem vbi Crucis signum est, exsecat, iisdemque verbis quibus nostri

a In Assert. art. 5. & p. b Finit Græcorum.

faciendos consecrat. Reliquum panis populo dividitur, ut apud nos panis benedictus. Postea vinum in Calicem infuso, aquam admiscet, è vase sartagini prunis ardentibus plenè imposito haustam, & aliquantum calefactam: ad representandum, meo quidem iudicio, pro nobis effusum sanguinem, qui natura calidus est, quamvis alij existiment eo Spiritus sancti descensionem figurari. Sic igitur Calicem & particulam illam panis rotundam accipiens, templum cum odoramentis & incensis obit, populum ita in clamans: *Ecce Deum vestrum. Adorate eum.* Cui mox omnes acclamant: *Credimus, Credimus:* in Crucis formam complicatis manibus, & capite ad terram inclinato. Reversus dein ad altare sacerdos, preces continuat, tum quidquid panis sub crusta cui Crux impressa fuerat, remanuit, in vasculum mittit; eumque populo communicanti distribuit. Neque enim sine communicantibus vlla ab eis Missa celebratur.

Ab his non valde discedunt Lutherani, qui hostias quoque, quæ apud ipsos ijs, qui Sacramenti recipiendi gratia altare accedunt, exhibentur, seruant. Græci sacerdotes communicantibus exiguam panis reservati micam lentis magnitudine, cum guttula vini consecrati, in cochleari in aurato, & sic duobus speciebus, pane, vino & aqua commistis, porrigunt. Idem etiam Lutherani faciunt, vno hoc à Græcis differentes, quod vna gutta contenti non sunt. Panem consecratum Græci ad ægrotos ferunt. Idem faciunt Lutherani: illi quidem cum lumine & face: hi vero sine vllis Ceremonijs, adeo ut Minister seu Prædicans hostias suas sub pallio aut in pera portet, ac demum apud ægrotum consecret. Græci in Confessione Sacerdotibus conscientiam suam denudant: aut altari innitentes, aut recti stantes; idem à Lutheranis, ac præsertim Augustæ, Lubecæ, Bremæ visitatum: alijs enim in locis in genua procumbunt aut adsident excipienti confessionem. Græci voluerunt ut sacerdotes mariti esse sinantur: quod vnum Lutherus plusquam cetera omnia Ecclesiæ dogmata mordicus arripuit & defendit, ut infra in eiusdem Nuptijs quas descripturus sum, plenius cognosces.

Sed ut totam Græcicæ Ecclesiæ faciem videas, & quibus in rebus cum Lutherana conveniat, quibus discrepet, pauca addam. Patriarcha Græcorum semper è Monachorum ordine, qui S. Basilij dicitur, qui que vnus in vniuersa est Græcia,

adsciscitur, nec nuptias contrahere potest. Nam apud Græcos quoque Monachi, qui votum castitatis fecerunt, in coelibatu perpetuo viuere tenentur; ut etiam Episcopi, qui nec vxores habent, nec carnibus vescuntur, non minus quam ipsorum Patriarcha. Suasit aliquando Philippus Melancthon ne ad Ecclesiasticas dignitates vxorati vocarentur, quod verèdum sciret esset ne hoc modo Ecclesiastica bona dissiparentur aut alienarentur; sed consilium hoc quod Luthero minus placeret, facile fuit repudiatum.

Apud Græcos si Diaconus velit fieri sacerdos, necesse est ut antequam ordinem suscipiat, vxorem ducat: alias eo suscepto, à nuptijs postea abstinere cogitur. Vxore vero mortua, idem fit Monachus. Sic etiam marito mortuo, vxor alteri nubendi potestatem non habet, sed & ipsa Religiosarum monasterio includitur. Luthero id valde rude & inhumanum visum est; qui ut Monachus seu Religiosæ vitæ capitalis fuit inimicus, ita omne castitatis votum caue peius & angue odebat. Pro eo enim quod Græci sacerdotem, vnam tantum & vnicam vxorem habere volunt, Lutherus quot quisque velit ducendi ac permutandi potestatem ius permittit, ut libro III. ex ipso Lutherani Euangelij textu à nobis probabitur.

Vides opinor, quomodo ex veterum hæreseon ac schismaticæ Ecclesiæ rudibus & parietinibus Lutherus suam Ecclesiam ædificarit: in qua si materies vitiosa est, ipsa certe symmetria & structura multo est vitiosior. Quia ut testatum faceret quam ab omni ordine abhorreret, & confusionem amaret, pronunciauit, *Summo Pontifici in Ecclesia nihil opus esse: eandem visibile caput habere non posse: immo contra Dei verbum esse, ut in supremo Hierarchia gradus vnus solus collocetur.*

Quoniam vero non ignorabat dogmata sua & opiniones ex aliorum hæreticorum & schismaticorum fontibus haustas iam olim ab omnibus Concilijs damnatas esse; atque in primis Christianæ Fidei structuram quatuor illis generalibus concilijs tamquam solidissimo cubo inniti, ut Gregorius ait: (a) inter cetera asserere non dubitauit, *Concilijs illis seu SS. Patrum Conuentibus Spiritum sanctum non ita præsuisse, ut tam in moribus quam in fide errare non posuerint* (b) Et quamvis Spiritus S. Ecclesiam deserere non posset, nec Ecclesia,

vere
a Lib. I. ep. 4. in Regist. b Luth. de Capt. Babylon.

vere Ecclesia sit vllibi magis quam in Concilio generali, si tamen ipsum audire velimus (a) credendum propterea non est Concilium errare, aut falsam doctrinam promulgare non posse. Ergo S. Irenæus mentitus est quem dixit (b) Vbi Ecclesia sit, ibi S. esse Spiritum; & ubi S. spiritus sit ibi esse Ecclesiam & omnem diuinam gratiam. Quam bene huic conuenit quod Lutherus dicit (c) Christum Episcopis, Doctoribus & Concilijs indicandi de doctrina potestatem ademisse, & omnibus Christianis in genere dedisse. Papam, Doctores & Pastores potestatem habere docendi; sed oues iudicare debere an vox illorum sit vox Christi. Statuant illi, inquit & decernant quidquid volunt nostrum erit iudicare. Papa, ait alibi, tu cum Concilijs tuus conclusisti: at ego iam iudex esse volo an illa recipere debeat, & an potuerint errare. O audacissimum omnium qui vnquam fuerunt diuinæ sapientiæ & scientiæ arbitrum atque exactorem! Sed nihil hoc mirum, quum & eodem fere modo Atrius de Concilio Niceno, Macedonius de Constantinopolitano, de Mileuitano in Africa Pelagius, Nestorius de Ephesino, de Chalcedonensi Eutyches, Hussius de Constantienfi seaserint & loquuti sint. At non ita S. Gregorius, qui profitetur se omnia reprobare quæ à Concilijs sint reprobata, & recipere quæ ab illis sint recepta (d). Quin etiam Petrus Martyr apostata (e) & Vibanus Regius Lutheri discipulus (f) scribere ausi sunt, quamdiu ad Patres & Concilia consugerimus doctrinamque nostram retulerimus, errandi finem nullum fore: quod luce clarius sit non vnum tantum aut duo, sed omnia turpiter errasse. Sed nihil mirum quod Conciliorum auctoritatem illi conuellere ausi sint, qui affirmate non erubescunt Apostolos quoque, etiam post missionem Spiritus sancti, in errores impegisse, Lutherus certe ait (g) etiamsi quid ab omnibus Concilijs decretum sit, setamen illud per scripturam examinaturum, nec ut humanis Traditionibus decipiat, passurum. Sic enim appellat ille Apostolorum Traditiones, & Conciliorum, supremarum Ecclesiæ Curiarum, decreta, quæ vere sunt Verbum Dei iuxta illud: Vbi duo vel tres in nomine meo &c. per Scripturam vero intelligit suam ipsius scripturæ literam suamque sub ea interpretationem, more omnibus hæreticis vtiturissimo, quippe hominibus qui ab Ecclesia seu communi consensu apostatarunt. Talem vero ab Ecclesia Catholica apostatam non solum reipsa sed professum & confitentem esse Lutherum, luce meridiana clarius est ex ipsius autographo, nempe Libello suo de Captiuitate Babylonica, ibi,

Si forte, inquit, Concilium decreuerit sub duobus speciebus sumendam esse Eucharistiam, ego in contemnum ipsius unam tantum recipere aut omnino abstinere velim. Qui fieri potuit, vt tam profligata ac desperata audacia homo tot insanix suæ, complices ac socios inuenire potuerit, qui vt Concilijs aut Ecclesiæ capiti contumeliam faciat, etiam, suo ipsius testimonio res bonas & pias reprobat? Idem alibi hoc consilium Christiano dat, (h) ne in Quadragesima confiteatur, ne in Paschate ad Eucharistiam accedat. Vtque ita intra se dicat: Quia Papa, qui homo est, hac ita statuit, eapropter nihil eorum volo facere: si non mandasset, vltro facturus. Faciam ergo alio tempore, quo ab ipso mandatum non sit, tunc quum mihi placuerit, & deuotio animum subierit. Eadem sententia multis alijs in locis ab ipso inculcatur, tantum vt statuta & auctoritatem Ecclesiæ labefacter.

VI. Hinc Erasmus postea melius sapiens non minus scite quam vere de Lutherinis quodam loco scripsit, Eos iugum humanarum constitutionum abieciisse, sed hominum iidem suasu inductos. Nomen tantum mutatum esse Appellari Verbum Dei, quod nihil sit nisi mera Libertas. Pro iugo hominum, eos iugum subisse diaboli. Et profecto non sine causa omnes Hæreticorum Synagogæ Concilijs tanta diligentia fores & fenestras omnes occludunt: quorum lumine non nesciunt, si vel tenues aliquot radij eò penetrauerint, omnes statim tenebras dispulsum iri. Sed multa alia ex eadem officina à Luthero de prompta in sequentibus hinc inde sparsa occurrunt ipsius iudicia & decreta, quibus ille, tam impudens Ecclesiæ & Conciliorum contemtor, non minus fidei haberi volebat quam si cælicus de lapsa essent. Et quemadmodum Saluator noster dixit: Doctrina mea, mea non est, sed patris mei qui me misit; sic Lutherus aiebat (i) Doctrina mea, mea non est sed Iesu Christi. Certus ego sum, me errare non posse. Sic ille de se: at quomodo de S. Concilijs, SS. Patribus & vniuersa Ecclesia? Omnes ait, immo vniuersam Ecclesiam errasse. Sed loqui profecto aliter non potuit, qui

L 2 SS.
 a Luth. de abroganda Miss. & in Vision. Daniel,
 b Lib. 3 cap 40 c Tom 2. lib. 2 Rat. iud. Eccles. In Serm. Attendite à fals. Proph. in 500. Art. art. 115. d Loco citato. e De Votis pag. 476. f lib. de Eccles. g Ita saepe Luth. præcipue VVormatiæ An. 1521. in Aprili Respondit Cæsari ac Principibus. h Luth de Confess. par. 3. cap. 14. i Lib. contra fals. Proph.

SS. illos Patres tamquam scopulum fugiendos, sibi existimavit: non ignarus, quamdiu pagina ex ipsorum scriptis, diuinitus per tot secula in tanta rerum omnium & imperiorum deuastatione conseruatis, supersit, non de futuras quoque fidiculas, quibus veritas ex ipsius ore extorqueatur. Quam reuerenter vero de diuinis illis & celestibus animabus, quas priora secula tamquam æterna auarum ornata semper coluerunt; sentiat ac loquatur, III. liber explicabit. Iam tempus vide-

ret, ut in Theatrum nostrum nouos hæreticos prodeuntes spectemus: qui non minus, quam Chorus ipsorum Lutherus (tamquam *αὐτὸ μὴχανὴς* scilicet) de cælo venisse videri volunt. Lutherum interim in noui sui Euangelij balistario varias machinas tam nouo quam cæpro bello patrandi fabricantem relinquamus.

Finis libri Primi.

FLORIM VNDI RAEM VNDI DE ORTV, PROGRESSV ET RVINA.

HERESEON SVPERIORIS SAECVLI

HISTORIÆ

LIBER II.

ARGUMENTUM SECUNDI LIBRI.

Libro hoc II. comprehenduntur omnes Sectæ & Hæreses, quæ turmatim post Lutherum in omnibus Germaniæ angulis eruperunt: sed potissimum Anabaptistarum Sectam. Cuius originem, ortum & progressum; tum doctrinam, vitam & mortem præcipuorum Hæresiarcham Auctor describit: eorumque errores indicat, ac breuibus refutat.

INDEX CAPITVM

LIBRI SECUNDI.

- I. *Va hoc II. libro continentur, vix fore ut à posteris vniquam facta fuisse credatur.*
- II. *Vnitas Ecclesiæ post Lutheri aduentum in varias partes scissa.*
- III. *Origo Anabaptistarum.*
- IV. *Muncerus eorum Apostolus prodit.*
- V. *Saxonis Dux, ne Muncerum eijceret à Luthero impeditur.*
- VI. *Miracula Munceri eiusque discipulorum.*

CAP. II.

- I. **E** *Lutheranorum schola Anabaptistas produisse.*
- II. *Primi Anabaptistarum Ministri seu Prædicantes.*
- III. *Lutheranismi & Anabaptistarum secta Collatio.*
- IV. *Lutherani Zuingliani turbas Anabaptisticas imputant.*
- V. *De Ioanne Matthæo primo Anabaptistarum Propheta.*
- VI. *De Ioanne Leidensi primo ipsorum Rege.*
- VII. *De eius & aliorum qui ab ipso exiit.*

CAP. P.